

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

HUKUK BİLİMLERİ BİLİM DALI

**YARGIDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİK:
AVUKATLARLA NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Senanur KAYA

BURSA – 2024

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

HUKUK BİLİMLERİ BİLİM DALI

**YARGIDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİK:
AVUKATLARLA NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Senanur KAYA

Danışman:

Prof. Dr. Serdar GÜLENER

BURSA – 2024

ÖZET

Yazar adı soyadı	Senanur KAYA
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bilim dalı	Hukuk Bilimi
Tezin niteliği	Yüksek Lisans
Mezuniyet tarihi	/...../2024
Tez danışmanı	Prof. Dr. Serdar GÜLENER

Yargıda Etkinlik ve Verimlilik: Avukatlarla Nitel Bir Araştırma

Bu çalışmada yargılama, yargıç, etkinlik, verimlilik ve adli kalite kavramlarının incelenmesi ile oluşturan teorik altyapı, Türkiye’deki mahkeme sistematığının ve avukatlık mesleğinin anlamlandırılması ile desteklenmiştir.

Teorik kısımda ele alınan hususların uygulamadaki karşılığını inceleyebilmek amacıyla yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular kullanılarak, 15 katılımcı ile mülakat usulü görüşme sağlanmış, yapılan bu görüşmeler neticesinde ortaya çıkan sonuçlar analiz edilerek incelenmiştir.

Tez kapsamında araştırılan temel sorun, yargılama sürecinin etkinlik ve verimliliğinin avukatlar üzerindeki etkisidir. Bu minvalde katılımcılara şu üç soru yöneltilmiştir: Türkiye’deki yargılama süreci hakkındaki düşünceniz nedir? Bir avukat olarak yargı sistematığı içindeki yasal konumunuz hakkında ne düşünüyorsunuz? Etkin ve verimli bir yargılama sizce nasıl olmalı?

Sorulan bu sorular çerçevesinde katılımcılarda adli kalite bakımından ağırlıklı olarak bir memnuniyetsizlik durumunun hâkim olduğu gözlemlenmiş, katılımcılar tarafından belirtilen sorunlar ve çözüm önerileri ayrı ayrı ele alınarak çalışma sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: etkinlik, verimlilik, yargılama süreci, avukat, adli kalite

ABSTARCT

Name&Surname	Senanur KAYA
University	Bursa Uludağ University
İnstitute	İnstitute of Social Sciences
Field	Political Science and Public Administration
Subfield	Law Science
Degree awarded	MA
Date of degree awarded	/...../2024
Supervisor	Prof. Dr. Serdar GÜLENER

Effectiveness and Efficiency in the Judiciary: A Qualitative Research with Lawyers

The theoretical framework formed by examining the concepts of adjudication, judge, efficiency, productivity, and judicial quality is supported by interpreting the court system and the legal profession in Turkey.

To examine the practical implications of the subjects discussed in the theoretical part, semi-structured open-ended questions were used, and interviews were conducted with 15 participants. The results obtained from these interviews were analyzed and examined.

The main issue investigated in the thesis is the effect of the efficiency and productivity of the judicial process on lawyers. In this context, the following three questions were posed to the participants: "What are your thoughts on the judicial process in Turkey?", "As a lawyer, what do you think about your legal position within the judicial system?", "In your opinion, what constitutes an effective and efficient adjudication?"

Based on the questions asked, it was observed that there is predominantly a state of dissatisfaction among the participants in terms of judicial quality. The problems and solution suggestions put forward by the participants were individually considered, and the study was concluded accordingly.

Keywords: efficiency, productivity, judicial process, lawyer, judicial quality

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTARCT	ii
TABLolar LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1.YARGIDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİK	5
1.1. YARGILAMA NEDİR?	5
1.2. EGEMENLİĞİ KULLANAN BİR ORGAN OLARAK YARGI	7
1.3. YARGISAL SÜRECİN BİR AKTÖRÜ OLARAK YARGIÇ.....	9
1.4. ETKİNLİK VE VERİMLİLİK	13
1.4.1. İşletme(ler)de Etkinlik.....	14
1.4.2. İşletme(ler)de Verimlilik	15
1.4.3. Yargıda Etkinlik Nedir?	17
1.4.4. Yargıda Verimlilik Nedir?	22
1.5. YARGIDA TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ	25
1.5.1. Yargının Bir Çıktısı Olarak Adalet Hizmetleri	27
1.5.2. Kalite ve Toplam Kalite Yönetimi	32
1.5.3. Yargıda Toplam Kalite Yönetimi.....	39
İKİNCİ BÖLÜM	42
2. TÜRK YARGI SİSTEMİNDE ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ARAYIŞI	42
2.1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ YARGI SİSTEMATİĞİ	42
2.1.1. Anayasallaşma Sürecinde Yargı	42
2.1.2 Türkiye Cumhuriyeti Yargı Teşkilatı	50
2.1.2.1 İlk Derece Mahkemeleri.....	52
2.1.2.2. İstinaf Mahkemeleri.....	55
2.1.2.3 Yüksek Mahkemeler	57
2.2. YARGILAMA SÜRECİNDE YAŞANAN BAZI SORUNLAR	63
2.2.1. Hak Arama Hürriyeti ve Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Yaşanan Sorunlar	64
2.2.2. Yargı Aktörlerinin Eğitimi Bağlamında Yaşanan Sorunlar	67
2.2.3. Fiziksel İmkansızlıklar Nedeniyle Yaşanan Sorunlar.....	71
2.3. ETKİN VE VERİMLİ BİR YARGI İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR	78
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	88
3. YARGILAMA SÜRECİNİN BİR AKTÖRÜ OLARAK AVUKATLAR.....	88
3.1. ANAYASAL BİR GÜVENCE OLARAK SAVUNMA/SAVUNULMA HAKKI	88
3.2. YARGI SİSTEMATİĞİ İÇİNDE AVUKATLARIN ROLÜ	92
3.2.1. Bir Meslek Olarak Avukatlık.....	92
3.2.2. Türk Hukuk Sisteminde Avukatlık Mesleğinin Gelişim Süreci	94
3.2.3. Avukatın Yasal Pozisyonu: Kamu Görevlisi- Serbest Meslek Mensubu	101
3.3. ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ARAYIŞINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA	104
3.3.1. Avukatların Yargıda Etkinlik ve Verimlilik Arayışına İlişkin Bir İnceleme.....	104
3.3.2. Araştırmanın Amacı	105
3.3.3. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	106
3.3.4. Veri Toplama ve Analiz Yöntemi	107
3.3.5. Araştırmacının Konumu	108

3.3.6. Bulgular ve Değerlendirme.....	110
3.3.6.1. Katılımcıların Demografik Verileri	110
3.3.6.2. Adli Kaliteye İlişkin Katılımcı Görüşleri	111
3.3.6.2.1. Türkiye’deki Yargılama Süreci Hakkındaki Düşünceler	112
3.3.6.2.1.2 Yargılama Sürecinin Uzunluğu ve Hantallığı	112
3.3.6.2.1.3. Süreç ve Aktörlerin Kalitesine İlişkin Katılımcı Görüşleri.....	118
3.3.6.2.2. Avukatların Yargı Sistematiği İçindeki Pozisyonu Hakkındaki Düşünceleri.....	123
3.3.6.2.2.1. Avukatlığın Kamu Hizmeti Olduğunu Düşünenler	123
3.3.6.2.2.2. Avukatlığın Kamu Hizmeti Olmadığını Düşünenler	127
3.3.6.2.2.3. Avukatlığın Kamu Hizmeti Olup Olmadığı Hususunda Kararsız Kalanlar ...	129
3.3.6.2.3. Avukatların Yargılama Sürecinin Etkinliği ve Verimliliğine İlişkin Düşünceleri .	132
3.3.6.2.3.1. Adli Kalite Bağlamında Adliye Personeli Hakkındaki Düşünceler.....	133
3.3.6.2.3.2. Adli Kalite Bağlamında Fiziksel İmkanlar	138
3.3.6.2.3.3. Adli Kalite Bağlamında Hâkim Kalitesi ve Hakimlerle İletişim.....	141
3.3.6.2.3.4. Adli Kalite Bağlamında İstinaf Süreci	151
3.3.6.2.3.5. Adli Kalite Bağlamında Hukuk Eğitimine Avukatların Yaklaşımı	158
3.3.6.2.3.6. Adli Kalite Bağlamında Mevzuata İlişkin Görüşler	163
3.3.6.2.3.7. Adli Kalite Bağlamında Baro Memnuniyeti	166
3.3.6.2.3.8. Adli Kalite Bağlamında Hak Arama Hürriyeti ve Adil Yargılanma Hakkına ilişkin Görüşler	170
3.3.6.2.4. Çözüm Önerileri.....	174
3.3.6.2.4.1. Adli Tatilin Kaldırılması	175
3.3.6.2.4.2. Bilirkişilik.....	177
3.3.6.2.4.3. Avukatların Delil Toplaması	179
3.3.6.2.4.4. Duruşmaların Niceliği ve Niteliği	180
3.3.6.2.4.5. Alternatif Çözüm Yöntemlerinin Daha Etkin Kullanımı	181
3.3.6.2.4.6. Sistemsel Teknolojik Gelişmelerin Usul Kanununa Entegre Edilmesi.....	183
3.3.6.2.4.7. Kişisel Verilerin Korunması Kanunundan Avukatların Muaf Tutulması	185
3.3.6.2.4.8. Denetimin Arttırılması	186
3.3.6.2.4.9. Arabuluculuk Görüşmelerinde Zorunlu Müdafilik	188
3.3.6.2.4.10. Yargı Aktörleri Arasında İletişim	189
3.3.6.2.4.11. Adliyelerde Avukatlara Özel Çalışma Alanları.....	190
SONUÇ	191
KAYNAKÇA	196

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Çeşitli Etkenlik ve Etkililik Bileşimleri

Tablo 2: Kalite Kavramının Tarihsel Gelişimi

Tablo 3: Merkez ve Taşra Kadrolarının Hizmet Sınıflarına Göre Kadro Durumu

Tablo 4: Mevcut Hukuk Fakültesi Sayısı

Tablo 5: Demografik Veriler

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ADR	: Alternative Dispute Resolution
AİHM	: Anayasa Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
Bkz	: bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
CEPEJ	: Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu
çev.	: çeviri
DMK	: Devlet Memurları Kanunu
ECHR	: European Convention on Human Rights
HSK	: Hakimler Savcılar Kurulu
HUAK	: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
ISO	: International Organization for Standardization
KVKK	: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
MBK	: Milli Birlik Komitesi
OHAL	: Olağanüstü Hal Kanunu
R.G.	: Resmî Gazete
s.	: sayfa
ss.	: sayfa sayısı
S.	: Sayı
SEGBİS	: Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu

TKY	: Toplam Kalite Yönetimi
UÇY	: Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri
UNODC	: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
YHK	: Yüksek Hakimler Kurulu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

Tezin Amacı

Yargılama süreci, adaletin sağlanması ve hukukun üstünlüğünün teminat altına alınması bakımından toplum düzenin önemli parametrelerinden biridir. Bu süreçte etkinlik ve verimlilik hem hukuki sistemler hem de bireyler açısından büyük önem taşımaktadır. Zira etkin ve verimli bir yargılama süreci, adaletin doğru ve hızlı bir şekilde tecelli etmesini sağlarken, toplumun yargı sürecine olan güvenini de arttıracaktır¹. Etkinlik ve verimlilikten yoksun bir yargılama süreci adaletin gecikmesine, ekonomik kaynakların israfına ve bireylerin hukuki güvenliğinin zedelenmesine yol açacaktır. Bu bağlamda, yargılama sürecinin kalitesi ve bu süreçlerin nasıl yürütüldüğü konusu salt hukuki bir mesele değildir, aynı zamanda toplumsal adaletin de bir göstergesidir.

Adalet sisteminin merkezinde yer alması ve tarafların haklarını etkin bir şekilde koruma yetkisine sahip olması nedeniyle büyük önem taşımakta olan yargılama sürecinin kalitesini değerlendirirken, bu sürecin önemli aktörlerinden biri olan avukatların bakış açısını da göz önünde bulundurmak gerekir.

Avukatlar, müvekkillerinin hak ve menfaatlerinin savunulması bakımından yargılama sürecinin vazgeçilmez katılımcılarıdır. Onların yargılama sürecindeki deneyimleri ve bu süreç hakkındaki düşünceleri, adaletin düzgün işleyişine yönelik önemli geri bildirimler sağlayacaktır. Avukatların gözünden yargılama sürecinin etkinliği, verimliliği, şeffaflığı ve adil yargılama ilkelerine uygunluğu gibi pek çok faktör hem yargı mensuplarını hem de yargı politikalarını şekillendiren yapılar için önemli bir değerlendirme ölçütü olacaktır.

Bu çalışmada adalet hizmetlerinin bir parçası olan “yargılama süreci” konu olarak ele alınmıştır. Hukuk kurallarının oluşturulması, sistematikleştirilmesi, uygulanması, geliştirilmesi ve işleyişinin sağlanması ile yükümlü olan modern hukuk devletlerinde adalet hizmetleri, kamu düzeninin bozulmasına sebebiyet veren suçların cezalandırılması ve özel hukuk kuralları konusundaki uyuşmazlıkların çözümlendirilmesi hizmetlerinin

¹Etkinlik ve verimliliğin yargıya olan güveni nasıl etkilediğine ilişkin çalışmalar için bkz: Akyel, 2020, s.21.; Gülener, Türkölmez, 2018, s.50

tamamını kapsamaktadır². Ancak çalışmamız kapsamında konu olarak ele alınan yargılama süreci, mevzuat tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde yargı aktörleri tarafından sürdürülen ve kişilerin haklarının korunması ve zedelenen haklarının tekrar elde edilmesini sağlayan bir kamu hizmetidir³.

Bu minvalde, adalet hizmetinin bir parçası olan yargılama sürecinde aktör olarak rol alan avukatların yargılama sürecinde edindiği deneyim ve tecrübeleri kapsamında yargıda kalite, etkinlik ve verimlilik üzerine bir araştırma yapılmış, yapılan araştırma neticesinde edinilen bulgular ile yargılama sürecinin etkinliği ve verimliliği açısından ne durumda olduğu gözler önüne serilerek yargılama sürecinin daha adil ve daha kaliteli hale getirilmesi için uygulamadaki sorunların ve uygulayıcıların bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Tezin İçeriği

Bu çalışmada yargılama sürecinin kalitesine, etkinliğine ve verimliliğine ilişkin teorik bir araştırma yapılarak, yargıda yaşanan sorunlara ilişkin akademik dünyanın konuya bakış açısı ele alınmıştır. Akabinde teorik olarak elde edilen bu bilgiler çerçevesinde avukatların yargılama sürecine ilişkin deneyim ve değerlendirmelerinden elde edilen bulgular analiz edilmiştir.

Üç başlıktan oluşan çalışmanın birinci bölümünde; yargı gücünün ve aktörlerinin tanımı, etkinlik ve verimlilik kavramlarının literatürdeki yeri ve yargılama sürecindeki karşılığı, toplam kalite anlayışı ve adli kalite kavramlarının tanımı yapılmıştır.

İkinci bölümde Türk yargı sisteminde etkinlik ve verimlilik arayışı başlığı altında anayasallaşma sürecinde yargının gelişim süreci, Türkiye Cumhuriyeti mahkeme teşkilatlanma sistemi, yargılama sürecinde yaşanan bazı sorunlara ve etkin ve verimli bir yargı için yapılan çalışmalara ilişkin bir inceleme yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise avukatlık mesleğinin temel dayanağı olan savunma/savunulma hakkı, avukatlık mesleğinin tarihsel gelişimi ve avukatların yasal pozisyonlarına ilişkin bir inceleme yapılarak, avukatlarla gerçekleştirilecek nitel araştırmanın altyapısı hazırlanmıştır. Avukatlarla yapılan araştırmada ise yargılama sürecinin etkinliği ve

² Bulutoğlu, 2008, s. 232.

³ Akyel, 2020, s. 3.

verimliliğinin bir yargı uygulayıcısı olan avukatlar nezdinde nasıl ele alındığı hususu değerlendirilmiş, çalışma avukatların demografik verileri ve adli kaliteye ilişkin görüşleri olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Avukatlarla yapılan görüşmelerde avukatların adli kaliteye ilişkin görüşleri temel araştırma soruları çerçevesinde başlıklaştırılmış ve katılımcılar tarafından temel araştırma sorularına verilen cevaplar, yoğunluklarına göre kategorize edilmiştir. Yapılan araştırma neticesinde katılımcı avukatların yargılama sürecinin etkinliği ve verimliliği konusunda birçok konuya değindiği görülmüştür. Bu konular başlıklar halinde analiz edildiğinde ise yargılama sürecinin geldiği nokta bakımından ortaya çıkan sonucun uzun ve hantal yargılamalar olduğu tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında katılımcıların uygulamadaki sorunlara yönelik çözüm önerileri de kategorize edilerek, yargı politikasına katlı sunulması hedeflenmiştir.

Tezin Yöntemi

Çalışmanın birinci ve ikinci bölümlerinde yargılama sürecinin etkinliği ve verimliliği hakkında yapılan akademik analizin ardından üçüncü bölümde nitel bir araştırma analizi yapılmış; amaçlı örneklem yöntemi kapsamında araştırmadaki temel olguyu açığa çıkarmaya yardım edebilecek katılımcılardan⁴ biri olan avukatlarla görüşme yapılarak, temel araştırma soruları üzerinden katılımcıların yargılama sürecinin etkinliğine ve verimliliğine ilişkin görüşleri aşağıdaki temel araştırma soruları sorularak elde edilmiştir.

- Türkiye’deki yargılama süreci hakkındaki düşünceniz nedir?
- Bir avukat olarak yargı sistemi içindeki yasal konumunuz hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Etkin ve verimli bir yargılama sizce nasıl olmalı?

Amaçlı örnekleme ulaşılamayan ya da örneklemin çalışmaya katılmayı tercih etmemesi yahut diğer katılımcılara yönlendirme yapması gibi durumlarda, kartopu örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Böylece bu çalışmada amaçlı örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemi birlikte kullanılmıştır.

⁴ Creswell, 2017, s.108-109.

Nitel araştırmalarda görüşülecek katılımcı sayısı doygunluk düzeyine göre belirlenmekte⁵ olduğundan 15 katılımcı avukat ile yapılan görüşmeler neticesinde birbirini tekrar eden cevaplar alınması ile çalışmanın doygunluk seviyesine ulaştığı fark edilerek mülakatlar sonlandırılmıştır.

Görüşmelerde katılımcıların cevaplarına göre adli kalite, etkinlik ve verimlilik kavramları derinlemesine ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca, bir avukat olan araştırmacının araştırma konusuna ilişkin tespit ve değerlendirmelerine de çalışmada yer verilmiş olup, araştırmacının yargılama sürecinin etkinliğine ve verimliliğine ilişkin görüşleri de uygulamada edindiği tecrübe dikkate alınarak araştırmaya eklenmiştir.

⁵ Bu konuda Hennink ve Kaiser (2022) tarafından 27 nitel araştırma üzerinde yapılan bir çalışmada; 9-17 arası görüşmeci ile yapılan bir çalışmada doygunluğa ulaşıldığı tespit edilmiştir. (Hennink, Monique, Kaiser, Bonnie N., “Sample Sizes For Saturation in Qualitative Research: A Systematic Review of Empirical Tests”, *Social Science & Medicine*, (2022), s. 292. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114523>)(Erişim Tarihi: 17.05.2024)

BİRİNCİ BÖLÜM

1.YARGIDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİK

1.1. Yargılama Nedir?

Adaleti tesis etmeyi amaçlayan ve hukukun üç temel sac ayağından biri olarak kabul edilen yargı kavramının kelime anlamı; “kavrama, karşılaştırma, değerlendirme vb. yollara başvurarak kişi, durum veya nesnelerin eleştirici bir biçimde değerlendirilmesi, hüküm⁶” olup, hukuk literatüründe “yasalara göre mahkeme tarafından bir olay veya olgunun doğuşuna etken olan sebeplerin de göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi sonucu verilen karar, kaza⁷” olarak açıklanmaktadır.

Yargılama, kişilerin haklarını korumasını ve zedelenen haklarını tekrar elde etmesini sağlayan bir kamu hizmeti olup⁸; süreç, ilgili mercilerin hukuku ilgilendiren olay veya durumlar hakkında bir karara varması ve bunun gereklerini yerine getirmesi⁹ ile ilerler. Adaleti esas alan hukuk devletlerinde kişilerin birbirleriyle ve idare ile olan ilişkilerinde ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıkların çözümünün ancak yargı mekanizmaları tarafından sağlanabileceği kabul edilmektedir.

Dar anlamda mahkeme önünde bir davanın görülmesi olarak nitelendirilmekte olan yargısal faaliyet, geniş anlamda hak ve özgürlüklerin devlet tarafından korunması sürecini ifade etmektedir¹⁰.

Öğretide organik(şekli) ve fonksiyonel(maddi) olmak üzere iki boyut üzerinden ele alınmakta olan yargısal faaliyet kavramı¹¹, genel olarak faaliyette bulunan makam üzerinden tanımlanmaktadır. Yargının maddi boyutu esas alınarak yapılan bir yargılama, hukukun bağımsız mahkemeler tarafından uyuşmazlığa konu edilen olaya uygulanması anlamına gelmektedir ve Baki Kuru’ ya göre yargısal faaliyet tanımı, yargının maddi boyutu esas alınarak yapılmalıdır¹².

⁶ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.12.2024)

⁷ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.12.2024)

⁸ Akyel, 2020, s. 3.

⁹ Taşkın, 2012, s. 208.

¹⁰ Akyel, 2020, s. 6.

¹¹ Kuru, Arslan, Yılmaz, 2014, s. 57.

¹² Kuru ve diğerleri, 2014, s. 57.

İnsanoğlu, yaşamını makul bir zeminde sürdürebilmek için, düzenin ve disiplinin sağlandığı, hak ve hukukun var olduğu bir ortama ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda adalet, zayıf olan karşısında güçlünün kontrol altında tutulması mücadelesi olarak karşımıza çıkmaktadır¹³.

Anayasa, kanunlar ve yürürlükte bulunan mevzuat tarafından oluşturulan kurallar ile sınırları belirlenen yargılama süreci, adaletin tesis edilmesi noktasında önem teşkil etmektedir. Zira, uzun süren yargılama süreçleri neticesinde ortaya çıkan kararlar hukuka uygun olsa da tatmin edici olmayacaktır. Bu nedenle yargılama süreçlerinin işleyişinde, sürece dahil olan tüm unsurların aktif bir şekilde kullanılarak hızlı ve etkin çözümler üretilmesi gerekmektedir.

AİHM ve AYM kararlarına göre bir yargılama sürecinin adil olmasını sağlayabilmek için bazı hukuki garantilerin tanınması gerekmektedir. Bunların bir kısmını hukuki yardım ve savunma hakkı¹⁴, tarafsızlık ve bağımsızlık¹⁵, silahların eşitliği¹⁶, ispat hakkı ve masumiyet karinesi¹⁷, ifade özgürlüğü¹⁸, aşırı güç kullanımından korunma¹⁹, makul sürede yargılanma hakkı²⁰ olarak saymak mümkündür. Bu garantiler ile bireylerin temel

¹³ Kılıç, 2024, s. 5.

¹⁴ AİHM Salduz/Türkiye Kararı (BD), B. No: 36391/02, 27/11/2008.; Aynı yönde diğer kararlar için bkz: ECHR Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain, Application No:10590/83, 6/12/1988, S.75; ECHR Kerojarvi/Finland, Application No: 17506/90, 19/7/1995, S. 42.; ECHR Ludi v. Switzerland, Application No: 12433/86, 15/6/1992 p. 49-50.; ECHR Poitrimol v. France, Application No: 14032/88, 23/11/1993, p. 34.

¹⁵ ECHR Engel And Others v. Netherlands, Application No: 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.; Aynı yönde diğer kararlar için bkz: ECHR Bulut v. Austria, Application No: 17358/90.

¹⁶ AİHM Albayrak/Türkiye Kararı, B. No: 2014/3836, 17/9/2014, s. 29.; Aynı yönde diğer kararlar için bkz: ECHR Amminen/Finland, Application No: 40847/98, 15/6/2004, p. 40-41.; 1 ECHR, Steel and Morris v. United Kingdom, Application No: 68416/01 K.T:15/02/2005 kararında, silahların eşitliği ilkesinin adil yargılanma hakkının bir unsuru olduğunu ifade ederek, davacının ekonomik üstünlüğünün, silahların eşitliği ilkesine aykırı olarak davalılar nezdinde adil olmayan sonuçlara sebebiyet verdiğini ifade etmiştir.

¹⁷ AİHM Kolu/Türkiye Kararı, B. No: 35822/97, 2/8/2005; AİHM Salduz/Türkiye Kararı (BD), B. No: 36391/02, 27/11/2008.; AYM'nin konuya ilişkin kararları için bkz: Adem Hüseyinoğlu, B. No: 2014/3954, 15/2/2017, s. 33.; Kürşat Eyol, B. No: 2012/665, 13/6/2013, s. 26.

¹⁸ ECHR Perinçek v. Switzerland, Application No: 27510/08.

¹⁹ AİHM Dağdelen ve diğerleri/Türkiye Kararı, B. No: 1767/03, 14246/04 ve 16584/04, 25/11/2008.; AİHM Güneş/Türkiye Kararı, B. No: 28490/95,19/6/2007.; Aynı yönde diğer kararlar için bkz: ECHR Gafgen v. Germany, Application No: 22978/05,1/6/2010, p.166,180.; Aynı yönde AYM kararları için bkz: Turan Günana, B. No: 2013/5545, 15/12/2015.

²⁰ AYM, B. No: 2012/1198, 07.11.2013, s. 39.; ECHR, Wemhoff v. Germany, Application No. 2122/64, 25.04.1968, p. 18-19.

hak ve özgürlüklerinin korunması ve adil bir yargılama süreci oluşturulması hedeflenmektedir.

Yargılama faaliyetine kapsamında esas alınan ilkeler bakımından *Bangalor Yargı Etiği İlkelerinin*²¹ ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Yargıtay²² tarafından da kabul edilen Bangalor Yargı Etiği İlkeleri'ne göre eşitlik, doğruluk, tarafsızlık, bağımsızlık, liyakat ve ehliyet ilkeleri yargılama faaliyeti gerçekleştirilirken dikkat edilmesi gereken önemli unsurlar olarak kabul edilmektedir.

1.2. Egemenliği Kullanan Bir Organ Olarak Yargı

Bireylerin hak ve özgürlüklerini koruma altına alan anayasacılık hareketlerinin ortaya çıkması yaygınlaşması ile anayasalar, temel hak ve özgürlükleri koruma altına alan bir garantör konumuna gelmiştir. Anayasalar, izlenecek temel usuller, kuvvetler ayrılığı, temel haklar gibi kuralların toplumda sürekli değişmekte olan görüş ve çıkarlardan bağışık tutulmasını ve kurumsallaşmış siyasi pratikler inşa edilmesini sağlayan bir mekanizmalardır²³.

Anayasa Mahkemeleri ile güç ve iktidar sınırlandırılarak yasama ve yürütme organları arasında denge kurulmaya çalışılmaktadır. Yasama, yürütme ve yargı erkleri arasından en az tehlikeli olan erkin yargı erki olduğunu ifade edenler vardır²⁴. Zira uyuşmazlıkları çözümleme noktasında yargının bir yaptırım gücü bulunmamaktadır, yargı sadece uyuşmazlığın çözümüne ilişkin karar veren bir mekanizmadır. Verilen kararları uygulamak dahi yürütmenin inisiyatifindedir. Ancak yargının jüristokratik tavırlar içerisine girdiği dönemlerde özgürlükler üzerinde tehdit oluşturduğu görülmektedir²⁵.

²¹ Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, “*Bangalor Yargı Etiği İlkelerinin Yorumu*”, (Ankara: Kurban Matbaacılık Yayıncılık, 2020), Çevirenler: Dr. Mustafa Saldırım, Nihal Eriş, Fulya Batur.

²² <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/4a92e0cc-e94b-4912-aaf9-5dfc5b885e98.pdf> (Erişim tarihi: 13.02.2024).

²³ Sadurski, 2010, s. 23

²⁴ Hamilton, *Federalist Papers*'ta: “Neden yargı en az tehlikelidir özgürlükler açısından? Çünkü “ne yürütmenin kılıcına sahiptir ne de yasamanın cüzdanına sahiptir” demektir., (Hamilton, Madison, Jay, 2021)

²⁵ Zühtü ARSLAN, “Temel Hakların Korunması Bağlamında Anayasa Mahkemelerinin Yasama, Yürütme ve Diğer Yargı Organları ile İlişkileri”, *Anayasa Mahkemesi'nin 55. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen “Temel Hakların Koruyucusu Olarak Anayasa Mahkemeleri” Konulu Sempozyumda Sunulan Bildiriler*, (Ankara: 25 -26 Nisan 2017).

https://www.anayasa.gov.tr/media/4417/zuhtu_arslan.pdf (Erişim Tarihi: 01.11.2023)

1789 Fransız İhtilali neticesinde “kuvvetler ayrılığı” ilkesi ile temel hak ve özgürlükler arasında sağlam bir ilişki kurulmuş, kuvvetler ayrılığı ilkesini tanımlamayan anayasaların temel hak ve özgürlükleri tam olarak korumadığı kabul edilmeye başlamıştır²⁶.

Kuvvetler ayrılığı ilkesi kapsamında öne çıkan isimlerden en önemlisi Montesquieu'dur. Ancak bu kuramın ilk olarak Montesquieu tarafından ortaya atılmadığı, Aristoteles²⁷ ve John Locke²⁸ tarafından da bu kuram üzerine düşünüldüğü bilinmektedir²⁹. Althusser, Montesquieu'nün kendisinden önceki filozoflar gibi idealize edilmiş bir düzen arayışı yerine, tüm halkların yasalarını inceleme cüretine sahip bir filozof olduğunu ifade etmektedir³⁰. Siyasal ve sosyal güçler arasında denge kurmayı amaçladığını ifade eden Montesquieu'nun, yargının bağımsızlaştırılarak yürütmeden ayrıştırılması gerektiği³¹ ifadesi, kuvvetler ayrılığı ilkesinin günümüzdeki anlamına temel teşkil etmektedir.

Montesquieu'den sonra kuvvetler ayrılığı ilkesinin temsili demokrasi ve halk egemenliği kavramları çerçevesinde yeniden yorumlanması ile ilkenin hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla, halk egemenliğini halk adına kullanan yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirlerini dengelemesi ve frenlemesi biçimine dönüştüğü görülmektedir³².

20. Yüzyılın ilk yarısında dünya çapında yaşanan savaş ve soykırım deneyimleri, dünya genelinde ülkelerde insan hakları konusunda bir duyarlılık oluşmasına sebebiyet vermiştir³³. Avrupa'da insan haklarının etkili bir şekilde korunması³⁴ amacı ile farklı çözüm yöntemleri üretilmeye başlamıştır. Bu minvalde ilk olarak 1945 yılında, yaşanan savaşların ve barışa yönelik tehditlerin tekrarının önlenmesi ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla³⁵ Birleşmiş Milletler kurulmuş, akabinde 1948 yılında Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi ilan edilmiştir. 1949 yılında ise Avrupa'da yaşayan

²⁶ Bakırcı, 2022, s. 360.

²⁷ Aristo, 2010, s. 99-103.

²⁸ Montesquieu, 2017, s. 11-24

²⁹ Montesquieu, 2017, s. 360

³⁰ Althusser, 2005, s. 41

³¹ Montesquieu, 1963, s. 297

³² Montesquieu, 1963, s. 297.

³³ Doğan, 2015, s. 169.

³⁴ Doğan, 2015, s. 379.

³⁵ Birleşmiş Milletler uluslararası teşkilat künyesi için bkz:

<https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa#:~:text=%C4%B0kinci%20D%C3%BCnya%20Sava%C5%9F%C4%B1'ndan%20galip,ve%20g%C3%BCvenli%C4%9Fi%20korumak%20amac%C4%B1yla%20kurulmu%C5%9F>

halklar arasında uzlaşa sağlamak ve kıtada süregelen gerginlik ve çatışmanın yerine, ortak kurumlara, standartlara ve sözleşmelere dayalı bir güven ve iş birliği ortamı tesis etmek amacıyla Avrupa Konseyi kurulmuştur. Akabinde 1950 yılında üye devletler³⁶ tarafından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi imza altına alınmıştır³⁷.

Bu minvalde özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan anayasalarda barış ortamının ve toplumsal düzenin sağlanabilmesi için yargı gücünün, devletle toplum arasında durarak yasama ve yürütme organlarının işlem ve eylemlerini gözden geçirmek ve bu eylem ve işlemlerin anayasa ve kanunlara uygun olup olmadığını denetlemekle yükümlü kılındığı görülmektedir³⁸.

Yargı erki üzerinden yasama ve yürütme faaliyeti yapılamayacağı gibi, yasama ve yürütme organları tarafından yargı faaliyetini gerçekleştiren mahkemeler ve hakimler üzerinde baskı kurmak da Anayasa'ya ve kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırıdır. Zira, 1982 Anayasası'nın 138'inci maddesinde yargı organı üzerinde hiçbir makam ve merci tarafından baskı oluşturulamayacağı açık bir şekilde belirtilmiş, 139. maddede ise hâkim ve savcıların özlük hakları teminat altına alınarak hakimlerin daha bağımsız karar verebilmelerine imkân tanınmıştır.

1982 Anayasası'nın 9. maddesi ile yargı yetkisi, "Türk milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelere verilmiştir." Kuvvetler ayrılığının doğal bir sonucu olan bu durum, yargının toplumsal düzende ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözmesinin yanı sıra siyasi iktidarı kullanan devlet organlarının işlem ve eylemlerinde dolaylı sorumlu tutulabilmesine imkân tanımıştır.

1.3. Yargısal Sürecin Bir Aktörü Olarak Yargıç

İddia ve savunma ışığında önüne getirilen hukuki uyuşmazlıkları çözen, anayasal olarak mesleki güvence altına alınmış olan, görevini bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine

³⁶ Avrupa Konseyi'nde yapılan görüşmeler çerçevesinde 1949 yılında Avusturya tarafından "Dünya İnsan Hakları Mahkemesi" kurulmasına yönelik bir öneride bulunulmuş olup, detaylar için bkz: Manfred Nowark, "Ein Weltgerichtshof für Menschenrechte", *Vereinte Nationen*, 5/2008, s. 205-211. https://dgvn.de/publications/PDFs/Zeitschrift_VN/VN_2008/Heft_5_2008/04_nowak_VN_5-08.pdf (Erişim Tarihi: 01.06.2024)

³⁷ Avrupa Konseyi Uluslararası teşkilat künyesi için bkz: https://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa

³⁸ Jayawickrama, 2002, s. 1091-1108

getirmesi gereken kamu görevlisine yargıç denilmekte olup³⁹, yargıçlar yasama ve yürütme erklerinin denetimi dışında, kanuni düzenlemelere bağlı olarak görevlerini yapmakla yükümlüdürler. Yargıçlar anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdana uygun olarak hüküm vermektedirler⁴⁰.

Yargı aktörlerinden (hâkim, savcı avukat vd.) ziyade, yargı kararı ile karşı karşıya kalan kişilerin korunması amacını güden yargı bağımsızlığı ilkesi, güçlü yargılamanın en temel şartıdır. Yargı mekanizmalarının güvenilir ve adil olabilmesinin şartı ise yargıçların bağımsız ve tarafsız olmasıdır. Yargıçların siyasi yahut diğer dış etkilere maruz kalmadan karar verebilmesi için öncelikle yasal olarak koruma altına alınmaları gerekmektedir⁴¹.

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin üçüncü ayağını oluşturan yargı erki aktörlerinden biri olan yargıç, yalnızca hukuka ve kendi vicdanına karşı hesap vermekle yükümlüdür⁴². Anayasamızın 138. maddesi ile yargıçların görevlerini icra ederken bağımsız olduğu; hukuka ve mevzuata uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verebilecekleri; hiçbir makam, organ, merci veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremeyeceği, genelge gönderemeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunamayacağı anayasal olarak güvence altına alınmıştır.

Ulusal ve uluslararası alanlarda yargı bağımsızlığının anayasal olarak koruma altına alındığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler 1985 yılında “Yargı Bağımsızlığının Temel Prensipleri⁴³” isimli belgeyi kabul ederek, yargıçların her türlü etki, ikna ve baskıdan bağışık karar vermesinin önemini ortaya koymuştur.

Yargıçlık, bilgilenme, yargılama ve karar verme aşamalarından⁴⁴ oluşmakta olup, “Bilgilenme” den kasıt, uyuşmazlık konusu ile ilgili verilen bilgilerin doğruluğunun sorgulanması, uyuşmazlığa sebebiyet veren kişilerin eylemlerinin nedenlerinin öğrenilmesi; “Yargılama” dan kasıt uyuşmazlık konusu ile hukuk düzeni arasında ilgi kurulması, “Karar verme” den kasıt ise yargıcın uyuşmazlığa konu fiilin ortaya çıkmasına

³⁹ Ercan, 2021, s. 95.

⁴⁰ Ercan, 2021, s. 97.

⁴¹ Erdem, 2023, s. 2.

⁴² Jayawickrama, 2002, s. 1903.

⁴³ Bangelör Yargı Etiği İlkeleri için bkz: <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/51159f30-8d0e-4bb4-becc-1446b51d1a5d.pdf> (Erişim Tarihi: 04.03.2024).

⁴⁴ Kuçuradi, 1996, s.128.

sebebiyet veren kişinin suçlu olup olmadığının belirlenmesidir. Karar verme aşamasında ise etik kurallar devreye girmektedir⁴⁵. Zira yargıçların yetiştirilme tarzı, içinde bulunduğu kültür yapısı ve mevcut düşünce yapısı, aldığı kararlarda istemsiz bir şekilde etkili olmakta, yargıcın vicdani kanaatinin oluşumuna tesir etmektedir⁴⁶.

Bu nedenle uluslararası alanda, uyuşmazlıkların çözümünde yargıcın takdirine ve vicdanına bırakılan hususlarda belli başlı etik kuralların temel alınması gerektiği kabul edilmektedir. Bu minvalde uluslararası arenada kabul görmüş olan Birleşmiş Milletler Bangelore Yargı Etiği ilkelerini örnek vermek mümkündür. Bu etik ilkeler ile amaçlanan; yargıçların uyuşmazlık çözümünde izleyeceği yöntemleri belirleyerek, farklı motivasyonlarla hareket etmelerini engellemektir⁴⁷. Bangelore Yargı Etiği İlkeleri'nin ön plana çıkmasında açıklayıcı bir referans oluşturmasının yanı sıra her bir ilkeye etkinlik kazandıracak davranış ilkelerinin detaylıca açıklaması etkili olmuştur⁴⁸.

Temel etik ilkelerin yargılama süreçlerinde daha etkin kullanılmasını sağlamak amacıyla uluslararası alanda birçok farklı çalışma yapıldığı ve yapılmaya devam edildiği görülmektedir. 1999 yılından bu yana Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) tarafından gerçekleştirilen, yargıda dürüstlüğün güçlendirilmesi ve yolsuzluğun önlenmesine konulu toplantılar⁴⁹ ve alınan tavsiye kararlar bu çalışmalara verilebilecek örneklerden yalnızca bir tanesidir.

Ancak bununla beraber, hâkimlerin tamamen sorumsuz olduğunu ifade etmek de mümkün değildir. Kanun koyucu, kötü niyetli şikâyet ve taleplerin önüne geçebilmek amacıyla hâkimlerin sorumluluk kurallarını dar yorum esasıyla düzenlemektedir. Ancak, 657 sayılı DMK'nın 12 ve 13. maddesinde, bir devlet memurunun görevi nedeniyle sebep olduğu zarardan dolayı yalnızca devlet aleyhine dava açılabilen iken, verdiği bir karar sonucunda oluşan zararın tazmini için doğrudan, herhangi bir merciden izin alınmaksızın

⁴⁵ Kuçuradi, 1996, s.135.

⁴⁶ Bangalore Yargı Etiği İlkeleri'nde, tarafsızlık “yargı görevinin tam ve doğru bir şekilde yerine getirilmesi esası” olarak tanımlanmış ve hâkimin “görevini yerine getirirken “davayla ilgili olmayan sebeplere dayanarak herhangi bir kişi ya da gruba karşı sözle veya davranışlarıyla meyilli ya da önyargılı olarak hareket edemeyeceği” şeklinde ifade edilmektedir.

Bkz., www.hsyk.gov.tr/yiub/bangalore-yargi-etigi-ilkeleri-tr.pdf , (Erişim Tarihi: 20.05.2024); Hâkimlerin tarafsızlığına ilişkin görüşle için ayrıca bkz: Tezcan, D., Erdem, M. R., Sancakdar, O. (2002), s. 254) .

⁴⁷ Jayawickrama, 2002, s. 1902.

⁴⁸ Özkan, (2014), s. 2-7.

⁴⁹ Toplantı detaylarına ilişkin olarak bkz: <https://www.unodc.org/ji/en/restricted/network-launch.html>

hâkim aleyhine tazminat davası açılabilir⁵⁰. Bu durum hakimlerin diğer kamu görevlilerinden daha korunaksız bir konumda olduğunu gözler önüne sermektedir.

Ayrıca hâkim ve savcılarının performans değerlendirmesi, 657 sayılı DMK'ya tabi memurların performans değerlendirmesinden farklı olarak, 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu⁵¹ çerçevesinde yapılmakta olup, hâkim ve savcılarının özlük hakları; kademe ilerlemeleri, tayin durumları ve terfilerinde Hâkim ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenen kriterler esas alınmaktadır⁵².

Hakimler ve Savcılar Kanunun 5'inci maddesinin 4'üncü fıkrasında bulunan "Hâkim ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar." hükmü ile Adalet Bakanlığı'nın hâkim ve savcılar üzerinde gözetim hakkına sahip olduğu açıkça ifade edilmektedir. 1982 Anayasası'nın 159'uncu maddesinde düzenlenmekte olan Hakimler ve Savcılar Kurulu; hâkim ve savcılarının özlük haklarının düzenlenmesi, mahkeme kurulması, yargı çevresi belirlenmesi ve Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevlerin yerine getirilmesi ile yükümlü kılınmıştır.

Hâkimler tarafından verilen kararların yargısal denetimi, ancak usul kanunlarınca öngörülen itiraz, istinaf, temyiz gibi kanun yollarıyla mümkündür. Hakimlerin yargısal uyuşmazlıkla ilgili olarak verdiği kararların, isabetli olmadığı düşüncesiyle idari olarak denetlenmesi ve hâkimlerin sorumluluğuna gidilmesi hukuken mümkün değildir⁵³. Zira Anayasa'nın 140'inci⁵⁴ maddesinde hâkimlerin idari görevleri bakımından Adalet Bakanlığı'na bağlı olduğu, 144'üncü maddede ise denetimin ancak idari görevler bakımından mümkün olduğu açık bir şekilde düzenlenmiştir⁵⁵.

⁵⁰ Akın, 2013, s. 362.

⁵¹ Timur, 1983, s.21-22

⁵² Altan, 2005

⁵³ Gökcan, Artuç, 2012, s. 825-826.

⁵⁴ Anayasa madde 140 için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 28.12.2023)

⁵⁵ Anayasa madde 144 için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 28.12.2023)

1.4. Etkinlik ve Verimlilik

İşletmede, kamu yönetiminde, eğitimde, mühendislikte, iktisatta, üretimde vb. birçok disiplin tarafından kullanılan ve sıklıkla karıştırılan performans göstergelerinden olan etkinlik, verimlilik, kalite, kârlılık ve yenilik gibi kavramlar performans ölçümünün en önemli araçlarıdır⁵⁶. Bu kavramların, göstergelere ilişkin net ayrımlarının bulunmaması ve kullanım alanlarına göre farklı anlamlar içermesi nedeniyle sıkça birbirinin yerine kullanıldığı hatta teknolojik imkanlara ve çeşitli koşullara bağlı olarak zaman içinde anlam değiştirebildiği görülmektedir⁵⁷.

Günümüzde, ekonomi ve işletme performanslarının ölçümü dışında birçok alanda kullanılmakta olan etkinlik kavramını, Fransızca “l’efficacité” kelimesinin karşılığı olup, bu kelimeyi en az çaba veya masraf ile en iyi sonucu elde etme kapasitesi olarak tanımlamak mümkündür⁵⁸.

Etkinlik kavramı, değerlendirildiği alana göre farklı şekilde yorumlanabilen bir kavramdır. Bir örgütün önceden saptanan amaçlara ulaşabilme ölçütü, örgütsel etkinlik olarak ifade edilirken, bir işletmenin üretim yahut üretim faktörleri için önceden saptadığı amacını ne derece gerçekleştirebildiği işletme açısından etkinlik olarak nitelendirilmekte, girdi-çıktı ilişkisinin verimliliği teknik etkinlik kavramı ile ifade edilmekte, parasal değerlerde yapılan analizler ise ekonomik etkinlik kavramı ile ifade edilmektedir⁵⁹. Ancak etkinlik kavramı işletme performansının ölçümünü sağlamak amacıyla ortaya çıktığından, etkinliğin ne olduğunu daha iyi kavramak amacıyla işletmede etkinlik kavramı detaylıca ele alınacaktır.

Verimlilik ise farklı bilim dallarında farklı şekillerde algılanmakta ve tanımlanmaktadır. İktisatçılar verimliliği “fiziksel ölçü ile ifade edilen çıktı ile bu çıktıyı üretmek için kullanılan girdiler arasındaki ilişki⁶⁰” olarak nitelendirmekteyken, mühendisler göre verimlilik “bir makinenin etkin bir şekilde çalışmasıdır⁶¹”. Muhasebeciler ise verimlilik kriterini finansal tablo ve finansal çıktıları analiz edilerek işletmelerin performansının

⁵⁶ Al-Darrab, 2000

⁵⁷ Gold, 1998, s. 107– 111.

⁵⁸ Suiçmez, 2002, s.169–183.

⁵⁹ Yükçü, Atağan, 2009, s. 3-4

⁶⁰ Ramdas Ramsay, 2008, s.17

⁶¹ Yavuz, 2003, s. 29

değerlendirilmesinde⁶² kullanılmaktadır. İşletmeciler ise verimliliği kalite, miktar, çıktı, kar, rekabet düzeyi ve benzeri ölçütler ile değerlendirmektedir. Etkinlik kavramı gibi verimlilik kavramı da ilk olarak işletme alanında kavramsallaştığından, verimliliği daha iyi kavramak amacıyla öncelikle işletme alanında etkinlik ve verimlilik kavramı üzerine bir inceleme yapılacaktır.

1.4.1. İşletme(ler)de Etkinlik

İşletme kavramı, 4857 sayılı İş Kanunu'nda ve mevzuatta sıkça kullanılmış olmasına rağmen tanımlanmış değildir. İşletme ve işyeri kavramlarının aynı şeyler olmadığı, öğretide ve uygulamada herkes tarafından kabul edilmektedir⁶³. İşletme kavramına ilişkin olarak öğretide birçok tanım bulunmaktadır. Ünal Narmanlıoğlu'na göre işletme; bir girişimciye ait bir yahut birden fazla işyerinin ekonomik amaçla örgütlenmesinden oluşan bir birimdir⁶⁴. Reha Poroy ve Hamdi Yasaman işletmeyi ekonomik bir menfaat sağlamak amacıyla emek ve sermayenin girişimci tarafından bağımsız bir organizasyon içinde bir araya getirilmesi şeklinde tanımlayanlardan biridir⁶⁵. Nurettin Parıltı ve Belgin Aydıntan işletmeyi insanların istek ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla üretim faktörlerini en uygun şekilde bir araya getirerek, mal veya hizmet üretilip satışa sunan, temel olarak kâr, sosyal fayda ve devamlılık amacı güden ekonomik birimler olarak tanımlamıştır⁶⁶.

İşletmede etkinlik ise işçilik, hammadde ve diğer girdilerin işletmenin amaçları doğrultusunda ne oranda etkin kullanıldığını gösteren bir değerlendirme kriteri⁶⁷ olarak değerlendirilmekte; etkinlik, bir işletmenin fiili performansı ile olması gereken performansı karşılaştırıldığında, standart performansa ne ölçüde yaklaşıp yaklaşılmadığının göstergesi olarak kabul edilmektedir⁶⁸. Ancak en başarılı işletmelerde bile işletme içi ve dışı birçok etmenin kaynak kullanımını etkilemesi nedeniyle mevcut kaynaklardan tam olarak yararlanılamadığı, işletmenin elinde olmayan nedenlerden

⁶² Ramdas Ramsay, 2008, s.17

⁶³ Taşkın, 2012, s. 76

⁶⁴ Narmanlıoğlu, 1998, s. 122

⁶⁵ Poroy, Yasaman, 2004, s. 42

⁶⁶ Parıltı, Aydıntan, 2008, s. 21.

⁶⁷ Elitaş, Ağca, 2006, s.343-370

⁶⁸ Yükçü, Atağan, 2009, s. 3

dolayı mevcut kaynaklarda kayıplar oluştuğu görülmektedir. İşte bu kayıpları göz önüne alarak belirlenen performans düzeyine, standart performans düzeyi denilmektedir⁶⁹.

İşletmelerin ürün veya hizmet meydana getirebilmek için kaynak kullanımının iyi bir şekilde yapılması gerekmekte olup bu gereklilik, etkinlik analizi ile ölçülmektedir⁷⁰. Tablo 1’ de görüldüğü üzere etkinlik, bir işletmenin üretim için önceden belirlediği standartların fiili olarak gerçekleştirilme oranını göstermektedir. Bir performans göstergesi olarak etkinlik, bir işletmede belirlenen amaçların gerçekleştirilmesi için tüketilmesi beklenen kaynaklar ile gerçekten tüketilen kaynaklar arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir.

	1) Kaynak Kullanımı: Etkinlik	
2) Hedefler	Kötü: (- ; +) Etkili fakat etken değil, Bazı kaynaklar boşa gitmektedir.	İyi: (+ ; +) Etkili ve Etken Yüksek performans vardır. Hedeflere ulaşılmaktadır. Kaynaklar iyi kullanılmaktadır.
2) Hedefler	Ne Etkili Ne Etken: (- ; -) Hedeflere ulaşamamaktadır. Bazı kaynaklar boşa gitmektedir.	Etken Fakat Etkili Değil: (+ ; -) Hedeflere ulaşamamakla beraber kaynak kullanımı iyi durumdadır.

Tablo 1: Çeşitli Etkenlik ve Etkililik Bileşimleri (Yükçü/Atağan,2009, s.7)

Tablodan da anlaşıldığı üzere, bir işletme etkin olduğu halde etkili olmayabilir, etkili olmadığı halde etkin olabilir yahut etkin de ve etkili de olmayabilir. Bir işletmenin başarılı olması temelde etkili olmasına bağlıdır ancak bu başarıyı sağlam kılan etmen etkinliktir. Bir işletmenin temel amacının, bütün faaliyetlerinin etkili olmasını sağlayarak, etkili olmayan faaliyetlerin etkinliği azaltmak olması gerektiği ifade edilmektedir.

1.4.2. İşletme(ler)de Verimlilik

Bir işletmenin değerinin ancak verimliliğin artması⁷¹ ile sağlanabileceği iddia edilmekte, verimlilik ile işletme değeri arasında olumlu bir ilişki olduğu varsayılmakta, rekabet gücü

⁶⁹ Yükçü, Atağan, 2009, s. 4

⁷⁰ Schermerhorn, Davidson, Factor, Poole, Woods, Simon, Mcbarron, 2017, s. 409-437

⁷¹ Riahi-Belkaoui, 1999, s. 188–201

oluşturmadaki öneminin yanı sıra makro düzeyde refah seviyesini artırıcı bir niteliğe sahip olduğu ifade edilmektedir⁷².

“Çıktıların kullanılan araçlara oranı”⁷³ olan verimlilik, işletme kaynaklarının nasıl tükendiğini ve bu tüketim çerçevesinde hedeflenen amaçlara ulaşıp ulaşılamadığını göstermektedir⁷⁴. İşletmelerde verimlilik, nicel yöntem ve değer yöntemi ölçekleri üzerinden ölçülmekte olup; nicel yöntem kısmi verimlilik ölçümü yapılan haller dışında uygun ve yararlı bir yöntem olarak kabul edilmemekte, girdilerin tek tip olmaması halinde nicel yöntem ile yapılacak olan verimlilik değerlendirmesi neticesinde sağlıklı bir ölçüm yapılması beklenemeyeceği ifade edilmektedir⁷⁵. Bu görüşe göre değer yöntemi nicel yöntemle göre daha az karışık, daha kolay ve daha güvenilir bir verimlilik yöntemidir. Katma değer ile yapılan ölçümlerin daha yararlı olduğu ifade edilmektedir⁷⁶. Verimliliğin ortaya çıkması için ise doğru ürün/hizmet, doğru zaman, doğru miktar, en az maliyet, daha yüksek katma değer, müşteri beklentilerine uygunluk, insan kaynakları, çevreye zarar vermeyen üretim ilkelerinin bir arada bulunması gerekmektedir.

Klasik anlayışta verimlilik tanımı yapılırken kaliteden söz edilmemekte iken günümüzde kalite standartlarına uyum sağlamadan ulaşılabilecek olan verimliliğin bir anlam ifade etmediği görülmektedir⁷⁷.

Teknik performans göstergelerinden olan etkinlik ve verimlilik kavramlarını ilişkilendirerek incelemekte de fayda vardır. Zira bu kavramlar ortak bir paydada yer almaktadır. Bu konuda Şekil 1’deki Schermerhorn’un⁷⁸ etkinlik, etkililik ve verimlilik arasındaki ilişkiyi gösteren tablosu bu durumu özetlemektedir.

⁷² Cavlak, 2021, s.105

⁷³ Aftalion, 1911, s.345-369

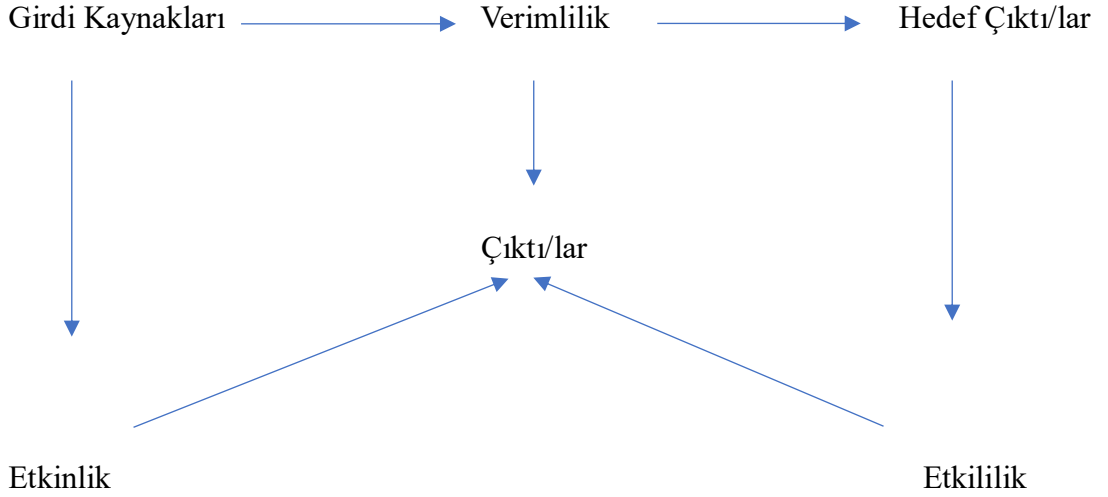
⁷⁴ Akdeniz, Durmaz, 1998

⁷⁵ Yavuz, 2003, s. 13

⁷⁶ Yükçü, Atağan, 2009, s. 5

⁷⁷ Akal, 2000, s. 48-49

⁷⁸ Schermerhorn, 1984, ss.76-77; Büyükkılıç, 2007, s. 42

Şekil 1: Verimlilik, Etkinlik ve Etkililik İlişkileri (Yükçü/Atağan, 2009, s.8)

1.4.3. Yargıda Etkinlik Nedir?

Günümüzde adalet, örgütsel bir yapılanma tarafından yapılan yargılamalar neticesinde ortaya çıkan bir sonuç olarak yapılandığından⁷⁹; örgütsel etkinlik kavramı üzerinden yapılacak bir anlamlandırma, adaletin etkinliğinin anlamlandırılması noktasında daha faydalı olacaktır.

Adaletin tesisi bakımından “makro ve mikro ölçekler”⁸⁰ mevcut olup; yargılama mekanizmaları ve yargı aktörlerinin anayasal ve yasal olarak sistematikleştirilmesini makro ölçekte bir yargı örgütlenmesi, yargı aktörleri arasındaki ilişki neticesinde ortaya çıkan adliye kültürünü ise mikro ölçekte bir yargı örgütlenmesi şeklinde ifade etmek mümkündür.

Kanımızca, yargıda etkinlik kavramı üzerinden yapılacak olan incelemede etkinlik kavramı, etki eden ve etkilenen aktörler üzerinden çift yönlü olarak ele alındığından mikro ölçekli yargı örgütlenmesi olarak değerlendirilmelidir. Zira, kanun koyucu tarafından tasarlanan ve yargılama sürecinin mükemmel ve sistematik olması amacı

⁷⁹ Yargı örgütlenmeleri, yargılama sürecinde uyulması gereken kurallardan ve vatandaş ile muhatap olan yargı aktörlerinden oluşan yapılanmalardır. Bu örgütlenmeler ile amaçlanan nihai hedef, adaletin tesisi ve devletin adalet hizmetlerinin vatandaşına en düzgün ve en kaliteli şekilde sunulmasının sağlamasıdır. Bu minvalde yargılama sürecinin etkinliği ve verimliliği adalet örgütü üzerinden değerlendirilecektir.

⁸⁰ Yücel, 2008, s. XIII

taşıyan makro ölçekli yargı örgütlenmelerinde etki eden ve etkilenen figürleri bulunmamaktadır.

İnsan faktörü üzerine kurulu olan mikro ölçekli yargı örgütlenmelerinde ise adliye personeli etki eden aktör, halk ise etkilenen faktör olarak adliyelerde bir arada bulunmaktadır. Bu nedenle örgütsel olarak etkinliğin sağlanıp sağlanamadığının tespiti ancak adliyelerdeki pratik uygulamalar ile saptanan hedeflere ulaşıp ulaşılamadığının incelenmesi ile mümkün olacaktır.

Bir mekanizma olarak yargı sistemi, insan faktörü olmaksızın biçimsel bir boşluktan ibarettir⁸¹. Bu sistem aktörlerinin davranışları ile anlam kazanmaktadır. Mikro bağlamda hakimler, savcılar, avukatlar, mahkeme personeli ve icra personeli tarafından adli süreç içinde gerçekleştirilen bütün davranışlar, uyuşmazlıkların etkin bir şekilde çözülüp çözülmemeyeceğini ortaya koyan önemli faktörlerdir.

Uyuşmazlıkların etkin bir şekilde çözümlenebilmesi amacıyla adliye personeline yönelik olarak verilen 2021 yılı eğitim istatistikleri incelendiğinde; yüz yüze ve uzaktan yapılan bütün eğitimler dahil edildiğinde toplamda 17.765 personele (icra kâtibi, zabıt kâtibi, icra müdürü ve yardımcısı ve yazı işleri müdürü) eğitim verildiği görülmektedir. Adalet Bakanlığının 2021 yılına ait adli istatistik verileri incelendiğinde toplamda 52.795 adet⁸² personel istihdam edilmekte olduğu, verilmiş olan eğitimin personel sayısının yarısına dahi tekabül etmediği görülmektedir.

Adalet Bakanlığına bağlı Ceza İnfaz Kurumlarında çalışan personele verilen eğitimden duyulan memnuniyetin analiz edildiği nitel bir araştırmada⁸³ kullanılan ölçek ile eğitimden duyulan memnuniyetin ölçülebileceği ifade edilmektedir. Bu ve benzeri çalışmalar Bakanlık tarafından verilen eğitimlerin kalitesinin ölçülmesinde önem taşımaktadır. Ancak yapılan literatür taramasında Adalet Bakanlığı'na bağlı kurumlarda çalışan personellere verilen eğitimin kalitesinin incelendiği ve analiz edildiği araştırmaların yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Adalet Bakanlığı tarafından

⁸¹ Yücel, 2008, s. XIII.

⁸² 2021 yılı Adli İstatistik Raporuna göre Türkiye genelinde adliyelerde bulunan toplam yazı işleri müdürü, icra müdürü ve yardımcısı, zabıt kâtibi, icra kâtibi sayısı (Sayfa 24): https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf (Erişim Tarihi 16.05.2024)

⁸³ Ünsal Özberk, 2017, 81.

verilen bu eğitimler etkin bir yargı için atılmış olumlu adımlar olarak nitelendirilse de bu eğitimlerin yargılama sürecinin etkinliğine ve verimliliğine olan etkisinin incelenmesi için saha çalışması yapılması elzemdir.

Yukarıda sayılan aktörler yargılama sürecinin etki eden bölümünü oluşturmakta olup, her bir yargı aktörünün kendi bireysel ve sosyal dünyaları, düşünce tarzları ve önyargıları olacaktır. Adliyelerde bu aktörlerden oluşan bir adliye kültürü bulunmaktadır ve bu aktörler arasındaki ilişki yargılama sürecinin etkinliğine tesir etmektedir⁸⁴.

Yargı aktörleri ile muhatap olan halkın yargılama süreci sırasında yahut süreç sonunda edindiği bilgi, tecrübe ve sonuç, yargılama sürecinin etkinliği hususunda neticeyi iletecek yegâne alandır. Bir yargılama sürecinde örgütsel etkinlik bağlamında saptanan amaç, adaletin tesis edilmesi olup; halkın adaletin tesisi hususundaki algısı⁸⁵ saptanan bu amaca ulaşıp ulaşılamadığını ortaya koyacak kaynaklardan biridir. Ulusal düzeyde kullanıcı deneyimlerinin ölçüldüğü bazı araştırmalar olduğu görülmektedir⁸⁶. Rottman tarafından 1998 yılında yazılan bir makalede kullanıcıların mahkeme deneyimlerinin yargıya duyulan güveni olumlu yönde mi yoksa olumsuz yönde mi etkilediği ortaya konulmaya çalışılmış⁸⁷; 1999 yılında Wenzel, Bowler ve Lanoue tarafından ABD Ulusal Eyalet Mahkemeleri Merkezi tarafından yapılan “Mahkemelere Güven” araştırmasının verilerini kullanılarak yapılan bir başka araştırma ile kamuoyunun güveninin yargı kurumlarının başarısına bağlı olduğu ortaya koyulmuştur⁸⁸.

Bu minvalde katılımcıların yargıya duyduğu güvenin yargılama sürecinin kalitesi ile doğrudan ilgili olduğu ifade etmek mümkündür. Etkin bir yargılama süreci için de CEPEJ tarafından bazı ölçütleri belirlenmiştir.⁸⁹ Yargıtay tarafından da kabul edilen bu ölçütler şunlardır:

- Yargının Bağımsızlığı ve Hâkim-Savcı Teminatı
- Adalete Erişimin Kolaylığı
- Adalet Hizmetinin Kalitesi ve Etkililiği

⁸⁴ Erdem, 2023, s. 22-24.

⁸⁵ Kalem, Jahic, Elveriş, 2008, s.27.

⁸⁶ Gülenler, Türkölmez, 2018, s. 52-53.

⁸⁷ Rottman, 1998, s. 14-22.

⁸⁸ Wenzel, Bowler, Lanoue, 2003, s. 191-211.

⁸⁹ Adalet Bakanlığı (2010). Avrupa Yargı Sistemleri, Avrupa Adaletin Etkililiği Komisyonu (CEPEJ) Çalışmaları, No 12, Ankara: Kurum Yayını, sayfa 317-322.

- Yargı Mekanizmalarının Etkin İşleyişi

Anayasa'nın 9'uncu maddesinde; "Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.⁹⁰" denilmek suretiyle yargılama faaliyetini gerçekleştiren mahkemelerin bağımsızlık ve tarafsızlık özelliklerine vurgu yapılmıştır. CEPEJ tarafından belirlenen bu ölçüt ile hakimlerin karar verirken hiçbir olumsuz baskı ve etki altında kalmadan, bireysel kanaatlerden ve peşin hükümlerden sıyrılarak mesleki faaliyetlerini yerine getirebilmeleri⁹¹ hedeflenmektedir.

Anayasa'nın 139'uncu maddesinde; "Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasa'da gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz⁹²." denilmek suretiyle hâkim ve savcıların yasama ve yürütme organlarından gelebilecek muhtemel baskılardan etkilenmemeleri amaçlanmaktadır⁹³.

Anayasa'nın 36. maddesi CEPEJ tarafından belirlenen "Adalete Erişim Kolaylığı" ölçütünün bir özeti mahiyetindedir:

"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir⁹⁴."

Bu minvalde hak arama hürriyeti kapsamında değerlendirebileceğimiz adalete erişim kolaylığı ölçütünün, etkin bir yargılama sürecinin başlangıç noktası olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Hak ve özgürlüklerini talep ederken muhtelif engel ve zorluklarla karşılaşan yararlanıcıların, yargılama sürecinin etkinliği ve kalitesi bakımından önyargılı bir tutum içinde olması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle mahkemeye erişim sağlanması

⁹⁰ T.C. 1982 Anayasası 9. madde için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 19.05.2024)

⁹¹ Özkul, 2016, s. 209,215.

⁹² T.C. 1982 Anayasası 139. madde için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 19.05.2024)

⁹³ Özkul, 2016, s. 234-235

⁹⁴ T.C. 1982 Anayasası 36. madde için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 19.05.2024)

ve hakların korunması noktasında belirgin, anlaşılır ve hızlı çalışan bir yargılama süreci işletilmelidir⁹⁵.

CEPEJ raporlarında belirtilen adalet hizmetlerinin etkinliği ve kalitesi ifadelerinden adalet hizmetinin tatmin düzeyi anlaşılmalıdır. Etkin bir yargılama için dava dosyalarının makul sürelerde, seri bir şekilde görülüp neticelendirilmesi zorunludur. Makul sürede yargılama, etkin bir yargılamanın ilkesinin en önemli unsurudur⁹⁶. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay tarafından, makul sürede yargılamaya ve usul ekonomisi ilkesine⁹⁷ vurgu yapan kararlar verilmek suretiyle bu duruma dikkat çekildiği görülmektedir⁹⁸.

Yargılama süreci, birçok yapı ve aktörden oluşan uzun bir süreçtir. Bu sürecin etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için sürecin planlanması, örgütlenmesi, yürütülmesi, koordine edilmesi, kontrol edilmesi, tıkanmaların giderilmesi, eksikliklerin ve sorunların tespit edilmesi, eksikliklerin tamamlanması ve sorunların çözülmesi gerekmektedir⁹⁹. Bu minvalde CEPEJ raporlarında belirtilen eksikliklerin tamamlanması, yargı mekanizmalarının etkinliğinin artacaktır. Zira, yargılama sürecinin mükemmelliği hedefi, sistemin ve aktörlerin kalitesinin sürekli artırılmasını gerektirmektedir¹⁰⁰.

Yargı sisteminin etkinliği bakımından önemli göstergelerden biri de yargı kararlarının etkili bir biçimde uygulanabilmesidir¹⁰¹. Bu bağlamda, icra ve iflas daireleri bünyesinde açılan ilamlı icra takiplerine ilişkin temizlenme oranları incelediğinde¹⁰²; adli istatistiklere göre bu oranlar, 2015 yılında %87, 3, 2016 yılında %99, 6, 2017 yılında %105,3, 2018 yılında %92,5, 2019 yılında %76,6, 2020 yılında %79, 0, 2021 yılında %81, 7 2022 yılında %82, 2, 2023 yılında %90, 3 şeklindedir. Bu oranlar 2015 yılından

⁹⁵ Ragone, 2018, s.346-347.

⁹⁶ Çetin, 2010, s. 87

⁹⁷ Usul ekonomisi ilkesi mevzuat bakımından, Anayasanın 141. maddesinin son fıkrasına, AİHS'nin 6. maddesinin 1. fıkrasına ve 6100 sayılı HMK'nın 30. maddesine dayanan; öğeleri basitlik, çabukluk ve ucuzluk olan bir ilkedir. Bu ilke, davanın karmaşıklığı veya niteliği, başvuru tarafın ve yetkili mercilerin tutumu gibi ölçütler esas alınarak irdelenmektedir. (Çetin, 2010, 92)

⁹⁸ Örneğin: Anayasa Mahkemesinin E:1989/28, K:1990/18 sayılı 10/7/1990 günlü kararı, E:2002/100, K:2004/109 sayılı 21/9/2004 günlü kararı, E:2006/116, K:2009/125 sayılı 1/10/2009 günlü kararı; Yargıtay 18. Hukuk Dairesinin 7254/10059 sayılı 21/10/2002 günlü kararı.

⁹⁹ Akyel, 2020, s. 1.

¹⁰⁰ Akyel, 2020, s.13.

¹⁰¹ Çelik, 2015, s. 84.

¹⁰² Çelik, 2015, s. 87.

bu yana temizlenme oranlarında yaşanan artış ile yargı kararlarının daha hızlı bir şekilde uygulanmaya çalışıldığının bir göstergesidir¹⁰³.

2015-2023 yılları arasındaki verilere göre icra ve iflas dairelerinde görülmekte olan ilamlı icra takibi dosyalarının görülme süreleri sırasıyla; 317 gün, 457 gün, 614 gün, 620 gün, 651 gün, 918 gün, 782 gün, 744 gün ve 538 gündür¹⁰⁴. Ancak bu istatistikler, gecikmeyle elde edilmiş yargı kararlarını uygulatabilmek için 2024 yılı itibariyle iki yıla yakın beklemek durumunda kalındığını gerçeğini ortaya koymaktadır.

Adli istatistiklere göre 2015-2023 yılları arasında icra ve iflas daireleri bakımından devredilen dosyaların elden çıkarılma süresi ise yıllara göre sırasıyla 362 gün, 452 gün, 581 gün, 651 gün, 795 gün, 1074 gün, 898 gün, 852 gün ve 587 gündür¹⁰⁵. Kendi döneminde elden çıkarılamayan dosyalar bakımından ise durumun çok daha vahim olduğu, yargı sistemimizin uygulanamayan mahkeme ilamları ile dolu olduğu görülmektedir.

Yapılan bu inceleme kapsamında görülmektedir ki, yargılama süreci kadar yargı kararlarının icra edilebilirliği de yargılamaların etkinliğine büyük oranda tesir etmektedir. Mahkeme huzurunda kazandığı hakkını cebri icra kanalı ile elde edemeyen bir vatandaşın, yargılamaların etkili olduğunu düşünmesi imkansızdır. Bu minvalde yargılamaların etkinliği konusunda yapılacak olan çalışmalar bakımından icra edilebilirlik hususunun değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

1.4.4. Yargıda Verimlilik Nedir?

Yargıda verimliliğin ne olduğu ve nasıl ölçülebileceği konularında fikir birliği olmasa da verimsiz yargı sistemlerinin, devletlerin siyasal ve sosyal alanda yaşanacak gelişmeleri ve ekonomik alanda gerçekleşecek büyümeleri doğrudan etkileyeceği kabul edilmektedir¹⁰⁶.

¹⁰³ 2015-2023 yılları arası ilamlı icra dosyası temizlenme oranı için bkz: (sayfa 11): https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf (erişim tarihi 16.05.2024)

¹⁰⁴ 2015-2023 yılları arası ilamlı icra dosyası temizlenme oranı için bkz: (sayfa 34): https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf (erişim tarihi 16.05.2024)

¹⁰⁵ 2015-2023 yılları arası ilamlı icra dosyası temizlenme oranı için bkz: (sayfa 34): https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf (erişim tarihi 16.05.2024)

¹⁰⁶ Göre, Övgün, 2000, s. 135

Yargılama süreci yargısal makam ve işlevlerin yanı sıra idari makam ve işlevleri de içinde barındıran bir süreçtir¹⁰⁷. Yargının etkin ve verimli olması gerektiği ifadesinin yargı bağımsızlığı ilkesi ile çeliştiğine ilişkin doktrinde bazı eleştiriler bulunmaktadır¹⁰⁸. Verimlilik ve bağımsızlık kavramları arasında var olduğu ileri sürülen karşıt olma durumu nedeniyle yargıda verimlilik kavramı, kamu yönetimi disiplini içinde olduğu kadar kolay bir şekilde gündeme getirilememektedir¹⁰⁹. Fakat düzgün işleyen bir yargı mekanizması, yargı bağımsızlığının da teminatıdır¹¹⁰ ve yargı erki niteliği gereği siyasi değil, hukuki bir gerçeği ortaya çıkarma faaliyetidir¹¹¹.

Yargılama sürecinin verimliliğine ilişkin olarak yapılan analizler incelendiğinde, yargılama süreleri ve yargının iş yükü üzerine birçok analiz yapıldığı görülmektedir¹¹². Anayasa'nın 141. maddesinde; "Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir¹¹³." denilmek suretiyle davaların makul sürede bitirilmesi gerektiği anayasal olarak da ifade edilmiştir. Bu minvalde yargılamaların makul sürede bitirilebilmesi amacıyla yargının iş yükünün azaltılması gerektiği kanaatine varılarak Bölge Mahkemeleri¹¹⁴ kurulmuş ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerini yaygınlaştıracı düzenlemeler yapılmıştır¹¹⁵.

Verimlilik, uyuşmazlıkların hukuk devleti kriterlerine uygun bir yöntem ile çözümlenmesinde ve adalet harcamalarının ve kamu düzeninin adalet makamlarınca yeniden tesis edilmesinde önem teşkil etmektedir¹¹⁶.

¹⁰⁷ Sever, 2016, s. 44.

¹⁰⁸ Kilim, 2013, s. 43.

¹⁰⁹ Gülenler, 2011, s. 222.

¹¹⁰ Göre, Övgün, 2000, s. 135

¹¹¹ Teziç, 2013, s. 465.

¹¹² Yargılamanın verimliliğine ilişkin analiz örnekleri için bkz: (Gülenler, 2015; Çelik, 2015; Özçelik, 2022; Gülenler, 2011; Yücel, 2012)

¹¹³ T.C. 1982 Anayasası 141. madde için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 19.05.2024)

¹¹⁴ 2016 yılında göreve başlayan İstinaf Mahkemeleri'nden Bölge Adliye Mahkemelerinin toplam sayısı 2022 yılında açılan son istinaf mahkemeleri ile birlikte 18 olmuştur. Halihazırdaki Bölge İdare Mahkemesi sayısı ise 9'dur. Detaylı bilgi için bkz:

<https://basin.adalet.gov.tr/yeni-bolge-adliye-mahkemeleri-kuruldu#:~:text=Denizli%2C%20Malatya%20ve%20Tekirda%C4%9F%20illerinde,say%C4%B1lar%C4%B1%2018'e%20%C3%A7%C4%B1km%C4%B1%C5%9F%20oldu> (erişim Tarihi: 15.04.2024)

¹¹⁵ Göre, Övgün, 2000, s. 135-136

¹¹⁶ Doğan, Öztürk, 2018, s. 778-779.

Yargılama sürecinin verimliliği bağlamında yapılacak ölçümler bakımından katma değer yöntemi üzerinden ölçüm yapılmasının daha yararlı olacağı ifade edilmektedir. Zira, duruşma zamanlarının belirlenmesi, adliyelerin fiziksel imkânları, adliye personelinin birbiri ile ve vatandaş ile olan ilişkisi¹¹⁷, vatandaşın yargılama süreci içinde takındığı tavır gibi birçok etmenden oluşan bir süreç olup, ancak katma değer yöntemi ile yapılacak olan verimlilik değerlendirmesi adalet hizmetlerinde verimlilik ölçümünde daha doğru neticelere ulaşma imkânı verecektir.

Yargılama sürecinin sayı ile ölçülmesi, sonuçların topluma sunulması düşüncesinin bir sonucudur¹¹⁸. Devreden dosya sayıları üzerinden yapılan yargı sisteminin verimsiz olduğuna ilişkin vurgulamalar bu durumun bir göstergesidir. Adalet Bakanlığı tarafından yargılamalara ilişkin olarak sunulan sayısal veriler incelendiğinde¹¹⁹; alınan tedbirlere, çıkarılan kanunlara ve kurulan mahkemelere rağmen ülkemizde yargıda verimsizlik sorununun devam ettiği görülmektedir¹²⁰.

Yargıda verimliliğin ölçülmesine ilişkin olarak CEPEJ (Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu) tarafından, geliştirilen performans göstergeleri mevcuttur¹²¹. Bunlar;

- Temizlenme Oranları
- Dosya İşlem Süreleri

2002 yılında Avrupa Konseyi tarafından, üye devletlerde yargının etkinliğini ve verimliliğini artırmak amacı ile Bakanlar Komitesi Kararı ile kurulmuş olan CEPEJ, teoride hukuk devleti ilkesini kabul eden ve uygulama sözü veren üye devletlerin uygulama boyutunu geliştirmeye odaklanmış olan bir komisyondur¹²².

Türkiye de kurulduğu günden bu yana yargılamalardan daha verimli sonuçlar elde edebilmek amacıyla CEPEJ raporları doğrultusunda hareket etmektedir. Stratejik adalet yönetimi aktörleri tarafından özellikle yargılama sürelerinin iyileştirilmesi amacıyla

¹¹⁷ Gülener, 2015, s. 132.

¹¹⁸ Eryılmaz, Eken, Şen, 2007, s. 5.

¹¹⁹ Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünce tarafından her yıl düzenli olarak hazırlanan Adalet İstatistikleri Yayın Arşivinde sunulan verileri incelemek için bkz: <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi> (Erişim Tarihi: 15.04.2024)

¹²⁰ Çelik, 2015, s. 82.

¹²¹ 2016 yılı European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) Raporu, s. 191. <https://rm.coe.int/rapport-avec-couv-18-09-2018-en/16808def9c> (erişim tarihi: 01.05.2024)

¹²² Detaylı bilgi için bkz: <https://www.coe.int/en/web/cepej/about-cepej>

CEPEJ uygulamalarının ve toplantılarının yakından takip edilmekte olduğu görülmektedir¹²³.

Türk mahkemelerinin 2020 yılında yaptığı yargılamalarda, yargılama süreleri üzerinden yargının verimliliğini ölçmek amacıyla CEPEJ raporlarında yer alan dosya kapatma süreleri ve kapatılan dosya oranı formülleri esas alınarak gerçekleştirilen bir çalışmada¹²⁴, düşük performanslı mahkemelerin ortak özellikleri şu şekilde ifade edilmektedir:

- Düşük Toplam Karar Sayıları
- Uzun Dosya Kapatma Süreleri
- Yüksek Yeni Gelen Dosya Sayıları

Çelik'e göre; bir performans değerlendirme aracı olan verimlilik ölçüm işlemi kapsamında; aynı davalara bakan mahkemelerin yeni dosya sayısı, derdest dosya sayısı, karar sayısı, dosya kapatma süresi ve kapatılan dosya sayısı kriterlerinin esas alınması, mevcut durumun tespit edilmesi bakımından kritik öneme sahiptir¹²⁵. Zira yapılan verimlilik değerlendirmeleri neticesinde özellikle ortalamanın altında kalan mahkemelerin belirlenmesi mümkün hale gelmekte, düşük performansın nedenleri somut olarak ortaya çıkarılabilmektedir. Yargılamanın verimliliğini artırmak amacıyla performans değerlendirmesi yapmak suretiyle gerçekleştirilen bu ve benzeri çalışmaların sistematik hale getirilmesi ile sistemin ve yargı aktörlerinin kendini geliştirmesinin ve güncellemesinin önünün açılacaktır¹²⁶.

1.5. Yargıda Toplam Kalite Yönetimi

Ülkelerde gerçekleşen sosyal, ekonomik, kültürel ve politik değişimlerin yanı sıra her geçen gün giderek gelişmekte olan bilim ve teknoloji, özel sektör örgütleri arasında bir rekabet süreci yaşanmasına sebebiyet vermiş, örgütler değişen şartlara uyum sağlayabilmek amacıyla yeni ve dinamik stratejiler benimsemeye çalışmıştır¹²⁷.

¹²³ Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından katılım sağlanan toplantılardan bazı örneklerle ilişkin detaylı bilgi için bkz: <https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/avrupa-adaletin-etkinligi-komisyonu-cepej-39-genel-kurul-toplantisi15122022043624> , <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cepej27022020045409> , <https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/avrupa-adaletin-etkinligi-komisyonu-cepej-ile-yargida-zaman-yonetimi-calisma-toplantisi21062021021257> (Erişim Tarihi: 12.12.2023)

¹²⁴ Özçelik, 2022, s. 847-856.

¹²⁵ Çelik, 2015, s. 81-85.

¹²⁶ Gürsel, 2020, s.189.

¹²⁷ Balcı, 2005, s. 199

21. yüzyılda gelişen sosyal devlet anlayışı ile devletler tarafından sunulan kamu hizmetinin daha kaliteli, daha etkin ve daha verimli olması gerektiği görüşü hâkim olmaya başlamıştır. Kamu hizmetlerinin vatandaşlara daha etkin ve verimli bir şekilde sunulması gerektiği yönünde ortaya çıkan teorik yaklaşımlar, kamu hizmetlerinde kalite arayışını arttırmış, kamu kurumlarının ayakta durabilmesinin kaliteli hizmet vermek ve vatandaş odaklı yönetim anlayışına sahip olmaktan geçtiği ortaya çıkmıştır¹²⁸.

Özel sektör örgütleriyle kıyaslandığında küreselleşmenin getirdiği rekabet ortamından daha az etkilenen ve yeniden yapılanma durumu ile çok daha sonra karşılaşan kamu örgütleri, özel örgütlerin zamanla elde edindiği tecrübelerden geniş oranda yararlanma imkânı elde etmiştir¹²⁹.

Kalite kavramı, özel sektörde yer alan işletmelerin mevcut rekabet ortamında yer edinebilmek amacıyla ürünlerini daha güvenilir ve daha ucuz bir şekilde pazarlanmasının önünü açmış, kalitenin özel sektörü canlandırması ile kavram kamu, eğitim ve hizmet sektörlerinin de ilgi odağı haline gelmiştir¹³⁰. Özellikle 1980'li yıllardan sonra gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları, kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde sunulması yönünde arayış içinde olunduğunun önemli göstergelerinden biridir¹³¹.

1980'li yılların başında artan kalite arayışının kamu hizmetlerinde ortaya çıkan gelişmelerin bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Bu gelişmeler ise şu şekildedir¹³²:

- Kamu hizmetlerinin sunumunda yapılan gereksiz harcamalar ve verimsizlik nedeniyle vatandaş tarafından verilen tepkinin artması,
- Mali krizler sebebiyle artan memnuniyetsizlik,
- Özelleştirme ve regülasyon politikaları,
- Özel sektörde kullanılan yönetim tekniklerinin kamu hizmetleri bakımından uygulanıp uygulanamayacağı hususunun gündeme gelmesi.

¹²⁸ Çoban, Deyneli, 2005, s. 326

¹²⁹ Murgatroyd, Morgan, 1994, s. 45

¹³⁰ Gürsoy, 2010, s. 33

¹³¹ Toraman, 2010, s.4.

¹³² Gürsoy, 2010, s.33.

Kamu hizmetlerinde TKY’ nin gündeme gelmesinde birçok neden bulunmaktadır. Ancak özel sektöre ait yönetim tekniklerinden biri olan TKY’ nin kamu hizmetlerinde uygulanmasının gündeme gelmesinin en temel sebebi; özellikle vatandaş nezdinde ortaya çıkan değişim talebi; kamu hizmeti alabilmek için ödediği vergilerin karşılığını gerektiği gibi yahut hiç alamayan vatandaşların kaliteli hizmet talebidir¹³³. Sürekli olarak büyümesi nedeniyle yüksek maliyet gerektiren kamu örgütlenmelerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi ancak TKY uygulamaları ile hizmet kalitesinin iyileştirilmesi ve düşük maliyetin sağlanması ile mümkündür¹³⁴.

Küreselleşme, demokratikleşme ve bilgi teknolojisindeki baş döndürücü gelişmeler, politik ve siyasi gelişmeler, vatandaşların eklentilerindeki artış ve değişimler gibi nedenlerle hizmet odaklı tüm kurum ve kuruluşların, çalışmamız bağlamında adliye teşkilatlanmasının kalite ve performansını artıracak şekilde hareket etmesini zorunlu hale getirmiştir¹³⁵. Ortaya çıkış süreci itibarıyla özel sektörde kullanılan toplam kalite yönetimi anlayışının, kamuya ait kurum ve kuruluşlarda kullanılması, kaliteli ve verimli hizmet alan vatandaşların devlete ve yargıya olan güvenlerinin artmasını amaçlamaktadır.

1.5.1. Yargının Bir Çıktısı Olarak Adalet Hizmetleri

Tarih boyunca pek çok düşünür tarafından tartışılmış olan adalet kavramı, Platon tarafından, “devletin ve insanın temel davranış kuralı ve en yüce erdemlerden biri¹³⁶” olarak tanımlanmıştır. Aristoteles ise adaleti eşitlik kavramından yola çıkarak yorumlamış ve adalet kavramını, denkleştirici ve dağıtıcı adalet olmak üzere ikiye ayırmıştır¹³⁷. Kelsen’ e göre ise adalet, toplumsal düzeni garanti eden mutluluktur¹³⁸. Güvenliği tabi hukukun ve adaletin en temel belirleme biçimi olarak gören Hobbes, toplum sözleşmesine uymamayı¹³⁹ adaletsizlik olarak sayarken, hürriyeti doğal hukukun ve adaletin en temel belirleme biçimi olarak değerlendiren Kant’ın adalet anlayışı nesnel,

¹³³ Özer, 2005, s. 4.

¹³⁴ Feigenbaum, s.7

¹³⁵ Çakmakkaya ve diğerleri, 2014, s. 61

¹³⁶ Diş, 2020, s. 1020

¹³⁷ Özekes, 2010, s. 40.

¹³⁸ Kelsen, 2023, s. 11.

¹³⁹ Hobbes, 2007, s. 11.

zaman dışı ve evrenselidir. Kant, âdil olan ile adaletsiz olanı kesin hatlarla birbirinden ayırmaktadır¹⁴⁰.

Felsefede tartışmalara konu olan adalet kavramı, soyut tanımlamaların dışında tarih boyunca hukukun amacı olarak kabul edilmiş¹⁴¹, hukuk kuralları ile somutlaştırılmıştır. Ancak hukuk kurallarının uygulanması ile gerçekleşebilecek olan adalet, devletlerin hukukun uygulanmasında görevli olan bakanlık, idare yahut mahkeme gibi birimlerini nitelendirirken de kullanılmakta, mahkemeler adalet dağıtan mekanizmalar olarak kabul edilmektedir¹⁴².

Hukuk kurallarının oluşturulması, sistematikleştirilmesi, uygulanması, geliştirilmesi ve işleyişinin sağlanması ile yükümlü olan modern hukuk devletlerinde adalet hizmetleri, kamu düzeninin bozulmasına sebebiyet veren suçların cezalandırılması ve özel hukuk kuralları konusundaki uyuşmazlıkların çözümlendirilmesi hizmetlerinin tamamını kapsamaktadır¹⁴³.

Devletlerin vatandaşlarının ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştirmek zorunda olduğu, merkezi ve yerel yönetimler aracılığıyla yürütülen bütün hizmetlere kamu hizmeti denilmektedir¹⁴⁴. Kamu hizmeti olarak verilebilecek başlıca örnekler; sağlık, eğitim, asayiş, güvenlik ve ekonomik ve sosyal görevlerden doğan hizmetlerdir.

Kamu mal ve hizmetlerinin üretim hacimlerinin özel piyasa tarafından karşılanamayacak kadar büyük oluşu, bu hizmetlerin üretimi için gerekli olan kaynakların kamu tarafından tahsis edilmesini gerektirmektedir. Adalet hizmetlerinin harcama kalemlerinin çokluğu ve üretim hacminin büyüklüğü de bir kamu hizmeti olan adalet hizmetlerinin kamu kaynakları tarafından karşılanmasını zorunlu kılmaktadır.

Adalet hizmetlerinin sunumunda kamu yararı esası gözetilmektedir. Bireylerin kendi haklarını kendilerinin tesis etmesi kural olarak yasak ve suç olduğundan, devlet organları aracılığıyla korunan bireysel haklar bakımından apaçık bir kamu yararı mevcuttur. Zira

¹⁴⁰ Düzgün, 2024, s. 350

¹⁴¹ Emini, 1995, s. 226.

¹⁴² Kalem ve diğerleri, 2008, s. 8.

¹⁴³ Bulutoğlu, 2008, s. 232

¹⁴⁴ Akdoğan, 2011, s. 39-40.

toplumsal yaşamın sürdürülebilmesi için temel bir ihtiyaç olan adalet hizmetlerinden bütün toplum faydalanmaktadır¹⁴⁵.

Hukuk sistemimizde bir yargılamanın gereği gibi gerçekleştirilebilmesi ve yargı organlarının kamunun hizmetine sunulabilmesi amacıyla yapılan giderlerin bir kısmı, yargı organlarına başvuran kişilerden tahsil edilmektedir¹⁴⁶. Öğretide, bir kısım yargılama harç ve giderlerinin başvuru sahiplerinden alınıyor oluşunun sosyal hukuk devleti kapsamında adalet hizmetlerinin bedelsiz sunumu ilkesi ile çeliştiği yönünde görüşler¹⁴⁷ mevcut ise de henüz hukuk kültürü oluşmamış bir devlette, adalet hizmetlerinin bedelsiz sunulmasının dava sayısını arttıracak hususuna dikkat edilmelidir. Kaldı ki adalet hizmetleri neticesinde bireysel faydanın da sağlanıyor oluşu, başvuran kişilerden harç ve masraf alınmasına meşru bir gerekçe oluşturmaktadır¹⁴⁸.

Adalet hizmetleri zaman zaman tüketimi zorunlu olan bir kamu hizmeti olarak da sunulabilmektedir. Özellikle ceza davalarında başvuru olmaksızın devlet tarafından kamu davası açılarak bireyler yargılama süreçlerine dahil edilebilmekte, bu durum adalet hizmetlerini tüketilmesi zorunlu olan bir hizmete dönüştürmektedir. Ancak hukukumuzda ceza yargısı gibi tüketimi zorunlu, kullanıcıların yargılama sürecinden kaçınamayacağı, müşteki sıfatıyla şikayetçi olunmasa dahi yargılama sürecinin devam ettiği kamu davalarında bireyler yargılama harç ve masraflardan sorumlu tutulmamaktadır.

İnsan haklarına ve temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına önem veren bir hukuk devletinde, etkin ve verimli bir hukuk sisteminin mevcudiyeti zaruridir. Zira erişimi zor, pahalı ve verilen kararların tarafları tatmin etmediği bir hukuk sisteminde, kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesi kaçınılmaz olacaktır. Özellikle hızlı bir ivme ile gelişen toplumlarda adalet erişimi konusunda sıkıntı yaşanması insan haklarının hukuki açıdan etkili ve verimli bir şekilde korunmasını zorlaştıracaktır.

Günümüzde hukuk devleti ilkesini benimseyen bütün devletlerde adaleti dağıtma görevi bağımsız mahkemeler tarafından yapılmaktadır. Adaletin tesisi bir kamu hizmeti olsa da

¹⁴⁵ Egeli, Yaşa, 2017, s. 85.

¹⁴⁶ Akyol Aslan, 2011, s. 33

¹⁴⁷ Akyol Aslan, 2011, s. 33.

¹⁴⁸ Şen, Sağbaş, 2019, s. 26.

adalet dağıtma konusunda mahkemeler tam bağımsızdır. Hukuk devleti ilkesini uygulayabilmenin gereği de budur¹⁴⁹.

Ancak adalet hizmetleri kapsamında bir yargılama sürecinin etkili ve verimli olabilmesi için birçok koşulun bir arada bulunması ve devletin asli ve sürekli nitelikte olan bu hizmeti, en iyi alt yapı ile vatandaşlarına sunması gerekmektedir. Doğrudan kamu yararı amacı taşıyan uyuşmazlıkların yargılama süreçleri bakımından önemli olan ise kişilerin idare ile yaşadığı yahut bireyler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları en hızlı ve en tatmin edici şekilde çözümlendirmektir. Bir yargılamanın tatmin edici olması kullanıcıların yargılama sürecinden duyduğu memnuniyet, bu süreçte yargı aktörleri ile kurduğu ilişki ve yargılama süreci sonunda alınan karar unsurlarının hepsi ile bağlantılıdır.

2292 Sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 1. maddesinde¹⁵⁰ Adalet Bakanlığı'nın yetkileri “adalet kurumlarının açılması, geliştirilmesi ve denetimi, adalet hizmetleri ile ilgili araştırma ve hukuki düzenlemelerin yapılması, bakanlıklarca hazırlanan kanun ve kanun hükmünde kararname taslaklarının Türk hukuk sistemine ve kanun yapma tekniğine uygunluğunun incelenmesi ve kanunlarla verilen diğer görevlerin yerine getirilmesi” olarak sayılmıştır.

Bu minvalde bir kamu hizmeti olarak adaleti tesis etme misyonuna sahip olan Adalet Bakanlıklarının öncelikle toplumun içince bulunduğu sosyo-ekonomik şartları tahlil etmesi ve yargılamalarda yoğunluk teşkil eden uyuşmazlıklar bakımından idare vasıtası ile çözümlenebilecek hususların tespitini ve çözümünü sağlaması gerekmektedir¹⁵¹. Yargının iş yükünü azaltacak alternatif çözüm yöntemleri yahut caydırıcı cezalandırmalar ile uyuşmazlıkların mahkeme huzuruna çıkmadan çözüme kavuşturulması amaçlanmalıdır.

Adaletin tesis edilmesi görevini üstlenen bir devlet, uhdesinde yaşanan uyuşmazlıkların yargılama aşamasına geçmeden çözümlenebilmesi için pek çok mekanizma üretmeli ve

¹⁴⁹ Gourney, 1971, s. 134.

¹⁵⁰ Mevzuat için bkz: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2992.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2024)

¹⁵¹ Özbek, 2005, s. 82-84.

bu mekanizmaların uygulanabilir olup olmadığını kontrol etmelidir. Toplumsal kodlara uygun yargı öncesi çözüm mekanizmalarının ülke genelinde uygulama alanının arttırılmasını sağlamalıdır. Bu bağlamda Türkiye’de, uyuşmazlıkların yargılama aşamasına geçmeden önce yukarıda izah edilen çözüm yöntemlerine başvurmaya teşvik edildiği görülmektedir¹⁵².

Bir çatışmanın uyuşmazlığa dönüşerek¹⁵³ hukuki olarak işlem yapılabilme niteliği kazanması durumunda ortaya çıkabilecek sonuçlardan haberdar olan bir toplumda, uyuşmazlığa dönüşen çatışmaların oransal olarak azalacağı düşünülmektedir. Ayrıca uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin neler olduğundan haberdar olan potansiyel müvekkil adaylarının avukatlar ile olan iletişimlerinin daha kuvvetli olacağı da aşıkardır. Zira, daha önce herhangi bir hukuki problem ile karşılaşmamış olan bir kimseye hukuki sürecin nasıl işlediğini anlatmak¹⁵⁴, avukatların iş yükünü artırmaktadır.

Etkin ve verimli bir yargılama ancak, sorun çözme bilinci oturmuş bir toplumda; standart iş yükünün dışına çıkılmayan, adaleti tesis etmeyi amaç edinmiş ve bu minvalde personel ve alt yapı kapsamında bütün imkanlarını seferber eden yargı aktörlerinden oluşan adliyelerin ülke genelinde yaygınlaşması ile mümkündür.

Ancak en temelde bir devletin adaleti tesis edebilmesi, o devlette yaşayan vatandaşların karşılıklı hoşgörü ve anlayışı ile mümkündür. Birbirine tahammül edemeyen, sorun çözme bilincine sahip olmayan insanların yaşadığı bir devlette, uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin olarak açılan davalarda taraflar tam olarak tatmin olmayacaktır. Adaletin nihai hedefi, toplumsal barış ve toplumsal huzurdur. Bu ise ancak toplumların bilinçlendirilmesi ile mümkündür. Bu minvalde bir seferberlik halinde toplumlara yalnızca mahkemeler tarafından tesis edilmeye çalışılan adaletin gerçek adalet olmadığının, asıl adaletin vicdanlara yer etmiş sorumluluk duygusu ve sorun çözme bilinci ile tesis edileceğinin anlatılması gerekmektedir.

¹⁵² Konuya ilişkin örnekler için bkz:

<https://www.adalet.gov.tr/adalet-bakani-tunc-yargi-ve-is-dunyasi-sempozyumu-na-katildi>
(Erişim Tarihi: 03.11.2023)

¹⁵³ Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 15.; detaylı bilgi için bkz:

<https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/40320221402571.pdf>

¹⁵⁴ Kalem ve diğerleri, 2008, s. 20-24

1.5.2. Kalite ve Toplam Kalite Yönetimi

Latince “qualis” kelimesinden türetilen ve bir şeyin nasıl oluştuğu kök anlamına gelen “qualitas” kelimesi, dilimize “kalite” olarak geçmiştir. Kalite kelimesi ise Türk Dil Kurumu tarafından “nitelik” kelimesi ile açıklanmaktadır¹⁵⁵.

Kalite kavramı üzerinde uzlaşılan genel bir tanım bulunmamaktadır. Küreselleşen ekonomi, gelişmekte olan teknoloji ve değişen değer yargıları kalite kavramının zaman içinde değişime uğramasına ve farklı anlamlar kazanmasına sebebiyet vermiştir¹⁵⁶. Geleneksel anlamda kalite kavramı, “standartlara uygun olma durumu¹⁵⁷” olarak ifade edilmektedir. Ancak değişen şartlar ve gelişen koşullar kalite kavramını bu anlam kalıbından çıkararak daha esnek anlam çerçevesine yerleştirmiş, stratejik bir yönetim aracı haline gelmesini sağlamıştır.

1960’larda doktor Avedis Donabedian tarafından, sağlık hizmetlerinde kalitenin değerlendirilmesi için bir paradigma oluşturulmuştur. Bu paradigma ile Donabedian kalite alanının modern kurucusu ve lideri olarak düşünülmektedir. Paradigmaya göre kaliteyi belirleyen 7 faktör bulunmaktadır. Bunlar; “etkinlik, etkililik, verimlilik, optimallik, kabul edilebilirlik, meşruluk, eşitlik”tir.

Sağlık alanında ortaya çıkan kalite anlayışı, bireylerin yaşam standartları ve ülke ekonomileri bakımından önemi artan hizmet sektöründe de kendine yer edinmeye başlamıştır. Bu durum hizmet sektörünün performans değerlendirme araçlarından olan etkinlik, etkililik, verimlilik, pazarlama ve kalite ölçeklerinde güncelleme yapma ihtiyacı doğurmuş¹⁵⁸, bu minvalde özellikle kalite kavramı geleneksel anlamından soyutlanarak farklı mecralarda farklı tanımlamalar ile tanımlanmaya başlamıştır.

Üretim sektöründe kullanılan kalite kavramının hizmet sektöründe kullanılmaya başlaması ile hizmet kalitesi kavramı üzerinde tartışmalar yapılmaya başlamış, Arora ve Stones; algılanan hizmet ile gerçek hizmet arasında fark olduğunu¹⁵⁹ ifade ederken, Odabaşı; “hizmet kalitesini müşterilerin beklentilerinin karşılanması için verilen üstün

¹⁵⁵ TDK Kelime anlam için bkz: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 13.04.2024)

¹⁵⁶ Tekin, 2004, s.43

¹⁵⁷ Anonim, “Toplam Kalite Yönetimi ve Felsefesi”, *HİLYOK Yayını (Eğitim Arge)*, No:1, s. 6.

¹⁵⁸ Deveci, Aksaraylı, 2003, s. 9.

¹⁵⁹ Arora, R. ve Stones, C., 1996, s. 24.

hizmet”¹⁶⁰ olarak nitelendirmiştir. Öztürk ise hizmet kalitesini; bir işletmenin müşterilerinin beklentilerini karşılayabilme kabiliyeti olarak tanımlamıştır¹⁶¹.

Konu ile ilgili yapılan bir araştırmada hizmetin kalite boyutu on bileşene¹⁶² ayrılarak incelenmiştir. Bu bileşenleri ise şu şekilde saymak mümkündür:

- Performansın tutarlı oluşu; güvenilirlik,
- Çalışanların istekli oluşu; heveslilik,
- Hizmetin sunumu için gerekli ve yeterli bilgi ve beceriye sahip olmak; yeterlilik,
- Kolay ilişki kurulabilir olmak; ulaşılabilirlik,
- Personelin müşteriye olan saygısı; nezaket,
- Müşterileri anlaşılır bir dille bilgilendirmek ve onları dinlemek; iletişim,
- Müşterilerin menfaatine hareket ederek, inanılır olmak; itibar,
- Tehlikeden uzak olmak; güvenlik,
- Müşterilerin ihtiyaçlarını anlamak
- Hizmetin fiziksel boyutu

Bu bileşenler üzerinden yapılan değerlendirmeler, hizmet sektöründe kalite kavramının yerleşmesine ve diğer sektörlerde de kendine yer edinmesine olanak sağlayarak, kalite kavramını yaşamın bir parçası haline getirmiştir.

Kalite kavramını tarihsel süreç içinde geçirdiği değişimi daha iyi analiz edebilmek amacıyla 4 aşamada incelemek yerinde olacaktır. Bu aşamaları başlık halinde aşağıdaki şekilde saymak mümkündür:

- Muayene
- İstatiksel Kalite Kontrol
- Toplam Kalite Kontrol
- Toplam Kalite Yönetimi

Kalite kavramının gelişim evreleri ve bu evrelerin belirleyici özellikleri Tablo 2’de ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

¹⁶⁰ Odabaşı, 2000, s. 93

¹⁶¹ Öztürk, 1996, s. 66

¹⁶² Gürsoy, 2010, s.10

Belirleyici Özellikler	Muayene	İstatistiksel Kalite Kontrol	Toplam Kalite Kontrol	Toplam Kalite Yönetimi
Temel Prensip	Meydana Çıkarma	Kontrol	Koordinasyon, Firma	Süreç ve İnsan Odaklılık
Kaliteye Bakış Açısı	Çözülmesi Gereken Bir Problem	Çözülmesi ve İzlenmesi Gereken Bir Problem	Tasarım Aşamasında Oluşturulan Unsur, Kalitesizlik İse Ortaya Çıkmadan Önce Önlenmesi Gereken Bir Problem	Koşulsuz Müşteri Tatmini
Vurgu	Standart Ürün	Muayenenin Azaldığı Standart Ürün	Tüm Üretim Hattında, Tasarımdan Pazarlamaya Tüm Hatlarda ve Fonksiyonel Gruplarda Kalitesizliğin Önlenmesi	Başta Yönetim Süreçleri Olmak Üzere Tüm Süreçlerde Kalitenin Paylaşılan Vizyon Olması ve Birey Kalitesinin Arttırılması
Metot	Örnekleme ve Ölçme	İstatistiksel Araç ve Teknikler	Programlar ve Sistemler	Yönetim Anlayışı ve Sistemi
Kalite Profesyonellerinin Rolü	Muayene, Çeşitleme, Hesaplama	Meseleyi Tespit ve İstatistiksel Metotların Uygulanması	Kalitenin Ölçümü, Planlanması ve Program Dizaynı	Kalitenin Oluşturulmasında Sinerjinin Sağlanması
Kaliteden Sorumlu Kişi	Muayene Departmanı	Üretim ve Mühendislik Departmanı	Üst Yönetim, Tüm Departmanlar	Üst Yönetim, Tüm Departmanlar ve İşletmedeki Tüm Bireyler
Temel Yaklaşım	Kalitede Muayene	Kalite Kontrol	Kalitede Yapılanma	Yaratılan Kalite

Tablo 2: Kalite Kavramının Tarihsel Gelişimi (GEDİK, 2007, s.6)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya'da modern üretim şirketleri kurmayı amaçlayan Japon üretim şirketleri Deming ve Juran'ın öğretilerini esas alarak, üretkenliğini

kaybetmekte olan eski moda yönetim biçimlerini bir kenara bırakmış ve müşterilerin artan kalite beklentilerini karşılamak amacıyla TKY'yi uygulamaya başlamıştır¹⁶³.

Japonya'da kalite sorumluluğu bütün şirketlere yayılmış ve her bir elemanın kalite konusunda eğitime tabi tutularak bilinçlenmesinin sağlanması zorunlu kılınmıştır. Deming Japonya'nın kalite konusunda bilinçlenme sürecini şu şekilde anlatmaktadır: "Günümüzde bütün dünya, Japon mucizesini tanımakta ve bu mucize ile sonuçlanan sürecin 1950'de başladığını bilmektedir. Bu tarihten önce Japon malları, ucuzluk ve kalitesizlikleri ile ünlüydü."¹⁶⁴

Kalite kavramı 1950'li yıllara kadar müşteriler adına düşünen ve karar veren uzmanlar tarafından belirlenen bir standart iken, 1980'li yıllara gelindiğinde kalite ve rekabet boyutlarına ek olarak hız ve tasarım üstünlüğü boyutlarının eklenmesi ile yalnızca ürün kalitesi ile değil işletmelerin güvenilir, itibar edilebilir, saygılı, hevesli, ulaşılabilir, yeterli vb. özellikle sahip olması ile ticari bağlantılarını daha iyi geliştirdikleri görülmüş¹⁶⁵ ve bu gelişmeyi sağlayan Toplam Kalite Yönetimi anlayışı ön plana çıkmaya başlamıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise TKY tartışmasız önde gelen yönetim akımlarından biri haline gelmiştir¹⁶⁶.

Toplam kalite yönetimi kavramı bakımından üzerinde genel uzlaşımın sağlandığı bir tanım bulunmamakla yapılan tanımlamalardan bazıları şu şekildedir:

- JIS- Japon Standartları Enstitüsü TKY'yi, bir hizmeti yahut ürünü ekonomik bir değer olarak üreten ve tüketicinin isteklerine yanıt veren bir üretim sistemi olarak¹⁶⁷,
- Amerikan Standartları Enstitüsü TKY'yi mükemmel olanın arayışındaki sistematik yaklaşım olarak,
- ISO-8402 TKY'yi, bir ürünün insanların istek ve potansiyelini karşılayabilme becerisi olarak,
- Avrupa Kalite Yönetim Vakfı TKY'yi, bir mal yahut hizmetin tüketicilerin isteklerine uygunluk oranı olarak,

¹⁶³ Gürsoy, 2010, s. 17.

¹⁶⁴ Şimşek, 2000, s. 85.

¹⁶⁵ Efil, 1999, s. 36.

¹⁶⁶ Çetin, Akın, Erol, 2001, s.7

¹⁶⁷ Imai, 1999, s. 42.

- Dr. Kaoru Ishikawa TKY'yi en kullanışlı, ekonomik, güzel tasarımı ve tüketiciyi memnun eden ürünü geliştirerek üretmek ve satış sonrası hizmet desteği vermek olarak tanımlamaktadır¹⁶⁸.

Genel anlamıyla TKY; tüketicilerin istek, ihtiyaç yahut beklentilerinin sıfır hata prensibine dayalı olarak karşılanabilmesi ve mükemmel bir sonuca ulaşılabilmesi amacıyla işletmelerin fiziksel, yönetsel ve örgütsel varlıklarının katılımıyla gerçekleşen, insan unsurunu grup çalışmaları ve sürekli eğitimler ile ön plana çıkaran, gelişme ilkesini esas alarak işletmelerin rekabet gücünü artırmayı hedefleyen ve üst düzey sorumluluk bilinci ile hareket edilmesi gereken bir yönetim anlayışıdır¹⁶⁹.

Kültür felsefesine dayalı, mükemmelle ulaşmayı hedefleyen TKY yaklaşımının temelinde, insan odaklı düşünmek ve bir ürün yahut hizmetin insanlara en iyi şekilde sunulması gerektiği öngörüsü yatmaktadır¹⁷⁰.

TKY, bir ürün yahut hizmetin sunumunda sonuca değil sürece odaklanılması gerektiğini ifade eden, nitelikli çalışanlar tarafından yapılan analizlere dayanan, maddi- manevi tüm kaynakların bütünlük içinde ele alındığı bir felsefe¹⁷¹ olup, bu anlayışın odağında insan ihtiyaçlarının tatmini ve insana saygı bulunmaktadır. Zira TKY, müşteri memnuniyetini kâra önceleyen bir sistemattir.

Sadece ürün ve hizmetlerin değil, yönetimlerinde kalite ve verimliliklerini artırmayı hedefleyen TKY anlayışı ile amaçlanan; uygun çalışma ortamında çalışan personel tarafından gerçekleştirilen hizmetin yahut giderek artan kalitedeki malzemenin tüketiciyi tatmin edecek şekilde sunulmasıdır. TKY'nin başarısı, "Daha iyi olmak için ne yapılmalı?" sorusuna sürekli yanıt aranmasına ve bu yöntem ile sistemin sürekli olarak iyileştirilmesine dayanmaktadır.

Toplam kalite ilkelerine yönelik saptamalar yapan Deming, Juran ve Feigenbaum gibi uzmanlar¹⁷², bazı farklılıklara rağmen temel olarak aynı fikir ve ilkeleri öne sürmektedir. Bu fikir ve ilkelerin ise üst yönetimin liderliği, müşteri odaklı olma, sürekli gelişmeyi

¹⁶⁸ Halis, 2000, s. 44

¹⁶⁹ Bolat, 2000, s. 26.

¹⁷⁰ Bolat, 2000, s. 27

¹⁷¹ Ersen, 2003, s. 5

¹⁷² Bolat, 2000, s. 27.

önceleme ve tam katılımın sağlanması olarak ifade edilebilecek dört değer üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Avrupa ülkelerinde bulunan kurumların kalitesini ölçmek amacıyla Malcolm Baldrige Kalite Ödülü kriterleri esas alınarak hazırlanan anket araştırmasındaki¹⁷³ analize göre TKY' nin temel ilkeleri; “insan yönetimi, tedarikçi ortaklığı, bilgi iletişimi, müşteri memnuniyeti, harici karşılıklı yönetim, stratejik kalite yönetimi, takım çalışma yapıları, operasyonel kalite planlama, kalite gelişim ölçüm sistemleri ve kolektif kalite kültürü” olarak belirtilmiştir.

TKY anlayışının yönetsel bağlamda benimsenmesi, organizasyonlara yeni bir tarz getirmiştir. TKY uygulamalarında üst yönetimin sorumluluğu çok büyüktür¹⁷⁴. TKY'nin önemli ilkelerinden biri olan ve sürekli gelişme anlamına gelen Kaizen anlayışı, TKY'nin temel felsefesini oluşturmaktadır. Takımlar halinde organize olan üst yönetim liderliğindeki eğitilmiş personel, müşteri odaklı hareket ederek sürekli gelişmeyi sağlayacak çalışmalar içinde olmalıdır¹⁷⁵. Kaizen anlayışı ile hedeflenen bir standart tutturulması değil, var olan seviyenin sürekli geliştirilmesidir. Sürekli gelişme anlayışını benimseyen organizasyonlarda müşteri beklentilerinin en üst seviyede tatmin edildiği görülmektedir¹⁷⁶.

TKY' yi diğer yönetim biçimlerinden ayıran özellikler ise şunlardır¹⁷⁷:

- İnsana saygı esas alınmaktadır.
- Kalite, işletme politikasıdır.
- Müşterilerin tam ve sürekli tatmini hedeflenmektedir.
- Herkes için kalite anlayışı vardır.
- Herkesin işini doğru bir şekilde ve zamanında yapması hedeflenmektedir.
- Her kademedede grup çalışması esastır.
- “Biz” anlayışı hakimdir.
- Katılımcı yönetim anlayışı her kademedede uygulanmaktadır.

¹⁷³ Black, A.S. and Porter, L.J., 1996, s. 20.

<https://doi.org/10.1111/j.1540-5915.1996.tb00841.x> (Erişim Tarihi: 10.04.2024)

¹⁷⁴ Gürsoy, 2010, s. 26-27

¹⁷⁵ Şimşek, 2000, s. 1

¹⁷⁶ Imai, 1999, s. 42-45

¹⁷⁷ Şahin, 2005, s. 23-24

- Eğitim ile başlayan Toplam Kalite, eğitim ile devam etmektedir.
- Üretim sürecinin kontrolü, sürekli gelişim anlayışı kapsamında öncelenmektedir.
- İstatistiksel süreç kontrolü her alanda yapılmaktadır.

TKY felsefesinin gerektiği gibi uygulanabilmesi ancak yukarıda belirtilen özelliklerin tamamının uygulanması ile mümkündür. Aksi halde, TKY'nin başarı şansı bulunmamaktadır¹⁷⁸.

Diğer yönetim sistemlerinden farklı olarak TKY felsefesi iş, işlem ve süreçlerde etkinlik ve verimliliği sağlamak amacı taşıyan önlemeye dönük bir yaklaşımdır¹⁷⁹. Performans ölçme araçlarından olan etkinlik ve verimlilik, TKY'nin olmazsa olmaz unsurları arasında sayılmaktadır.

Belirlenen amaçların gerçekleştirilmesi için tüketilmesi beklenen kaynaklar ile mevcutta tüketilen kaynaklar arasındaki ilişkiyi ifade etmekte olan etkinlik, TKY'nde kalitenin artmasını sağlamanın en temel unsurlarındandır. Zira, Tablo 1'de de belirtildiği üzere¹⁸⁰ bir işletme etkin olduğu halde etkili olmayabilir, etkili olmadığı halde etkin olabilir yahut etkin de ve etkili de olmayabilir. Bir işletmenin başarılı olabilmesi temelde etkili olmasına bağlıdır. Bu minvalde TKY kapsamında kalitenin artırılabilmesi için etkinlik değerlendirmesi yapılması ve bu değerlendirme neticesinde bir yol izlenmesi gerekmektedir.

İşletme kaynaklarının nasıl tükendiğini ve bu tüketim çerçevesinde hedeflenen amaçlara ulaşıp ulaşılamadığını göstermekte¹⁸¹ olan verimlilik ölçütü ile işletmelerin etkinlikleri incelenerek etkin olan iş ve işlemlerin tespit edilmesini sağlayarak, TKY kapsamında kalitenin artırılabilmesi için somut bir değerlendirme yapılmasına imkân tanımaktadır.

Verimliliği geliştirmeyi ve iş esnekliğini bir bütün olarak tanımlayan Oaclang, TKY kapsamında verimliliği artırmanın geniş bir örgütlenme modeli kurma yolundan geçtiğini ifade etmektedir¹⁸². Saptanan amaçlara ulaşabilme ölçütü olarak ifade edilen örgütsel

¹⁷⁸ Sevimler, Duran, Çetindere, 2011, s. 87

¹⁷⁹ Ishikawa, 1995, 25

¹⁸⁰ Tablo 1 için bkz: s. 14

¹⁸¹ Akdeniz/Durmaz, 1998, s. 35

¹⁸² Joss, 1998, s. 48

etkinlik¹⁸³ kavramını da ihtiva eden bu tanım, etkinlik ve verimlilik kavramlarının TKY kapsamında bir bütün teşkil ettiğini göstermektedir.

1.5.3. Yargıda Toplam Kalite Yönetimi

Uzun yıllar boyunca özel sektörde başarılı bir şekilde uygulandıktan sonra kamu sektöründe de uygulanabilirliği tartışmaya açılan Toplam Kalite Yönetimi (TKY) anlayışı, dünyada birçok kamu örgütü tarafından kullanılan yönetsel bir yaklaşımdır¹⁸⁴. Ülkemizde devlet tarafından sunulan kamu hizmetlerinin daha kaliteli, daha etkin ve daha verimli olması gerektiği görüşünün hâkim olmasıyla¹⁸⁵ beraber, bir kamu hizmeti olan adalet hizmetlerinin ve bu kapsamda ele aldığımız yargılama sürecinin kalitesini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmaya başlamıştır¹⁸⁶.

Kalite kavramının yargısal verimlilik ile doğrudan bağlantılı olduğu ve “adalet hizmetlerinde savurganlığın önlenmesi ve kaynakların en iyi şekilde kullanılması anlamına geldiği”¹⁸⁷ ifade edilmektedir.

Yargıtay, İş Süreçlerinin Yeniden Yapılandırılması ve Verimlilik Kontrolü Proje Notunda adli kalite kavramını; “isabetli kararlar, düşük temyiz oranları, makul sürede yargılama, az sayıda teknik hukuki hata ve adil yargılanma ilkelerinin uygulanması”¹⁸⁸ olarak ifade etmektedir.

Kamu hizmetleri bakımından TKY anlayışının gündeme gelmesi ile eğitim, sağlık, milli savunma, yerel yönetimler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra yargılama faaliyetini gerçekleştiren adliyelerde de TKY uygulanmaya başlamıştır. Özellikle yargı alanında yaşanan sorun ve aksaklıklara çözüm üretmek ve etkin ve verimli bir yargı hizmeti sunabilmek amacıyla yargıda kalite arayışına girildiği görülmektedir¹⁸⁹.

¹⁸³ Narmanlıoğlu, 1998, s. 122

¹⁸⁴ Balcı, 2005, s. 196

¹⁸⁵ Balcı, 2005, s. 206.

¹⁸⁶ CEPEJ üyeliği kapsamında yapılan çalışmaları bu kapsamda örnek göstermek mümkündür.

¹⁸⁷ Doğan, Öztürk, 2018, s. 779.

¹⁸⁸ Detaylı bilgi için bkz:

<https://www.yargitay.gov.tr/item/1213/yargitay-is-sureclerinin-yeniden-yapilandirilmesi-ve-verimlilik-kontrolu-projesi-acilis-sempozyumu> (Erişim Tarihi: 10.12.2023)

¹⁸⁹ Çakmakaya ve diğerleri, 2019, s. 162.

TKY anlayışı kapsamında yargılama sürecinde kalitenin artırılması ve verimliliğin sağlanması ancak vatandaş ile adliye arasındaki sınırların kaldırılması¹⁹⁰, vatandaşın doğru bir şekilde ilgili birimlere yönlendirilmesi, çalışanların vatandaşla yaşayacağı çatışmanın en aza indirilmesi için çalışanlara gerekli eğitimlerin verilmesi, gerekli ortamların (aydınlık, havadar, ferah) hazırlanması, teknolojik imkanların yargılama sistematiğine entegre edilmesi¹⁹¹ gibi idari faaliyetlerin yanında; yargılama süreçlerinin hızlı ilerlemesi¹⁹² ve sonucu güven veren kararlar verilmesi gibi yargısal faaliyetlerin temel alınarak, vatandaşlardan ve adliye çalışanlarından oluşan hedef kitlenin memnuniyetine¹⁹³ yönelik hareket edilmesi ile mümkündür¹⁹⁴.

Bunun yanı sıra mevcut kanun, yönetmelik ve diğer yasal mevzuat incelendiğinde, sıradan bir vatandaş tarafından anlaşılması mümkün olmayan ifadeler kullanıldığı görülmektedir. Kanunu bilmemek özür sayılmaz ancak kanun önünde eşitlik ilkesinin geçerli olabilmesi için yasa metnlerinin açık ve anlaşılır olması gerekir. Bu nedenle hukuk dili bugünkü ve gelecekteki kuşakların anlayacağı biçimde sadeleştirilmelidir¹⁹⁵. Zira, yargı sürecini yavaşlatan, temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan, çelişkili ve birbirine

¹⁹⁰ CEPEJ tarafından Adalet Erişimin artırılması amacıyla “Adalet Başvuruyu Kolaylaştırıcı Tedbirler Hakkında R(81) 7 Sayılı Tavsiye Kararı” alınmış ve bu Tavsiye Kararı’nın takibi amacıyla üye ülke hükümetleri her beş yılda bir Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne bilgi vermeye davet edilmiştir. (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Adalet Başvuruyu Kolaylaştırıcı Tedbirler Hakkında R (81) 7 Sayılı Tavsiye Kararı, 1981, <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/522/dosya/2322-02-202212-38-pm.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

¹⁹¹ Detaylı bilgi için bkz: Avrupa Konseyi Bakanlar Konseyi Mahkeme Hizmetleri ile Diğer Hukuki Hizmetlerin Yeni Teknolojiler Kullanılarak Halka Ulaştırılması Hakkında Üye Devletlere Yönelik Rec(2001) 3 Sayılı Tavsiye Kararı, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3661/cmrec20013truseofnewtechnologies.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

¹⁹² Yargılamaların çok uzun sürmesi, Avrupa ülkelerinin genelinde karşılaşılan önemli bir sorundur. Bu sorunun çözümlenebilmesi için CEPEJ tarafından zaman yönetimini iyileştirmek amacıyla SATÜRN (Sürelerin İncelenmesi ve Analizi Birimi Araştırma Ağı) Merkezi kurulmuştur. Hedefi; AİHS’nin 6. maddesi uyarınca üye devletlerin makul süre ihlallerini önlemeye yönelik tedbir uygulanmasında üye devletlere yardımcı olabilecek şekilde, yargılama sürelerinin kullanımı hakkında bilgi toplamaktır. Daha fazla bilgi için bkz: CEPEJ- SATURN (2011)9/ Gayri resmi Türkçe Çevirisi, <https://rm.coe.int/avrupa-adaletin-etkililigi-komisyonu-cepej-mahkemelerde-saturn-zaman-y/168074822e> (Erişim Tarihi: 01.04.2024), Türkiye’deki uygulama örnekleri in bkz: <https://www.coe.int/tr/web/ankara/-/case-and-time-management-training-for-court-staff> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

¹⁹³ CEPEJ tarafından 2010 yılından hazırlanan “Avrupa Konseyi’ne Üye Ülkeler İçerisindeki Mahkeme Kullanıcılarına Yönelik Memnuniyet Anketleri Düzenleme Rehberi” çalışma ile üye ülkelerin adli kalitenin tespitine ilişkin etkinlik ve verimlilik araştırması yapabilmesi için bir yol haritası çizilmiştir. Bu çalışmanın yargılama sürecine ilişkin etkinlik ve verimlilik ölçümünde önemli bir yeri bulunmaktadır. (CEPEJ (2010)1: Gayri resmi Türkçe çevirisi için bkz: <https://rm.coe.int/avrupa-adaletin-etkililigi-komisyonu-cepej-avrupa-konseyi-ne-uye-ulkel/168074828f> (Erişim Tarihi: 02.04.2024))

¹⁹⁴ Çakamakkaya ve diğerleri, 2014, s. 31

¹⁹⁵ Öncü, 2013, s.77

aykırı olan yasa kurallarının yürürlükten kaldırılması, sosyal bir hukuk devleti olmanın gereğidir.

Bu minvalde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu olarak nitelendirilen kanunun yerine getirilen Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda 2011 yılında bir değişiklik yapıldığı görülmekteyse de halihazırda, İcra İflas Kanunu'nu anlayabilmek için uzmanlık gerekmektedir. 2011 yılında İcra İflas Kanunu'nda yapılan değişiklik ile icra teşkilatının verimliliğin ve işlevselliğinin artırılması amaçlanmış bu minvalde çeşitli değişiklikler yapılmış¹⁹⁶ ise de kanunun karmaşık bir yapıya sahip olması, bir vatandaş tarafından anlaşılmasını azami düzeyde zorlaştırmaktadır. Bu durumun ortadan kaldırılması için icra teşkilatının yeniden yapılandırılması gerektiği ifade edilmektedir¹⁹⁷.

Yargısal sistemin etkinliği, verimliliği ve kalitesi; hâkim, savcı, avukat, adliye personeli, icra personeli, bilirkişi ve diğer adliye çalışanlarının iyi bir mesleki donanımına sahip olması ile yakından ilgilidir. Bu minvalde adliye aktörlerine mesai saatleri içinde yahut mesai saatleri dışında düzenli eğitimler verilmesi ve bu eğitimlere bütün personelin katılımının zorunlu tutulması elzemdir¹⁹⁸. Hak arama sürecinde bilgisi ve mesleki yeterliliği olmadığını düşündüğü bir personel ile muhatap olan vatandaşın, yargıya güvenmesi beklenemez.

Ancak örgütsel etkinlik kavramı üzerinden ele aldığımız kamu örgütlenmelerinde kalite anlayışı, diğer hizmet alanlarındaki kalite anlayışından farklı bir şekilde anlamlandırılmalıdır. Zira kamu kurumları tarafından verilen kamu hizmeti, bir menfaat karşılığında verilmemekte, salt kullanıcı memnuniyeti gözetilmektedir. Kar unsurunun bulunmadığı bu kamu örgütlenmelerinde nihai hedef, toplumsal yaşamın güvenli, barışçıl ve huzurlu bir şekilde sürdürülmesini sağlamaktır, bu da ancak adalet ile mümkündür¹⁹⁹.

¹⁹⁶ Özbek, 2008, s. 465

¹⁹⁷ Özbek, 2008, s. 520.

¹⁹⁸ Çakmakkaya ve diğerleri, 2014, s. 39.

¹⁹⁹ Arnhart, 2013, s. 38.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK YARGI SİSTEMİNDE ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ARAYIŞI

2.1. Türkiye Cumhuriyeti Yargı Sistematiği

Tarihsel süreç boyunca Türk devletlerinin ülke, halk, bağımsızlık ve töre unsurlarını²⁰⁰ temel aldığı, yönetim anlayışlarını ise adalet²⁰¹, sınıfsız toplum düzeni²⁰² ve sosyallik²⁰³ ile biçimlendirdiği görülmektedir. Türk devletlerinde adalet anlayışının sahip olunan dinsel, sosyal ve kültürel kodlara göre şekillendirildiği, adalet unsurunun yönetim anlayışının merkezinde hiçbir zaman çıkarılmadığı ifade edilmektedir²⁰⁴.

1982 Anayasa'sının 2. maddesinde yapılan “adalet anlayışına” sahip bir hukuk devleti vurgusu²⁰⁵, diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de yönetim anlayışının temeline adalet unsurunu koyduğunun bir göstergesidir.

Modern anlamda yargı erki, anayasalar ile gelişim göstermiş, özellikle son yüz yılda anayasalarda kendine özerk bir yer edinmiştir. Bu minvalde Türkiye Cumhuriyeti' nin anayasallaşma sürecinde yargı erkinin geçirdiği süreç aşağıdaki şekilde incelenmiştir.

2.1.1. Anayasallaşma Sürecinde Yargı

Modern anlamda yargı sistematiğimizin temelleri Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok anlamda dönüm noktası olarak kabul edilen Tanzimat Fermanı ile atılmıştır²⁰⁶. Zira bu ferman ile başlayan ve “Tanzimat Dönemi” olarak adlandırılan bu dönem ile Osmanlı Devleti'nde garplaşma, modernleşme/batılılaşma, sekülerleşme dönemine giriş yapılmış,

²⁰⁰ Tekin, 2020, s.2.

²⁰¹ Tacemen, 1998, s. 180

²⁰² Köseoğlu, 1991, s. 33.; Niyazi, 1996, s. 245

²⁰³ Öztürk, 2000, s. 196.

²⁰⁴ Tacemen, 1998, s.180

²⁰⁵ 1982 Anayasa'sının 2. Maddesi için bkz.:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 10.04.2024)

²⁰⁶ Ancak Tanzimat Fermanı dış güçlerin zorlaması ile ilan edilen bir kurallar bütünü olup, içselleştirilmeden ve topluma göre düzenlenmeden duyurulduğundan toplum nezdinde tepki ile karşılanmıştır. Zira o dönemde Avrupalılaşmaya çalışılıyor olsa da Osmanlı Devleti mevcut dini gelenek ve hukuk anlayışını devam ettirmekteydi. Ortaylı'nın deyimi ile “Osmanlı Batılılaşması zihni bir dönüşümden çok, reel durumun bir sonucu olarak şekillenmiştir” (ORTAYLI, 2008, s. 100) Tanzimat dönemi aydınları arasında birçok tartışma yaşanmış olsa da Osmanlı'nın modernleşme çalışmalarında amacı hiçbir zaman Batı Medeniyetini benimsemek ve Batılılaşmak olmamıştır. Doğal olarak hukuk alanında yapılan çalışmalarda da amaç, Osmanlı hukukunu Batı hukukuna uyumlu hale getirmeye çalışmak olmuştur.

hukuki dönüşümün yanı sıra toplumsal ve kurumsal dönüşümler de gerçekleşmiştir. Ancak bu dönemde değişen en önemli husus toplum dışında ve üstünde tutulan devlet anlayışıdır²⁰⁷. Bu anlayış, Tanzimat²⁰⁸ ile yerini hukuk devleti anlayışına bırakmıştır.

Tanzimat Fermanı'nın kanun düzeninden bahsetmesine rağmen şeriata dayandırılıyor oluşu eleştiriliyor²⁰⁹ olsa da fermanın Osmanlı Devleti'nin kendi iradesi ile ilan edilmediği ve Müslüman halkın tepkisi ile karşılaşılmak istenmediği ve dönemin şartlarında İslam hukukuna dayandırılmaksızın bir ferman hazırlanmasının mümkün olamayacağı hususlarının göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir²¹⁰.

Tanzimat Fermanı'nın ardından 1856 Paris Konferansı öncesinde, İngiltere ve Avusturya Rusya'nın müdahalelerine karşı vereceği desteğin bedeli olarak Osmanlı'da yaşayan Hristiyan azınlıklara haklar tanınmasına ilişkin birtakım taleplerde bulunmuştur. Yabancı devletlerin baskısı neticesinde 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı ile 1839 Tanzimat Fermanı'na göre azınlıklara daha geniş haklar getirilmiş²¹¹, müslüman tebaa ile gayri müslim tebaa arasında tam bir eşitlik sağlanması hedeflenmiştir²¹².

²⁰⁷ Ulu, 2022, s. 237.

²⁰⁸ Tanzimat dönemi ve sonrasında yapılan hukuksal çalışmaların en temelindeki metinler Tanzimat ve Islahat Fermanlarıdır. Ortaylı'nın deyimi ile "Tanzimat Fermanı ne ruhen ne de lafzen bir anayasa değildir. Ancak getirmek istediği kurumlar silsilesi itibarıyla Türkiye tarihinde anayasal bir harekettir" (Ortaylı, 1979, s. 267.) Güvence anlamında yalnızca Padişah'ın yeminine dayanan Tanzimat Fermanı ile ikili haklar sistemi olarak ifade edilebilecek bir sistem tanzim edilmiştir. Müslüman halk için bir değişikliğe neden olmayan Tanzimat Fermanı ile aslında Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan azınlıkların temel hakları koruma altına alınmaktaydı. Bu koruma altına alma işlemi ise şeriata dayandırılarak meşrulaştırılmaktaydı. Zira, İslam hukukuna göre yöneticinin tebaasını koruma, kollama ve refahını sağlama sorumluluğu bulunmaktaydı.

²⁰⁹ Tanör, 2002, s. 86-87.

²¹⁰ Tanzimat Fermanı ile bütün Osmanlı tebaasının eşit olduğu kabul edilerek, tebaaya birtakım temel haklar ve ilkeler tanınmıştır. Daha öncesinde yalnızca Müslüman tebaaya tanınmış olan bu hakların bütün Osmanlı vatandaşlarına tanınıyor oluşu, Osmanlı Devleti'nde bir iltir. Tanzimat Fermanı her ne kadar modern anayasalarda yer alan kimi hak ve özgürlükleri içermiyor olsa da Tanör'ün deyimi ile Tanzimat Fermanı ile "Kişi hak ve özgürlükleri bakımından eksik ama derli toplu ilk Osmanlı listesi" oluşturulmuştur. Ferman ile bütün Osmanlı tebaasına yaşama hakkı, mülkiyet hakkı, insan onuruna saygı, kişi dokunulmazlığı gibi haklar ve müsadere yasağı, mali güce göre vergilendirme, devlet harcamalarının kanuniliği, yargılamanın aleniliği ve yargılama olmaksızın ceza verilememesi gibi tamamlayıcı ilkeler getirilmiştir. Bunun yanı sıra Ferman ile bütün Osmanlı tebaasının kanun önünde eşit olduğunu ilan edilmiştir. (Tanör, 2002, s. 89.)

²¹¹ Devlet memurluğuna girişte din farkı gözetilmemesi ilkesinin benimsenmesi, din ve mezhep değiştirmek için kimsenin zorlanmaması, İslam dininden çıkmanın idam ile cezalandırılmaması, mezhep, dil ve cinsiyet yüzünden kimsenin aşağılanamayacağı, askeri ve sivil okullara alınmada ayırım yapılmaması, vergi yükümlülüğü ve askerlik hizmeti açısından eşitlik sağlanması, gayrimüslimlerin de geneli ilgilendiren konularda Meclis-i Vala' da üye olarak bulunabilmesi ve eyalet ve liva meclislerine katılabilmesi, Kiliselerin vergi toplama yetkisinin kaldırılması, Rum Patriğinin ömür boyu seçilmesi, dinsel toplulukların cemaat meclisleri oluşturabilmeleri, Osmanlı vatandaşı olmayanlara mülk edinme izni verilmesi, gayri Müslimlerin ibadet yeri ve okul açabilmeleri gayri müslimlere tanınan haklardan bazılarıdır. (Tanör, 2002, s. 96)

²¹² Tunaya, 1960, s. 38-39.

Bu durumun Tanzimat ve Islahat Fermanları'nın anayasal hareket temelinde ele alınmasını güç hale getirdiği ifade edilmektedir²¹³. Zira, anglosakson hukuk sistemini yahut kıta avrupası hukuk sistemini benimseyen ülkelerde gerçekleşen anayasal hareketler incelendiğinde, tabanın talepleri ve hak arayışları üzerine bir değişime gidildiği açıkça görülmektedir. Ancak “modern” hukuk sistematığının Osmanlı Devleti'ne girişinin nasıl olduğu incelendiğinde, tepeden inmeci, dıştan baskıcı bir modelle hukuk sisteminde değişiklik yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Tanör'ün değimi ile Islahat Fermanı; “Hristiyan azınlıkların kendilerinin ilan etmediği bir bağımsızlık bildirgesidir”²¹⁴.

Tanzimat Fermanı'ndan farklı olarak Islahat Fermanı'nın Osmanlı Devleti yargılama mekanizmalarına da etki ettiği görülmektedir. Fermandan önce taraflardan birinin müslüman diğerinin gayri müslim olduğu davalar şeri mahkemelerde görülmekte iken, ferman ile ceza hukuku ve ticaret hukuku kapsamına giren davalarda tarafların karma olması durumunda davanın karma mahkemelerde görülmesi usulü getirilmiştir. Bu usul ile hukuki ihtilaflara uygulanacak hukuk konusunda yargıdaki birlik bozularak, karma bir yargılama sistemi ortaya çıkarılmıştır.

Tanzimat Fermanı sonrası, Osmanlı Devleti adalet örgütlenmesinde büyük değişiklikler yaşanmış, ceza, ticaret ve hukuk mahkemelerinden oluşan Nizâmiye Mahkemeleri kurulmuştur. Ancak bu mahkemelerde uygulanacak yasaların mevcut olmayışı, yeni bir yasa ihtiyacı doğurmuştur.²¹⁵ 1855 yılı başlarında milli bir kanun hazırlanması fikri ağır basmış, yapılan müzakereler neticesinde 1868 yılında Ahmed Cevdet Paşa başkanlığında Mecelle cemiyeti oluşturularak kanunun yazılmasına başlanmıştır²¹⁶. Ahmet Cevdet Paşa önderliğinde hazırlanan dört kitap, 1870 ve 1871 yıllarında yürürlüğe girmiştir. Mecelle-i Ahkam-ı Adliye kira, kefalet, havale, rehin, emanet, vekâlet, sulh, ibra, hibe, gasp ve itlaf, hacir, kanıt ve delil, yargı, ortaklık çeşitleri, dava ve beyyinat başlıklı on altı

²¹³ Kubalı, 1960, s. 57-59

²¹⁴ Tanör, 2002, s. 97

²¹⁵ Bu dönemde, hukukçu ihtiyacını karşılamak için klasik medreselerin yanı sıra 1854 yılında Muallimhane-i Nüvvab açılmış, Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nde 1869'da bir hukuk şubesi kurulmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Osman Ergin; “Türkiye Maarif Tarihi”, İstanbul, 1977, c.2, s.157-158

²¹⁶ Ahmed Cevdet Paşa; 1980, s. 200

bölümden oluşmaktadır. Ve son kitap olan Kitab'ul Kaza 1876 yılında yürürlüğe girmiştir. Mücerret-kazuistik denilebilecek karma bir metotla düzenlenen Mecelle'nin yargılamaya ilişkin hükümlerini düzenleyen Kitab'ul Kaza kendi içinde mukaddime, hâkimlik, davanın görülmesi ve tahkim bölümlerinden oluşmaktadır²¹⁷. Yargılamaya ilişkin oldukça detaylı bir yasa olan Kitab'ul Kaza, 1926 tarihinde kabul edilen Türk Medeni Kanunu yürürlüğe girene kadar yürürlükte kalmıştır.

İlk kanunlaşma hareketi olan Mecelle-i Ahkam-ı Adliye'den sonra, anayasal monarşi düşüncesinin etkisi ile 1876 yılında ilk Osmanlı Anayasası olan Kanuni Esasi ilan edilmiştir²¹⁸. Kanun-u Esasi²¹⁹ ile mahkemelerin ve hakimlerin bağımsızlığını sağlamaya yönelik önemli adımlar atılmış; kanuni hâkim güvencesi kabul edilmiş, vatandaş ile idare arasındaki her davanın adliye mahkemelerinde görüleceği belirlenmiş, yargılamanın aleni olduğu kabul edilmiş; özlük işlerinin (yükselme, yer değiştirme, emeklilik vb.) özel bir kanun ile düzenleneceği, cürüm suçu ile mahkûm olmadıkça görevlerinden azledilemeyecekleri açıkça düzenlenmiştir²²⁰.

Kanun-i Esasi ile yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının farklı organlara dağıtılması nedeniyle kuvvetler ayrılığı ilkesinin benimsendiği düşünülse de padişahın meclis üzerindeki etkinliği göz önünde bulundurulduğunda tam anlamıyla bir kuvvetler ayrılığından bahsedilemeyecektir. Zira padişahın yasama ve yürütme konusunda sahip olduğu egemenlik hala devam etmektedir. Ancak yargı alanında kuvvetler ayrılığı bağlamında net bir ayırım yapıldığını ifade etmek mümkündür.

1789 Fransız İhtilali ile başlayan ulus-devlet düşüncesi, 19. yüzyıl Avrupa'sında sanayi devriminin gerçekleşmesi neticesinde yazılı basının gelişimi ve öğretimin kurumsallaşması ile hızlanmış ve I. Dünya Savaşı neticesinde, savaşa giren devletlerin

²¹⁷ Sancak, Kıyak, 2014, s. 60

²¹⁸ Özbudun, 1990, s. 4.

²¹⁹ Tanzimat ve Islahat Fermanları için ifade ettiğimiz husus Kanun-i Esasi için de geçerli olup, Kanuni Esasi, toplumsal bir bilinçlenmenin, bir düşünce akımının yahut bir hak arayışının neticesinde elde edilen bir kazanım değildir. Tanzimat döneminde yetişen ve Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunu anayasal bir sistemin kurulmasında bulan Ziya Paşa, Mithat Paşa, Namık Kemal gibi isimlerin bulunduğu küçük bir grubun çalışmalarının sonucudur. (Kili, 1978, s. 192.)

²²⁰ 1856 tarihli Kanun-i Esasi 81- 91. maddeleri için bkz:

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/> (Erişim Tarihi: 15.04.2024)

ulus devlet yapısını esas alan değişikliklere gittiği görülmüştür. Özellikle savaşın kaybedeni konumunda olan devletler bakımından meşruiyet ve rejim konuları üzerine girilen arayış neticesinde özellikle savaştan yenilgi ile çıkmış olan devletlerin rejim değişikliğine giderek meşruiyetlerini ülke sınırları içinde bulunan yaygın ulus üzerinden tesis etme fikri ortaya çıkmıştır²²¹.

I. Dünya Savaşı akabinde, kaybeden tarafta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun, itilaf devletleri tarafından işgal edilmesine karşı bütün yurttan başlatılan kurtuluş mücadelesi devam ederken, Türk milletinin çoğunlukta olduğu yerleri gösteren misakı milli sınırları çerçevesinde yeni bir Türk devleti kurulmuştur. Ve bu yeni devletin temel ilkelerini belirlemek amacıyla 1921 yılında Teşkilatı Esasiye adında bir anayasa hazırlanmıştır.

Kurucu Meclis tarafından hazırlanarak yürürlüğe konulan ve çerçeve anayasa niteliğinde olan 1921 Anayasası, 23 madde ve bir ayrık maddeden oluşmakta olup yalnızca temel ilkeleri ortaya koymaktadır²²². 1921 Anayasasında yargı erki ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak 1921 Anayasa'sının 1876 tarihli Kanuni Esasi'yi ilga etmemesi nedeniyle 1924 Anayasası ilan edilene kadar geçen süreçte yargı erki ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler bakımından 1876 tarihli Kanuni Esasi'nin uygulandığı ifade edilmektedir²²³.

Ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1920 tarihli 4 sayılı kanun²²⁴ ile Sivas'ta geçici bir Temyiz Mahkemesi kurulması ve 21 sayılı Firariler Hakkındaki Kanun²²⁵ ile İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması hakkında verilen kararlar incelendiğinde²²⁶ bu

²²¹ Attar, 2004, s. 647-648.

²²² Şık, 2016, s. 110.

²²³ Gözler, 2000, s. 45-46; Tanör, 2001, s. 247.

²²⁴ Mevzuat için bkz:

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc013/kanuntbmmc013/kanuntbmmc01302350.pdf (Erişim Tarihi: 15.04.2024)

²²⁵ Mevzuat için bkz:

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100021.pdf (Erişim tarihi: 15.04.2024)

²²⁶ Tanör, 2001, s. 243.

kararların 1876 tarihli Kanuni Esasinin 89’uncu²²⁷ ve 90’inci²²⁸ maddesine aykırılık teşkil ettiği ve hukuki olarak meşru bir dayanağının bulunmadığı görülmekteyse de Çelik’e göre olağanüstü bir dönemde alınan bu kararlar bakımından normal hukuk şartlarının uygulanması beklenmemelidir²²⁹.

1921 Anayasa’sının yeni bir devletin ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte olmayışı ve 1876 tarihli Kanuni Esasi’nin hala ilga edilmemiş olması nedeniyle Büyük Millet Meclisi’nin ikinci döneminin seçilmesi ile²³⁰ yeni bir anayasa yapılması hususu gündeme gelmiştir²³¹. 1924 Anayasası ile 1921 Anayasası ve 1876 tarihli Kanuni Esasi yürürlükten kaldırılarak iki anayasalı dönem sona erdirilmiştir²³².

Değiştirilme ve kabul ediliş usulü bakımından katı anayasa niteliğinde olan 1924 Anayasası, 105 madde 6 fasıldan oluşmakta olup, yargı erkine ilişkin düzenlemeler 53 ile 67. Maddeler arasında bulunan dördüncü fasılda (Kuvve-i Kazaiyye) yapılmıştır. 1924 Anayasasında yasama ve yürütmeden “vazife” olarak bahsedilirken, yargıdan “kuvvet” olarak bahsedilmesi dikkat çekicidir²³³.

Bu kavram tercihinin altında bir kasıt olup olmadığı bilinmemekle beraber 1924 Anayasasında, yargı organının yasama ve yürütme organlarından farklı bir konuma yerleştirildiğini söylemek mümkündür. 1921 Anayasa’sından farklı olarak 1924 Anayasa’sında iktidarın kullanımına ve temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasına ilişkin kanun, iç tüzük yahut yönetmelik ile düzenlenebilecek hususların anayasa ile düzenliyor

²²⁷ 1876 tarihli Kanuni Esasi’nin 89. maddesi ile “Her ne ad altında olursa olsun bazı kişileri yargılamak için mevcut olan mahkemeler dışında özel bir mahkeme veya hüküm verme yetkisine sahip bir komisyon kurulamaz fakat kanunen muayyen olduğu veçhile tayini Mevla ve tahkim caizdir.” ifadeleri ile olağanüstü mahkemelerin kurulamayacağı açıkça belirtilmiştir. (Mevzuat için bkz: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/> (Erişim Tarihi: 15.04.2024))

²²⁸ 1876 tarihli Kanuni Esasi’nin 90. maddesinde ise “Hiçbir hâkim, devletin başka bir memuriyetinde bulunamaz hiçbir hâkim hâkimlik sıfatı ile devletin maaşlı bir başka memuriyetini uhdesinde cemedemez” ifadesi le İstiklal Mahkemeleri üyelerinin Meclis içerisinde seçilmesi uygulamasının hukuki dayanakta yoksun olduğu görülmektedir. Mevzuat için bkz: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/> (Erişim Tarihi: 15.04.2024)

²²⁹ Çelik, 2007, s. 569- 613.

²³⁰ İkinci meclisin kurucu meclis olmamasına rağmen anayasa yapıyor oluşu, hukuki olarak tartışmalara neden olmuştur. Bkz: Erdoğan, M. (2009), s. 139.; Şık, H. (2016), s. 109.

²³¹ Tanör, 2001, s. 290; Gözler, 2000, s. 57

²³² İba, 2021, s. 43-59.

²³³ Özkul, 2023, s. 32.

olması, 1924 Anayasası'nın düzenleyici anayasa²³⁴ (kazuistik) olarak nitelendirilmesine sebebiyet vermektedir.

1924 Anayasası'nın 8'inci maddesinde, “Hakk-ı kaza, millet nâmına, usûlü ve kanûnu dairesinde müstakil mehâkim tarafından istimâl olunur.”, yani “Millet adına yargılama yetkisi bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır.” denilmek suretiyle yargılama erkinin bağımsız mahkemeler tarafından kullanılacağı hususuna anayasal nitelik kazandırılarak, yargı erki yasama ve yürütme erklerinden ayrıştırılmıştır.

Ancak Danıştay (Şurayı Devlet)'ın yargı faslında değil de yürütmeyi düzenleyen 51. maddede düzenlenmiş olmasının ülkenin kurucu kadrosu tarafından yürütmeden yana bir tavır alındığının göstergelerinden yalnızca biri olduğu ifade edilmektedir²³⁵. 1924 Anayasası ile üst düzey kimseleri yargılamak amacıyla Yüce Divan (Divan-ı Ali) kurulduğu da görülmektedir.

Yapısı ve felsefesi bakımından diğer anayasalarımızdan ayrılmakta olan 1961 Anayasası, 27 Mayıs 1960 tarihinde Demokrat Parti hükümetine karşı yapılmış olan askeri darbe sonucunda Milli Birlik Komitesi tarafından hazırlanmış olan bir anayasadır²³⁶. 1961 Anayasası'nın bir askeri darbe neticesinde hazırlanması anayasanın meşruiyeti konusunda tartışmalara sebep olmaktadır²³⁷. Ancak anayasanın içeriği²³⁸ incelendiğinde,

²³⁴ Düzenleyici (Kazuistik) Anayasa: Kural olarak kanun, içtüzük yahut yönetmeliklerle düzenlenebilecek konuların detaylarına yer veren uzun ve ayrıntılı anayasalardır. Bu anayasaların toplumsal gelişmelere dinamik bir şekilde yanıt verme olasılıkları çok düşük olup, Türkiye Devleti tarihinde 1921 Anayasası dışında yapılmış olan tüm anayasaların düzenleyici anayasa olarak nitelendirilmesi mümkündür.

²³⁵ Şık, 2016, s. 117.

²³⁶ Tanör, 1985, s. 9.

²³⁷ İlk olarak Temsilciler Meclisinde tartışılıp akabinde Milli Birlik Komitesi tarafından ayrıca ele alınmış olan 1961 Anayasa tasarısının son hali, 27 Mayıs 1961'de yapılan Kurucu Meclis Birleşik Toplantısında 260 kabul ve 2 çekimser oy kabul edilmiştir. 9 Temmuz 1961 tarihinde %80'nin üzerinde katılım ile yapılan halk oylaması neticesinde geçerli oyların %61,5'inin “Evet” oyu vermesi ile 1961 Anayasası, 20 Temmuz 1961 tarihinde 10859 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir. 1961 Anayasasının Halk oylaması ile yürürlüğe girmiş olmasının ve 1961 yılında hızlı bir şekilde genel seçimlerin yapılmasının 1961 Anayasasının meşruiyet problemini ortadan kaldırmak amacıyla atılan olumlu adımlar olarak değerlendirilmesi mümkündür. (Ayan, 2007, s. 3.); (Anonim, *Kurucu Meclis Tutanak Dergisi*, C. 2, 15. Birleşim, (Ankara: TBMM Matbaası, 1961), s. 107.)

²³⁸ 38 üyeden oluşan Milli Birlik Komitesi tarafından İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden yeni anayasa tasarımları hazırlanmasının istendiği, yeni anayasa hazırlığı sürecinde 12 Haziran 1960 tarih ve 1 sayılı Kanun ile geçici anayasal düzenin yürürlüğe konulduğu görülmektedir. Milli Birlik Komitesi tarafından İstanbul Üniversitesi Bilim Kurulu tarafından hazırlanan ve İstanbul Ön Tasarısı olarak isimlendirilen taslak asıl çalışma belgesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi tarafından hazırlanan ve Ankara Ön Tasarısı olarak isimlendirilen taslak ise yardımcı metin olarak kabul edilmiştir. (Toy, Elmacı, 2007, s. 147.; Tunç, 2020, s. 669.)

o dönemki şartlar dikkate alındığında temel hak ve özgürlükler bakımından çok geniş bir güvence tesis edildiği görülmektedir²³⁹.

Yasama ve yürütme kuvvetlerini teorik açıdan TBMM’de toplamış olan 1924 Anayasası’ndan farklı olarak 1961 Anayasa’sında, yumuşak kuvvetler ayrılığı ilkesinin benimsendiği²⁴⁰, yargı bağımsızlığının tesis edilmesi amacıyla Yüksek Hâkimler Kurulu’nun (YHK), kanunların gerçek anlamda anayasaya uygun olup olmadıklarının denetlenmesini mümkün kılmak amacıyla da Anayasa Mahkemesi’nin kurulduğu görülmektedir²⁴¹.

Şiddet ve terör olaylarının önüne geçebilmek amacıyla 1971 ve 1973 değişiklikleri ile 1961 Anayasası’na önemli yenilikler getirilmiş olmasına rağmen, özellikle 1975 yılından sonra bu olayların artarak devam etmesi hükümetin ve parlamentonun karar alamaz, politika üretmez bir hale gelmesine ve mevcut durumdan 1961 Anayasası’nın sorumlu tutulmasına neden olmuştur²⁴². Yaşanan tartışmalar neticesinde kamuoyunda, yeni bir anayasa yapılması gerektiğine yönelik beklentiler doğmuş hatta bu konuda seminerler düzenlenmiştir²⁴³. Ancak tüm arayışlara rağmen 12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri’ne mensup bir grup subay tarafından yönetime el konularak, 1961 Anayasası dönemi sona erdirilmiştir.

1982 Anayasası’na baktığımızda ise öncelikle, Anayasa’nın yapılış felsefesi itibariyle 1961 Anayasası’ndan farklı olduğu görülmektedir²⁴⁴. İçinde bulunulan toplumsal şartlar nedeniyle 1982 Anayasası’nda özellikle yürütme organı bağlamında devlet otoritesinin güçlendirilmesine öncelik verildiği²⁴⁵, anayasanın ilk halinde 1961 Anayasası’na göre

²³⁹ Akıncı, 2014, s. 62.

²⁴⁰ Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu (5/7). Temsilciler Meclisi S. 35, s. 4.
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c002/tm_00002034ss0035.pdf (Erişim Tarihi: 02.02.2024)

²⁴¹ Atar, Y., 2007, s. 29.

²⁴² Akıncı, 2014, s. 62

²⁴³ “Bu seminerlerden ilki Tercüman Gazetesi tarafından 19 Nisan 1980 tarihinde düzenlenen “Siyasi Rejimin İşler hale Getirilmesi, Anayasa ve Seçim Sistemimiz” isimli olanıdır. İkincisi ise İstanbul Barosu ve İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi tarafından düzenlenen 10 Mayıs 1980 tarihli “Demokratik Anayasal Düzenin İşlerliği: Anayasal Hak ve Özgürlüklerin Yaşama Geçirilmesi” isimli seminerdir.” Bkz.: (Tunaya, T. Y., 1980)

²⁴⁴ Özbudun, 2017, s. 63

²⁴⁵ Özbudun, 2017, s. 64.

daha az katılımcı bir model benimsendiği ve toplumun belirli bir ölçüde siyasetten uzaklaşmasının amaçlandığı görülmektedir²⁴⁶.

Ancak 1982 Anayasası'nda zaman içinde temel hak ve özgürlükler ve çoğulcu toplum yapısının oluşturulması konularında 1995²⁴⁷, 2001²⁴⁸, 2010²⁴⁹ ve 2017²⁵⁰ yıllarında önemli değişikliklere gidildiği görülmektedir. Özellikle 2010 yılında yapılan referandum neticesinde 5982 sayılı yasa²⁵¹ ile anayasada yapılan değişiklik kapsamında, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapma imkânı ile bireylerin devlet tarafından ihlal edildiğini düşündüğü temel hak ve özgürlüklerine ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi'ne başvurma imkânı getirilmiştir.

2.1.2 Türkiye Cumhuriyeti Yargı Teşkilatı

Kıta Avrupası hukuk sistemi içinde yer alan Türk hukuk sistemi, adaleti tesis etmek ve hukuk devleti prensiplerini korumak amacıyla faaliyet gösteren, görev ve yetki alanları özel kanunlarla belirlenmiş, yapısal ve kurumsal olarak ayrılmış birçok mahkeme, kurum ve müesseseden oluşmaktadır²⁵².

Türk milleti adına bağımsız mahkemeler tarafından kullanılmakta olan yargılama yetkisi; yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin farklı yollarla göreve gelen ve aralarında “fren ve denge mekanizması” bulunan farklı organlara verilmesi olarak tanımlanan²⁵³ kuvvetler ayrılığı ilkesi²⁵⁴ çerçevesinde kullanılmaktadır²⁵⁵.

²⁴⁶ Özbudun, 2017, s. 66-68.

²⁴⁷ 1995 değişiklikleri için bkz., 23 Temmuz 1995 ve 22355 sayılı Resmî Gazete:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22355.pdf> (Erişim tarihi: 17.04.2024)

²⁴⁸ 2001 değişiklikleri için bkz., 17 Ekim 2001 tarih ve 24556 sayılı Resmî Gazete:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/10/20011017m1.htm> (Erişim tarihi: 17.04.2024)

²⁴⁹ 2010 değişikliği için bkz: 7 Mayıs 2010 tarih ve 27580 sayılı Resmî Gazete:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100513-1.htm> (Erişim tarihi: 17.04.2024)

²⁵⁰ ²⁵⁰ 2017 değişikliği için bkz: 21 Ocak 2017 tarih ve 29976 sayılı Resmî Gazete:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211-1.htm> (Erişim tarihi: 17.04.2024)

²⁵¹ 13 Mayıs 2010 tarih ve 27580 sayılı Resmî Gazete (Sayı: 27580 (Mükerrer))

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100513M1-1.htm> (Erişim tarihi: 03.05.2024)

²⁵² Gülener, 2017, s.

²⁵³ Soysal, 1990, s.40.

²⁵⁴ Yargısal kararların usul kuralları gereği uzun bir sürede kesinleşmesi ve verilen hükümlerin bütün kurumları ve kişileri bağlayıcı olması nedeniyle kuvvetler ayrılığı sisteminde yargı, yasama ve yürütme organları ile kıyaslandığında neticeyi tespit edici bir pozisyonda bulunmaktadır. Bununla birlikte 1982 Anayasası'nda yapılan düzenlemeler ile yasama ve yürütme organları karşısında yargı organı tarafından yapılabilecek denetimin kapsamının ise daraltıldığı görülmektedir. Bu durumda yürütme organının yargı organı karşısında güçlendiği ileri sürülmekteyse de 1961 ve 1982 Anayasalarında yargının, yasamaya karşı “denge ve fren unsuru” olarak görüldüğü ifade edilmektedir. (Soysal, 1990, s.40.)

²⁵⁵ T.C. Anayasa madde 9: “Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.”

Kuvvetler ayrılığı ilkesi üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti yargı sistemi; Adli Yargı (Cumhuriyet Savcılığı, İlk Derece Mahkemeleri, Bölge Adliye Mahkemeleri ve Yargıtay), İdari Yargı (İlk Derece Mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay), Anayasa Yargısı (Anayasa Mahkemesi), Uyuşmazlık Yargısı (Uyuşmazlık Mahkemesi), Seçim Yargısı (Yüksek Seçim Kurulu) ve Hesap Yargısı (Sayıştay) olmak üzere altı kola ayrılmaktadır²⁵⁶.

Adalet ve hukuk sistemine yönelik temel politika ve stratejilerin belirlenmesi ve geliştirilmesi, adalet hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde sunulması, ulaşılabilirliğin sağlanması gibi görevler ise Adalet Bakanlığı'nın sorumluluğundadır²⁵⁷. Hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının mesleğe kabul, atama, terfi ve disiplin işlemleri ise anayasal ve bağımsız bir kurul olan Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından yerine getirilmektedir²⁵⁸.

Avukatlar ise kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak kabul edilen barolar bünyesinde mesleki faaliyetlerini yürütmekte olup, Türkiye genelindeki bütün Barolar üst bir kuruluş olan Türkiye Barolar Birliği'ne bağlıdır²⁵⁹.

Türk Yargı sistematigi hukukun üstünlüğünün sağlanması ve adaletin tesis edilmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve diğer kanuni düzenlemelerle de koruma altına alınmıştır. Anayasal bağlamda incelediğimizde; Anayasa'nın 9 'uncu maddesi ile yargı yetkisinin Türk milleti adına bağımsız mahkemeler tarafından kullanılacağı²⁶⁰, 36-38'inci maddeleri ile yargı mercileri önünde herkesin hak arama özgürlüğüne sahip olduğu²⁶¹, 40'ıncı madde ile Anayasa ile tanınmış temel hak ve özgürlüklerin

²⁵⁶ Türk Yargı sistemi başlıklı Adalet Bakanlığı resmî web sitesinden alınmıştır.

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dergi/13052022095441T%C3%BCrk%20Adalet%20Sistemi.pdf>

²⁵⁷ Türk Yargı sistemi başlıklı Adalet Bakanlığı resmî web sitesinden alınmıştır:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dergi/13052022095441T%C3%BCrk%20Adalet%20Sistemi.pdf>

(Erişim Tarihi: 20.04.2024)

²⁵⁸ Hâkim ve Savcılar Kurulu hakkında daha fazla bilgi edinmek için bkz:

<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/220720241639hsk-yapisi-kitapcikpdf.pdf> (Erişim Tarihi: 20.04.2024)

²⁵⁹ Türk Yargı sistemi başlıklı Adalet Bakanlığı resmî web sitesinden alınmıştır:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dergi/13052022095441T%C3%BCrk%20Adalet%20Sistemi.pdf>

²⁶⁰ 1982 Anayasası 9. madde için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 18.04.2024)

²⁶¹ 1982 Anayasası 36-38. madde için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 18.04.2024)

korunduğu²⁶², 125'inci madde ile idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğuna²⁶³ ilişkin düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.

Yargılama süreçlerinin etkili ve verimli olması, hâkimlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı Türk yargı sisteminin temel ilkelerinden olup, Anayasa'nın 138'inci maddesinde hakimlerin görevlerini yerine getirirken bağımsız ve tarafsız oldukları, Anayasa'ya, yasalara ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verebilecekleri hususu açıkça yazılmış, 139'uncu maddede ise hâkim ve savcılıkların özlük hakları güvence altına alınmıştır²⁶⁴.

2.1.2.1 İlk Derece Mahkemeleri

İlk Derece Mahkemeleri, dava aşamasına gelmiş olan hukuki uyuşmazlıkları maddi ve hukuki yönleri ile inceleyerek ilk kez ele alan ve karara bağlayan yargı yerleri olup, mevzuatımızda 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un İkinci Kısımının 4-15. maddeleri arasında²⁶⁵ düzenlenmektedir.

İlk derece mahkemeleri hukuk ve ceza mahkemeleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hukuk mahkemeleri; sulh hukuk mahkemesi, asliye hukuk mahkemesi ve ihtisas mahkemeleri olmak üzere üçe ayrılmaktayken²⁶⁶, ceza mahkemeleri; asliye ceza mahkemesi, ağır ceza mahkemesi ve ihtisas mahkemeleri olmak üzere üçe²⁶⁷ ayrılmaktadır. 5235 sayılı kanundan önce yürürlükte bulunan 6545 sayılı Kanunun 46'ncı maddesinde sulh ceza mahkemeleri ceza mahkemeleri kategorisinde bulunmaktayken,

²⁶² 1982 Anayasası 40. madde için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 18.04.2024)

²⁶³ 1982 Anayasası 125. madde için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 18.04.2024)

²⁶⁴ Hâkim ve savcıların azlolunamayacakları, kendileri istemedikçe Anayasa'da gösterilen yaştan önce emekliye sevk edilemeyecekleri, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamayacaklarına dair hükümler getirilmiştir.

²⁶⁵ 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5235.pdf> (Erişim tarihi: 18.04.2024)

²⁶⁶ 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun 4. Madde için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5235.pdf> (Erişim tarihi: 18.04.2024)

²⁶⁷ 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun 8. Madde için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5235.pdf> (Erişim tarihi: 18.04.2024)

5235 sayılı kanunun 10. maddesinde sulh ceza hakimliği olarak nitelendirilerek ceza mahkemeleri kategorisinden çıkartılmıştır.

Ekonomik, sosyal ve toplumsal ilişkilerin karmaşıklaşması, bilim ve teknolojinin sürekli gelişim içinde olması gibi etmenler hukuk alanında yeni uyuşmazlıklarla karşılaşılmasına sebebiyet vermiş olup, geleneksel mahkeme yapısının uyuşmazlıkların çözümünde yetersiz kaldığının görülmesi ile dünya genelinde ihtisas mahkemeleri kurulması yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştır²⁶⁸.

İhtisas mahkemelerinin kurulmasındaki en önemli amaç, uyuşmazlıkların alanında uzmanlaşmış hâkim ve mahkemeler eliyle çözümlenmesini ve yargılama süreçlerinin daha etkin ve verimli hale getirilmesini sağlamaktır²⁶⁹. Bu minvalde diğer ülkelerde olduğu gibi son on yıllık süreçte ülkemizde de özellikle adli yargı sistemi içerisinde genel yetkili mahkemelerin yanında belli alanlarda özel yetkili ihtisas mahkemelerinin kurulduğu görülmektedir. 6460 ve 6572 sayılı Kanunlar ile yapılan değişiklik²⁷⁰ neticesinde Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na mahkemeler ve daireler arasında iş bölümü yapma yetkisi verilmiştir.

HSK tarafından yapılan iş bölümü neticesinde halihazırda hukuk mahkemeleri bakımından kurulmuş olan ihtisas mahkemeleri şunlardır: Tüketici Mahkemesi, Aile Mahkemesi, İş Mahkemesi, Kadastro Mahkemesi, İcra Mahkemesi, Ticaret Mahkemesi, Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, Kamulaştırma Mahkemesi sıfatıyla Asliye Hukuk Mahkemesi²⁷¹, Finans Mahkemesi sıfatıyla Asliye Ticaret Mahkemesi²⁷², 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'ndan Kaynaklanan Dava ve İşlere Bakan Mahkeme sıfatıyla İş Mahkemesi²⁷³.

²⁶⁸ Yener, 1998, s. 58-59.

²⁶⁹ Yener, 1998, s. 59.

²⁷⁰ Değişiklik için bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130430-2.htm> (19.04.2024)

²⁷¹ HSK 1234 sayılı ihtisas kararı:

<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021093025112021-1234pdf.pdf> (Erişim tarihi: 18.04.2024)

²⁷² HSK 1232 sayılı ihtisas kararı:

<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021092925112021-1232pdf.pdf> (Erişim tarihi: 04.02.2024)

²⁷³ HSK 1233 sayılı İhtisas Kararı:

<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021092925112021-1233pdf.pdf> (Erişim tarihi: 04.02.2024)

Ceza mahkemeleri bakımından kurulmuş olan ihtisas mahkemeleri ise şunlardır: Çocuk Mahkemesi, Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi, İcra Ceza Mahkemesi, Bilişim Suçlarına Bakmakla Görevli Asliye ve Ağır Ceza Mahkemeleri²⁷⁴, Vergi Usul Kanunu'nda Düzenlenen Suçlara Bakmakla Görevli Asliye Ceza Mahkemesi²⁷⁵, 6493 Sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun'da Düzenlenen Suçlara Bakmakla Görevli Asliye ve Ağır Ceza Mahkemeleri²⁷⁶.

Genel mahkemelerin görev alanlarının azaltılarak ihtisas mahkemelerinin etkinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması ile ihtisas mahkemeleri tarafından verilecek kararların adalete olan güveni yükselteceği, alanında uzman hakimler tarafından davaların daha seri bir şekilde çözülmesi ile yargılama sürelerinin azalacağı ve netice itibarıyla adalet hizmetlerinde etkinlik ve verimliliğinin artacağı ifade edilmektedir²⁷⁷.

İlk derece mahkemelerinin hangi uyuşmazlıklar bakımından, hangi usullerle yargılama yapacağı 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 1-340. maddeleri arasında detaylı bir şekilde belirtilmiştir²⁷⁸.

İlk derece mahkemeleri, uyuşmazlıkların çözümü hususunda en detaylı araştırmayı yapmakla, eksiklikleri tamamlamakla görevli olay mahkemeleridir²⁷⁹. İlk derece mahkemeleri tarafından verilen bir kararın, istinaf yahut temyiz incelemesi neticesinde onanmaması yahut düzelterek onanmaması durumlarında; ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararlar genel olarak geri gönderilmekte ve ilk derece mahkemeleri tarafından tekrar inceleme yapılarak eksik hususların giderilmesi ve tekrar karar verilmesi

²⁷⁴ HSK 1229 sayılı ihtisas kararı:

<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021092825112021-1229pdf.pdf> (Erişim tarihi: 04.02.2024)

²⁷⁵ HSK 1227 sayılı ihtisas kararı:

<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021092825112021-1227pdf.pdf> (Erişim tarihi: 04.02.2024)

²⁷⁶ HSK 1230 sayılı ihtisas kararı:

<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021092925112021-1230pdf.pdf> (Erişim tarihi: 04.02.2024)

²⁷⁷ Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yargı Reformu Stratejisi 2015 (Erişim tarihi: 04.02.2024)

²⁷⁸ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6100&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 04.02.2024)

²⁷⁹ Türk Yargı sistemi başlıklı Adalet Bakanlığı resmî web sitesinden alınmıştır:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dergi/13052022095441T%C3%BCrk%20Adalet%20Sistemi.pdf> (Erişim Tarihi: 20.04.2024)

talep edilmektedir. İlk derece mahkemesi tarafından istinaf yahut temyiz mahkemeleri tarafından verilen bu bozma kararlarına uyma ve direnme imkânı bulunmakta olup, bu süreç istinaf ve temyiz sürecinde detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

2.1.2.2. İstinaf Mahkemeleri

Arapça “enf” kökünden türetilmiş olan istinaf kavramı, bir işe yeniden başlamayı²⁸⁰ ifade etmektedir. Hukuk literatüründe ise istinaf; ilk derece mahkemeleri tarafından verilen ve kesin hüküm niteliği taşımayan kararlarda bulunan hukuka aykırılıkları ortadan kaldırma amacı taşıyan, kural olarak uyuşmazlık konusu kararın, kararı veren makamdan başka bir yargılama makamının önüne götürülmesi şeklindeki hukuki çare, olağan kanun yolu²⁸¹ olarak tanımlanmaktadır.

İlk kez 1879 tarihli Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkat²⁸² ile hukuk sistemimize girmiş olan istinaf kanun yolu²⁸³; mahkemenin düzgün işlememesi, başka mahkeme üyelerinin bir araya gelmesiyle oluşturulması, ilk derece ve istinaf mahkemesi olarak işletilmesi, görev yapan hâkimlerin mübaşirlikten ve kâtiplikten gelen hukuk eğitimi almamış kişiler olması ve bundan dolayı yanlış kararlar verilmesi ve işlerin uzaması gibi nedenlerle 1924 tarihli ve 469 sayılı yasa ile kaldırılmıştır²⁸⁴.

Ancak, 1932, 1948, 1952, 1963, 1977 ve 1978 tasarılarında istinaf mahkemelerinin tekrar kurulması yönünde çaba gösterildiği görülmektedir²⁸⁵. Nihai olarak 07.11.2015 tarihli Resmî Gazete 'de 29525 sayı ile yayınlanan Adalet Bakanlığı'nın Bölge Adliye Mahkemeleri ve Bölge İdare Mahkemelerinin Tüm Yurtta Göreve Başlayacakları Tarihe İlişkin Kararda 5235 sayılı Kanun'un 25. ve geçici 2. maddesi uyarınca kurulan ve yargı çevreleri belirlenen bölge adliye mahkemelerinin 20.07.2016 tarihinde tüm yurtta göreve başlayacağı belirtilmek suretiyle istinaf kanun yolu Türk hukuk sistemine yeniden entegre edilmiştir.

²⁸⁰ Centel, Zafer, 2011, s. 761.

²⁸¹ Özen, 2016, s. 2335.

²⁸² 1879 tarihli Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkat, 1808 tarihli Fransız Ceza Muhakemesi Kanunundan alınmıştır.

²⁸³ Yenisey, 1979, s. 7-8

²⁸⁴ Yenisey, 1979, s. 8.

²⁸⁵ Yenisey, 1979, s. 8-9.

20.07.2016 tarihinden bu yana aktif olarak hukuk sistematığımızda yer alan istinaf kanun yolu, literatürde geniş (klasik)²⁸⁶ ve dar²⁸⁷ anlamda yorumlanmakta olup, Türk hukuk literatüründe istinaf, dar anlamda yorumlanmaktadır. Zira ilk derece mahkemeleri tarafından yapılmış olan yargılamanın baştan sona tekrarlanması, davaların uzamasına sebebiyet vererek, davaların makul süre içinde sonuçlandırılmasına engel teşkil edecektir²⁸⁸ ve bu durum istinafin hukukumuzda getiriliş amacı ile büyük bir tezatlık içindedir.

Dar anlamda istinaf²⁸⁹, öğretide genişletilmiş temyiz olarak da yorumlanmaktadır. Yalnızca hukuki bakımdan denetim yapılmasına imkân tanıyan temyiz incelemesine maddi denetim yapma imkanının getirilmesi, genişletilmiş temyiz de denilmektedir²⁹⁰.

İstinaf mahkemelerini, davaya konu edilen uyuşmazlığın maddi ve hukuki yönlerini tekrar inceleme yetkisine haiz, adli yargı ilk derece mahkemeleri ile temyiz mahkemesi arasında bulunan ikinci derece mahkeme olarak nitelendirmek de mümkündür.

20.07.2016 tarihinden bu yana aktif olan istinaf mahkemeleri uygulamaya geçmeden önce taraftarı çok olan bir müessese iken, mevcuttaki uyulama nazara alındığında, adaletin gecikmesine engel teşkil eden bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir²⁹¹.

²⁸⁶ Klasik yani geniş anlamda istinafta ilk verilen son karar yok sayılarak yeni bir muhakeme gerçekleştirilir. Yani uyuşmazlık, ilk derece mahkemesinin önünde cereyan eden yargılamadan tümüyle bağımsız olarak yeni ortaya çıkan değişiklikler ve herhangi bir sınırlama olmaksızın ileri sürülebilen yeni deliller ve olaylar da dikkate alınarak karar verilmektedir. Söz konusu geniş anlamda istinaf anlayışında, ilk derece mahkemesince incelenen ve değerlendirilen vakılardan bağımsız olarak ikinci derecede görev yapan istinaf mahkemesinde muhakeme tekrarlanır. Vakıaların yeniden incelenmesi sebebiyle istinaf mahkemelerine olay mahkemesi de denilmektedir. İstinaf mahkemesince, ilk derece muhakemesinden tamamen bağımsız olarak ve yeni delil ve olaylar göz önünde tutularak karar verilir. İstinafta kontrol muhakemesi değil, yepyeni ve tekrar muhakeme yapılması söz konusudur. (Gökcan, 2013, s. 421)

²⁸⁷ Dar anlamda istinaf; ilk derece mahkemesince gerçekleştirilen yargılama istinaf mahkemesinin önünde baştan sona aynen tekrarlanmaz ve maddi vakıalar bakımından yalnızca gereken hususlarda yeniden incelenerek karara varılması söz konusu olur. Maddî sorun, öğrenme muhakemesi yapılarak incelenmekle birlikte, muhakemede sözlülük ve doğrudan doğruyalık ilkeleri ancak karara esas alınabilecek deliller yönünden uygulanır. İlk muhakeme, baştan sona aynen tekrarlanmaz ve maddî vakıalar yalnızca gereken hususlarda yeniden incelenerek karara varılır. İstinaf mahkemesi bütün delillerle temasa geçmez. Sadece önemli veya tereddütlü hususlarda veya yeni delil, olay mevcutsa deliller toplanır. (Gökcan, 2013, s. 421.)

²⁸⁸ Kuru ve diğerleri, 2009, s. 637.

²⁸⁹ Gökcan, 2013, s. 421.

²⁹⁰ Yenisey, 1987, s. 117.

²⁹¹ İkinci derece olay mahkemesi niteliğinde olmasına rağmen, ilk derece mahkemesi kararlarının dosya üzerinden incelenmesi, duruşma açılmaması ve kararların dosya üzerinden yapılan inceleme nedeniyle çoğu kez küçük sebeplerle bozularak ilk derece mahkemesine geri gönderilmesi gibi hususlar yargılama süreçlerinin gereğinden fazla uzamasına ve istinaf mahkemelerinden beklenen verimin alınamamasına sebebiyet vermektedir. İstinaf mahkemelerinin ilk derece mahkemesi kararları esasına girerek detaylıca inceleme yetkisi olmasına rağmen temyiz merci gibi davranması, vatandaşa tanınan davayı yeniden

2.1.2.3 Yüksek Mahkemeler

Yüksek mahkemeler, ilk derece ve/veya ikinci derece mahkemeleri tarafından verilen kararların, kanun tarafından öngörülen yollara hukuka uygunluk veya hukuka ve vakıalara uygunluk yönünden denetlenmesi için başvuruda bulunulabilecek yargı yerleridir.

Adli yargı, idari yargı, anayasal yargı, seçim yargısı, hesap yargısı ve uyuşmazlık yargısı kollarından oluşan Türk Hukuk Sisteminde, her bir yargı kolu bakımından en yüksek yargı mercii olarak görev yapan mahkemeler tesis edilmiş olup, bu mahkemelerin isimlerini ve işlevlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

Yargıtay: Türkiye Cumhuriyeti'nin en yüksek adli yargı mercii konumunda olan ve Birinci Başkanlık, Daireler, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, bürolar ve idari birimlerden oluşmakta olan Yargıtay'ın görevleri Yargıtay Mevzuatının 13. maddesinde aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir²⁹²:

- “1. Adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciiine bırakmadığı karar ve hükümleri ilk ve son merci olarak inceleyip karara bağlamak,
2. Yargıtay Başkan ve üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekili ve özel kanunlarında belirtilen kimseler aleyhindeki görevden doğan tazminat davalarına ve bunların kişisel suçlarına ait ceza davalarına ve kanunlarda gösterilen diğer davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakmak,
3. Kanunlarla verilen diğer işleri görmek.”

20.07.2016 tarihinde yürürlüğe giren istinaf kanun yolu neticesinde kurulan Bölge Adliye Mahkemeleri'nden gelen temyiz başvurularını inceme görevi ile ön plana çıkmış olan Yargıtay, 2016 yılı itibari ile BAM kararlarını ancak hukuki yönden denetleme yetkisine haiz kılınmıştır. Ceza Muhakemeleri kanununda yapılan son değişiklik ile “doğrudan temyiz” olarak nitelendirilen ilk derece mahkemeleri ve hâkimlikleri tarafından verilen kararlara karşı istinafa gitmeden doğrudan Yargıtay'a başvurma yöntemi

inceleme hakkını ortadan kaldırmaktadır. Bu minvalde uygulamadan edinilen tecrübe göz önünde bulundurularak ifade etmek gerekir ki; adaletin gecikmemesinde de kamu yararı bulunmaktadır ve zorunda kalınmadıkça yargı makamlarının meşgul edilmemesi ve davaların hızlı neticelendirilebilmesi amacıyla, yalnızca önemli sayılan kararlar bakımından kanun yoluna gidilebilmesi yönünde kanun yolu düzenlemesi yapılması elzemdir. (Kunter, 1989, s. 1011.)

²⁹² Yargıtay Kanunu 13. Madde için bkz: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2797.pdf> (Erişim Tarihi: 20.04.2024)

benimsenmediğinden, Yargıtay dairelerinin temyiz incelemesi sırasında hukuki denetim incelemesinin yanında olay denetimi yapma yetkisi artık bulunmamaktadır²⁹³.

Danıştay: Merkezi idarenin yardımcı kuruluşlarından biri olarak kabul edilmekte olan ve on bir dava, bir idari olmak üzere toplamda on iki daireden oluşan Danıştay, bir inceleme ve danışma merciidir²⁹⁴. Danıştay'ın görevleri Anayasa'nın 155/2. maddesinde aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir²⁹⁵:

“Danıştay, davaları görmek, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.”

Danıştay Kanunu'nun 1. maddesinde tanımlanmış olan²⁹⁶ Danıştay'ın, yüksek mahkeme olarak nitelendirilmesi Danıştay'ın yargısal fonksiyonunu ifade ederken, danışma ve inceleme mercii olarak nitelendirilmesi Danıştay'ın idari fonksiyonunu ortaya koymaktadır.

Sayıştay: 1876 Kanun-i Esasi'den bu yana anayasal kuruluş statüsünde olan ve özellikle Fransa modelinden esinlenilerek kurulan²⁹⁷ Sayıştay, kurullara dayalı şekilde tasarlanmış ve yargı yetkisi ile donatılmış, kararları kesin hüküm niteliğinde olan bir yüksek yargı merciidir. Başkanlık, Daireler, Genel Kurul, Temyiz Kurulu, Daireler Kurulu, Rapor Değerlendirme Kurulu, Yüksek Disiplin Kurulu, Meslek Mensupları Yükseltme ve Disiplin Kurulu, Denetim, Planlama ve Koordinasyon Kurulu ve Başsavcılık organlarından oluşmaktadır²⁹⁸.

Sayıştay Kanunu'nun 3. maddesinde “Sayıştay; bu Kanun ve diğer kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve kesin hükme bağlama işlerini yaparken işlevsel ve kurumsal bağımsızlığı olan bir kurumdur.” şeklinde tanımlanmış olan Sayıştay'ın denetim alanları Sayıştay Kanunu'nun 4. maddesinde sayılmak suretiyle belirtilmiştir²⁹⁹.

²⁹³ Balo, 2016, s. 214.

²⁹⁴ Günday, 2002, s. 363.

²⁹⁵ 1982 Anayasasının 155/2. maddesi için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 20.04.2024)

²⁹⁶ Danıştay, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile görevlendirilmiş en yüksek idare mahkemesi, danışma ve inceleme mercidir.

²⁹⁷ Oğurlu, 2022, s. 62.

²⁹⁸ 6085 Sayılı Sayıştay Kanunu madde 11'sinde saymak suretiyle belirtilmiştir.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6085&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 10.04.2024)

²⁹⁹ MADDE 4 – (1) Sayıştay;

a) (Değişik: 12/7/2013-6495/73 md.) Merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarını, mahallî idareleri, sermayesinde doğrudan veya dolaylı olarak kamu payı olan özel

Kamu idarelerinin mali faaliyet, karar ve işlemlerini hesap verme sorumluluğu çerçevesinde denetleme ve sonuçları hakkında TBMM'ye rapor sunma, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin; gelir, gider ve mallarına ilişkin hesap ve işlemlerinin hukuki düzenlemelere uygun olup olmadığını denetleme, sorumluların hesap ve işlemlerinden kamu zararına yol açan hususları kesin hükme bağlamakla görevlendirilen Sayıştay³⁰⁰, Sayıştay kanunu madde 5 uyarınca, genel uygunluk bildirimini Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve karara bağlama işlerini yapmakla yükümlüdür.

Uyuşmazlık Mahkemesi: Anayasa'nın 158. maddesiyle³⁰¹ görevlendirilmiş, kuruluşu, işleyişi, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri kanunla³⁰² düzenlenmekte olan ve bağımsız bir yüksek mahkeme niteliğinde olan Uyuşmazlık Mahkemesi, adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümüleme yetkisine sahiptir. Farklı yargı kolları arasında ortaya çıkan görev uyuşmazlıklarını çözmek suretiyle askıda kalan hak arama özgürlüğünün tesis edilmesini sağlayan; hüküm uyuşmazlıklarını çözmek suretiyle de hakkın yerine getirilmesini imkânsız hale getiren hukuki engelleri ortadan kaldıran Uyuşmazlık Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay'ın kararlarını kaldırıp onların yerine hüküm kurabilme yetkisine sahip tek yüksek mahkeme olması nedeniyle

kanunlar veya Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile kurulmuş anonim ortaklıkları, diğer kamu idarelerini (kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları hariç), [2][3]

b) (Değişik: 12/7/2013-6495/73 md) (a) bendinde sayılan idarelere bağlı veya bu idarelerin kurdukları veya doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak ortak oldukları her çeşit idare, kuruluş, müessese, birlik, işletme ve şirketleri

c) Kamu idareleri tarafından yapılan her türlü iç ve dış borçlanma, borç verilmesi, borç geri ödemeleri, yurt dışından alınan hibelerin kullanımı, hibe verilmesi, Hazine garantileri, Hazine alacakları, nakit yönetimi ve bunlarla ilgili diğer hususları; tüm kaynak aktarımları ve kullanımları ile Avrupa Birliği fonları dahil yurt içi ve yurt dışından sağlanan diğer kaynakların ve fonların kullanımını,

ç) Kamu idareleri bütçelerinde yer alıp almadığına bakılmaksızın özel hesaplar dahil tüm kamu hesapları, fonları, kaynakları ve faaliyetlerini denetler.

(Ek paragraf: 14/1/2016-6661/19 Md.) (a) ve (b) bentleri kapsamına giren şirketlerden doğrudan veya dolaylı olarak kamu payı %50'den az olup ilgili mevzuatı uyarınca bağımsız denetime tabi olan; şirketler, bunların iştirakleri ve bağlı ortaklıklarının denetimi, ilgili mevzuatı uyarınca düzenlenen ve Sayıştay'a gönderilecek olan bağımsız denetim raporları esas alınarak yapılır. Sayıştay, münhasıran kendisine sunulan bağımsız denetim raporlarını esas alarak hazırlayacağı raporu Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

(2) Sayıştay; yapılan antlaşma veya sözleşmedeki esaslar çerçevesinde uluslararası kuruluş ve örgütlerin hesap ve işlemlerini de denetler.

³⁰⁰ 6085 Sayılı Sayıştay Kanunu'nun 5. maddesi:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6085&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi:19.04.2024)

³⁰¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 158: Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.

³⁰² 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun link koy

hukukumuzda kesin hükmü ortadan kaldırabilen tek yargı organıdır³⁰³. Ancak Uyuşmazlık Mahkemesi ile Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesi kararları esas alınmaktadır.

Anayasa Mahkemesi: Anayasanın üstünlüğü ve hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde siyasi iktidarın sınırlandırılmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş katı anayasalara uyulmasını sağlamak ve normların anayasaya aykırı olarak düzenlenmesinin önüne geçmek yahut Anayasaya aykırı olarak düzenlenmiş olan normların uygulanabilirliğini ortadan kaldırılmak amacıyla kurulmuş olan Anayasa Mahkemeleri, Gözübüyük'e göre "sadece yargı hakkını kullanan bir yargı yeri değil, aynı zamanda Anayasanın bütünlüğünü koruyan, işlerliğini sağlayan, hukuk devletinin, temel hak ve özgürlüklerin koruyucusu olan çok görevli bir kuruluştur"³⁰⁴.

1982 Anayasası, diğer anayasal organlar olan yasama ve yürütme organlarında olduğu gibi Anayasa Mahkemesinin kuruluş, işleyiş ve yetkilerini de ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Türk Anayasa Mahkemesinin Avrupa Modelindeki diğer Anayasa Mahkemeleri ile ortak özelliği³⁰⁵ olan bu düzenleme 1982 Anayasasının 146-153. maddeleri ile yapılmıştır³⁰⁶.

1982 Anayasasının 148. maddesinin son fıkrasında belirtilen "Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir" hükmü göz önünde bulundurulduğunda, yasama organı tarafından Anayasa Mahkemesine bir yetki verilmesi yahut Anayasa Mahkemesine ait bir yetkinin kaldırılmasının mümkün olmadığı, bu değişikliklerin ancak anayasal bir hükümle yapılabileceği görülmektedir³⁰⁷. Yasama organı karşısında Anayasa Mahkemesinin bağımsız olmasını sağlayan bu güvence ile Anayasa Mahkemesi anayasal koruma altına alınmıştır³⁰⁸.

Anayasa Mahkemesi görevlerini Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının sağladığı teminat altında, anayasada ve kanunlarda gösterilen esas ve usuller ve Anayasa İçtüzüğünde

³⁰³ <https://www.uyusmazlik.gov.tr/uyusmazlik-mahkemesinin-anayasal-konumu-ve-islevi>

³⁰⁴ Gözübüyük, 1986, s.251.

³⁰⁵ Favoreu, 1982, s. 29.

³⁰⁶ 1982 Anayasasının 146 ila 153. Maddeleri için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 21.04. 2024)

³⁰⁷ Özden, 1988, s. 376.

³⁰⁸ Özbudun, 1995, s. 345.

belirtilen hükümleri uyarınca diğer devlet otoritelerinden bağımsız bir şekilde yerine getirmektedir³⁰⁹.

Doktrinde, Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa'da Yüksek Mahkemelerle ilgili başlık altında düzenlense de genel anlamda yargı teşkilatı içinde yer almadığını, kamu erkleri arasında özel bir statüye sahip olduğunu ileri süren görüşler de bulunmaktadır³¹⁰. Kendisine karşı hiçbir başvuru imkânı olmayan Anayasa Mahkemesi, herkesi bağlayan kararlarına diğer yargı organlarını uymaya zorlamaktadır. Bu özellikleriyle Türkiye'de yasaların Anayasaya uygunluğunu sağlamakla görevli organın Avrupa modelindeki Anayasa Mahkemesi kavramıyla tam olarak uyduğu ifade edilmektedir³¹¹.

Yüksek Seçim Kurulu: Hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması ve hukukun üstünlüğünün sağlanması ancak bağımsız ve tarafsız bir yargının varlığı ile mümkündür. Karel Vasak'a göre birinci kuşak haklar kapsamında değerlendirilen³¹², Jellinek'in klasik sınıflandırma sistemine göre ise aktif statü hakkı olarak nitelendirilen³¹³ siyasal hakların güvence altına alınması ise demokratik sistemlerin yürürlüğü açısından önem arz etmektedir. Yasama yahut yürütme organları tarafından yürütülmekte olan seçim işlerinin hem kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olması hem de seçim güvenilirliğine zarar vermesi, geline süreçte seçim işlerinin bağımsız yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yürütülmesi gerektiğini ortaya koymuştur³¹⁴.

Seçimlerin Türkiye'de yargı organlarının genel yönetim ve denetimine tabi kılınması ise ancak çok partili hayata geçiş ile mümkün olmuştur. 1982 Anayasası'nın 79. maddesinde Yüksek Seçim Kurulu olarak isimlendirilen bu mercie genel ve yerel seçimlerin hazırlanmasından sonuçlandırılmasına kadar geçen sürecin yürütülmesi görevi verilmiştir:

Anayasa madde 7: "Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin

³⁰⁹ Azrak, 1962, s. 653.

³¹⁰ Sağlam, 2008, s. 82

³¹¹ Atay, 2009, s. 1086-1087.

³¹² Yeşilçayır, 2020, s. 73-85.

³¹³ Turhan, 2013, s. 369.

³¹⁴ Ünlü, 2003, s. 1-2.

karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz...”

Anayasa ve ilgili mevzuat³¹⁵ tarafından belirlenen bu işlev ve faaliyetler, il ve ilçe düzeyinde örgütlenmiş olan İl ve İlçe Seçim Kurulları tarafından yerine getirilmektedir³¹⁶. Halihazırda yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşan Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin altısı Yargıtay Genel Kurulu üyeleri arasından, beşi ise Danıştay Genel Kurulu üyeleri arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilmektedir.

İdari görev ve yetkilere sahip olan Yüksek Seçim Kurulu’nun bu görevlerin yanı sıra yargılama niteliğinde görev ve yetkilerinin de bulunduğu görülmektedir. Bu görevleri 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 14. maddesinde saymak suretiyle belirtilmiştir³¹⁷.

Her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 79. maddesinde “YSK’nın kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz” düzenlemesi ile net bir şekilde Yüksek Seçim Kurulu’nun yargısal işlevine vurgu yapılmakta ise de Anayasa Mahkemesi tarafından YSK ile ilgili olarak farklı zamanlarda dar ve geniş yorum ilkesine bağlı olarak birbiriyle çelişen kararlar verildiği de görülmektedir³¹⁸.

Sonuç olarak bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti yargı sistematığının altı yüksek mahkeme üzerine kurulu olduğunu ifade etmek mümkündür. Anayasa Mahkemesi’nin

³¹⁵ Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki 298 sayılı Yasanın 14. Maddesi için bkz: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=298&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=4> (Erişim Tarihi: 01.05.2024)

³¹⁶ Özdemir, 2010, s.112.

³¹⁷ Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki 298 sayılı Yasanın 14. Maddesi için bkz: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=298&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=4> (Erişim Tarihi: 01.05.2024)

³¹⁸ Anayasa Mahkemesi 1973 yılında vermiş olduğu bir kararında “YSK’nın altı üyesi Yargıtay, beş üyesi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından seçilen yüksek yargıçlardan meydana geldiğini, öte yandan YSK’nın seçimlerinden yönetim ve denetimi yanında, yine anayasa tarafından seçimlerle ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karar bağlama yetkisi verilmiş olduğunu söyleyerek; özelliği, görev ve yetkileri anayasanın açık hükümleriyle böylesine belirlenen bir kurulun, anayasadaki yeri yargı bölümü olmasa da bunun, YSK’nın mahkeme olan özelliğini etkilemeyeceğini” ifade ederek mahkeme kavramını geniş yorumlayarak Anayasanın YSK’yi bir mahkeme olarak kabul ettiğini ifade etmiştir. (AMK., 06.03.1973 gün, E. 72/56, K. 73/11, AMKD., Sayı: 11, s.144)

Ancak Anayasa Mahkemesi, 1992 yılında vermiş olduğu başka bir kararında YSK’nın mahkeme niteliğine sahip olmadığına karar vermiştir. “YSK’nın 1982 Anayasası’nın yargı bölümünde yer almadığı, anayasada sayılan ve başında bir yüksek mahkemenin bulunduğu bir yargı düzeni içinde bulunmadığı ve ayrıca YSK’nın görevlerinin seçimin genel yönetim, denetim ve gözetimi olduğu, istisnai olarak seçimle ilgili uyuşmazlıkları çözdüğü” belirtilmek suretiyle karar verilmiştir. (AMK., 18.02.1992 gün, E. 92/12, K. 92/7, 13.05.1992 gün ve 21227 sayılı Resmî Gazete, s.20)

yahut Yüksek Seçim Kurulu'nun yüksek yargı teşkilatında yer almadığına ilişkin doktrinsel yahut yargısal görüşlerin aksine uygulamada bu iki merciinin de yüksek yargı teşkilatı içinde kabul edildiği ve buna göre hareket edildiği görülmektedir.

2.2. Yargılama Sürecinde Yaşanan Bazı Sorunlar

İlk olarak 1961 Anayasası ile kabul edilen kuvvetler ayrılığı ilkesi kapsamında yargı erki, bağımsız mahkemeler tarafından hiçbir otoriteye hesap vermeksizin kullanılmaktadır. Hakimlerin bağımsızlığına ve tarafsızlığına ilişkin temel iç hukuk kuralları Anayasanın 138, 139 ve 140'ıncı maddeleri ile düzenlenmekte olup, 138'inci maddede hâkimlerin görevlerini ifa ederken bağımsız olduğu, hiçbir makamdan talimat almadığı ve görülmekte olan davalar ile ilgili olarak yasama organı tarafından soru sorulamayacağı açıkça belirtilmiştir. 139'uncu madde ile hâkimlik ve savcılık meslekleri teminat altına alınmış, hâkim ve savcılarının keyfi olarak görevlerinden alınmaları, emekli edilmeleri yahut kadrolarının kaldırılması engellenmiştir. Anayasa madde 159'da ise hâkim ve savcılarının atama, nakil, terfi ve disiplin gibi işlemlerinin yerine getirilmesi amacıyla Hâkimler ve Savcılar Kurulu oluşturulmuştur.

Yargı bağımsızlığına ilişkin uluslararası düzenlemelere baktığımızda; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin³¹⁹ 10 uncu maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin³²⁰ 6'ncı maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin³²¹ 14'üncü maddesi, Bangalore Yargı Etiği İlkeleri³²², Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları³²³, Budapeşte İlkeleri³²⁴ ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tarafından Hâkimlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığına, Yargının İşlevi ve Etkinliğine Dair

³¹⁹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi için bkz: <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³²⁰ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi için bkz: <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³²¹ Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi için bkz: https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093321bm_05.pdf (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³²² Bangalore Yargı Etiği İlkeleri için bkz: <https://www.yargitay.gov.tr/documents/ek1-1612425208.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³²³ Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları için bkz: <https://www.yargitay.gov.tr/documents/YargitayCumhuriyetSavcilariEtikDavranisIlkeleri.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³²⁴ Budapeşte İlkeleri için bkz: <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/d28e036f-72e3-4db7-a602-b86c198eb73c.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

Alınan Tavsiye Kararlar³²⁵ olduğu ve bu mevzuatın Yargıtay tarafından da benimsendiği görülmektedir.

Ancak gelinen süreçte bağımsızlık ve tarafsızlık ilkesinden giderek uzaklaşıldığı ve birçok sorun ile muhatap olunduğu görülmektedir. Bu bölümde yargılama sürecinde yaşanan güncel sorunlar tespit edilmeye çalışılacaktır.

Aşırı iş yükü, uzun süren yargılamalar, icra sürecinin yavaş işlemesi, nitelikli personel eksikliği, alt yapı eksikliği, uygulama birliğinin olmayışı, hukuk bilinci yetersiz vatandaşların varlığı, yargılama maliyetleri şeklinde sayılabilecek sorun alanları temelde birbiri ile bağlantılı olup; hızla artan nüfus, göç hareketleri, ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durum, devlet kurumlarının hantallığı, yasal düzenlemelerin karmaşıklığı, hızlı değişen yasal düzenlemeler, alt yapı eksiklikleri, hukuk fakültelerinde verilen eğitimin yetersizliği gibi birçok sebebin bir araya gelmesi ile ortaya çıkmaktadır. Aşağıda yargılama süreçlerinde yaşanan sorunlar farklı ana başlıklar üzerinden ele alınarak sistematik bir şekilde inceleme yapılmaya çalışılacaktır.

2.2.1. Hak Arama Hürriyeti ve Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Yaşanan Sorunlar

Yukarıda sayılan başlıkları hak arama hürriyeti kapsamında ele alacak olursak; birçok vatandaşın yargılamaların maliyetli olması³²⁶ nedeniyle hakkını aramaktan vazgeçtiği yahut yargılamaların uzun sürmesi nedeniyle vatandaşların hakkı olandan daha azına rıza gösterdiği görülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrası ile düzenlenen;

“Herkes davasının medeni hak ve yükümlülükleri ile ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde, görülmesini isteme hakkına sahiptir...” hükmü, doğası gereği mahkemeye erişim hakkını da kapsamaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin 08.12.2021 tarihli 2017/37079

³²⁵ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tarafından Hâkimlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığına, Yargının İşlevi ve Etkinliğine Dair Alınan Tavsiye Kararlar için bkz:

³²⁶ Daha önceki düzenlemelere ek olarak getirilen peşin avans uygulaması, ev eşyasının haczedilemezliği, ev haczi yapabilmek için mahkeme kararı talep etme zorunluluğu, karşılıksız çek düzenlemeleri gibi uygulamaların son derece olumsuz neticeler doğurduğu görülmektedir. Bu değişiklikler için bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/04/20230405-3.htm> (Erişim Tarihi: 23.04.2024)

başvuru numaralı Umut ÖZTÜRK kararında; “kişilerin mahkemeye başvurmasını engelleyen, mahkeme kararını anlamsız hale getiren sınırlamaların, mahkemeye erişim hakkını ihlal ettiği” ifade edilmiştir³²⁷. Bu minvalde maliyetli olması nedeniyle mahkemeye başvuramayan bir kişinin hak arama özgürlüğünün ihlal edildiği ifade edilebilir.

Bunun yanı sıra kişilerin makul süre içinde yargılama yapılmasını talep etme hakkı kapsamında, mahkemeye başvurusu halinde gelecek olan kararın makul süre içinde olmayacağı ön görüşü ile hareket ederek bir kısım hakkından feragat etmek zorunda kalması da hak arama özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirilmektedir³²⁸.

Mahkemelere gidecek iş yükünü caydırmak amacı ile uygulamaya geçirilen ve miktarı itibariyle vatandaş zorlayan peşin avans ile temyiz harcı uygulamaları vatandaşın hak arama özgürlüğünü ciddi biçimde kısıtlamakta, adalet pahalı bir talep olarak vatandaşlara sunulmaktadır³²⁹.

Adil Yargılanma Hakkı ilkesinin alt unsuru niteliğinde olan makul sürede yargılanma hakkı ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesinin 1. fıkrasında ve Anayasa’nın 141. maddesinin 4. fıkrasında³³⁰ düzenlenmekte olup, bu düzenleme ile

³²⁷ Ancak; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 36533/04 başvuru numaralı MESUTOĞLU/Türkiye kararında özetle; mahkemeye erişim hakkının mutlak olmadığı, bazı sınırlamalara tabi olabildiği, bununla birlikte, getirilen kısıtlamaların, hakkın özünü ortadan kaldıracak ölçüde, kişinin mahkemeye erişimini engellememesi gerektiği, mahkemeye erişim hakkına getirilen bu tür sınırlamaların ancak meşru bir amaç güdüldüğü takdirde ve hedeflenen amaç ile başvuru araçları arasında makul bir orantı olması halinde Sözleşmenin 6/1. maddesi ile bağdaşabileceği, bu ilkelere hareketle, dava açma hakkının doğal olarak yasayla belirlenen şartları olmakla birlikte, mahkemelerin yargılama usullerini uygularken bir yandan davanın hakkaniyetine uymayacak kadar abartılı şekilecilikten, öte yandan, kanunla öngörülmüş olan usul şartlarının ortadan kalkmasına neden olacak kadar aşırı bir gevşeklikten kaçınılması gerektiği belirtilmektedir. (36533/04 başvuru numaralı MESUTOĞLU/Türkiye kararı için bkz: file:///Users/senanurkaya/Downloads/CASE%20OF%20MESUTO%C4%9ELU%20v.%20TURKEY%20-%20 [Turkish%20Translation]%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Foreign%20 Affairs %20(1).pdf)

³²⁸ Buna örnek olarak bir işçilik alacağı davasında elde edilecek olan kazanç bakımından kişinin, yargılamaların uzun süreli olması nedeniyle enflasyonist düzende erimesi korkusu ile kazancının bir kısmından feragat ederek alacağına daha kısa sürede kavuşmayı hedeflemesini vermek mümkündür. İşçilik alacağından kaynaklanan arabuluculuk görüşmelerinde işçilerin genellikle bu minvalde hareket ettiği görülmektedir.

³²⁹ “03.04.2012 tarihli Resmî Gazete ”de yayınlanan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliğinin 45. maddesinde, adli yardım talebiyle açılan dava ve işlerde adli yardım konusunda bir karar verilinceye kadar harç, gider ve delil avansı alınmayacağı açıkça belirtilmiştir.” Bkz: Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Öngörülen Gider Avansının Uygulanması İle İlgili Ortaya Çıkan Bazı Meseleler ve Bunların Değerlendirilmesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, Yıl 2012, s. 167. Ancak adli yardım koşullarının zorlaştırıldığı günümüzde adli yardıma dayanarak bu savunmayı yapmanın doğru olmadığı düşünülmektedir.

³³⁰ “Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.”

amaçlanan; “hakkın gerçek sahibine en hızlı şekilde teslim edilerek toplumun yargı mekanizmalarına olan güveninin tesis edilmesi, yargılama işlemlerinin süruncemede kalmasını engelleyerek tarafların tatmin edilmesi, tarafların uyuşmazlığa konu hakka en hızlı şekilde ulaşmasının sağlanması ve dava sürecindeki belirsizliklerin önlenmesidir”³³¹. Zira, geç tecelli etmiş olan adalet, adalet değildir ve davaların makul süre içinde bitirilmemesi durumunda hakkını arayan taraf, yaşanan gecikme nedeniyle ya hakkını tam olarak elde edememekte ya da gecikme nedeniyle zarara uğramaktadır³³².

Anayasa Mahkemesi tarafından yargılamaların makul sürede yapılıp yapılmadığını tespit etmek amacıyla oluşturduğu belli kriterler bulunmaktadır. Bu kriterleri saymak suretiyle belirttiği 2013/9838 Başvuru No’lu, 22.06.2015 tarihli kararı incelendiğinde; hukuki olayın çözümünde bir güçlük olup olmadığı, maddi olayların karmaşıklığı, delillerin toplanmasında karşılaşılabilecek bir engelin olup olmadığı, taraf sayısı, başvuru tutum ve davranışları ve haklarını kullanılırken özenli davranıp davranmadığı³³³ kıstaslarının dikkate alındığı görülmektedir.

Anayasa Mahkemesi tarafından 2022 itibarıyla derdest 130 bin başvurudan 80 bin başvurunun makul sürede yargılama hakkının ihlali iddiasına ilişkin olduğu, 2 Temmuz 2013’ten 2022 yılına kadar 55 binden fazla başvuruda ihlal kararına hükmedildiği ifade edilmektedir. Makul süreye ilişkin olarak verilen ihlal sayısının bu denli fazla oluşu neticesinde Anayasa Mahkemesi 2022 tarihli Nevriye Kuruç başvurusu neticesinde vermiş olduğu kararında³³⁴, yargılamaların makul süre içinde yapılmamasının yapısal bir sorun olduğuna karar vermiş ve pilot karar³³⁵ uygulaması kapsamında, makul süre nedeniyle yapılan bireysel başvurular bakımından düşme kararı verileceğini açıklamıştır³³⁶.

³³¹ Kaşıkara, 2009., s. 243.

³³² Özer Siddık ONUR, “Yargılama Hukukunda Bir Adil Hakkı Unsuru Olarak Makul Sürede Yargılanma”, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, (Ankara: 2014), s. 96.

³³³ <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>

³³⁴ Anayasa Mahkemesi, Nevriye KURUÇ Başvurusu (GK, Pilot Karar), Başvuru Numarası: 2021/58970, Karar Tarihi: 5/7/2022, R.G. Tarih ve Sayı: 22/7/2022-31900, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/58970> (Erişim Tarihi: 08.05.2024)

³³⁵ AİHM İçtüzüğü 61/1. Madde: Mahkeme, kendisine sunulan bir başvuruya dayanak oluşturan olayların, ilgili Sözleşmeciler Tarafından yapısal veya sistemik bir sorunu ya da diğer benzer başvuruların yapılmasına neden olan ya da olabilecek nitelikte başka bir aksaklığın varlığını ortaya koyması durumunda, pilot karar usulünü uygulamaya karar verebilmekte ve bir pilot karar verebilmektedir.

³³⁶ Detaylı bilgi için bkz:

Başvuru bakımından pilot karar yöntemi uygulanmasına gerekçe olarak başvuru ve ihlal kararı verilen dosya sayısının yüksekliğini gösteren Anayasa Mahkemesi, makul sürede yargılanma hakkının ihlaline yol açan yapısal bir sorunun varlığının aşikâr olduğunu ifade ederek, ihlal sebebiyle doğacak zararların tazmin edilmesi kapsamında Anayasa'nın 40'ıncı maddesi uyarınca bireysel başvuru aşamasından önce etkili bir başvuru yolu getirilmesinin önemine işaret etmiştir³³⁷. Bu minvalde Türk hukuk sisteminde vatandaş tarafından gidilebilecek en üst yargı makamı olan Anayasa Mahkemesi tarafından dahi çözümlenemeyen makul süre sorununa yasama organı tarafından bir çözüm bulunması gerektiği açıktır.

2.2.2. Yargı Aktörlerinin Eğitimi Bağlamında Yaşanan Sorunlar

Bireysel ve toplumsal ihtiyaç ve beklentilerin gelişip değişmesiyle; amacı, işlevi, içeriği, süreci ve süresi sürekli olarak değişim gösteren eğitim, toplumsal bir kurumdur. Bireylerin hangi doğrultuda eğitilmesi gerektiğini belirleyen temel unsurlar; bireysel, toplumsal ve evrensel ihtiyaçlardır³³⁸. Toplumların yeni kuşaklarını eğitime ihtiyacı her daim varlığını korumaktadır. Ancak, eğitim aracılığıyla kazanılan bilgi ve beceri ile bunları kazanma yöntemleri toplumdan topluma ve çağdan çağa değişiklik göstermektedir.

İyi bir hukuk eğitimi ise adaleti tesis etmenin en temel şartıdır. Zira adalet üzere kurulu bir hukuk devleti olmak ve iyi bir yargı sistemine sahip olmak için iyi yetişmiş hukukçulara ihtiyaç vardır. Doğru sorgulayan, doğru anlayan ve doğru uygulayan hukukçulara sahip bir devlet hukuk devleti vasfına, toplum ise refah ve huzura kavuşacaktır³³⁹.

Hukuk bilinci ve eğitimi konusunda yaşanan eksiklikler yargılama süreçlerinin sürüncemede kalmasına sebebiyet vermektedir. Hukukun, gündelik hayatı düzenleyen kurallar olduğu bilinci vatandaşlara yeteri kadar verilmediğinden, gündelik hayatında hukuki bir sorun ile karşılaşan bir vatandaş ne yapacağını, nasıl bir yol izleyeceğini bilememekte, bu durum adliyelerde gereksiz iş yoğunluğuna ve avukatlarla irtibat

<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/anayasa-mahkemesi-makul-surede-yargilanma-hakkinin-ihlali-basvurularini-incelemeyecek/3014039> (Erişim Tarihi 08.05.2023)

³³⁷ Alyanak, Bozkurt Cengiz, 2023, s. 138.

³³⁸ Taşkın, 2014, s. 12.

³³⁹ Arıttürk, 2020, s.44.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2016882> (Erişim Tarihi: 09.05.2024)

noktasında çeşitli problemler yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Yargılama sürecinde vatandaş ile muhatap olan hâkim, savcı, avukat, bilirkişi ve diğer adliye personelinin gerekli ve yeterli hukuki bilgiye sahip olmaması nedeniyle sürüncemede kalan yargılamalar, vatandaşların yargı mekanizmalarına olan güvenlerinin sarsılmasına, adalete olan inançlarının yitirilmesi sebebiyet vermektedir. Özellikle hukuki eğitim ve vatandaş ile iletişim hususlarında meslek içi eğitimlerin yeterli düzeyde olmayışı ve yargılama sürecinde kalitenin ön planda tutulmaması yargılamaların etkin ve verimli bir şekilde yapılmasının önüne geçmektedir.

YIL	FAKÜLTE SAYISI	YIL	FAKÜLTE SAYISI
1948	2	2007	33
1982	6	2008	42
1992	9	2009	47
1993	10	2010	57
1994	11	2011	59
1995	13	2012	61
1996	14	2013	62
1997	19	2014	63
1998	20	2015	68
1999	21	2016	73
2000	22	2017	74
2001	24	2018	75
2002	25	2019	83
2003	29	2020	84
2005	30	2023	84
2006	32	2024	89

Tablo 4: Mevcut Hukuk Fakültesi Sayısı (Yüksek Öğretim Kurulu istatistik sayfası)

Yukarıdaki tablo³⁴⁰ incelendiğinde özellikle son 15 yıl içinde hukuk fakültesi sayısında yoğun bir artış olduğu görülmektedir. Ancak hukuk fakültesi sayısının bu denli artması, hukuk camiasında olumlu karşılanmamaktadır³⁴¹. Zira, akademik kadro bakımından yeterli seviyede olmayan bu okullarda verilen eğitimin yetersizliği, nitelikli olmayan hukukçular yetişmesine sebebiyet vermekte, yeterli bilgi seviyesine sahip olmadan

³⁴⁰ Yukarıdaki tablo <https://istatistik.yok.gov.tr> > Birim İstatistikleri> Genel Bilgiler> Fakülteler> Seç> Hukuk Fakültesi sekmeleri kullanılarak hazırlanmıştır. (Erişim tarihi: 09.05.20124)

³⁴¹ Öztoprak Sağır, 2010, s. 53.

meslek hayatına atılan bu hukukçular tarafından yapılan iş ve işlemler ise yargılama süreçlerinin aksamasına neden olmaktadır.

Bunun yanı sıra hukuk fakültelerinde öğretim görevlisi başına düşen öğrenci sayısının çokluğu, eğitimin kalite ve verimini düşürmekte, bu durum öğrencilerin ezber sistemine dayalı bir eğitim anlayışı ile yetişmiş hukukçulara dönüşmesine sebebiyet vermektedir³⁴². Hukuk eğitimi kurallar ve uyuşmazlıklar üzerinde araştırma ve incelenme yapılarak, tartışılarak, pratik edilerek verilmelidir. Hukuki kavram ve bilgilere merak duymayan, pasif, tartışma ve araştırma yapma konusunda gerekli pratiği edinememiş öğrenciler, fakültede alamadığı teorik ve pratik bilgiyi mesleğini ifa ederken tamamlamak zorunda kalmakta, bu durum da hukuk mesleklerinin itibarını zedelemekte ve bu mesleklere duyulan güvenin azalmasına neden olmaktadır.

Teknik bilgi ve hukuk formasyonu bir hukukçunun sahip olması gereken en önemli alt yapı unsurudur³⁴³. Hukuk eğitimi boyunca öğrencilere genel olarak teknik-teorik dersler okutulmakta, öğrencilere insan haklarından, adalet öğretisinden ve uygulamadan uzak dersler verilmektedir³⁴⁴. Ancak bir hukukçunun hukuk formasyonunu yalnızca teknik bilgilerin öğretildiği dersler ile kazanabilmesi mümkün değildir. Yargılama süreçlerinin sürüncemede kalmaması ve adaletin tesis edilebilmesi için; belirli bir bilinç, duygu ve düşünce düzeyine sahip, güçlü iradeli, kişilik kurucu ve farklı tutum oluşturunca etkinlikleri bünyesinde taşıyabilen, yaşanan gelişmelere ve içinde bulunduğu duruma göre genel geçer davranış kalıplarından vazgeçerek değerler dünyasını yeniden düzenleyebilen³⁴⁵ hukukçulara ihtiyaç vardır.

Hukukun hayatın akışını düzenleyen bir kurallar bütünü oluşu, hukuk uygulayıcılarının siyaset bilimi, felsefe, sosyoloji, tarih, metodoloji, mantık, iktisat gibi alanlarda bilgi sahibi olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede normatif hukukun sosyolojik altyapısına hâkim olan bir hukukçunun, hukuki metinlerin doğruluğunu akıl süzgecinden geçirerek temel hukuk mantığını bilmesi ve hukuk metinlerini gelişen imkanlara ve

³⁴² “Türkiye’de Yargının Sorunları ve Çözümler”, *EGİAD*, 1999, s. 9.

³⁴³ Ansay, 1969, s.278.

³⁴⁴ “Türkiye’de Yargının Sorunları ve Çözümler”, *EGİAD*, 1999, s. 8.

³⁴⁵ Türközer, 2007, s.1-2.

değişen şartlara göre yeniden yorumlayarak hukukun güncel kalmasını sağlaması beklenmektedir³⁴⁶.

Ülkemizde uzun yıllardan beri mesleğe geçişlerde herhangi bir sınav bulunmamaktayken, 08.05.2024 tarihli Resmî Gazete 'de yayınlanan Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı ve İdari Yargı Ön Sınav Yönetmeliği ile 24/10/2019 tarihinden sonra hukuk fakültesine kayıt yaptıranlardan 31/3/2024 tarihinden önce mezun olanlar saklı kalmak kaydıyla bu tarihlerden sonra kayıt yahut mezun olan öğrencilerin Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı'nı geçme şartı getirilmiştir³⁴⁷. Yapılan bu yeni düzenlemenin hukuk mesleklerine etkisi hakkında ancak belli bir süre geçtikten sonra yorum yapmak doğru olacaktır, ancak yapılacak olan sınav ile yeni mezunların fakültede görmüş olduğu derslerin tamamına tekrar çalışacak olmasının, öğrencilerin mesleğe giriş öncesinde bilgilerini tazelemesine katkı sunacağı ifade edilmektedir³⁴⁸.

Öğrencilerin lisans eğitimi sırasında teorik bilgilerini pekiştirerek, mesleki etik ve davranış kurallarını öğrendiği aşama olan hukuk meslekleri stajı ile uygulamada herhangi bir tecrübesi olmayan hukukçulara deneyim kazandırılması hedeflenmektedir³⁴⁹. Bu aşamada özellikle vatandaşların hak kaybına uğramasının ve yapılabilecek hatalar yüzünden hukukçuların gelecek meslek hayatlarını etkileyebilecek ölçüde demoralize olmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Ancak ülkemizde verilmekte olan staj eğitiminin yeterli düzeyde olmadığı yönünde eleştiriler mevcuttur³⁵⁰. Eğitim sistemimize göre 22 yaşında mezun olup, henüz belli bir olgunluğa, hayat görüşüne ve mesleki deneyime sahip olmayan bir hukukçunun 25-26 yaşında hâkim ve savcı olarak görev yapıyor oluşu sakıncalı bulunmaktadır³⁵¹. Bizim de

³⁴⁶ Akyol, 2015, s. 93-94

³⁴⁷ 08.05.2024 tarihli Resmî Gazete (Sayı: 32540) ilanı için bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240508.pdf> (Erişim Tarihi:11.05.2024)

³⁴⁸ Demir, 2009, s. 68.

³⁴⁹ Avukatlık stajı hakkında Avukatlık Kanunu'nda birçok düzenleme bulunmaktadır. Ancak stajyerin ödevleri başlıklı 23. Madde ile bir stajyerin staj yaparken yapabileceği işler sayılmıştır. Bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1136.pdf> (Erişim tarihi:27.04.2024); Ankara Barosu, "Avukatlık Staj Rehberi", (Ankara. Ankara Barosu Yayınları), 2016, s. 5-6.

³⁵⁰ Türkiye'de Yargının Sorunları ve Çözümler", *EGİAD*, 1999, s.9.

³⁵¹ Aydın, (2015), s. 630; Bacak, 2015, s. 267-268.

katıldığımız bu görüşe göre hâkim ve savcılık meslekleri bakımından özellikle belli bir süre mesleki deneyime sahip olmak elzemdir.

Ülkemizde özellikle avukatlara verilen staj eğitimi yeterli düzeyde olmadığı³⁵², hâkim ve savcılara yönelik olarak Adalet Akademisi tarafından verilen staj eğitiminin, avukatlık stajına göre çok daha verimli ve nitelikli olduğu³⁵³ ifade edilmektedir.

Yargı aktörlerinin lisans döneminde kaliteli bir eğitim alması, hukuk eğitimi nedeniyle yargılama süreçlerinde yaşanan sorunların çözümü bakımından tek başına yeterli olmayacağı ifade edilmektedir. Zira, mesleğini ifa ederken güncel mevzuatı ve içtihatları takip etmeyen ve uygulamayan hâkim, savcı ve avukatlar yargılama süreçlerinin uzamasına ve hatta hak kayıplarına sebebiyet vermektedir. Bu durumun önüne geçmek amacıyla güncel mevzuat ve içtihat değişikliklerine ilişkin olarak bu meslek gruplarına zorunlu meslek içi eğitimler verilmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁵⁴.

Hâkim, savcı ve avukatların yanı sıra icra ve adliye personellerinin de hukuki bilgi ve yargı aktörleri ile (özellikle avukatlar) iletişim konusunda zorunlu meslek içi eğitimler düzenlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla Adalet Bakanlığı tarafından yapılan çalışmalar³⁵⁵ yeterli düzeyde değildir.

2.2.3. Fiziksel İmkansızlıklar Nedeniyle Yaşanan Sorunlar

Yargılama süreci içindeki kalite ve standartlar, yargılama sonucunda verilecek karar kadar önem taşımaktadır. Bir kamu hizmeti olarak kabul edilen³⁵⁶ yargılama sürecinde, bu hizmetten yararlananları tüketici olarak kabul etmek gerekecektir³⁵⁷.

³⁵² Muazzez YILMAZ, İstanbul Barosu Staj Eğitim Merkezi 2016 yılı açılış konuşması için bkz. <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=11271> (Erişim tarihi: 27.04.2024)

³⁵³ Hâkim ve savcılara Adalet akademisinde kesintisiz olarak eğitim verilmekteyken, barolar tarafından stajyer avukatlara verilen eğitim dağınık ve ideolojik yönlendirmelere dayanan bir eğitimidir.

³⁵⁴ Bu öneriye ilişkin anket çalışması için bkz: Türkiye Adalet Akademisi, “Meslek İçi Eğitimin Analizi ve Yeni Bir Metodoloji Önerisi”, (2023) s. 39., <https://taa.gov.tr/yuklenenler/dosyalar/47a57d4f-70b6-4a24-b5e3-76279a1a3aea-meslek-ici-egitimin-analizi-ve-yeni-bir-metodoloji-onerisi.pdf> (Erişim Tarihi: 27.04.2024)

³⁵⁵ Adalet Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği için bkz: <https://edb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1252020140229ADALET%20BAKANLI%C4%9E%20H%C4%B0ZMET%20%C4%B0%C3%87%C4%B0%20E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%20Y%C3%96NETMEL%C4%B0%C4%9E%C4%B0.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³⁵⁶ Demir, Erdal, 2022, s. 372.

³⁵⁷ Bacak, 2015, s. 267.

Yargılama sürecinin etkin ve işlevsel bir şekilde işletilebilmesi amacıyla son 15 yıldır fiziksel ve yazılımsal bir alt yapı çalışması yapıldığı görülmektedir³⁵⁸. Türkiye genelinde kiralık binalarda, iş hanlarında yahut hükümet konaklarında yapılan yargılama faaliyetinin³⁵⁹ neredeyse sonuna gelindiğini ifade etmek mümkündür. İllerde kurulan adalet saraylarının yanı sıra ihtiyaç görülen ilçelerde açılmış bulunan adliyeler için de ayrı ve fiziki imkanları artırılmış binaların yargılama faaliyeti için tahsis edildiği görülmektedir³⁶⁰. Yargılamalara duyulması gereken saygının tesis edilebilmesi açısından yargılamanın yapıldığı yer ehemmiyet arz etmektedir³⁶¹.

Halihazırda Türkiye’de 149 adet adliye bulunmakta olup³⁶², mevcut adliyelerde adliye personeli ve vatandaşlar için konfor alanları (kafeler, kitapçılar, hediyelik eşya alanları, oturma alanları, sigara içme alanları) sağlandığı da görülmektedir. Çalışma alanı konforlu olan adliye personelinin, adaletin tesis edilmesi ve vatandaşın hakkına kavuşması hususunda daha istekli olacağı açıktır. Bu nedenle bu konfor alanlarının mevcut olmadığı adliyelerin fiziki alt yapı sorunlarının Bakanlık tarafından ivedilikle çözümlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Adalet aranan mekanların saygınlığının, yargılama sonunda verilen kararlara duyulan saygıya etki edeceği muhakkaktır.

Fiziksel şartların yanı sıra yargılama sürecinin dijitalleştirilmesi gibi yazılımsal alt yapı çalışmalarından olan uyp, e duruşma, segbis gibi teknolojik imkanlar sayesinde yargılama faaliyeti hızlanmış ve daha ulaşılabilir ve daha az karmaşık bir hal almıştır. Farklı şehirlerde yapılan duruşmalara e duruşma ile katılım sağlanmasının mümkün kılınması ile zamandan ve ekonomiden tasarruf edildiği gibi yargılamaların daha kısa sürede sonuçlanmasına da katkı sağlanmıştır. Ancak uygulamada uyp ve e duruşmadan kaynaklı çözülmesi gereken mevzuattan ve teknolojik alt yapıdan kaynaklı sorunlar olduğu ifade edilmektedir³⁶³. Kıdemli hakimlerin teknolojiye yatkın olmaması nedeniyle

³⁵⁸ 10. Kalkınma Planı, s. 35, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf (Erişim Tarihi:11.05.2024)

³⁵⁹ Türkiye’de Yargının Sorunları ve Çözümler”, *EGİAD*, 1999, s.10.

³⁶⁰ 10. Kalkınma Planı, s. 36, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf (Erişim Tarihi:11.05.2024)

³⁶¹ Deyneli, 2010, s.45; BACA2015, s.269.

³⁶² Adalet Bakanlığı verilerine göre Türkiye’de 149 adet adliye bulunmaktadır. <https://www.adalet.gov.tr/Birimler/ACM> (Erişim tarihi: 11.05.2024)

³⁶³ Türkiye Barolar Birliği Bilişim Komisyonu E- Duruşma Sistemi Raporu, s. 3. Detaylı bilgi için bkz: https://d.barobirlik.org.tr/komisyon/bilisim/raporlar/e-durusma_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 21.04.2024)

e duruşma taleplerine yönelik olarak verdiği red cevapları ve duruşma sırasında yaşanan bağlantı sorunları bu sorunların başında gelmektedir³⁶⁴.

Bunlara ek olarak mahkemelerin duruşma ekranları ile entegre olan Duruşma Takip Programlarının mevcudiyeti ile avukatların mahkeme salonlarının kapılarının önünde beklemesine gerek olmaksızın duruşmalardan haberdar olmalarına, imkân sağlamaktadır³⁶⁵. Ancak bu sistemin bütün mahkemeler tarafından düzgün bir şekilde kullanılmıyor oluşu, uygulamada karışıklıklara sebebiyet vermektedir³⁶⁶.

Gelişen teknoloji, yargılama sürecinin daha pratik ve fonksiyonel hale getirilmesi amacıyla kullanılmaya başlamıştır³⁶⁷. Ancak, Türkiye’de Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruların ekseriyetle adil yargılanma hakkı ve makul süre ihlali başlıklarından yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda, hızıyla baş döndüren bu teknolojik imkanların yargılama sürecine çok daha iyi entegre edilmesi gerektiği görülmektedir. Bu minvalde 12. Kalkınma planında dijital dönüşüm kapsamında adalet hizmetlerinin sunumunda bilgi ve iletişim teknolojileri ve yapay zekânın kullanılması önemli görüldüğü ifade edilerek, bu yönde adımlar atılacağına sinyali verilmiştir³⁶⁸.

Özellikle tebligatların takibi hususunda yapılabilecek otomatik kontrol sistemi ile hak kayıplarının ve sürüncemede kalma durumlarının önüne geçebilmek mümkün olacaktır. Süresi içinde yapılmayan işlerin otomatik olarak tespit edilerek kanuni müeyyidesinin tarafların inisiyatifine bırakılmadan direkt olarak uygulanması³⁶⁹ ile askıda kalan işlem sayısı da azalacaktır.

³⁶⁴ Türkiye Barolar Birliği Bilişim Komisyonu E- Duruşma Sistemi Raporu, s. 3.

³⁶⁵ Detaylı bilgi için bkz: <https://basin.adalet.gov.tr/celse-ile-avukatlar-durusmalari-anlik-olarak-takip-edebiliyor> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³⁶⁶ İzmir Barosu tarafından hazırlanan raporda konuya ilişkin (s.17) olarak yapılan açıklamalar için bkz: <https://www.izmirbarosu.org.tr/pdfdosya/sayi-22820222913312214.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³⁶⁷ 10. Kalkınma Planı, s. 36, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf (Erişim Tarihi:11.05.2024)

³⁶⁸ 12. Kalkınma Planı, s. 221, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³⁶⁹ Örneğin, süresi içinde itiraz edilmeyen bir ödeme emrinin sistem tarafından otomatik olarak kesinleştirilmesi ve kesinleştirmeye bağlı haciz işlemlerinin yapılması için otomatik müzekkere yazılması, işlemi yapan tarafın iş yükünü azaltacağı gibi, ödeme emrine muhatap olan tarafın daha dikkatli olmasını sağlayacaktır. Matbu formda yazılan dilekçeler ile icra dairelerine sunulan taleplerin dilekçe usulü kaldırılarak, direkt sistem üzerinden işaretlenmek suretiyle yapılması ile de hem tarafların hem icra dairelerinin angarya iş yükünden kurtulacağını ifade etmek gerekir. Ancak mevcut sistemde yapılan her bir haciz işlemi için alınmakta olan harçlar, teknolojinin kolaylaştırıcı yönünün sisteme entegre edilmesinin önüne geçmektedir.

Bunlara ek olarak hukuk sisteminin dijitalleştirilmesi bağlamında atılan en önemli adım olarak nitelendirebileceğimiz UYAP sisteminin altyapısal olarak güçlendirilmesi gerekmekte olup, Türkiye genelinde kullanım sağlanan bu programa gün boyu girilememesi, evrak gönderiminin sağlanamaması, sürekli güncelleme yapılması nedeniyle sistemin kullanılamaması gibi durumlar yargılama sürecinde aksamalara sebebiyet vermektedir³⁷⁰.

Terör davalarında kullanılan dijital kayıt sisteminin bütün davalar bakımından uygulama alanı bulmayışı, mevzuata uygun olmayan duruşma zabıtları tutulmasına sebebiyet vermektedir³⁷¹. Bu durumun önüne geçmek amacıyla CMK’da³⁷² emredici hüküm olarak düzenlenen duruşmaların dijital olarak kaydedilmesi işleminin Adalet Bakanlığı’nın kontrol ve denetimi ile yaygın hale getirilmesi gerekmektedir.

Yargılama sürecinin fiziksel problemlerinden biri de yargı teşkilatındaki personel eksikliğidir. Zira, yeteri kadar hâkim-savcının bulunmuyor oluşu, mevcut hâkim - savcılarının iş yüklerinin gereğinden fazla olmasına sebebiyet vermekte, bu durum ise yargılama sürelerinin uzamasına neden olmaktadır. 2016 yılı sonrası görevden alınan hâkim ve savcılarının yerine her ne kadar yapılan sınavlar ile hâkim- savcı alımı yapılmış olsa da halihazırda hâkim-savcı açığı hala devam etmektedir³⁷³. Bu durumun yanı sıra yeni göreve başlayan tecrübesiz hâkim ve savcılarının ihtiyaç nedeniyle dosya yoğunluğunun fazla olduğu büyükşehirlerde yahut ağır ceza yargılaması gibi diğer yargılama alanlarına göre daha zorlu olan ihtisas alanlarında görevlendirilmesi yargılamaların ağır aksak ilerlemesine sebebiyet vermektedir.

³⁷⁰ İzmir Barosu tarafından hazırlanan raporda konuya ilişkin (s.17) olarak yapılan açıklamalar için bkz: <https://www.izmirbarosu.org.tr/pdfdosya/sayi-22820222913312214.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³⁷¹ Uygulamada, mahkeme başkanı olan hâkimin, duruşmaları kendi istediği seyirde yürüterek, tarafların beyanlarını dahi kendi kelimeleri ile yazdırdığı görülmekte olup, bu durum avukatların duruşmalarda kendilerini ifade edememesine sebebiyet vermektedir. (İlker ATAMER, “Duruşmaların Sesli Görüntülü Kaydı”, *Hukuk Defteri*, 2020.; <https://hukukdefteri.com/durusmalarin-sesli-goruntulu-kayda-alinmasi/> (Erişim Tarihi: 26.04.2024)

³⁷² CMK’nın “İfade ve Sorgunun Tarzı” başlıklı 147.maddesinin 1.fikrasının (h) bendinde “İfade ve sorgu işlemlerinin kaydında, teknik imkanlardan yararlanılır.” denilmek suretiyle kanun koyucunun konuya ilişkin iradesi açıkça ortaya konulmuştur.

³⁷³ 2024 yılı itibarıyla Adalet Bakanlığı bünyesinde hâkim ve savcılara ayrılan kadro sayısı 28.263 olup, bu kadronun 4.466 adet boş kadro bulunmaktadır. <https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/19012024101409Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202024%20Y%C4%B1%C4%B1%20Performans%20Program%C4%B1.pdf> (Erişim tarihi: 23.04.2024)

Hâkim-savcı eksikliğinin yanı sıra yargılamanın karar mercii konumunda olan hakimlerin farklı sosyal, ideolojik ve ekonomik çevrelerden yetişmiş olması aynı kanun maddesinin dahi farklı şekilde yorumlanmasına ve neticesinde farklı kararlar verilmesine sebebiyet vermektedir. Bu süreçte hakimlerin ön yargılardan uzak, tarafsız ve güçlü bir iradeye sahip şahıslar olabilmeleri amacıyla bu minvalde yetiştirilmeleri gerekmektedir. Staj sürecinde mesleğin yalnızca teorik boyutu ile muhatap olan ve hiçbir fiili tecrübeye sahip olmayan hâkim adaylarının, göreve başladığında mahkeme salonunda hakimiyet kurması beklenemez. Davalı/davacı yahut sanık/katılan sıfatına sahip tarafların yanı sıra mübaşir, kâtip, özel kalem müdürlüğü gibi hâkim hiyerarşisinde bulunan personelin de hâkim tarafından yönetilmesi ve mahkeme düzeninin hâkim tarafından sağlanması gerekmektedir³⁷⁴. Ancak, yirmi beş yaşında hiçbir pratik tecrübesi olmayan hakimler tarafından bu düzenin tam olarak sağlanmasının mümkün olmadığı da aşikardır.

Teşkilatlanma konusunda yaşanan bir diğer problem ise hâkim, savcı ve avukatların denetlenmesi mevzusudur. Hakimler ve savcılar her ne kadar anayasal olarak bağımsız ve tarafsız bir şekilde görevleri ifa etme güvencesi altına alınmış ise de Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından denetlenmektedir³⁷⁵. Ancak denetime esas alınan mesleki disiplin hukuku mevzuatının günün ihtiyaçlarını karşılayamaması nedeniyle, disiplin cezası gerektiren birçok yanlış yaklaşımın gereği gibi cezalandırılmadığı, disipline ilişkin uygulamalar nedeniyle hâkim ve savcılarının terfi ve kariyerlerinin olumsuz etkilendiği ifade edilmektedir³⁷⁶.

Avukatlık meslek disiplin hukukunun da günümüz ihtiyaç ve değerleri bakımından yeterli değildir. Zira avukatlar tarafından gerçekleştirilen ihlallere ve yanlış uygulamalara karşı iş sahiplerinin ve kamunun genel menfaatinin korunması gerekmektedir. Bu nedenle

³⁷⁴ AİHM Turan ŞAT ve Mehmet HORUŞ/Türkiye (No. 30504/10 ve 33134/10) için bkz: <https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1692020105657SAT%20ve%20HORUS%20Karar%C4%B1.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³⁷⁵ Hâkim ve Savcılar Kurulu Teftiş Kurulu Yönetmeliği için bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/07/20170712-1.htm> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

³⁷⁶ “Uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi amacı ile yapılan teftiş, fiili durum nedeni ile hâkim ve savcılar açısından bir baskı ve denetim mekanizmasına dönüşmüştür. İki yılda bir yapılagelen teftiş uygulaması, bakanlık ve HSK şeklinde ikiye ayrıldığından artık adliyeler yıllık olarak teftişe tabi tutulur hale gelmiş, mahkemeler her yıl 3-6 ay aralıklı sürelerle denetim stresine maruz bırakılmıştır. Detay için bkz: <https://www.anadoluhd.com/adalet-sisteminin-sorunlarina-iliskin-tespitler-ve-cozum-onerileri> (Erişim tarihi: 25.04.2024)

avukatlık mesleğinin onuruna uygun olmayan fiillerin gereği gibi cezalandırılması için avukatlık disiplin hukukuna ilişkin mevzuatın yeniden belirlenmesi gerekmektedir³⁷⁷.

Bunun yanı sıra ülkemizde iddia ve yargılama makamlarının yakın bir birliktelik içinde olduğu ve bu birlikteliğin yargılamaları etkileyecek boyutlara vardığı görülmektedir. Aynı adliyede çalışan, aynı lojmanda yaşayan hatta kararların müzakeresini dahi birlikte veren hâkim ve savcılara karşı yargının savunma ayağı olan avukatlar mahkemeye sesini duyuramamaktadır.

Mevcut durumda personel eksikliğinin mahkeme personeli için de geçerli olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Mahkeme salonlarında yapılan yargılamaların arka planındaki evrak işlerinin mahkeme personeli tarafından Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) olarak nitelendirilen ağ üzerinden yapılıyor oluşu, mahkeme personelinin fiziki olarak iş yükünü azaltmış ve hızlandırmış olsa da aynı anda daha fazla dosya ile ilgilenilebilmesi ve diğer kamu kurumlarından da elektronik ortam üzerinden dönüş alınabiliyor oluşu, dosyalardan daha hızlı netice alınması talebini doğurmakta, bu durum ise daha fazla personele ihtiyaç duyulmasına sebebiyet vermektedir.

Adalet Bakanlığının 2024 yılı Performans Değerlendirme Raporunda³⁷⁸ adalet hizmetlerinde görev yapan yardımcı personel sayısında önemli derecede artış sağlandığı ifade edilmektedir. Bu rapor kapsamında 06/11/2023 tarihi itibarıyla merkez ve taşra kadrolarının hizmet sınıflarına göre kadro durumunu gösterir tablo³⁷⁹ aşağıdaki şekildedir:

³⁷⁷ Detaylı bilgi için bkz:

<https://www.anadoluhd.com/adalet-sisteminin-sorunlarina-iliskin-tespitler-ve-cozum-onerileri> (Erişim tarihi: 26.04.2024)

³⁷⁸ 2024 yılı Adalet Bakanlığı Performans Değerlendirme Raporu (sayfa 6) için bkz:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/19012024101409Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202024%20Y%C4%B1%C4%B1%20Performans%20Program%C4%B1.pdf>

³⁷⁹ Tabloya Adli Tıp Kurumu Başkanlığı sayıları dahil edilmemiştir. Tabloda bulunmayan Avukatlık Hizmetleri Sınıfında 29 dolu kadro, 6 boş kadro olmak üzere toplam 35 serbest kadro bulunmaktadır. Tabloda bulunmayan Sürekli İşçi Sınıfında 5.744 dolu kadro, 406 boş kadro olmak üzere toplam 6.150 serbest kadro bulunmaktadır.

SINIF	DOLU KADRO	BOŞ KADRO	TOPLAM
Hâkim – C. Savcısı	23.797	4.466	28.263
Genel İdare Hizmetler Sınıfı	139.834	41.336	181.170
Eğitim Öğretim Hizmetleri Sınıfı	958	242	1.200
Sağlık Hizmetleri Sınıfı	4.138	1.350	5.488
Teknik Hizmetler Sınıfı	3.874	2.056	5.930
Yardımcı Hizmetler Sınıfı	7.735	1.025	8.760
Sözleşmeli Personel 4/b	6.642	27.095	33.737
TOPLAM	186.978	77.570	264.548

Tablo 3: Merkez ve Taşra Kadrolarının Hizmet Sınıflarına Göre Kadro Durumu (2024 yılı Adalet Bakanlığı Performans Değerlendirme Raporu)

Ancak, salt ihtiyacı karşılamak amacıyla yapılan personel alımlarının kaliteli bir yargı hizmeti sunulmasında tek başına etkili olmadığını da ifade etmek gerekmektedir. Konuya ilişkin Adalet Barometresi çalışmasında yapılan ankette mahkeme personeli ile kurulan iletişimden memnun kalınıp kalınmadığına yönelik olarak sorulan soruya verilen cevaplar incelendiğinde; %50 oranında bir memnuniyetsizlik durumunun hâkim olduğu görülmektedir³⁸⁰.

Ancak etkin ve verimli bir yargılama için, personel sayısının artırılmasının yanı sıra adliye personellerinin tamamının adalet hizmetinin düzgün bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla çalışmasını sağlayacak şekilde eğitilmesi, özellikle vatandaşın yargılama sürecinden tatmin olmasını sağlayacaktır. Mahkeme personelinin işini düzgün, hızlı ve bilinçli bir şekilde yapmasını sağlayacak olan ise hâkimdir. Kendi uhdesinde çalışan personelin diğer adliye personeline ve vatandaşa yönelik tutumundan haberdar olmayan bir hâkim tarafından verilen bir karar ne kadar hakkaniyetli olursa olsun, yargılama sürecinden memnun olmayan vatandaş, salt verilen karar ile de tamamen tatmin olmayacaktır.

³⁸⁰ Kalem ve diğerleri, 2008, s. 10.

Adalet Bakanlığı 2024 yılı Performans Değerlendirme Raporu'nda³⁸¹ yargı aktörlerinin niteliklerinin artırılması amacıyla hizmet içi ve hizmet öncesi eğitimler verilmekte olduğu, adliyelerin etkin yönetimi ve vatandaş ile personel arasındaki iletişimin artırılması amacıyla adliyelere ön büro, danışma masası, medya iletişim bürosu ve adli görüşme odaları kurulduğu ifade edilmektedir³⁸².

2.3. Etkin ve Verimli Bir Yargı İçin Yapılan Çalışmalar

Hukuk işleri bakımından ideal profilin gerçekleştirilebilmesi için; yukarıdan aşağıya doğru daralan bir ters üçgen grafiğinde, en geniş tabanda uyuşmazlığın taraflarca çözümlenmesi-sulh, bir altında mahkeme dışında avukatlar yahut üçüncü kişilerin katkısı ile sulh, onun altında mahkeme öncesi uzlaşma, arabuluculuk, tahkim, en dar bölümde ise mahkeme yolu ile çözümleme yöntemi kullanılmalıdır. Ancak böyle bir grafiklendirme, yargı aktörlerinin standart dışına çıkmadan yargılama faaliyeti gerçekleştirmesini sağlayacaktır³⁸³. Fakat Türkiye özelinde baktığımızda üçgenin en geniş tabanında mahkeme ile çözümleme yönteminin bulunduğu görülmektedir. Bu durum da iş yükü nedeniyle yargılamaların uzun sürmesine ve hak kayıplarına sebebiyet vermektedir.

Bu hak kayıplarının önlenmesi ve toplumların adalete olan güven ve saygısının tesis edilebilmesi için adliyelerin ve adliye içindeki araç ve gereç donanımının yeterli düzeye getirilmesi, adliyelerde güncel teknolojiyi takip eden bir internet ağı ve bilgi bankaları kurulması 2000'li yılların başından bu yana çeşitli kongre vb. programlarda gündeme getirilerek konu hakkında tartışmalar yapılmaktadır³⁸⁴.

Uyap'ın hukuk sistemimize girmesiyle hukuk sürecinin takibinin daha kolay ve şeffaf, hale geldiği, bunun yanı sıra toplumun hukuk düzenine olan güveninin ve toplumsal verimliliğin arttığı görülmektedir. Buna ek olarak adliyelerde kurulacak olan bilgi

³⁸¹ 2024 yılı Adalet Bakanlığı Performans Değerlendirme Raporu (sayfa 18) için bkz:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/19012024101409Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202024%20Y%C4%B1%C4%B1%20Performans%20Program%C4%B1.pdf>

³⁸² T.C. Adalet Bakanlığı 2024 Yılı Performans Değerlendirme Raporu (sayfa 62)

Detaylı bilgi için bkz:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/19012024101409Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202024%20Y%C4%B1%C4%B1%20Performans%20Program%C4%B1.pdf> (Erişim tarihi: 25.04.2024)

³⁸³ Yücel, 2008, s. 37.

³⁸⁴ Kuzu, 2011, s. 29-31.

bankaları ile kanun, mevzuat ve yerleşik içtihat ve kararların bir çatı altında toplanması ve değerlendirilmesi yargıda sürati, hatasızlığı arttıracak, kaliteyi sağlayacaktır. Bu durum uygulamaya büyük kolaylık sağlayacaktır. Zira; güncel yargısal içtihatları kolayca izleyebilen yargıçlar hatalı kararlar vermeyecek, çekişmeler kısmen de olsa azalacaktır.

Bu anlatılanlar doğrultusunda Türkiye yargılamalarının etkinliğini artırmak amacıyla CEPEJ'e üye olmuş ve CEPEJ'in bütün çalışmalarına katılım sağlamıştır. Türkiye'nin CEPEJ ile ilgili tüm iş ve işlemleri Adalet Bakanlığı tarafından takip edilmekte ve yerine getirilmektedir. 2002 yılında Avrupa Konseyi tarafından, üye devletlerde yargının etkinliğini ve verimliliğini artırmak amacı ile Bakanlar Komitesi Kararı ile kurulmuş olan CEPEJ, teoride hukuk devleti ilkesini kabul eden ve uygulama sözü veren üye devletlerin uygulama boyutunu geliştirmeye odaklanmış olan bir yapılanmadır.

CEPEJ raporları incelendiğinde özellikle ceza hukuku, medeni hukuk, ticaret hukuku ve milletlerarası özel hukuku konularında üye ülkeler arasında adli iş birliği yapılabilmesi amacıyla ülkelerin hukuk uygulamalarına yönelik denetimler yapıldığı ve tavsiye kararlarda bulunduğu görülmektedir. Uluslararası sözleşmelerin birçoğuna taraf olan Türkiye, başta 2005 tarihli Yetki Anlaşmalarına dair Lahey Sözleşmesi olmak üzere, 2021 tarihli Hukuk Usulüne Dair Sözleşme 'sini, 2016 tarihli Hukuki ve Ticari Konularda Yabancı Ülkelerde Delil Sağlanması Hakkında Sözleşme 'yi ve yine 2016 tarihli Cezai Konularda Adli İşbirliğini Düzenleyen Temel Mevzuatı kabul ederek yargılamaların daha etkin ve daha verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için gerçekleştirdiği arayışı sürdürmüştür³⁸⁵.

Örnek olarak 2022 tarihli CEPEJ Raporunu incelediğimizde; 2022 yılı temmuz ayı itibarıyla, Türkiye'de 15.263 hâkim bulunduğu ve bu sayı nazarında ülke genelinde 100.000 kişi başına 18,1 hâkim düştüğü, 2021 yılı savcı sayısının 7.442 olduğu ve ülke genelinde 100.000 kişi başına 8 hâkim, 9 savcı düştüğü ifade edilerek; bu sayıların Avrupa'da ortalama 100.000 kişi başına 21 hâkim-12 savcı düştüğü şeklinde olduğu ifade edilmiştir. Buna ek olarak raporda 2021 yılında Türkiye tarafından adli yardım konusuna ilişkin eğitim verilen hâkim ve savcı aday sayısının 1.126 olduğu tespit edilmiştir.

³⁸⁵ 2022 CEPEJ raporu sayfa 51-52.

Detaylı bilgi için bkz:

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf

Raporda somut delil ve hukuki gerekçe eksikliği nedeniyle iddianame ve mahkeme kararlarının kalitesinden endişe duyulduğu, ceza mahkemelerine atanan hâkim ve savcılarının tecrübesiz hâkim ve savcılar arasından görevlendirilmesinin yanı sıra hâkim ve savcılarının görev yerlerinin sık sık değiştirilmesinin adaletin kalitesini olumsuz yönde etkilediği ifade edilmiştir³⁸⁶.

Raporda; yargının kalitesinin arttırılmasına yönelik reform çalışmalarının yapılmakta olduğu, özellikle insan kaynaklarının nitelik ve nicelik olarak arttırılmaya çalışıldığı ancak henüz bu amaca tam olarak ulaşamadığı ifade edilmiştir. Yargının büyük bir bölümünde davaların geç sonuçlanması nedeniyle tarafların haklarının ihlal edildiği, bu ihlalin özellikle uzun süren ceza yargılamalarında tutuklu bulunan sanıkların bakımından önem taşıdığı ifade edilmiştir³⁸⁷.

Raporda etkin ve verimli yargılamanın tesis edilebilmesi için aşağıda sayılan hususları yerine getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

- TCK ve Terörle Mücadele Kanunu bunların uygulanmasının AİHS çerçevesinde verilen AİHM içtihatlarına ve Venedik Komisyonu tavsiyelerine uyumlu hâle getirilmesi,
- Suç isnatlarına ilişkin olarak tarafsız ve bağımsız yargı organları tarafından yapılacak olan incelemede; somut delile dayalı ve şeffaf usullerle, suç ve cezada şahsılık ilkesi, belirlilik ilkesi, masumiyet karinesi, silahların eşitliği ilkesi, savunma hakkı, etkin itiraz hakkı ve adil yargılanma haklarının gözetilmesi,
- OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu'nun etkin bir iç hukuk yolu olması,
- Psikolojik ve fiziksel istismar, aile içi şiddet, cinsel taciz, cinsel saldırı, namus suçları, ısrarlı takip ve zorla evlendirme suçları ve kadına yönelik her türlü şiddete karşı, hukuk alanında etkili bir şekilde mücadele edilmesi gerekmektedir³⁸⁸.

³⁸⁶ 2022 CEPEJ raporu sayfa 27

Detaylı bilgi için bkz:

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf

³⁸⁷ 2022 CEPEJ raporu sayfa 28

Detaylı bilgi için bkz:

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf

³⁸⁸ 2022 CEPEJ raporu sayfa 31

Detaylı bilgi için bkz:

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf

2023 yılı CEPEJ raporunda; 2022 yılına ait raporda yer alan tavsiyelerin yerine getirilmediği, Türkiye'nin yargı sisteminin genel işleyişini iyileştirecek tedbirlerin ivedilikle uygulaması gerektiği ifade edilmiştir³⁸⁹. 2024 yılında Türkiye tarafından;

- Hukuki ve siyasi ortamını Avrupa standartları ile uyumlu hale getirmesi, kuvvetler ayrılığı ilkesi çerçevesinde yargılama faaliyetinin güçlendirilmesi, AYM kararlarının alt derece mahkemeleri tarafından uygulanması, HSK' nın yapısının ve üye seçim usulünün değiştirilmesi,
- Yargı bağımsızlığı güvencesi çerçevesinde hakimlerin görev yerlerinin rıza dışı değiştirilmesi, açığa alınmaları, görevi kötüye kullanma şüphesi bulunan vakaların sınırlandırılması,
- Hâkim ve savcıların disiplin yönetmeliğinin objektif kriterlere dayanarak yenilenmesi,
- Tüm adli süreçlerde bağımsız ve tarafsız yargı organları tarafından yapılacak olan incelemede; somut delile dayalı ve şeffaf usullerle, suç ve cezada şahsilik ilkesi, masumiyet karinesi, belirlilik ilkesi, silahların eşitliği ilkesi, savunma hakkı, etkin itiraz hakkı ve adil yargılanma haklarının gözetilmesi gerektiği³⁹⁰ ifade edilmiştir.

Avrupa Konseyine üye olan devletlerin yargı sistemlerinin daha etkin ve daha verimli bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla denetim yapan ve tavsiye kararlar veren CEPEJ, verdiği kararlarda genel olarak hukuk devleti ilkesini gözetmekte ise de raporların bazı maddelerinde ülkelerin siyasi işlerine de karışılmakta olduğu görülmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinin teröre ilişkin kanunları bakımından yorum yapmayan Konsey'in, TCK ve Türkiye Terörle Mücadele Kanunu ile yakından ilgilendiği, Osman Kavala gibi siyasi konulara raporda madde boyutunda yer vererek Türkiye'nin iç işlerine müdahale etmeye çalıştığını ifade etmek mümkündür.

Yargılama sürecinde kullanılan yöntemler, süreç neticesinde alınan kararların ne derece etkin ve verimli olduğunu belirlemektedir. Bu bağlamda yargı aktörlerinin iş yükünün standart dışı olmaması önemlidir. Mahkeme huzuruna gelinmeden çözümlenebilecek

³⁸⁹ 2023 CEPEJ raporu sayfa 24

<https://ab.gov.tr/siteimages/resimler/2023%20T%C3%BCrkiye%20Raporu.pdf>

³⁹⁰ 2023 CEPEJ raporu sayfa 25

<https://ab.gov.tr/siteimages/resimler/2023%20T%C3%BCrkiye%20Raporu.pdf>

hususların ayıklayıcı kurum ve tedbirler ile çözümlendirilmesi hukuk sisteminin etkinliği ve verimliliğini arttıran çözüm yöntemlerindendir³⁹¹.

Buna ek olarak ceza yargılamasında bulunan soruşturma aşamasındaki kontrol ve ayıklama³⁹² işlemi, etkinlik ve verimlilik sağlama açısından çok önemlidir. Türk hukuk sisteminde soruşturma evresinde uygulama alanı bulan ön ödeme³⁹³ ve uzlaştırma³⁹⁴ mekanizmalarının ayıklayıcı parametreler olarak kullanıldığını ifade etmek mümkündür.

Türk ceza yargılamasına 2019 yılında dahil olan seri muhakeme usulü de ayıklama mekanizmalarından biridir. Seri muhakeme usulü, savcılık tarafından yapılan soruşturma neticesinde kamu davası açılması yerine, alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak kabul edilmektedir³⁹⁵. Uzlaşma ve ön ödeme mekanizmaları şikâyetle bağlı suçlar bakımından uygulama alanı bulurken seri muhakeme usulü yalnızca kanun tarafından

³⁹¹ Amerika Birleşik Devletleri'nde çok yaygın olarak uygulanan "Plea Bargaining-İtiraf Pazarlığı" yönteminde savcılık makamı sanık ile anlaşma yaparak, mahkeme huzuruna çıkılmaksızın ceza tayin edilmektedir. De facto hâkim görevini üstlenen savcı, suçun derecesini azaltabileceği gibi sanığa arzulananabilecek bir ceza da önerilebilir. Bunlar neticesinde sanık, hâkim huzurunda yargılanma hakkından vazgeçerek suçunu itiraf eder ve savcı tarafından verilen cezaya razı olur. Yargılama giderlerinden ve zamandan sağladığı tasarrufun yanı sıra ceza adalet sistemine katkısı bakımından da etkili bir yöntem olduğu kabul edilen İtiraf Pazarlığı yöntemi, İngiltere ve Fransa'da da fiilen uygulanmaktadır. Türkiye uygulaması bakımından öneriler için bkz: Richmond, P. Ve Björnberg, K., "Türkiye Cumhuriyeti'nde Yargı Sisteminin İşleyişi", (İkinci İstişari Ziyaret Raporu/11/19.07.2004)

³⁹² Yücel, 2007, s. 51.

³⁹³ Kamu davası açma mecburiyetinin bir istisnası olarak, Cumhuriyet savcısının soruşturma aşamasında iddianame düzenlemeye yetecek kadar delil elde etmiş olmasına rağmen iddianame düzenlemeden, failin sadece belirlenecek para cezasını ödemesi karşılığında cezai uyuşmazlığı ortadan kaldırdığı veya kovuşturma aşamasında mahkemece bu usul uygulanarak açılmış olan davanın ortadan kaldırılabilirdiği bir mekanizmadır. ABD'de uygulama alanı bulan Plea Bargaining-İtiraf Pazarlığı yönteminin bir benzeri olan bu mekanizma, ceza miktarı az olan bazı suçlarda failin belli bir miktar para cezasını yargılanmaksızın, önceden ödemeyi kabul etmesi şeklinde tezahür eder. (Özen, Köksal, 2021, s. 596)

³⁹⁴ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Madde 73/8: "Suçtan zarar göreni gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olup, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetle bağlı bulunan suçlarda, failin suçu kabullenmesi ve doğmuş olan zararın tümünü veya büyük bir kısmını ödemesi veya gidermesi koşuluyla mağdur ile fail özgür iradeleri ile uzlaştıklarında ve bu husus Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından saptandığında kamu davası açılmaz veya davanın düşürülmesine karar verilir."

Adalet Bakanlığının 2020 yılı istatistikleri incelendiğinde; 2017 yılında %49, 4 olan uzlaşma sağlanan dosya oranının 2020'de %51,8 olduğu, 2017 yılında %12,2 olan uzlaşma sağlanamayan dosya oranının 2020'de %9,2'ye düştüğü, uzlaşma teklifi kabul edilmeyen dosya oranının ise 2017 yılında %38,4 iken 2020'de %38,9 olduğu görülmektedir. Detaylı bilgi için bkz: <https://adlisicil.adalet.gov.tr> (Erişim Tarihi: 01.05.2024)

³⁹⁵ *Seri muhakeme usulü, müdafî huzurunda şüpheli tarafından kabul edilebileceği gibi, şüpheli tarafından da teklif edilebilir. Seri yargılama usulünde savcılık TCK madde 61'de sayılan hususları göz önünde bulundurarak suçun yaptırımını belirler ve görevli mahkemeden yazılı olarak seri muhakeme usulü uygulanmasını talep eder. Müdafî huzurunda şüpheliyi dinleyen mahkeme, suç tipinin seri muhakemeye elverişli olması durumunda savcılık talep yazısından daha ağır olmamak üzere hüküm kurar. Seri muhakeme şartlarının oluşmaması durumunda mahkeme savcılığın talebini reddederek, soruşturmanın genel hükümlere göre tamamlanması için dosyayı Cumhuriyet Başsavcılığına geri gönderir.*

saymak suretiyle belirlenmiş olan ve soruşturma neticesinde kamu davasına sebebiyet verecek suç tipleri bakımından uygulama alanı bulmaktadır³⁹⁶.

Hukuk yargılamasının daha etkin ve verimli yapılmasını sağlayacak yöntemlerden biri de sulh- arabuluculuk mekanizmasıdır. Hukuk yargılamasında uzun süredir var olan sulh müessesesinin hakimler tarafından tavsiye edilmesi ve özellikle sulhun ticari hayatta uzun ve karmaşık yargılama süreçlerinden daha etkin ve hızlı sonuç veriyor olması, arabuluculuk müessesesinin ortaya çıkmasına ortam oluşturmuştur.

Türk hukuk sisteminde 22.06.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu kapsamında mahkemeler tarafından yalnızca ön inceleme duruşması öncesinde teklif edilmesi mümkün olan sulhe teşvik etme işlemi, HUAK kapsamında kurumsallaştırılarak dava öncesinde yahut görülmekte olan dava sırasında anlaşma yoluna gidilmesine imkân tanımıştır.

İlk olarak 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 3.maddesinde yapılan değişiklik ile iş hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin dava yoluna başvurmadan önce arabulucuya başvurma zorunluluğu³⁹⁷ getirilmiştir. Akabinde 7521 Sayılı Yasa ile 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna 73/A maddesi eklenerek tüketici

³⁹⁶ Seri muhakeme usulünün uygulanabildiği suçlar:

- Hakkı olmayan yere tecavüz (TCK m.154, ikinci ve üçüncü fıkra),
- Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (TCK m.170),
- Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (TCK m.179, ikinci ve üçüncü fıkra),
- Gürültüye neden olma (TCK m.183),
- Parada sahtecilik (TCK m.197, ikinci ve üçüncü fıkra),
- Mühür bozma (TCK m.203),
- Resmî belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (TCK m.206),
- Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (TCK m.228, birinci fıkra),
- Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (TCK m.268),
- 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun 'un 13. maddesinin birinci, üçüncü ve beşinci fıkraları ile 15 inci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen suçlar.
- 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 93'üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç,
- 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanunun 2'nci maddesinde belirtilen suç,
- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun ek 2'nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde belirtilen suç. (Detaylı Bilgi İçin bkz:

<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2482021163432SM%20Su%C3%A7lar.pdf> (Erişim Tarihi: 21.04.2024)

³⁹⁷ 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 3.maddesi kapsamında getirilen zorunlu arabuluculuk müessesesinin iş hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından bazı istisnaları bulunmaktadır. Kanun koyucu 3. Maddenin 3. fıkrasında; “İş kazası veya meslek hastalığından kaynaklanan maddi ve manevi tazminat ile bunlarla ilgili tespit, itiraz ve rücu davaları hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz.” Hükmü ile bu istisnaları belirtmiştir. İş Kanunu md. 3 için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4857&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 21.04.2024)

mahkemelerinde görülecek³⁹⁸ olan uyuşmazlıklarda arabuluculuk zorunlu³⁹⁹ hale getirilmiştir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunun 5/A maddesinde yapılan düzenleme ile bu kanunun 4. maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar para olan alacak, tazminat, itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davalarında, dava açılmadan önce arabulucuya başvurma zorunluluğu getirilmiştir. 7445 sayılı İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 37. maddesi ile 1 Eylül 2023 tarihi itibarı ile Ortalıkın giderilmesi davaları ve kira tahliye ve tespit davaları bakımından arabuluculuk, dava şartı olarak getirilmiştir⁴⁰⁰.

Özünde olarak ihtiyari bir süreç olan arabuluculuk mekanizmasının, dünya genelinde olduğu gibi⁴⁰¹ Türkiye’de de dava şartı olarak düzenlenmesinin temel amacının

³⁹⁸ Tüketici Mahkemesinde dava açılabilmesi için davaya konu edilen uyuşmazlığın Tüketici Hakem Heyeti sınırının üstünde bir tutar bakımından ortaya çıkmış olması gerekmekte olup bu sınırı aşmayan uyuşmazlıklar bakımından başvuru zorunluluğu bulunmamaktadır.

³⁹⁹ 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 73/A/1 maddesi gereğince aşağıda belirtilen hususlar bakımından dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümler uygulanmaz:

a) Tüketici hakem heyetinin görevi kapsamında olan uyuşmazlıklar

b) Tüketici hakem heyeti kararlarına yapılan itirazlar

c) 73’üncü maddenin altıncı fıkrasında belirtilen davalar

ç) 74 üncü maddede belirtilen davalar

d) Tüketici işlemi mahiyetinde olan ve taşınmazın ayınandan doğan uyuşmazlıklar

TKHK md. 73/A/1 için bkz: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6502.pdf> (Erişim Tarihi: 21.04.2024)

⁴⁰⁰ 6325 sayılı Kanuna 18/A maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.

MADDE 18/B

(1) Aşağıdaki uyuşmazlıklarda, dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır:

a) Kiralanan taşınmazların 2004 sayılı Kanuna göre ilamsız icra yoluyla tahliyesine ilişkin hükümler hariç olmak üzere, kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklar.

b) Taşınır ve taşınmazların paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin uyuşmazlıklar.

c) 23/6/1965 tarihli ve 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunundan kaynaklanan uyuşmazlıklar.

ç) Komşu hakkından kaynaklanan uyuşmazlıklar.

(2) Arabuluculuk süreci sonunda tarafların anlaşması halinde anlaşma belgesi, taşınmazla ilgili olarak kanunlarda yer alan sınırlamalar ile usul ve esaslar gözetilmek suretiyle düzenlenir.

(3) Bu madde kapsamında düzenlenen anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerhin alınması zorunlu olup bu şerh taşınmazla ilgili anlaşma belgeleri bakımından taşınmazın bulunduğu yer, diğer anlaşma belgeleri bakımından ise arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden alınır. Mahkeme taşınmazla ilgili anlaşma belgeleri bakımından yapacağı incelemede anlaşma içeriğini, arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığı ve taşınmazla ilgili olarak kanunlarda yer alan sınırlamalar ile usul ve esaslara uyulup uyulmadığı yönünden denetler; bu kapsamda kurum veya kuruluşlardan bilgi veya belge talep edebilir ve gerektiğinde duruşma açabilir.

(4) “Anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerhin verilmesiyle ilgili diğer hususlar hakkında 18 inci madde hükmü uygulanır.”

⁴⁰¹ Arabuluculuk dünya genelinde uygulama alanı bulan bir mekanizma olup, genel olarak ihtiyari olarak ilerletilen bir süreçtir. Türkiye’de olduğu gibi diğer ülkelerde de dava şartı olarak zorunlu kılınma durumu söz konusudur. Ancak Amerika ve Kıta Avrupası ülkelerinde dava şartı arabuluculuk, Türkiye’ye göre çok daha sınırlı bir uygulama alanına sahipken, Türkiye’de arabuluculuğun dava şartı olduğu alanlar gitgide yaygınlaştırılmaktadır. (6325 sayılı Kanuna 18/A için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6325.pdf> Erişim Tarihi: 21.04.2024)

arabuluculuk mekanizmasının yaygınlaştırılmasını sağlamak olduğu ifade edilmekte ise de arabuluculuğun dava şartı olarak düzenlenmesini eleştiren görüşler de bulunmaktadır⁴⁰².

Ancak özellikle arabuluculuk mekanizmasının uygulamada istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir⁴⁰³. Ancak bu husus müessesenin gereksiz olduğu anlamına gelmemelidir. Aksine yukarıda sayılan her bir müessese ayrı ayrı daha etkin ve verimli bir yargı sistemini ortaya çıkaracak sistemin bir parçası konumundadır. Bu müesseselerin yargılama süreçlerini yavaşlatıyor olmasındaki temel sebep, uygulayıcıların müessese mantığında hareket etmiyor oluşudur. Tanrıver'e göre arabuluculuğa başvuru özendirilmek isteniyorsa zorunluluk şartı yerine, arabuluculuk kurumunun câzibe merkezi haline getirilmesi için mekanizmanın sağlayabileceği yararlar konusunda tüm kütle iletişim araçları etkin bir şekilde kullanılarak arabulucuğa ilişkin önyargıların aşılması sağlanmalı, sürecin işleyişine katkı sağlayacak tüm kurum ve kuruluşlar ve kamuoyu bilgilendirilmeli, hâkimlerin ve avukatların sürece aktif bir şekilde katılımlarının sağlanmasının yolları araştırılmalıdır⁴⁰⁴.

Adalet sisteminin hızlı ve etkin işleyişi devlet mekanizması açısından hayati bir önem taşımaktadır. Bağımsızlık ve tarafsızlık ilkesi çerçevesinde yargı organları tarafından yürütülen faaliyetlerin etkin ve verimliliği ancak yasama ve yürütme organları tarafından gerekli bütün tedbirlerin alması ve imkânların sağlanması ile mümkündür. Bu minvalde ilk olarak 1973–1977 yılları için hazırlanan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında⁴⁰⁵, adalet hizmetlerinin etkin, etkili ve verimli bir biçimde yürütülebilmesi amacıyla adalet hizmetleri bağlamında birtakım adlî politikalara da yer verildiği ve mevcut durumu incelemek amacıyla oluşturulan ihtisas komisyonları tarafından saptanan sorunların çözümü için raporlar hazırlandığı görülmektedir⁴⁰⁶.

Hukukun üstünlüğü, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkelerini temel alarak adalet hizmetlerinin adil, hızlı, verimli ve etkili bir şekilde sunulmasını sağlayacak politikaların

⁴⁰² Aşçı, 2019, s. 88-89., Tanrıver, 2020, s. 120-121.

⁴⁰³ Tanrıver, 2020, s. 128-129.

⁴⁰⁴ Tanrıver, 2020, s. 124-125.

⁴⁰⁵ 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı için bkz: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2024)

⁴⁰⁶ 3. Beş yıllık Kalkınma Planında adli politikalara ilişkin detaylı bilgi için bkz: (sayfa: 911-914) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2024)

geliştirilmesi ve uygulanması için hazırlanan adalet planlama sistematğine stratejik adalet yönetimi denilmektedir⁴⁰⁷.

2003 tarihli 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu⁴⁰⁸ ile kamu kuruluşları için yasal bir yükümlölük haline gelen stratejik plan yapma mecburiyeti kapsamında stratejik adalet yönetimini sağlamak amacıyla Adalet Bakanlığı tarafından ilk olarak 2010-2014 yılları arasında birinci stratejik adalet planı⁴⁰⁹ hazırlanmıştır. Bunu 2015-2019 yılları arasında yayınlanan ikinci stratejik plan⁴¹⁰, 2019-2023 yılları arasında yayınlanan üçüncü stratejik plan⁴¹¹ ve 2024-2028 yıllarını kapsayan dördüncü stratejik⁴¹² plan takip etmiştir. On İkinci Kalkınma Planı⁴¹³ ile yürütölmesi amaçlanan dördüncü Stratejik Adalet Planın, 2053 Vizyonu ve Kalkınma Planı Hazırlık Çalışmalarından elde edilen çıktılar doğrultusunda hazırlandığı ifade edilmektedir⁴¹⁴.

Özellikle 2015-2019 ikinci stratejik adalet planı kapsamında, birinci dönem stratejik kalkınma planına ilişkin olarak belirli başlıklar üzerinden bir analiz yapıldığı; bu analiz kapsamında teşkilatlanma bağlamında; Bakanlık bünyesinde Arabuluculuk Daire Başkanlığı, İnsan Hakları Daire Başkanlığı, Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, İnsan Hakları Tazminat Komisyonu ve Yurtdışı Teşkilatı kurulduğu, adalet personelinin meslek içi eğitimini gerçekleştirmek amacıyla kurulması planlanan eğitim merkezlerinin mevzuat altyapısının tamamlandığı ve personellerin çalışma biçimine değışiklik yapmak

⁴⁰⁷ Adalet Bakanlığı Stratejik Planı (2010-2014):

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/24122019093355stratejikplan.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2024)

⁴⁰⁸ 2003 tarihli 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5018&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 01.05.2024)

⁴⁰⁹ Birinci Stratejik Adalet Planı için bkz:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/24122019093355stratejikplan.pdf> (Erişim tarihi: 02.05.2024)

⁴¹⁰ İkinci Stratejik Adalet Planı için bkz:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/24122019093342Stratejik-Plan-2015-2019.pdf> (Erişim tarihi: 02.05.2024)

⁴¹¹ Üçüncü Stratejik Adalet Planı için bkz:

[https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/27102020154519Stratejik%20Plan%20\(2019-2023\)%2023.10.2020.pdf](https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/27102020154519Stratejik%20Plan%20(2019-2023)%2023.10.2020.pdf) Erişim tarihi: 02.05.2024)

⁴¹² Dördüncü Stratejik Adalet Planı için bkz: <https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-bakanligi-2024-2028-stratejik-planlama-hazirlik-programi21092023031843> (Erişim Tarihi: 05.05.2024)

⁴¹³ Detaylı bilgi için bkz:

<https://onikinciplan.sbb.gov.tr/> (Erişim tarihi: 02.05.2024)

⁴¹⁴ Detaylı bilgi için bkz:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-bakanligi-2024-2028-stratejik-planlama-hazirlik-programi21092023031843> (Erişim Tarihi: 05.05.2024)

amacıyla uzman personel istihdamı yapıldığı görülmektedir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen, 1984 tarihli Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'un bir bütün olarak yenilenemediği ifade edilmektedir⁴¹⁵.

2024-2028 yıllarını kapsayan dördüncü stratejik planda öne çıkan hususlar ise “hukukun üstünlüğü, adil yargılanma hakkı, makul sürede yargılanma hakkı, insan haklarına duyarlılık, adalete kolay erişim, etkinlik ve verimlilik, alternatif çözüm yöntemleri, hizmet memnuniyeti, kurumsal kapasitenin artırılması “olarak belirtilmiş, bu minvalde Bakanlık tarafından “adalet teşkilatının kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi, adalet hizmetlerinin performans ve verimliliğinin artırılması, adil yargılanma hakkı çerçevesinde ceza adaleti sisteminin etkinliğinin artırılması, hukuk ve idari yargılama süreçlerinin sadeleştirilmesi ve etkinliğinin artırılması, insan haklarının ve savunma hakkının güçlendirilmesi, adalete erişimin kolaylaştırılması ve adalet hizmetlerinden memnuniyetin artırılması” hedeflenmiştir⁴¹⁶.

⁴¹⁵ Detaylı bilgi için bkz:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/24122019093342Stratejik-Plan-2015-2019.pdf> (Erişim Tarihi: 05.05.2024)

⁴¹⁶ Detaylı bilgi için (sayfa 6) bkz: <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/adalet-bakanligi-stratejik-plan-2024-2028-29-04-20244-20-pm.pdf> (Erişim tarihi: 11.05.2024)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YARGILAMA SÜRECİNİN BİR AKTÖRÜ OLARAK AVUKATLAR

3.1. Anayasal Bir Güvence Olarak Savunma/Savunulma Hakkı

Savunma/savunulma hakkı, 1982 Anayasası'nın 36. maddesinde "Herkes meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak, iddia ve savunma hakkına sahiptir." şeklinde düzenlenmiştir⁴¹⁷. Bu madde ile sadece savunma hakkının değil, iddia hakkının da güvence altına alındığı görülmektedir. Kural olarak iki ayrı hak olan iddia ve savunma hakkı, birbiriyle olan sıkı ilişkisi nedeniyle ekseriyetle birlikte anılmaktadır. Ancak, özellikle ihlal edilen bir hak olması nedeniyle savunma hakkının ön plana çıktığı görülmektedir.

Savunma hakkının temel dayanağı masumiyet karanesidir. Kişi, kendisine yöneltilen iddiaların haksız olduğunu ve mağduriyete sebep olduğunu ileri sürerek, iddialara karşı kendisini savunma imkânı bulmaktadır. Bu minvalde savunma hakkı, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına hizmet ederek hukuki uyuşmazlıkların çözümünde önem arz etmekte olup, mezkûr hakkın kullanımı bireysel faydanın yanı sıra kamusal faydanın da ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Savunma hakkı, temellerini anayasada belirtilen hukuk devleti ilkesi çerçevesinde yapılacak olan adil yargılanma hakkından almaktadır⁴¹⁸ ve adil hüküm açısından savunma hakkının tanınması ve korunması zorunludur. Bireylerin ve devletlerin kurallara uyup uymadığını denetleyecek mekanizmaların, sağlıklı ve nesnel bir şekilde çalışabilmesi bakımından savunma hakkının özel bir yeri bulunmaktadır. Zira, tarafsız ve bağımsız bir mahkemede yargılanmayarak savunma hakkından yoksun bırakılan bir kişinin, hukuk devleti ilkesi çerçevesinde temel haklara sahip olduğu söylenemez⁴¹⁹.

⁴¹⁷ Anayasa md. 36 için bkz:

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/#:~:text=MADDE%2036%2D%20Herkes%2C%20me%C5%9Fr%C3%BB%20vas%C4%B1ta,ile%20adil%20yarg%C4%B1lanma%20hakk%C4%B1na%20sahiptir.&text=Hi%C3%A7bir%20mahkeme%2C%20g%C3%B6rev%20ve%20yetkisi%20i%C3%A7indeki%20davaya%20bakmaktan%20ka%C3%A7%C4%B1namaz.> (Erişim Tarihi: 03.05.2024)

⁴¹⁸ Zafer, 2013, s. 516

⁴¹⁹ Yarsuvat, 1995, s. 98.

Savunma hakkı, yargılama sırasında suçlamalardan kurtulmak için kullanılan söz ve düşünce özgürlüğü olarak da nitelendirilebilir⁴²⁰. Bu anlamda savunmayı, savcının mahkûmiyet talep eden esas hakkındaki mütalaasına karşı verilen esasa ilişkin savunma olarak anlamak mümkündür⁴²¹. Ancak savunması kapsamında sanık, aktif bir savunma yapmak zorunda değildir, kendisine isnat edilen suçla ilgili olarak susmayı da tercih edebilir. Susma hakkının temelinde, sanığın kendi aleyhine tanıklık ettirilememesi, aktif olarak muhakemeye katılmaya zorlanamaması yatmaktadır. Şüphe üzerine kurulu olan ceza yargılamasında ve iddia ile ihtimallerden biri yani sanığın suçlu olduğu ileri sürülmektedir⁴²². İddianın çürütülmesi⁴²³ olarak da tanımlanabilecek olan savunma ile sanığın masum olduğu ihtimalinin savunulmasına imkân tanınmaktadır ki; yapılacak olan yargılama neticesinde verilecek hüküm adil olsun.

Ceza muhakemesinde sanığa muhakeme sürecinin bir süjesi olması nedeniyle savunmasının içeriğini belirleme ve savunma için yardıma ihtiyacı olup olmadığına karar verme hakkı tanınmıştır⁴²⁴. Savunma hakkı çerçevesinde sanık kendisini bizzat savunabileceği gibi bir avukatın yardımından yararlanarak da savunma yapabilir. Sanığın bireysel savunma hakkı, müdafiden yararlanma ve müdafî tarafından savunulma haklarını içinde barındırmaktadır. Müdafî, sanığın bireysel olarak kendini savunması için hukuki bilgisi ile ona yardım etmenin yanı sıra müvekkilini savunma hakkına da sahiptir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi müdafî seçimini sanık bakımından mutlak bir hak olarak görmemekle beraber müdafî tayininde sanığın iradesine üstünlük tanımaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında da sanık iradesi ile seçilmiş olan müdafî, zorunlu müdafiden her daim önce gelir. Nitekim CMK m.156/3'e göre Baro tarafından görevlendirilen bir müdafinin görevi, sanık tarafından seçilen başka bir avukatın görevlendirilmesi ile sona ermektedir.

⁴²⁰ Centel, 1984, s. 11.

⁴²¹ CMK m. 216 için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5271.pdf> (Erişim tarihi: 12.05.2024)

⁴²² Erem, 1984, s. 691.

⁴²³ Öztekin, 1984, s. 252.

⁴²⁴ Demirbaş, 2011, s.76-77

Kanun koyucu tarafından, savunma faaliyetini resmi makamlar önünde yasalara göre yürüten ve sanığın yardımcısı konumunda olan dava vekili müdafî olarak nitelendirilmektedir⁴²⁵. Müdafî, ceza yargılaması sırasında özellikle devletin kurallara uyup uymadığını denetleyecek olan kişidir. Bu nedenle bir hukuk devletinde, savunma hakkı kapsamında müdafiden yararlanma hakkının korunması zorunludur ve bu hakkın sınırları ancak bu hakkın özünü ortadan kaldırmayacak şekilde kısıtlanabilir⁴²⁶.

Savunma/savunulma hakkının en temel unsuru, sanığın müdafisini özgürce seçebilmesi ve seçtiği müdafinin müvekkilini savunma hakkını etkin bir şekilde kullanabilmesidir⁴²⁷. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda kamu görevlisi olarak kabul edilen müdafî, sanıktan ayrı bir savunma süjesi olarak sayılmakta, sanığa tanınan hak ve yetkilerin aynısı birkaç konu hariç tek tek saymak suretiyle açıkça müdafîye de tanınmaktadır⁴²⁸. Sanık yargılamaya ilişkin haklarını bizzat kullanabileceği gibi müdafisi ile ayrı ayrı da kullanabilir yahut bu hakları yalnızca müdafinin kullanmasına izin verebilir.

Ceza muhakemesi sistemimizde müdafî, şüpheli ya da sanığın temsilcisi değil yardımcısı olarak nitelendirilmiştir. Bu nedenle kural olarak şüpheli/sanık ile müdafî arasında vekâlet ilişkisi kurma zorunluluğu yoktur. Şüpheli/sanık ile müdafî arasında müdafinin yardımcı olarak seçildiğini ortaya koyan bir ispat vasıtasının varlığı yargılama işlemlerinin avukat tarafından gerçekleştirilebilmesi için yeterlidir.

Savunma hakkı literatürde dar anlamda savunma hakkı ve geniş anlamda savunma hakkı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dar anlamda savunma hakkı, şüphelinin yetkili merciler önünde, işlediği iddia edilen suçu işlemediğini, gerçekleştirilen fiilin hukuka aykırı olmadığını, cezalandırılmasına yer olmadığını yahut iddia edilenden daha az cezayı hak ettiğini ileri sürmesi olarak ifade edilmektedir⁴²⁹. Dar anlamda savunmanın fiili ve hukuki yönleri bulunmaktadır.

⁴²⁵ Centel, 1984, s. 48.

⁴²⁶ Zafer, 2013, s. 516

⁴²⁷ Zorunlu müdafiliğin söz konusu olduğu hallerde ise, atanan müdafinin özgürce kendisine verilen yetkileri yani “görevlendirildiği kişiyi savunma hakkını” kullanabilmesidir.

⁴²⁸ Örnek verecek olursak; sanığın müdafiden bağımsız olarak tanıklara soru sorma, temyiz dilekçesi verme, tahliyesini talep etme, soruşturma ve kovuşturma evrakını görebilme hakkı vardır. Zira ceza yargılamasında şüpheli veya sanığın savunma hakkının müdafîye devri söz konusu değildir.

⁴²⁹ Örneklerini artırmak mümkün olmakla beraber sanığın suça konu edilen fiili hukuka uygunluk sebepleri kapsamında gerçekleştirdiğini veya somut olayda şahsi cezasızlık sebeplerinin mevcut bulunduğunu ileri sürmesi halinde dar anlamda savunmadan söz edilir.; Detaylı bilgi için bkz: Feyzioğlu, 2002, s. 204, 205-203

Geniş anlamda savunma ise suç isnadında bulunulan şüpheliye devlet veya bireyler tarafından yöneltilen idari, hukuki ve hukuk dışı bütün eylem ve işlemlere karşı şüphelinin kendisine tanınan bütün yasal imkânlardan faydalanarak kendisini savunmasıdır. Geniş anlamda savunmayı aktif savunma olarak nitelendirmek de mümkündür⁴³⁰. Şüphelinin/sanığın bütün haklarını geniş anlamda savunma hakkı kavramı altında toplamak mümkündür⁴³¹

Savunma hakkına ilişkin olarak literatürde yapılan bir diğer ayrım ise maddi anlamda savunma ve hukuki anlamda savunmadır. Şüpheli/sanık tarafından işlendiği iddia edilen fiilin gerçekten işlenip işlenmediğine ilişkin olarak yapılan ve bizzat sanığın kendisi tarafından da yapılabilecek olan savunma türü maddi savunma olarak nitelendirilmektedir. Suça konu edilen fiilin hukuk kuralları karşısındaki durumu bakımından yapılan savunma ise hukuki savunmadır ve genellikle müdafî tarafından gerçekleştirilmekte olan bu savunma türüne kolektif savunma da denilmektedir⁴³². Sanığın müdafî yanındayken yahut tek başınayken geniş anlamda savunma haklarını kullanabilmesi müdafî tarafından bilgilendirmesine bağlıdır. Ancak uygulamada geniş anlamda savunma hakkının ekseriyetle müdafî tarafından kullanıldığı sanığın sorgu süreci dışında aktif olmadığı görülmektedir⁴³³.

Türk ceza muhakemesinde müdafîye Aglo-Amerikan ceza muhakemesinde olduğu gibi merkezi bir rol verilmemekte, savcılık makamının ve mahkemenin re'sen araştırma ilkesi çerçevesinde lehe olan delilleri de araştırma yükümlülüğü bulunması nedeniyle, müdafîye neden ihtiyaç duyulduğu dahi sorgulanabilmektedir⁴³⁴. Ancak savcının, kendisini devlet tarafından verilen soruşturma görevine koşullanması ve devletin vekili gibi hareket etme ihtimalinin yüksek olması sanığın lehine olan delillerin gözden kaçırılmasına sebebiyet verebilmektedir.

Ceza yargılama sistemimizde silahların eşitliği ilkesi benimsenmesine rağmen delil toplama sürecinin taraf muhakemesine göre şekillendirilmemiş olması, sanığın ceza

⁴³⁰ Ergül, 1990, s. 591.

⁴³¹ Geniş anlamda savunma hakkı kapsamında; sanık tarafından soru sorma, itiraz etme, açıklama yapma, işlemlerde hazır bulunma ve dilekçe verme gibi haklarını kullandığı ifade edilmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Demirbaş, 1996, s. 52

⁴³² Centel, Zafer, 2022, s. 131.

⁴³³ Zafer, 2013, s. 513.

⁴³⁴ Zafer, 2013, s. 521

soruşturmasını yürüten yargı mercileri karşısında daha zayıf bir pozisyonda yer almasına sebebiyet vermektedir. Çoğu zaman gerekli hukuki bilgiye sahip olmayan sanığın, tutuklu olması yahut yeterli maddi imkanının bulunmaması gibi nedenler araştırma yapma olanağını kısıtlamaktadır. Ancak müdafî, yargılama sürecindeki zayıf noktaların tamamını sanığın lehine ortaya koyarak taraflar arasında denge kurabilecek yetkinliktedir.

Bu nedenle özellikle önemli davalar bakımından yargılamalara müdafî katılımı önem arz etmektedir. Hâkimlerin, savcılarının, avukatların ve hatta mahkeme personellerinin yetkinliği, yargılama faaliyetinin kalitesini önemli ölçüde etkilemektedir. Avukatlar, hâkim ve savcılar gibi yargı mekanizmasının kurucu unsurlarındandır⁴³⁵ ve avukatların yargılama sürecinde savunma hakkının yerine getirilmesi için göstereceği çaba kaliteli bir yargının vazgeçilmez unsurlarındandır.

3.2. Yargı Sistematiği İçinde Avukatların Rolü

Bu çalışma ile amaçlanan, yargılama sürecinin etkinliğine ve verimliliğine ilişkin ampirik bir çalışma gerçekleştirerek, teoride hedeflenen adli kalite arayışının sahadaki karşılığını incelemektir. Bu doğrultuda, yargılama aktörlerinden biri olan avukatların uygulamaya ilişkin deneyim ve tecrübelerine ilişkin verilerin çalışmaya eklenmesine karar verilmiş olduğundan, bu bölümde öncelikle Türk yargı sistematiğimizde yer edinen avukatlık mesleği, avukatlık mesleğinin gelişim süreci ve yasal pozisyonu üzerinde bir inceleme yapılacaktır. Akabinde, avukatlar ile yapılacak olan mülakatlar neticesinde elde edilen bilgi ve bulguların analizi ve değerlendirmesi yapılarak, teorik olarak ele aldığımız “Türkiye’de Yargının Etkinliği ve Verimliliğine” ilişkin olarak girdiğimiz teorik arayış, avukatlar üzerinde yapılacak olan inceleme ile somut olarak ele alınmaya çalışılacaktır.

3.2.1. Bir Meslek Olarak Avukatlık

Avukat sözcüğü Eski Yunan dilinde, üstün, ayrıcalıklı ve güzel konuşan anlamlarına gelen “Advo-Catus” kelimesinden türetilerek dilimize yerleşmiş olup, avukatlık mesleğinin tarihi Eski Yunan ve Roma’ya kadar dayanmaktadır⁴³⁶. Nitekim Sokrates tarafından

⁴³⁵ Avukatlık Kanunu m.1: “Avukat, yargının kurucu unsurlarından olan bağımsız savunmayı serbestçe temsil eder.”

⁴³⁶ Battal, 1985, s.5-6,

yapılan savunma, savunma tarihinin yazılı belgelerdeki başlangıç tarihi olarak kabul edilmektedir⁴³⁷.

Eski Yunan'da "synagore" adında sanığın yanında sanığa yardım eden ve sanığın açıklamalarını tamamlayan kimseler bulunmaktaydı. Bir süre sonra kendilerine "legographes" adı verilen ve ücreti mukabilinde tarafların mahkemelerde söyleyeceği sözleri nutuk halinde yazan yardımcılarının ortaya çıktığı, daha sonra bu yardımcılarının taraf yanında mahkemelerde bulunmaya başladığı ve bunlar tarafından yazılan dilekçeler üzerinden tartışmalar yapıldığı görülmektedir⁴³⁸.

Tarihte ilk baro, Atina'da kurulmuş olup, Draca ve Salon tarafından çok sert kurallara tabi tutulmuştur. Eski Yunan'da bir avukat dürüstlük yolundan ayrılmadan müvekkilin haklarını eksiksiz bir şekilde savunmalı, davasında haksız olduğunu anlarsa davasından vazgeçmeliydi. Kurallara göre avukatlık mesleği hür ve erkek kişiler tarafından yapılabilmekteydi. Ancak, anne babasına saygısızlıktan cezalandırılanlar, vatan savunmasına veya kanun tarafından verilen görevlere katılmayı reddedenler, gayri ahlaka işlerle uğraşanlar, sefahat yerlerinde görülenler ve mirasyediler avukatlık yapamazdı⁴³⁹. Eski Roma'da avukatlık bir onur meleği olarak ifade edilmekte ve yapılan iş karşılığında ücret alınması onur kırıcı bir davranış olarak kabul edilmekteydi. Avukatın müvekkilinin ortağı haline gelmesini engellemek ve bağımsız olmasını sağlamak amacıyla "guato litis" yani ücret sözleşmesi yasağı bulunmaktaydı.

16. yüzyılın başlarına gelindiğinde Avrupa'da avukatların loncalar halinde örgütlendiği, mesleğini icra etmek isteyen bir avukatın loncaya katılım sağlamasının zorunlu tutulduğu, 1574-1715 yılları arasında ise loncaların güçlerinin giderek arttığı ve çeşitli ayrıcalıklar elde ettiği görülmektedir. Elde edilen bu ayrıcalıklar için yüksek vergiler ödeyen lonca ustalarının, bu vergi yükünü karşılayabilmek için öğrencilerinin çıraklık dönemini uzattığı ve ustalığa geçiş bedelini yüksek tuttuğu görülmektedir⁴⁴⁰.

Ancak Fransız İhtilali ile tüm geleneksel kurumlarda olduğu gibi Avukat Loncalarının da yıkıldığı, 1791 tarihli La Chapelier Kanunu ile her türlü mesleki eylem birlikteliğinin

⁴³⁷ Çelik, 1999, s. 8.

⁴³⁸ Erem, 1984, s. 5-6

⁴³⁹ Erem, 1985, s. 207.

⁴⁴⁰ İnsel, 1993, s. 267.

yasaklandığı görülmektedir⁴⁴¹. Devrim sonrasında ortaya çıkan yeni toplumsal düzende, mesleki ayrıcalıklar etrafında örgütlenme mantığı, yerini mesleki çıkarlar etrafında örgütlenmeye bırakmış, baroların bugünkü klasik biçimi ortaya çıkmaya başlamıştır.

Modern dönemde avukat, kamunun tarih sahnesine çıkışına, ulus devletlerin oluşumuna toplumsal aktör olarak katılmıştır. Ancak kamunun çözülüş dönemi olarak da ifade edebileceğimiz global dünya döneminde asıl kimlikler değerlerini kaybetmiş, bir takım alt kimlikler değer kazanmıştır. Yapılan iş itibarıyla kamusal özellik taşıyan avukatlık mesleği de pazara mal edilerek serbest meslek olarak nitelendirilmiştir.

3.2.2. Türk Hukuk Sisteminde Avukatlık Mesleğinin Gelişim Süreci

Avukatlık mesleğinin Türkiye’deki gelişimini kronolojik olarak incelemek, mesleğin gelişimi sırasında elde edilen kazanımların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu minvalde avukatlık mesleğini kronolojik olarak ele alacağımız dönemler aşağıdaki gibidir:

- Tanzimat Öncesi Dönem
- Tanzimat Sonrası Dönem
- Meşrutiyet Dönemi
- Cumhuriyet Dönemi
- 13.03.1969 tarihli 1136 sayılı Avukatlık Kanunu
- 4667 sayılı Kanunla 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler

Tanzimat’tan önce Devlet-i Âli Osmani’de davalar ve uyuşmazlıklar kural olarak şer’i hükümlere göre çözümlenmekteydi. Ancak zamanla, kadı yanında çalıştıktan sonra ayrılmış olan, davaları ayrıntıları ile bilen kişiler tarafından ücreti mukabilinde taraflara yardım eden “muhzır” isimli bir meslek grubu ortaya çıkmıştır. Bu kişilerin taraflar adına mahkemeye giderek başvurma yaptığı da bilinmektedir⁴⁴².

Bunun yanı sıra kökenleri 1800’lü yıllardan daha eskiye uzanan, tarafların yazılı savunma yapmalarında yardımcı olan bir meslek grubu olarak bilinen “Arzuhalciler” adında bir sınıf bulunduğu görülmektedir. Avukatın iki asli vazifesinden biri olan “yazı ile müdafaa”

⁴⁴¹ Özkent, 1940, s. 231.

⁴⁴² Özkent, 1940 s. 50.

görevini yapıyor olmaları nedeniyle arzuhalciler, Türk avukatlık mesleğinin çekirdeği konumundadır⁴⁴³.

Tanzimat döneminde gerçekleştirilen kanunlaştırma hareketlerini, karmaşık bir yapıda olan Osmanlı Hukuk Sistemindeki bürokratik yapıyı yeniden gözden geçiren, hukuk sisteminin işleyişi için yeni kurallar koyan ve yeni kurumlar oluşturan kanunlaştırma hareketleri olarak ifade etmek mümkündür⁴⁴⁴.

Bu dönemde kanuni düzenlemeler, hukuk eğitimi ve adliye teşkilatlanması bakımından yapılan düzenlemelerde şeri hukukun, hukuk alanındaki mutlak otoritesine son verilerek batı zihniyetini esas alan reformist bir yaklaşımla hareket edildiği görülmektedir. Mesleki formasyon açısından batıyı temsil eden avukatlık mesleğinin de Tanzimat Dönemi kanunlaştırma hareketleri ile yeni bir meslek olarak Osmanlı hukuk sistemine ithal edildiği görülmektedir⁴⁴⁵.

Bu kapsamda ilk olarak 13.01.1876 tarihinde yürürlüğe giren Dava Vekilleri Nizamnamesi ile avukatlık mesleğine ilişkin düzenlemeler yapılmış, taraflara ait muhakeme işlerini vekalet ile görmeyi üzerlerine alan kişilere resmen “dava vekilliği” unvanı verilmiştir. Nizamname ile dava vekili olabilmek için Hukuk Mektebi mezunu olma şartı getirilmiş, ayrıca Mektebi Sultaniye’ de de sınıf açılarak hukuk dersleri okutulmaya başlanmıştır. Buradan mezun olanların da Adliye Nazırlığı tarafından yapılan sınavı başarı ile geçmeleri halinde dava vekilliği yapabilecekleri kabul edilmiştir.

Bu dönemde ihtiyaç üzerine değil, ithal edilmek suretiyle ile hukuk sistemimize getirilmiş olan avukatlık mesleğini icra etmekte olan dava vekilleri mesleklerini Adliye Nazırlığına bağlı olarak gerçekleştirmekteydi ve mesleklerini bağımsız olarak ifa etmeleri mümkün değildi.

Dava Vekilleri Nizamname ile kurulacağı ifade edilen Hukuk Mektebi, 17 Haziran 1880 tarihinde eğitim vermeye başlamıştır, Okul yönetmeliğinin 35. Maddesi ile de Hukuk Mektebinden mezun olanların dava vekilliği yapma hakkı kazanacağı açıkça tekrar belirtilmiştir⁴⁴⁶.

⁴⁴³ Özkent, 1940, s. 40

⁴⁴⁴ Güner, 2016, s. 389

⁴⁴⁵ Özman, 2011, s. 87.

⁴⁴⁶ Mehmet Ali Avni Bey, 1935

1884 tarihinde çıkartılan “Rumeli-i Şarki Vilayetine Mahsus Avukatlık Kanunu” ile Türk hukuk tarihinde ilk defa bir kanun metninde “avukat” tabiri kullanılmıştır. Birinci Meşrutiyetin ilanından sonra 1916 tarihli “Memalik-i Osmaniye’de Bulunan Ecneblerin Hukuk ve Vezaifi” Hakkındaki Geçici Kanun ile avukatlık mesleğinin yalnızca Türkler tarafından ifa edilebileceği belirtilmiştir.

1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasının imzalanmasının akabinde, devrim kanunları başta olmak üzere birçok alanda kanunlaştırma hareketine girilmiş, hukuk eğitiminin yeni rejimin esaslarına göre düzenlenmesi amacıyla devrimci bir hukuk öğretim kurumunu olarak kabul edilen Ankara Adliye Hukuk Mektebi kurulmuştur. Bu tarihe kadar İstanbul Darülfünunu Hukuk Mektebinde verilmekte olan hukuk eğitiminin geleneksel çizgide olması ve yılda kırk mezun kapasitesiyle ihtiyaç duyulan hukukçu açığını kapatmasının imkânsız olduğu gibi gerekçelerle açılan Ankara Adliye Hukuk Mektebinin kurulması ile asıl amaçlanan ise iktibas edilen kanunları uygulayabilecek kadrolar yetiştirerek, ideolojik anlamda eski zihniyeti yansıttığı düşünülen İstanbul geleneğine alternatif oluşturmak olduğu açıkça belirtilmiştir⁴⁴⁷.

Bu minvalde geleneksel çizgisi nedeniyle 31 Temmuz 1933 tarihinde İstanbul Darülfünunda eğitim vermekte olan geleneksel kadrolar tasfiye edilerek, müfredat değişikliğine gidilmiştir⁴⁴⁸.

Cumhuriyet döneminde avukatlık mesleğini düzenleyen ilk ciddi kanun, 17 maddeden oluşan 1924 tarihli Muhamat Kanunu’dur. İstanbul Barosu İç Nizamnamesinin tatbik talimatnamesi niteliğinde olan bu yasa, “baro” ve “avukat” kavramlarını ilk defa kullanması nedeniyle önem arz etmektedir. Yasa kapsamında avukatlık mesleğine ulusal düzeyde bir düzenleme getirilerek, bu kanun kapsamında gerekli şartları taşımayan dava vekillerinin levhadan silinmesi için Tefrik Meclisi kurulmuş, kurulan meclis 960 dava

⁴⁴⁷ 5 Kasım 1925 tarihinde Mustafa Kemal tarafından yapılan Ankara Hukuk Mektebinin açılış konuşması: “Bugünkü hukuki faaliyetlerimizin esbabını izah etmiş oluyorum ümidindeyim. Büsbütün yeni kanunlar vücuda getirerek eski esasatı hukukiyeyi temelinden kal’etmek teşebbüsündeyiz. Ve yeni esasat-ı hukukiye ile elifbasından tahsile başlayacak bir yeni hukuk neslini yeti yeni hukuk neslini yeti yeni hukuk neslini yetiştirmek için bu müessesatı açıyoruz. Bütün bu icraatta için mesnedimiz milletin istidat ve kaabiliyeti ve irade-i kat’iyesidir. Bu teşebbüslerde arkadaşlarımız, yeni hukuku, bizimle beraber, bahsettiğim mahiyette anlamış olan güzide erbabı hukukumuzdur. Hayatı umumiyemizin yeni esasatı hukukiyesi nazari ve tatbiki sahada tecelli ve tahakkuk edinceye kadar geçecek zamanı temin eden bizzat milletimiz ve onun inkılabındaki yorulmaz ve yıpranmaz kuvvet olacaktır.

⁴⁴⁸ Güner, 2016, s. 394.

vekilinden 473'ünü levhadan silerek savunma mesleği tarihinde eşi görülmemiş bir tasfiye hareketi gerçekleştirmiştir⁴⁴⁹.

İstanbul Barosu'nda yapılan büyük tasfiye işleminden hemen sonra yapılan genel kurulda muhalif tutumuyla dikkat çeken Lütfi Fikri Bey'in⁴⁵⁰ Baro Reisliğine seçilmesi, bundan sonra yapılacak yasal düzenlemelerle avukatlık mesleği üzerindeki kontrolün sıkılaştırılması gerektiği düşüncesine neden olmuş, bu bağlamda 27 Haziran 1938 tarihinde yeni bir avukatlık kanunu hazırlanmıştır. Devletçilik zihniyetinin derinleştirilmeye çalışıldığı 3499 sayılı Avukatlık Kanunu'nda yer alan bazı düzenlemeler incelendiğinde cumhuriyet dönemi avukatlarının hangi koşullar altında çalıştığını açıkça gözler önüne sermektedir.

3499 sayılı Avukatlık Kanunun 117. maddesi kapsamında suç isnat edilen avukatların savunmasının alınmasına gerek olmadığı belirtilmiştir, özellikle belirli davaları alan avukatların meslekten men edilmesinin mümkün olduğu, irtica, milli şuur ve birliğe aykırı hareket eden kişilere savunma hakkı verilmediği görülmektedir. Bu düzenlemeler ile avukatların meslekten men tehdidi altında bulunduğu ve avukatların ve siyasi suçlardan yargılanan sanıkların savunma haklarının ellerinden alındığı görülmektedir⁴⁵¹.

1924 Anayasasına göre kuvvetler ayrılığı ilkesinin çok daha fazla benimsendiği 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesi ve birçok yeni Anayasal kurum oluşturulmuştur. Bu minvalde Türkiye Barolar Birliği⁴⁵², 1961 Anayasası ile anayasal statü verilen on meslek kuruluşundan biri olarak kabul edilmiştir.

3499 sayılı yasa üzerinde yürürlükte kaldığı 30 yıl boyunca farklı tarihlerde birçok değişiklikler yapılmış ise de 1961 Anayasa değişikliği sonrasında, 3499 sayı yasanın günün gereklerine yanıt vermesinin olanaksız hale geldiği kabul edilerek yeni bir yasa hazırlığına girişilmiştir⁴⁵³. 19.03.1969 tarihinde kabul edilen 1136 sayılı Kanun ile Adalet Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen birçok görev, TBB'ye devredilerek, avukatların örgütlenmelerine ilişkin yeni düzenlemeler yapılmıştır.

⁴⁴⁹ İnancı, 2001, s. 135-163

⁴⁵⁰ Çulcu, 1992, s. 187.

⁴⁵¹ İnancı, 2001, s. 135-163

⁴⁵² Elverişli, 2014, s. 3.

⁴⁵³ Sav, Toprak, 1973, s. 94.

1969 tarihli 1136 sayılı Kanunda avukatlık mesleğinin bir kamu hizmeti olduğu vurgusu yapılmış, bunun yanı sıra avukatlık bir serbest meslek olarak kabul edilmiş, avukatın vekaletname olmaksızın dosya inceleyebilmesi, evraktan örnek çıkarabilmesi ve tebligatları icra ettirebilmesi gibi yetkilerinin üzerinde durulmuştur. Buna ek olarak Avukatlık ruhsatının Adalet Bakanlığından değil Türkiye Barolar Birliğinden alınması esası getirilmiştir. Düzenleme ile savunma mesleği olarak kabul edilmekte olan avukatlık mesleği, hak arama mesleği olarak nitelendirilmiştir. Böylelikle avukatların çekişmesiz yargı işlerini de takip edebilmesinin önü açılmıştır.

3499 sayılı Avukatlık Kanunun 117. maddesine, 1136 sayılı Kanunda yer verilmediği görülmektedir. Ancak, yasal olarak kaçınılan bu düzenleme fiilen uygulanmaya devam edilmiş, siyasi davalarda yargılanan sanıkların vekilliğini üstlenen avukatlar maliyeye gönderilmek, defterler incelemesine tâbi tutulmak ve ciddi para cezaları ödettirilmek suretiyle idari yollardan cezalandırılmıştır.

Halihazırdaki Avukatlık Kanunu 1969 tarihli 1136 sayılı Kanundur. Ancak mezkûr kanun üzerinde 02.05.2001 tarih 4667 sayılı Kanun ile köklü değişiklikler yapılmıştır⁴⁵⁴. Avukatlık mesleğinin gelişimi açısından önemli değişikliklerin yapıldığı 4667 sayılı Kanun ile yapılmış olan birkaç değişikliği şu şekilde incelemek mümkündür:

- 4667 sayılı kanun ile ‘Avukatlık Sözleşmesi’ başlıklı on birinci kısım yeniden ele alınarak, avukat ile iş sahibi arasındaki ilişki, avukatlık sözleşmesinden kaynaklanan tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak belirtilmiştir. İş sahibi ile avukat arasında ücret konusunda yaşanacak uyuşmazlıkların ‘Baro Hakem Kurulları’ eliyle çözülmesi kararlaştırılmıştır.
- 4667 sayılı Kanunu kapsamında 35. madde üzerinde yapılan değişiklik ile avukatların tekel hakkı genişletilmiş, sermaye şirketlerinden anonim ortaklıklar ile ortak sayısı 100’ün üzerinde olan yapı kooperatiflerine sözleşmeli avukat bulundurma zorunluluğu getirilmiştir.
- Hukuk literatüründe 35/A olarak da bilinen düzenleme, 4667 sayılı kanun ile getirilmiştir. Bu düzenleme kapsamında avukatlara taraflar adına uzlaşma

⁴⁵⁴Detaylı bilgi için bkz:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/05/20010510.htm#1> (Erişim Tarihi. 15.05.2024)

toplantısı isteme ve ilam niteliğinde uzlaşma tutanağı düzenleme yetkisi verilmiştir.

- 4667 sayılı kanun ile avukatların tüzel kişiliği olan ve olmayan ortaklık kurabilmelerine imkân tanıyan düzenlemeler yapılarak, ortak çalışmanın koşulları yeniden düzenlenmiştir.
- 4667 sayılı kanun ile TBB’de sosyal güvenlik ödeneği ve staj kredisi alanları bakımından kaynak oluşturulması hususu da düzenlenmiştir.
- 4667 sayılı kanun ile Baro yönetim kurullarının avukat adayının levhaya yazılması ve baroların levhadan isim silme kararlarına karşı yapılan itirazlarda son söz TBB’ye bırakılmıştır.
- 4667 sayılı kanun ile avukatların işten yasaklanmasının zorunlu olduğu hallerde, doğrudan yasaklama yetkisi Adalet Bakanlığı’ndan alınarak, TBB Disiplin Kurulu’na verilmiş, Baro Disiplin Kurulu kararlarına karşı yapılan itirazlarda son karar merci TBB Disiplin Kurulu olarak belirlenmiştir.
- Baro Yönetim Kurulları tarafından tavsiye edilen avukatlık asgari ücret tarifelerini onaylama yetkisi 4667 sayılı kanun ile TBB Yönetim Kurulu’na verilmiştir.
- 4667 sayılı yasa ile avukatların baroları ve TBB 'yi temsilen yurt dışı toplantılarına katılmak için Adalet Bakanlığı’ndan izin almaları hükmü kaldırılarak, yalnızca bilgi verme yükümlülüğü getirilmiştir.

4667 sayılı yasa ile baroların ve Türkiye Barolar Birliğinin güçlendirilmesi ve TBB’nin bağımsızlaştırılması yönünde köklü düzenlemeler yapılmıştır. Ancak dönemin şartlarına uygun hale getirebilmek amacıyla 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nda 4667 sayılı Kanun değişikliğinden sonra da önemli değişiklikler yapılmıştır. Baroların tekelleştirildiği düşüncesinden hareketle hazırlanan 11.07.2020 tarih 7249 sayılı Kanun bir ilde birden fazla baro kurulması kurulabilmesine imkân tanıyan düzenleme yürürlüğe girmiştir. 08.06.2022 tarih 7409 sayılı kanun ile de çoklu baro sistemi kapsamında yeni düzenlemeler yapılarak, yeni kurulan baroların mevcut barolar ile eşit imkanlara sahip olması için gereken düzenlemeler⁴⁵⁵ yapılmıştır.

⁴⁵⁵ Detaylı bilgi için bkz:

Son olarak 05.04.2023 tarihinde 7445 Sayılı Kanun ile yapılan deęişiklik⁴⁵⁶ ile avukatların ilk 5 yıllık mesleki dönemleri bakımından baro aidatı alınmaması ve avukatların büro kurma giderlerinin karşılanması için finans kuruluşları ile kredi veren kamu kurum ve kuruluşlarınca uygun şartlarda finansman desteği sağlanmasına ilişkin düzenlemeler yapılarak, mesleğe yeni başlayan avukatların desteklendiği ve mesleki kalitenin artırılmasının hedeflendiği düşünülmektedir.

Avukatlık Kanunu kapsamında yapılan tüm bu değişiklikler ile ülkenin içinde bulunduğu toplumsal şartlara uyum sağlanmaya çalışıldığı görölmektedir. Ancak yapılan tüm düzenlemelere rağmen avukatlık mesleğinin Türk Hukuku bakımından olması gereken yerde olmadığı açıktır. İktibas ile hukuk sistemimize giren avukatlık mesleğinin gereken değeri görmesi, ancak Eski Yunan’da olduğu gibi adalet arayışı içinde olan halkın varlığı ile mümkündür. Adaletten ziyade çıkarlarını düşünen bir toplumun haklarının savunulması esasına dayanan avukatlık mesleğinin bir onur mesleğine dönüşmesi düşünülemez.

Türk hukukunda yargılamaların uzun sürmesine ve avukatlık mesleğinin varlığının zora düşmesine sebep olan en temel husus, kendiliğinden araştırma ilkesidir. Kendiliğinden araştırma ilkesi, Osmanlı Devleti zamanının şartlarına uygun, delil sunma, araştırma yapma imkânı olmayan halkın devlet ya da güçlü olanlar karşısında ezilmesini engelleyen bir mekanizmadır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti, halkının her bir ferdine avukattan bilgi alma imkânı sunabilecek kudrette olan güçlü bir hukuk devletidir. Bu minvalde, vatandaş ile avukatın bir araya getirilmesi⁴⁵⁷, haklarını bilen bir toplum inşa edilmesi ve akabinde yargılamalarda taraflarca getirilme ilkesinin benimsenmesi⁴⁵⁸, avukatların

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/06/20220611-1.htm> (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

⁴⁵⁶Detaylı bilgi için bkz:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/04/20230405-3.htm> (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

⁴⁵⁷ Aile hekimliğine benzer bir modelde hazırlanabilecek olan kamu avukatlığı modeli ile vatandaşların haklarını öğrenmesi ve hukuk çerçevesinde hareket etmesi mümkün olacak, avukatlık mesleğinde istihdamın da önü açılacaktır. Bu uygulamanın pilot olarak uygulanması neticesinde elde edilecek olan sonuç, bu uygulamanın yargılamanın kalitesini nasıl etkileyeceğini de ortaya koyacaktır.

⁴⁵⁸ Halihazırda hukuk yargılamalarında uygulanmakta olan ilkeden bahsedilmemektedir. Bu ilke kapsamında mahkemeler tarafından müzekkere yazılarak toplatılan delilleri tarafların elde edebilesine imkân tanınarak, ilgili makamlardan alındığı onaylanmış olan delillerin mahkemeye taraflarca sunulmasından bahsedilmektedir. Fiziki yahut elektronik olarak elde edilecek olan deliller üzerine yapılacak yargılamalar, kısa sürede sonuçlanacak, elde edilmek istenen hak, çok kısa bir sürede elde edilecektir.

yargılamalardaki gerekliliğini ortaya koyacak, netice itibariyle bu durum kaliteli avukatlar yetişmesine ve mahkemelerin iş yüklerinin azalmasına olanak sağlayacaktır.

3.2.3. Avukatın Yasal Pozisyonu: Kamu Görevlisi- Serbest Meslek Mensubu

Avukatlık mesleğinin kamu hizmeti olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği hususu, 1961 Anayasasından bu yana tartışılmaktadır. 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 1. maddesinin 1. fıkrasında avukatlık hem kamu hizmeti hem de serbest meslek olarak nitelendirilmiştir.

Avukatlık faaliyeti kişinin bizzat kendisi tarafından yürütülmesi gereken, sermayeden çok kişisel çabaya bağlı bir meslektir. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 65/2'nci maddesinde⁴⁵⁹ tanımlanan serbest meslek tanımı ile birebir örtüşen avukatlık faaliyetinin bu kapsamda serbest meslek olarak nitelendirilmesi bakımından⁴⁶⁰ herhangi bir tartışma bulunmamaktadır.

Diğer serbest meslek mensuplarında olduğu gibi avukatlıkta da avukatların kişisel özellikleri önem arz etmektedir. Zira iş sahipleri, kendilerine güven veren, kişisel niteliklerini, zekalarını, kıvraklıklarını, iletişim becerilerini yeterli gördüğü avukatları tercih etmektedir.

Avukatların serbest meslek mensubu olması bakımından literatürde de görüş birliği bulunmaktadır. Zira, avukatlar istedikleri işi alıp almama ve aldığı işi devam ettirip ettirmeme hususlarında serbesttirler ve mesleklerini profesyonel bir şekilde bilimsel yöntemlerle yerine getirmektedirler.

Yargı sistemi içinde avukat, bir karar organı değil, müvekkillerini temsilen iddia ve savunmalarını yargı organları önüne getirerek, müvekkilleri bakımından var olduğunu savunduğu haklarının yerine getirilmesini talep eden bir yargı süjesidir. Avukat, vekaletini üstlendiği kişilerin hak ve menfaatlerini dile getirmek ve onların haklarını savunmakla yükümlüdür.

⁴⁵⁹ 193 sayılı Gelir vergisi Kanununun 65/2'nci madde: Serbest meslek faaliyeti; sermayeden ziyade şahsi mesaiye, ilmi ve mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan işlerin, işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında, kendi nam ve hesabına yapılmasıdır.

⁴⁶⁰ Koyuncuoğlu, 1995, s. 188 – 192.

Hukuki açıdan avukatların en önemli işlevi, kişiler tarafından elde edilmesi talep edilen çıkar ve menfaatlerin hak olup olmadığının saptanması ve dava formunda hâkimin önüne sunulmasının sağlanmasıdır. Davayı kuran avukattır. Avukat, müvekkilinin hakkını ararken yahut hakkı savunurken hukuk kurallarına bağlı kalmalıdır. Avukata dava kazanma yahut sanık aklama gibi sorumluluklar yükletilemez. Avukat iş almadan önce yapılacak işin neticesi hakkında garanti veremeyeceğini iş sahibine açıklamak zorundadır⁴⁶¹.

Literatürde avukatlık mesleğinin kamu hizmeti olup olmadığı hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Avukatlık mesleğinin kamu hizmeti olduğunu savunan görüşe göre; yargılama faaliyeti kamusal bir faaliyettir⁴⁶². Yargılama faaliyetine katılarak, adil bir karara ulaşılması sürecine ortak olan avukat da bu çerçevede kamu hizmeti görmektedir. Ayrıca, avukatların mesleki faaliyetlerini kamu kurumu niteliğinde olan baroların denetim ve gözetimi altında⁴⁶³ sürdürüyor oluşu, avukatlığın kamu hizmeti olduğunun göstergelerindendir⁴⁶⁴. Bu görüşe göre, serbest avukatlık ilkesi, avukatların idare hukuku anlamında kamu görevlisi gibi değerlendirilmesine engeldir. Ancak avukatlık yapılan iş bakımından bir kamu hizmetidir⁴⁶⁵.

Anayasa Mahkemesi de avukatlık mesleğinin bir kamu hizmeti olduğu düşüncesindedir. Anayasa Mahkemesi bir kararında; "...Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan TBB'nin ve baroların gözetim ve denetimi altında hak arama hürriyetinin işleyişine destek olan; hukuki ilişkilerin düzenlenmesinde, her türlü hukuki sorun ve anlaşmazlıkların adalet ve hakkaniyete uygun olarak çözülmesinde ve hukuk kurallarının uygulanmasında yargı organlarına, hakemlere resmi ve özel kurul ve kurumlara yardım etme amacı güden, hukuki bilgi ve tecrübelerini adalet hizmetine ve kişilerin yararlanmalarına adanmış, görevlerinin yerine getirilmesinde adli mercilerin ve öteki resmi dairelerin kendilerine yardımcı olmakla yükümlü kılındığı avukatlık faaliyetinin kamu

⁴⁶¹ Meslek Kuralları md.34 için bkz:

<https://higm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1392019154823avukatlikmeslekkurallari.pdf> (Erişim tarihi: 12.05.2024)

⁴⁶² Gözübüyük, Akıllıoğlu, 1993, s. 221.

⁴⁶³ Av. Kanunu md. 76/1 için bkz: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1136.pdf>. (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

⁴⁶⁴ Gözübüyük, Akıllıoğlu, 1993, s. 221.

⁴⁶⁵ Sungurtekin, 1999, 615-633.

yararı ile olan sıkı ilgisinin, avukatlık mesleğine kamu hizmeti niteliği kazandırmakta olduğunu, avukatların serbest meslek mensubu olma niteliğinin görülen işin kamu hizmeti niteliğinde olması ile sınırlandırdığını..” ifade etmektedir⁴⁶⁶.

Avukatlığın kamu hizmeti⁴⁶⁷ olmadığını savunan görüşe göre ise; avukatlığın umuma arz edilmiş bir meslek olmayışı ve bu minvalde avukatların sebep göstermeksizin kendisine teklif edilen işi reddedebilmesi⁴⁶⁸, avukatlık mesleğinin kamu hizmeti niteliği taşımadığının en önemli delildir⁴⁶⁹. Bu görüşe göre avukatlık mesleğine kamu hizmeti niteliği tanınmasındaki amaç, avukatlığı devlet kontrolüne tabi tutmaktır. Bu görüşe göre avukatların barolar nazarında kurallara tabi oluşu, avukatlığın kamu hizmeti olarak nitelendirilmesine dayanak teşkil etmez. Bütün mesleklerde olduğu gibi avukatlık mesleğinde de uyulması gereken kurallar bulunmaktadır.

Ayrıca avukatlar, kendilerine teklif edilen işleri para karşılığında yapmayı üstlenen ve buna yönelik olarak iş sahibi ile arasında bir ücret sözleşmesi akdeden bir meslek grubudur. Üstlendikleri işleri profesyonel bir şekilde neticelendirerek kazanç sağlama amacı güden avukatların amacı kamu hizmetinden ziyade, üstlendikleri işi müvekkilinin menfaati doğrultusunda sonuçlandırmaktır. Bu ilişkide iş sahibi ve avukat dışında üçüncü bir kişinin menfaati bulunmamaktadır.

Bu görüşe göre avukatlara mesleki faaliyetlerini yürütebilmeleri için tanınan ayrıcalıklar, avukatların sahip olduğu hak ve yetkiler avukatlık mesleğinin gerektirdiği hak ve yetkililerdir. Avukat, işini üstlendiği kişilerin haklarını tam olarak savunabilmek için bu yetkilerle donatılmak zorundadır⁴⁷⁰. Bu yetkiler nedeniyle avukatların kamu hizmeti gördüğünün ifade edilmesi kabul edilemez.

Avukatlık mesleğinin yasal pozisyonu hakkında dünya genelinde bir tartışma söz konusudur. Ancak, avukatlık mesleğinin özü bağımsızlıktır⁴⁷¹. Bu nedenle ne iş

⁴⁶⁶ 1969/33 Esas, 1971/7 Karar, 21.01.1971 Tarihli Anayasa Mahkemesi Kararı, (R.G. Tarih: 23.3.1971, Sayı: 13935)

⁴⁶⁷ Sav, Okay, Aycan, 20033, s. 135.

⁴⁶⁸ Avukatlık Kanunu madde 37 için bkz:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1136.pdf> (Erişim tarihi: 14.05.2024)

⁴⁶⁹ Onar, 1960, s. 13.

⁴⁷⁰ Balcı, Sönmez, 2001, s. 224.

⁴⁷¹ Demir, 2009, s. 67

sahibinden alınmış olan ücret ne de yapılan işin kamu hizmeti niteliğinde olduğu söylemleri, avukatlığın en temel ilkesine gölge düşürecek nitelikte olmalıdır. Avukatlık mesleğine ilişkin yapılan düzenlemelerde temel kaide bağımsızlık, avukatın temel amacı ise adaletin tesis edilmesine yardımcı olmak olmalıdır. Ancak gelinen süreçte avukatlık mesleğinin adaleti tesis etme amacından uzaklaştırıldığı, salt taraf menfaatini savunan bir mesleğe dönüştürüldüğü ifade edilmektedir.

3.3. Etkinlik ve Verimlilik Arayışına İlişkin Bir Araştırma

3.3.1. Avukatların Yargıda Etkinlik ve Verimlilik Arayışına İlişkin Bir İnceleme

Etkin ve verimli bir yargı sistemi, adaleti tesis etmek, bireylerin hak ve özgürlüklerini korumak, hukukun üstünlüğünü ve toplumsal barışı sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Yargıda etkinlik, adil, hızlı ve doğru kararlar alınması, verimlilik ise bu karar alım süreçlerinde kaynakların en optimal şekilde kullanılması anlamlarına gelmektedir. Bu minvalde, avukatların yargılama sürecindeki rolü ve bu süreçteki etkinlik ve verimlilik arayışları, yargının işleyişinin kalitesini doğrudan etkileyen faktörler arasındadır.

Avukatlar, yargılama sürecinin her aşamasında önemli rol oynamakta ve sürecin şeffaf, adil ve hızlı işlemesine katkı sağlamaktadır. Ancak, mevcut yargı sistemi içinde karşılaşılan zorluklar, avukatların mesleki tatmin düzeyini ve işlerindeki verimliliği olumsuz etkileyebilmektedir. Ülkemizde adalet hizmetlerinin kalitesini, etkinliğini ve verimliliğini tespit etmeye yönelik ve bu minvalde analiz yapan birçok çalışma bulunmaktadır. Türkiye’de özellikle son yıllarda adalet hizmetlerinin kalitesinin artırılması konusuna akademik anlamda bir eğilim olduğu görülmektedir⁴⁷². Özellikle Adalet Gözet: Adalet Barometresi çalışması, alan çalışması yapması ve alandan elde ettiği verileri analiz etmesi nedeniyle diğer çalışmalardan ayrıştırılmalıdır. Ancak mezkûr çalışmada ele alınan konu, adalet hizmetlerinin vatandaş nezdindeki durum ve kalitesidir.

Alan araştırmaları sonucunda elde edilen verileri kullanarak analiz yapan bir diğer çalışma ise, “Avukatların Adalet Hizmetlerinde Etkinlik ve Verimliliğe İlişkin Görüşleri”⁴⁷³ çalışmasıdır. Çalışma kapsamında adalet hizmetlerinin etkinlik ve verimliliğinin avukatlar bakımından ele alınarak incelendiği görülmektedir. Çalışmamıza

⁴⁷² Baktır, Emil, 1999, s. 289-294; Oymak, 1998, s. 7-36; Özbek, 2006, s. 208-292.; Kalem ve diğerleri, 2008

⁴⁷³ Gülenler, Türkmenoğlu Köse, 2015, s.111-140.

da ilham veren bu çalışmada tespit ettiğimiz “yargılama sürecinin etkinliği ve verimliliği” konusunun ele alınmamış oluşu, bizi avukatlar ile yapılacak görüşmeler akabinde ortaya çıkacak olan neticenin akademik bir çalışma haline getirilmesi düşüncesine teşvik etmiştir.

Bu kapsamında yargılama sürecinin etkinliği ve verimliliğine ilişkin olarak Bursa Barosuna kayıtlı 15 avukat ile görüşme sağlanmıştır. Gerçekleştirdiğimiz mülakatlar kapsamında avukatlar ile Türkiye’deki yargılama süreci, bu sürecin etkinliği ve verimliliği ve avukatların yargılama süreci içindeki kendilerini nasıl konumlandığı konuları üzerinde durulmuştur.

Çalışma kapsamında teorik ve pratik olarak detaylıca izah edildiği üzere; Türkiye’de yargı sisteminin etkinliği ve verimliliğinin artırılması gerektiği yönündeki tablo nettir. Avukatların yargı sürecine dair iç görüşleri ve eleştirileri, yargı reformlarına rehberlik edebilecek niteliktedir. Bu bağlamda, yargı sürecinin her aşamasında etkin önlemler alınması ve sistemin paydaşları (avukatlar, hakimler, savcılar, adliye personeli, vd.) arasındaki iş birliğinin artırılması ve köklü bir reform hareketine gidilmesi gerektiği görülmektedir.

3.3.2. Araştırmanın Amacı

Özellikle 1980 yılından sonra ortaya çıkan özel sektörde toplam kalite anlayışının, kamu hizmetlerinin sunumunda kullanılabileceğinin ortaya çıkması ile adalet hizmetlerinin daha etkin ve daha verimli bir şekilde sunulabileceği kabul edilmiş, bu minvalde Adalet Bakanlığı tarafından uluslararası alanda adaletin etkinliğinin artırılmasına kapsamında yapılan çalışmalar takip edilerek hazırlanan yargı paketleri ile bu konuda iyileştirici adımlar atılmaya başlanmıştır. Ancak geline süreçte hedeflenen sonuçlara henüz ulaşamamıştır.

Bu çalışma ile yargılama sürecinin aktörlerinden biri olan avukatların, yargılama sürecine dair deneyim ve değerlendirmelerinin incelenerek, adalet sistemimizin etkinlik ve verimlilik açısından nasıl bir noktada olduğunun tespit edilmesi ve bu minvalde adaletin gerçekleşmesine yönelik politikalara katkı sunulması amaçlanmaktadır.

3.3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Temel araştırma soruları dikkate alınarak belirlenen araştırma örnekleme, araştırma konusu üzerinde rol sahibi olan aktörlerden oluşmaktadır. Literatürde “amaçlı örneklem” olarak tanımlanmakta olan bu durum; teoriye uygun katılımcıların seçilmesi anlamına gelmektedir⁴⁷⁴. John W. Creswell bu örneklem türü ile nitel çalışmalarda “çalışmadaki temel olguyu açığa çıkarmaya yardım edebilecek katılımcıların” seçilebileceğinin mümkün olduğu ifade etmektedir⁴⁷⁵. Araştırma kapsamında katılımcılara sorulan temel araştırma soruları şu şekildedir:

- Türkiye’deki yargılama süreci hakkındaki düşünceniz nedir?
- Bir avukat olarak yargı sistemi içindeki yasal konumunuz hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Etkin ve verimli bir yargılama sizce nasıl olmalı?

Temel araştırma soruları kapsamında çalışmanın temel olgusu olan adli kalite kavramını inceleyebilmek amacıyla çalışmanın alanı yargı aktörlerinden biri olan avukatlar olarak tercih edilmiştir. Dolayısıyla amaçlı örneklemin üyelerini avukatlar oluşturmaktadır. Amaçlı örneklem seçildikten sonra, bilimsel etik izni için Üniversite Etik Kurul’una başvurulmuştur. Kurul izni ile araştırmanın saha aşamasına geçilmiştir.

Amaçlı örnekleme ulaşılamayan ya da örneklemin çalışmaya katılmayı tercih etmemesi gibi durumlarda, kartopu örneklem yöntemi uygulanmıştır. Böylece bu çalışmada amaçlı örneklem ve kartopu örneklem yöntemi birlikte kullanılmıştır. Katılımcılar tarafından araştırma konusuna ilişkin daha çok tecrübesi olduğu ifade edilen avukatlara yapılan yönlendirmeler, kartopu örneklem yöntemini kullanmayı bir nevi zorunlu hale getirmiştir. Özellikle hassas gruplarla yürütülecek saha araştırmalarında amaçlı ve kartopu örneklemlerine başvurulmanın bir gelenek haline geldiği ifade edilmektedir⁴⁷⁶.

Nitel araştırmalarda görüşülecek katılımcı sayısı doygunluk düzeyine göre belirlenmektedir⁴⁷⁷. Bu araştırmanın örnekleme, Bursa Barosuna kayıtlı 15 avukattan

⁴⁷⁴ Silverman, 2018, s. 88-89.

⁴⁷⁵ Creswell, 2017, s.108-109.

⁴⁷⁶ Erdoğan, Uyan-Semerci, 2021, 153

⁴⁷⁷ Bu konuda Hennink ve Kaiser (2022) tarafından 27 nitel araştırma üzerinde yapılan bir çalışmada; 9-17 arası görüşmeci ile yapılan bir çalışmada doygunluğa ulaşıldığı tespit edilmiştir. (Hennink, Monique,

oluşmaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler neticesinde birbirini tekrar eden cevaplar alınması ile çalışmanın doygunluk seviyesine ulaştığı fark edilerek mülakatlar sonlandırılmıştır.

Matheew B.Miles ve A. Michael Huberman, katılımcıların araştırmaya kendi rızasıyla katılmasının ve araştırmacı ile katılımcı arasındaki güven duygusunun etik işleyiş açısından önemli olduğunu ifade etmektedir⁴⁷⁸. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan çalışmalarda, veri toplama ve analiz aşamalarında “katılımcının gizli kalmasına saygı” duyulmalıdır⁴⁷⁹. Bu minvalde her bir görüşme öncesi katılımcılara araştırma konusu hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Bu araştırmanın evreni, Bursa Barosuna kayıtlı avukatlar içinden seçilmiştir. Bu bölgenin evren olarak seçilmesinin temel nedeni, Bursa Barosu’nun Marmara Bölgesinde çoklu baro kurabilecek ikinci il⁴⁸⁰ olmasıdır. Avukat sayısının çokluğu, en güçlü temsil oranının yakalanması hedefimiz bakımından önem taşımaktadır. 31.12.2023 tarihi itibarıyla Bursa Barosuna kayıtlı kadın avukat sayısı 2510, erkek avukat sayısı ise 3195 olup, toplam avukat sayısı 5705 kişidir⁴⁸¹. Bu çerçevede evrenin genişliği, Bursa Barosu’na kayıtlı bütün avukatlara ulaşmayı imkânsız kılmıştır.

3.3.4. Veri Toplama ve Analiz Yöntemi

Nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada, yarı yapılandırılmış sorularla mülakat usulünün uygulandığı bu çalışmada katılımcıların “bilişsel süreçleri” değerlendirilmektedir⁴⁸².

Araştırma 05.05.2024-05.06.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bursa Barosu’nun baro levhası⁴⁸³ bilgilerinin sunulduğu web sayfasından elde edilen iletişim bilgileri kapsamında ulaşılan 30 avukattan 9’unun olumlu dönüş yapması ile başlamış,

Kaiser, Bonnie N., “Sample Sizes For Saturation in Qualitative Research: A Systematic Review of Empirical Tests”, *Social Science & Medicine*, (2022), s. 292.

<https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114523> (Erişim Tarihi: 17.05.2024)

⁴⁷⁸ Miles, Huberman, 2019), s. 289-291

⁴⁷⁹ Creswell, 2017: s. 51-52

⁴⁸⁰ Avukatlık Kanunu kapsamında çoklu baro kurabilecek iller şunlardır: İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya.

⁴⁸¹ <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/2023-avukat-sayilari-31122023-84464> (Erişim tarihi: 06.05.2024)

⁴⁸² Erdoğan/Uyan-Semerci, 2021, s.153.

⁴⁸³ <https://www.bursabarosusu.org.tr/tr/levha.html> (Erişim tarihi: 06.05.2024)

akabinde yapılan görüşmelerde mülakatçının katılımcılar tarafından konu hakkında bilgi sahibi olduğu düşünülen avukatlara yönlendirilmesi ile 6 avukat ile de mülakat yapılarak toplamda 15 katılımcı ile yüz yüze mülakat yapılmıştır.

Mülakat soruları “Yargıda Etkinlik ve Verimlilik: Avukatlarla Nitel Bir Araştırma” başlıklı tez çalışması dikkate alınarak hazırlanmıştır. Mülakat, toplam 3 açık uçlu yarı yapılandırılmış sorunun⁴⁸⁴ katılımcılara sorulması ve görüşmenin seyrine göre soruların çeşitlendirilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla yapılan mülakatlarda temelde bu üç soruya cevap aranmış, katılımcıların cevaplarına göre etkinlik, verimlilik ve adli kalite kavramları derinlemesine ele alınmaya çalışılmıştır. Ancak mülakatın seyrine göre katılımcılara bu üç temel soruyu daha derinlemesine ele alabilmeleri için birkaç alt soru sorulmuştur. Bu sorular şunlardır:

- Sizce avukatlık bir kamu hizmeti midir?
- Türk yargısının etkin ve verimli olduğunu düşünüyor musunuz?
- Türkiye Cumhuriyeti mahkeme teşkilatlanması hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Yargılama sürecinde yaşadığınız problemler nelerdir?

Mülakatlar, alınan randevulara istinaden katılımcı avukatların kendi ofislerinde yapılmıştır. Mülakat aşamasında, katılımcıların tamamından ses kaydı alınmasına ilişkin yazılı onay alınarak görüşmeler ses kaydı altına alınmıştır. Mülakat süreleri 1-1,5 saat aralığında sürmüştür.

3.3.5. Araştırmacının Konumu

Araştırmacının rolü ve konumu nitel araştırmalarda metodolojik açıdan önemli bir tartışma konusudur. Araştırmacının kim olduğu, yapmayı planladığı ve yapıp sonuçlandığı araştırması arasında sıkı bir ilişki vardır. Farklı sosyal konumlar, farklı ilgiler ve değerler, sadece araştırma bulgularını değil araştırmaya değer görülen problemin seçimini de etkilemektedir⁴⁸⁵.

Bu çalışmada araştırmacı, araştırmaya konu edilen katılımcılar gibi bir avukattır. Avukatlık mesleğini aktif olarak sürdüren araştırmacı, yargılama sürecinde yaşadığı

⁴⁸⁴ Silverman, 2018, s. 232.

⁴⁸⁵ Weber, 2017, s. 174-178; Araştırmacının konumu, çalışmanın konusuna göre araştırmacının durduğu sosyal ve politik pozisyonu temsil etmektedir (Rowe, 2014, s. 2).

sorunlara yönelik girdiği arayışta karşılaştığı adli kalite kavramının uygulamada ne ölçüde uygulanabilir olduğunu tespit etmek amacıyla “Yargıda Etkinlik ve Verimlilik: Avukatlarla Nitel Bir Araştırma” problemini ele almıştır.

Araştırmacı toplumsal bağlamı bakımından, araştırmasını yürüttüğü topluluğun bir parçası ya da yabancıları olarak konumlanabilmektedir. Araştırmacının katılımcı grubun bir üyesi olmasının araştırmaya kazandırabileceği pozitif özelliklerden bazıları şunlardır; alana kolay erişebilme, araştırılanlarla kolay güven ilişkisi kurma, grup içi anlamları doğru aktarabilme ve güç ilişkisini dengeleyebilme⁴⁸⁶.

Araştırmacı, avukat olması nedeniyle katılımcı grup ile irtibat kurma, görüşmeler için randevu alma, mülakatlarda kullanılan ifadeleri doğru anlama ve analiz edebilme imkanına sahip olmuş, katılımcıların araştırmacının avukat olması nedeniyle ses kaydı konusunda tereddüt yaşamadan onay verdikleri görülmüştür. Yargılama sürecinin etkinliği ve verimliliği üzerine araştırma yapan bu çalışma kapsamında; katılımcı olarak belirlenen 15 avukat ile yüz yüze görüşme sağlanmış, yapılan görüşmeler neticesinde avukatların yargılama sürecinin etkinliğine ve verimliliğine ilişkin görüşleri 3 temel başlık ve buna bağlı alt başlıklar altında analiz edilmiştir.

Özellikle nitel yöntemlerin kullanıldığı alan araştırmalarında araştırmacı daha görünür hale gelmektedir. Nitel araştırmalar araştıran ve araştırılan arasında “diyalojik bir süreç”tir⁴⁸⁷. Bu nedenle araştırmacının araştırma konusu bakımından tecrübe sahibi oluşu, katılımcıların sorulara daha derinlemesine cevap vermesine imkân sağlamıştır. Araştırmacının avukat olması sebebiyle araştırma soruları arasında kurduğu bağlam, katılımcı cevaplarının araştırma soruları ekseninde kalmasını sağlamıştır.

Araştırmacı katılımcılara yargılama süreci hakkındaki düşüncelerini sormak suretiyle, katılımcıların en genel düşüncelerini elde etmeyi amaçlamıştır. İlk soru ile aslında araştırmanın temel konusu olan etkinlik ve verimlilik hususunun sorulduğu üçüncü soruya hazırlık yapılmış, katılımcıların yargılama sürecinin etkinliği ve verimliliği konusu üzerine düşüncelerine zemin hazırlanmıştır.

⁴⁸⁶ Breen, 2007, s. 163; Ergun ve Erdemir, 2010, s. 18; Kerstetter, 2012, s. 100.

⁴⁸⁷ Qin, 2016, s. 1-2.

Akabinde yargılama sürecinin etkinliğini ve verimliliğini daha iyi analiz edebilmeleri amacıyla avukatların kendilerini yasal olarak konumlandırmaları talep edilmiştir. Katılımcıların kendilerini yasal olarak konumlandırmalarından sonra, kendilerini yerleştirdikleri bu perspektifte yargının etkinliği ve verimliliğine ilişkin düşüncelerinin ne olduğu sorulmuş ve verilen cevapların belli başlıklar altında toplandığının görülmesi üzerine katılımcı cevapları sınıflandırılmıştır.

Yapılan araştırma neticesinde edinilen bulgular, katılımcıların konu hakkındaki birebir ifadesi verilmek suretiyle değerlendirilmiş ve tartışılmıştır.

3.3.6. Bulgular ve Değerlendirme

Araştırmada elde edilen bulgular, araştırmaya katılan avukatların “demografik verileri” ve “adli kaliteye ilişkin görüşleri” başlıkları altında analiz edilmektedir.

3.3.6.1. Katılımcıların Demografik Verileri

Tablo 5’ten de görüleceği üzere 15 katılımcıdan 6’sı kadın, 9’u erkektir. Yani kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranı 2/3’tür. Katılımcıların 14 tanesi devlet üniversitesinden mezun olmuş, yalnızca 1 tanesi özel üniversiteden mezun olmuştur. Katılımcıların hangi üniversiteden mezun oldukları incelendiğinde; yalnızca 3 tane katılımcının Marmara Bölgesi dışındaki bir fakülteden mezun olduğu, kalan 12 katılımcının Marmara Bölgesinde bulunan hukuk fakültelerinden mezun olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Bursa’da avukatlık mesleğini icra etmekte olan avukatların ağırlıklı olarak Marmara Bölgesinde bulunan hukuk fakültelerinden mezun olduğunu ifade etmek mümkündür. Tablo 5’e göre Marmara Bölgesindeki bir hukuk fakültesinden mezun olan avukatların oranı %80 iken, Marmara Bölgesi dışındaki bir hukuk fakültesinden mezun olan avukatların oranı %20’dir. Katılımcıların tecrübeleri incelendiğinde 1-10 yıl arasında tecrübeye sahip avukat sayısının 7 (%46,8), 10- 20 yıl arasında tecrübeye sahip olan avukat sayısının 4 (%26,6), 20 yıl dan fazla tecrübeye sahip olan avukat sayısının ise 4 (%26,6) olduğu görülmektedir. Katılımcılar yaşları bakımından incelendiğinde ağırlıklı oranın 25—35 yaş aralığında olduğu görülmektedir. 25-35 yaş aralığında olan katılımcıların oranı %46,8, 25-45 yaş aralığında olan katılımcıların oranı %26,6, 45 yaş üstü olan katılımcıların oranı da %26,6’dır. Katılımcıların yaş oranları ile tecrübe oranlarının paralel olduğu, bu minvalde katılımcıların ekseriyetle meslek hayatına hemen atıldığı gözlemlenmektedir.

YAŞ	TECRÜBE	FAKÜLTE	CİNSİYET
41	21 yıl	Marmara Hukuk	Erkek
44	18 yıl	Selçuk Hukuk	Erkek
28	5 yıl	Yalova Hukuk	Kadın
26	2 yıl	Sakarya Hukuk	Kadın
28	5 yıl	Kocaeli Hukuk	Kadın
53	31 yıl	İstanbul Hukuk	Erkek
43	20 yıl	Çankaya Hukuk	Erkek
45	20 yıl	9 Eylül Hukuk	Erkek
44	19 yıl	Anadolu Hukuk	Erkek
55	33 yıl	İstanbul Hukuk	Erkek
28	5 yıl	Sakarya Hukuk	Kadın
65	33 yıl	İstanbul Hukuk	Erkek
26	3 yıl	Marmara Hukuk	Kadın
34	5 yıl	Uludağ Hukuk	Erkek
27	4 yıl	İstanbul Kültür Hukuk	Kadın

Tablo 5- Demografik Veriler

3.3.6.2. Adli Kaliteye İlişkin Katılımcı Görüşleri

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde sorulan 3 temel soru üzerinden katılımcıların cevaplarını inceleyerek ele almaya çalıştığımız adli kalite kavramı, yargılama süreci kapsamında incelenmiş, mülakatlara başlamadan önce katılımcı avukatlara “yargılama sürecinden” kast edilenin; ceza davaları bakımından kovuşturma aşaması ile kararın kesinleştiği ana kadar geçen süreç olduğu, hukuk davaları bakımından ise davanın açılmasından başlayarak kararın kesinleştiği ana kadar geçen süreç olduğu detaylıca izah edilmiştir. Bu minvalde katılımcılara sorulan soruları tek tek ele alarak yapılacak olan analiz, katılımcıların adli kaliteye ve yargılama sürecinin etkinliğine ve verimliliğine ilişkin görüşlerini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

3.3.6.2.1. Türkiye’deki Yargılama Süreci Hakkındaki Düşünceler

Avukatların Türkiye’deki yargılama süreci hakkındaki düşünceleri incelendiğinde, farklı gerekçelere dayanıyor olsa da ağırlıklı olarak bir memnuniyetsizlik durumu olduğu gözlemlenmektedir. Her bir katılımcı sorulan ilk soru kapsamında yargılama sürecinde edindiği tecrübe kapsamında birçok soruna değinmiştir. Bu sorunların daha iyi analiz edilebilmesi amacıyla her bir sorun ayrı bir başlıkta incelenecek ve katılımcıların görüşlerinin ifade edilmesinin akabinde, çalışmamızın teorik bölümü ve katılımcıların uygulamadaki görüşleri karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırmanın ardından konuya ilişkin kendi kanaatimizi belirtir son bir tartışma yapılacaktır.

3.3.6.2.1.2 Yargılama Sürecinin Uzunluğu ve Hantallığı

Yargılama süreci hakkında düşünceleri sorulan katılımcılar tarafından verilen cevabın ağırlıklı olarak ve ilk olarak uzun ve hantal nitelikteki yargılamalar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu minvalde katılımcıların Türkiye’deki yargılama sürecinin uzunluğuna ve hantallığına ilişkin düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade ettiği görülmektedir:

“Çok fazla prosedürü olan bir yargılama sistemimiz var ve bu prosedür işlemiyor. Evet ilerliyor ama 5 yıl sonra gelen bir karardan hiç kimse memnun kalmıyor. Ne vatandaşa bunu açıklayabiliyoruz biz avukatlar olarak bunu açıklamakla mükellef olduğumuz halde ne de onların bunu anlamasını bekleyebiliyoruz. 5 yıl sonra zaten mevcut şartlarda enflasyonun da çok yüksek olması sebebiyle maddi açıdan herhangi bir kazancı olmadığına bilinciyle biz bu açıklamaları yapıyoruz hep. Yani benim en genel düşüncem yargılamaların çok hantal olması, çok ağır ilerlemesi. En başta bazen biz avukatlar da bu süreci uzatıyoruz, özellikle yargılamaların ilk derecede çok ağır ilerlemesi nedeniyle bazen ilk derecede alınan karar nasıl olsa istinaf edilecek düşüncesiyle alınıyor. Dolayısıyla ilk derece daha sonrasında istinaf süreci sonunda yani 5-6 yıllık bir süreçte ancak bir karar alabiliyoruz. O da memnun etmiyor.” (G1, 27, K)⁴⁸⁸

Bir diğer katılımcı Türkiye’deki yargılama sürecinin uzunluğunun hak arama özgürlüğüne engel teşkil ettiğini şu şekilde ifade etmektedir:

⁴⁸⁸ Katılımcıların görüşleri G harfi ile ifade edilmekte olup, katılımcılar mülakatın yapıldığı tarihe göre sıralanmıştır. Parantez içinde belirtilen sayı ise, katılımcıların yaşını gösteren ibaredir. K-E ifadeleri ise katılımcının kadın yahut erkek olduğu belirtmek amacıyla kullanılan kısaltmalardır.

“Uzun süren yargılamalar insanların hak arama özgürlükleri kısıtlamaktadır ve bunun sonucunda ekonomik olarak da yüklerle karşılaşmaktadırlar. Mahkeme masrafları ciddi bir artış göstermekte, bu durum davalara erişimi zorlaştırmaktadır. Ayrıca, yargı süreçlerinin uzun sürmesi ve aktif bireylerin adalete erişimlerinin engellenmesi de önemli bir sorun teşkil etmektedir. İstedığınız adaletin sağlanamayacağını bilerek 5 yıl sonrasına sonuç alınmasın diye insanlar haklarını aramaktan vazgeçmekte ve arayışları azalmaktadır. İnsanların ekonomik boyut açısından da ulaşimleri engellenmektedir. Vatandaşın adalete olan güveni azalmaktadır. Bu sebeple, yargılama sürecinin daha hızlandırılması gerektiğini düşünmekteyim. Yargılama süreçleri en azından hızlı bir şekilde çözümlenmelidir.” (G2, 27, K)

Başka bir katılımcı Türkiye’deki yargılama sürecinin uzunluğuna ilişkin olarak şu ifadelerde bulunmuştur:

“Mevcut hukuk sistemimizde en büyük sorunlardan biri, yargılama sürelerinin uzunluğudur. Davayı bugün açtığımızda, müvekkilimize bu davanın hangi tarihte sonuçlanacağını söyleyemiyoruz ve bu durum öngörülemezlik yaratıyor. Hem bizim hem de müvekkillerimizin açısından bu büyük bir sorun. Bu nedenle, yargılama sürelerinin daha kısa tutulması gereklidir.” (G3, 41, E)

Başka bir katılımcı Türkiye’deki yargılama sürecinin uzunluğu hakkında şu şekilde beyanda bulunmuştur:

“Türkiye’deki yargılama süreci oldukça uzun, kanunda yazılan ile uygulama arasında ciddi farklılıklar var. 2008’de başladığımız bir dava örneğinde, dava 2 kere Yargıtay’a gitti geldi. Üçüncü incelemede Yargıtay bilirkişi raporunu farklı yorumladı ve dava yıllarca sürdü, bu dava 2020’ye kadar uzadı. Bu süreç adil yargılama hakkını zedelemektedir.

İş kazaları gibi uzun süren yargılamalarda da ciddi bir problemler var. Cezalar ile ilgili, özellikle dolandırıcılık ve benzeri suçlarda da uzun yargılamalar mevcut.” (G4, 44, E)

Diğer bir katılımcı Türkiye’deki yargılama sürecinin uzunluğu karşısında alternatif çözüm yöntemlerini incelemeye ilişkin olarak şu ifadelerde bulunmaktadır:

“En genel düşüncem, yargılama sürecinin çok uzun olduğudur. Bunun da önüne geçmek için alternatif yargı yollarına başvurulmakta; uzlaştırma, arabuluculuk gibi. Ben düşük

ücretli davalarda genellikle müvekkillerimi yargıya gitmekten caydırmaya odaklanıyorum. Çünkü yargılama süreçleri çok uzun. Bu yüzden bu davalar bakımından müvekkillerime arabuluculuk veya başka çözüm yolları öneriyorum.” (G5, 28, K)

Başka bir katılımcı Türkiye’deki yargılama sisteminin uzunluğunun tarafların bakışına göre değiştiğini, hukuk sisteminde bulunan açıkların avukatlar tarafından kullanılmakta olduğunu ifade etmektedir:

“Yargılama süreci çok uzun. Ama mesela kira davalarında kiraya verenler çabuk tahliye isterken, kiracılar taşınmazda daha uzun kalmanın peşinde. İşçi-işveren davalarında da benzer durumlar yaşıyor. Taraflar yargılamanın uzunluğunu kendi menfaatlerine göre değerlendiriliyor.” (G6, 26, K)

Bir katılımcı Türkiye’deki yargılama sürecinin uzunluğu hakkında şu şekilde ifadelerde bulunmaktadır:

“Yargılamalar bence çok uzun. Hakimler önemli kararlar vereceği duruşma arasındaki süreleri çok kısa belirliyor ve taraflar tarafından yazılıp verilen beyanların aynen tekrarını isteyerek zamanı israf ediyorlar. Ayrıca bazı dosyalarda, hakimler duruşmalar sırasında dahi okuma yapmazken, bazıları önceden rahatça hazırlanmış oluyor. Bu farklılıklar yargılama kalitesini etkiliyor. Bu nedenle avukatlar artık arabuluculukla işi çözme eğiliminde. Zira uzun süren yargılamalar nedeniyle taraflar hakkını tam olarak alamıyor.” (G7, 28, K)

Başka bir katılımcı ise Türkiye’deki yargılama sürelerinin uzunluğu hakkında şu şekilde beyanlarda bulunmaktadır:

“Özellikle ceza yargılamasında sorunlar olduğunu düşünüyorum. Ceza yargılaması, birey ile devlet arasında dikey adaletin sağlandığı bir alandır. Bunun bir yansıması da idare hukukunda görülür; yani karşınızda devlet bulunmaktadır. Devlete karşı açılan davalar veya ceza hukukunda devletin size karşı açtığı davalar bu kapsamdadır. Hukuk davaları ise genellikle bireyler arasında yatay adaletin gerçekleştiği, eşitlerin yargılandığı bir alandır.

Ceza hukukuna baktığımızda burada dikey adaletin tam anlamıyla sağlanamadığını görüyoruz. Hukuk ve demokrasi kavramlarının tam oturmaması ve bu kavramların birbirine bağlı olduğunun içselleştirilememesi nedeniyle, zaman zaman hukukun

üstünlüğü, yargılama faaliyetleri ve kuvvetler ayrılığı zarar görmektedir. Özellikle devlet güvenliği aleyhine işlenen suçlarda dikey adaletin sağlanmadığı ve bunun toplumsal adalet duygusunu derinden yaraladığı ortaya çıkmaktadır.

Bu durum, mevcut ve geçmiş iktidarlar için de geçerlidir. Önceden bu durumu eleştirip, bu sorunlarla mücadele edenler bile iktidara geldiklerinde aynı adaletsiz uygulamaları sürdürebilmektedirler. Özellikle dikey adaletin sağlandığı alanlardaki sorunlar, toplumsal adalet duygusunu zedelemekte ve temel problemlerden birini oluşturmaktadır. Bu problemlerin çözülmesi, genel adalet duygusunun geliştirilmesine önemli katkıda bulunacaktır.

Hukuk yargılamasına baktığımız zaman genel itibariyle eşitlerin yargılandığını farz ediyorum. Eğer orada bir güç dengesi varsa, bu dediğim gibi dikey adaletin sağlandığı alandaki problemin bir kısmı buraya da yansıyor. Ama buraya daha nispeten yansıyor. Ceza yargılamasındaki etkisi daha yüksektir. Hukuk yargılamalarında, yargılama süreçlerinin çok uzun olması; "Geciken adalet, adalet değildir" kavramını karşımıza çıkarıyor. Kime sorsanız, sürecin çok uzadığını ve yargılama kalitesindeki kötülükten bahsediyor.” (G8, 53, E)

Bir diğer katılımcı Türkiye’deki yargılama sürecinin uzunluğu ve hantallığı ile ilgili olarak aşağıdaki ifadeleri kullanmaktadır:

“Bu soruyla alakalı direkt olarak hantallık geliyor aklıma. Yani, şöyle az önce söylediğiniz gibi, soruşturma aşamasından kovuşturma aşamasına geçildikten sonra devam eden konularda mahkemelerin iddianame kabulünde savcının hazırladığı delillere bakmadıkları çok net bir şekilde ortada. Savcının topladığı delillere bakmadan, iddianamenin kabulüyle yürüyen bir dava söz konusu. Ben bu zamana kadar meslek hayatım boyunca, iddianamenin kabul edilmediği bir ceza dosyası görmedim. Mesela iş kazası dosyalarında, taksirle ölüme sebebiyet verme durumlarında savcılık delilleri topluyor ve tanıklardan birinin ölü olduğunu düşünerek bir rapor hazırlıyor. Ancak mahkeme aşamasına geldiğinde tanığın hayatta olduğunu ve mahkemede hazır olduğunu görüyoruz. Bu çok ciddi bir sorun.

Aynı zamanda hukuk yargısına baktığımızda, Türkiye’de davaların açılış ve yargılama süreçleri de çok uzuyor. Önceleri dava açtıktan sonra hemen bir hafta içinde duruşma

günü verilirdi ve bize delilleri sunmak için süre verilirdi. Ancak şimdi, 2011 sonrasındaki değişikliklerle uzun bir sürece girmiş durumdayız. Dava açılıyor, tensip yapıyor, delileri topluyor ve karşı taraf cevap dilekçesi veriyor. Ve ön inceleme duruşmasında biz delilleri sunmak için tekrar süre istiyoruz ve hâkim de veriyor. Yani yargılama sürecinde hiçbir değişiklik yok. Bize bu sisteme geçilirken denildi ki; inanılmaz bir sistem olacak, süreç hızlanacak. Avukatlar eskisi gibi iki satır dilekçe sunmayacak, avukatlar hangi delile dayandığını detaylıca yazacak. Arzuhalciden farklı olduğunu ortaya koyacak. Ancak bu sistem açıkçası yürümeyen bir sistem.” (G9, 43, E)

Bir başka katılımcının Türkiye’deki yargılama süreçlerinin uzunluğu hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmekte olduğu görülmektedir:

“Bence yargılama süreçlerinde özellikle ceza hukuku açısından bakıldığında, oldukça uzun sürmekte. Yerel mahkemelerde süreç ortalama iki yıl civarında devam ederken, Yargıtay’da inceleme süresi hala aşılamaz bir zaman aralığı oluşturmakta ve bir ceza davasının kesinleşmesi müşahhas bir şekilde altı ila yedi yıl sürebilmekte. Hukuk mahkemelerinde ise ilk dönemlerde hızlandırılma çabalarına rağmen süreçler genele yayılmış bir soruna dönüşmüş durumda.” (G10, 45, E)

Başka bir katılımcı Türkiye’deki yargılama sürecinin uzunluğu, yaşanan hak kayıpları ve yargıya karşı duyulan güvenin zedelenmesi hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Türkiye’deki hukuk davalarına bakalım. Ceza konuları benim branşım olmadığı için ikinci planda kalıyor. Hukuk davası süreçlerinde önce temel sorulara değinelim. Dava süreçleri oldukça yavaş ilerliyor, hızlandırılmasına yönelik çalışmalar yapılmasına rağmen halen çok ağır işleyen bir süreç içerisindeyiz. Örneğin, rutin bir alacak davası veya tazminat davası yerel mahkemede ortalama 1,5 ila 2 yıl sürebiliyor. Dava niteliğine göre bu süre bazen 3-4 yılı bulabiliyor. En az süren davalar bile 1,5-2 yıl sürüyor. İstinaf süreci ortalama bir yılı geçiyor. Yani davalar en az 2,5-3 yıl sürüyor. Özellikle ticari davalar 3 yıla kadar uzayabiliyor. İstinaf mahkemelerinde ciddi bir yığılma söz konusu. Temyiz sürecini de eklerseniz, temyize tabi olayların miktarı itibarıyla ortalama 5 yılı geçen bir sürece ulaşıyoruz. Bu süreç, hukuka olan güveni sarsıyor.

Vatandaşın hakkını aramak için doğal olarak hukuk yoluna başvurma gerekiyor. Ancak vatandaş alacağının veya hakkının bir an önce kendisine teslim edilmesini bekliyor ve

aciliyet hissediyor. Türkiye'deki yargılama sisteminin oldukça ağır işlemesi nedeniyle vatandaşlar zaman zaman ciddi serzenişlerde bulunuyor. Bu durumu açıklamak çoğu zaman zor oluyor. Bazı mahkemelerde duruşmalar 6 ayda bir, 8 ayda bir yapılıyor. 4 ayda bir yapılanlar da var ama genel olarak süreçler uzun. Bu da hak arama özgürlüğü açısından olumsuz bir durum oluşturuyor. Zira "geç gelen adalet, adalet değildir." (G14,65, E)

Yargı sürecinin uzun olmasının mevzuattan kaynaklandığını düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

"Türk yargısının en büyük sorununun uzun süren yargılamalar olduğunu düşünüyorum. Ama buna sebep olan şey bence mevzuatımız. Çünkü kanunlarımız uzun süren yargılama sistematığına göre ayarlanmış durumda. Bütün delilleri toplama işi hâkime veriliyor. Durum böyle olunca da fazla iş yükü olan hakimler sürekli duruşma yapmak zorunda kalıyor. Hakimlerimiz de bu durumu kanıksamış durumda. İstisnalar hariç, kimse elini taşın altına koyup yargılamaları hızlandırmaya çalışmıyor." (G15, 34, E)

Katılımcılara yargılama süreci hakkındaki en genel düşüncesi sorulduğunda ağırlıklı olarak yargılamaların uzun sürmesinin yargılama sürecimizin en belirgin özelliği olduğunun ifade edildiği görülmüştür. Yargılama süresinin uzamasına etki eden faktörler, hukuk dallarına göre farklılık göstermektedir. Literatürde hukuk davalarında yargılama sürecinin uzamasına sebep olan nedenlerin bir kısmının maddi hukuka⁴⁸⁹, bir kısmı yargılama usulüne⁴⁹⁰ ilişkin olduğu ifade edilmektedir⁴⁹¹. Hakimlerin meslekte yetişmesi, adliyelerdeki personel azlığı, mahkemelerin araç gereç ihtiyacının karşılanmaması gibi yapısal nedenlerin de hukuk davalarının uzamasına sebebiyet verdiği ifade edilmektedir⁴⁹².

⁴⁸⁹ Maddi hukuk kaynaklı nedenlerin yol açtığı uzun süreli yargılamalara örnek olarak 766 Sayılı Tapulama Kanununun yürürlükte bulunduğu dönemde açılan kadaastro davaları gösterilebilir. Zira dönemin kadaastro çalışmalarında, istisnai olarak tanınan askı sürelerinin kural haline getirilmesi, kadaastro çalışmalarının vatandaşların müdahalesine açık olması ve fen memurlarının teknik yetersizlikler nedeniyle sağlıklı ölçümleme ve keşif yapamaması gibi sorunlu tapulama uygulamaları davaların uzamasına sebebiyet vermiştir. (Muharrem Ünal, "Hukuk Davalarının Uzamasının Nedenleri ve Yargılamada Çabukluğun Sağlanması", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 6, Yıl 1982, ss. 42-63, s. 43)

⁴⁹⁰ Özellikle Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Tebligat Kanunu'nun uygulanmasından kaynaklanan sorunlar hukuk davalarının uzun sürmesine sebebiyet vermektedir.

⁴⁹¹ Duvar, 2019, s. 293.

⁴⁹² Duvar, 2019, s. 295.; Detaylı bilgi için bkz: Ünal, 1982, s. 60.

Ceza davalarının uzun sürme nedenleri arasında duruşmaların gereksiz şekilde ertelenmesi, olgunlaştırılmamış soruşturmaların kabulüyle açılan davalar, gereksiz yere yapılan bilirkişi başvuruları yahut uzun sürede dönen bilirkişi raporları sayılmıştı⁴⁹³.

Özellikle son yıllarda idari davalarda yargılama sürecinin makul sürede sonuçlandırılmadığı iddiasıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önüne giden idari davaların önemli bir bölümünün başvuru lehine sonuçlandığı görülmektedir⁴⁹⁴.

3.3.6.2.1.3. Süreç ve Aktörlerin Kalitesine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Yapılan çalışma kapsamında sorulan ilk soruya verilen cevaplar içinde ikinci olarak ifade edilen konunun yargılama sürecinin ve yargı aktörlerinin kalitesine ilişkin olduğu görülmüştür. Görüşme kapsamında katılımcıların etkinlik ve verimlilik hakkındaki düşünceleri sorulduğunda da bu konuya değinmiş olmaları nedeniyle, bu başlık altında katılımcıların hakimlerin kalitesine ilişkin olarak beyan ettiği görüşlerine yer verilmemiş, yalnızca genel olarak yargılama süreci ve yargı aktörleri hakkında fikir beyan eden katılımcı görüşlerine yer verilmeye çalışılmıştır.

Bu minvalde Türkiye'deki yargılama sürecinin kalitesi hakkında bir katılımcının düşüncesi aşağıdaki şekildedir:

“Hayatım boyunca ceza davalarına katılmadım, genelde adli konularda danışmanlık veriyorum. Türkiye'deki, adliyelerde hâkim yok. Eskiden adliyelerde hakimler vardı, artık kibir var, cehalet var ve tembellik var. Bu iki sorun birbirini besler nitelikte ve tembellik de bunlara eşlik ediyor. Bu durum ne yazık ki adaletin sağlanmasını engelliyor. Mesleğe başladığım yıllarda yargılamalar daha özenliydi. Ortalama 2.000-3.000 esaslı dosya vardı ve 2 ayda bir duruşma yapılıyordu. Hakimler dilekçeleri okur ve anlamaya çalışırlardı. Günümüzde ise ortalama 450 dosya bulunmakta ve dilekçeler okunmuyor bile. Siyasetçilerin, baroların, avukatların veya hakimlerin adaletle ilgili ciddi bir dertleri olduğunu düşünmüyorum. Avukatların bile bu konuda bir endişesi yok gibi. Ben geçenlerde bir baronun düzenlediği atölye çalışmasına katıldım, yalnızca dinleyici olarak oradaydım ve 5.700 üyeli bir barodan sadece 12 katılımcı olduğunu gördüm. Geçmişte hâkime saygı vardı ve gençlere çok şey öğretiler. Bugünkü genç hakimlerin bunu

⁴⁹³ Akbulut, 1994, s. 452.

⁴⁹⁴ Bilgin, 2014, s. 236-380.

yaptığını düşünmek zor. Adliyelerde yargı sorunundan önce kişilik problemleri bulunmaktadır. Eskiden adliyeye giren insanların işlerini halledip çıktıklarını gözlemler, SGK veya diğer kurumlarda insanların işlerini zor hallettiğini düşünürdüm. Ancak şimdi adliyedeki en büyük sorunumuz dava sonuçlandıramamak, işleri çözememek.” (G12, 55, E)

Sağlanan fiziksel imkanlara ve yapılan alımlara rağmen yargı aktörlerinin kalitesiz olduğunu ifade eden bir katılımcının görüşleri ise aşağıdaki şekildedir:

“Bir nitelik problemi var; yıllar içerisinde hukuk fakülteleri arttı. Nicelik olarak sayımız çok arttı. Avukat sayısından bahsedebilirim. Şimdi hâkim ve savcı sayıları elimde yok, ancak meslekte başladığım zamanı söyleyeyim; 2016'da baro yöneticisi olduğumda Bursa Barosu'ndaki avukat sayısı 2.700 iken, şu anda 6.000 sınırında, 500 tane de stajyer var. Ancak bu nicelik artışına rağmen, benzer süreçlerde mahkeme sayılarında, hâkim sayılarında ve adliye personeline de yaşandı. Nicelik arttı; sayımız arttı, mekanlarımız çoğaldı, mahkeme sayılarımız çoğaldı ama işler hızlanmadı.” (G8, 53, E)

Hakimlerin keyfi davranışlarına ilişkin olarak bir çözüm önerisinde bulunan katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“Bir çözüm tavsiyesi olarak, Ankara'daki bürokratların yerelde inceleme yapması gerektiğini düşünüyorum. Yetkililerin adliye binalarına gitmeleri, bizzat orada duruşma süreçlerini izlemeleri gerekiyor. Duruşmalar 9'da başlıyor deniyor ama gerçekte 9:30 veya daha geç başlıyor. Hakimlerin keyfiyetine göre zaman değişebiliyor. Bu durumun bitmesi gerekiyor.” (G9, 43, E)

Bir diğer katılımcının Türk ceza yargılamasında bir özentisizlik ve kalitesizlik durumunun mevcut olduğuna yönelik düşünceleri aşağıdaki şekildedir:

“Ceza hukuku bakımından en büyük problem iddianamelerdeki eksikliklerdir. Savcılarının iddianameleri hazırlık aşamasında yeterince özen göstermemeleri davaların başlangıcında problem yaratmaktadır. Fezlekeler iddianameye dönüşüp dava olmakta. İddianamenin iadesi mekanizmasının uygulandığını hiç görmedim. Ayrıca, hâkim ve savcılarının davranış ve görev anlayışı bakımından ortaya çıkan problemler de yargılamanın adil olması konusunda sıkıntılar yaratmaktadır. Savcılarının reddi diye bir

kavram yok ve o dosyanın savcısına mahkûm kalıyoruz. Ve savcılar soruşturmada da duruşmada da sanık lehine olan delilleri toplamakla uğraşmamakta.

Üye hâkim sıkıntısı da yaşanmakta. Üye hakimler sürekli değişmekte. Yıllarca sürmüş bir dosyada yeni atanan üye, konuya vakıf olmadığı için sıkıntı yaşamakta. Heyetli mahkemelerde karşı oy verilmediğini, üye hakimlerin ekseriyetle aynı görüşte olduğunu, hakimleri arasında tartışma yaşanmadığını görüyoruz. Bu bağlamda tutuklu yargılama süreleri ve spesifik davalarda ortaya çıkan insan haklarına aykırı uygulamalara dikkat çekmek istiyorum. 2,5 yıldır tutuklu olan sanıkların değişen üye tarafından beraat ettirildiğini görüyoruz. Tutukluluğa itiraz edilen mahkemelerin hakimleri arkadaş, itirazlarımız reddediliyor. İtirazlar bakımından özel mahkemeler kurulmalı. İtiraz mekanizması işlevsiz. Duruşma süreleri çok sıkıntılı. Verilen saatte duruşmalara girilemiyor.” (G11, 44, E)

Başka bir katılımcı Türkiye’deki yargılama sürecinin kalitesi bağlamında yaptığı değerlendirmede, yargılamalarda yaşanan belirsizliklere ve yargıya duyulan güvenin zedelenmesine ilişkin görüşlerini şu şekilde belirtmektedir:

“Gerçekten bu süreç birçok zorluğu ve mücadeleyi içinde barındırıyor. Davayı açtığınız andan itibaren her adımda "Acaba bu sefer ne sürprizle karşılaşacağım?" düşüncesi hâkim oluyor. Kanuna az buçuk baktığımızda, kanunun belirli koşullarda dava açma hakkını verdiğini, talep edilebilecek hakları ve elde edilebilecek menfaatleri belirttiğini görüyoruz. Ancak kanunda belirtilmiş haklara rağmen dava açarken bazı çekincelerimiz oluyor. "Acaba bu sefer hâkim nasıl bir karar verecek? Kanunu dikkate alacak mı?" gibi sorularla baş başa kalıyoruz. Özellikle son bir yıl içerisinde bazı hakimlerin kanunları okumaktan imtina ettiğini ve kanun maddelerindeki açık hükümlere rağmen bu hükümleri uygulamadıklarını gördüm. En basit örnekle, kira konusundaki davalarda arabulucu şartı bulunuyordu. Kanun, icra takibi yoluyla başlayan kiralanan taşınmazların tahliyesinde arabuluculuk şartı aranmadığını belirtmesine rağmen hâkim bu şartı göz ardı ederek karar aldı ve dava reddedildi. Bu durum beni derin bir düşünceye sevk etti: Hakimler hangi gerekçeyle kanunu uygulamaktan kaçınıyorlar? Bu durum, yargılama sürecine ve adil yargılama hakkına duyulan güveni sarsıyor. Bölge Adliye Mahkemeleri evresinde de çeşitli sorunlarla karşılaşyoruz. Müvekkillerim geldiğinde davaları sürecinde elde edecekleriyle ilgili net bir şey söyleyememek, en büyük sıkıntıyı oluşturuyor. İnsanlar

adalete ulaşmak için avukatlarına ve dolayısıyla adalet sistemine güvenmek istiyorlar ancak adalete güvenmek ve bu süreçte bir avukata ihtiyaç duymak arasında kalıyorlar. Müvekkillerin talepleri ve beklentileri karşılanamazsa bu güven zedeleniyor. Avukatlar olarak bizler de kanun ve yargılamanın nasıl işleyeceği konusunda belirsizlik yaşıyor, durumu müvekkillerimize anlatmakta zorlanıyoruz. Bu durumda bazen olmasını istediğimiz ve öngördüğümüz şeyler hakkında müvekkillerimize doğru bilgi vermezsek etik dışı davranmış oluruz. Durum böyle iken müvekkillerimize dava süreçleri hakkında sağlıklı bilgi verememek ve ekonomik beklentiler nedeniyle dava almak zorunda kalmak gibi ikilemlerle yüzleşiyoruz.” (G13, 28, K)

Başka bir katılımcının Türkiye’deki yargılama sürecinin kaliteli olduğunu düşündüğü bir zaman dilimi ile mevcut durum arasında yapmış olduğu karşılaştırma şu şekildedir:

“Özellikle son yıllarda ülkemizdeki yüksek enflasyon süreci bu durumu daha da kötüleştiriyor. Kişinin hakları ve talepleri, enflasyonun yüksekliği sebebiyle yıllar içinde eriyor ve ciddi bir hak kaybı yaşanıyor. Örneğin, bir kişinin 1 kg altın alacağı varsa ve bunu dava konusu yaptıysa, dava sonucunda alacağı altın belki yarım kilograma hatta 400 grama kadar inebiliyor. Bu ciddi bir hak kaybına yol açıyor. Bu da vatandaşın adalete olan güvenini ciddi biçimde sarsıyor. Şu anda yapılan anketlerde adalete olan güvenin çok düşük seviyelerde olduğu gösteriliyor.

Geçmişte yargıya olan güven zaman zaman yüksek seviyelere çıkmıştı, ama şu anda yine düşük seviyelere dönmüş durumda. 2010’lu yıllarda hem enflasyon düşüktü hem de yargının hızlanması söz konusuydu. O dönemde tecrübeli hakimlerin olması ve çalışkanlıkları yargının hızlanmasını sağlamıştı. Sadece kanun çıkarmak yetmiyor, kanunları uygulayacak olan hâkim ve savcılar özel bir çaba göstermeliler. Şu anda, geçmişe göre hâkimin ve savcının bu bireysel çabasını göremiyoruz. Eskiden bu duruma daha fazla özen gösteriliyordu. Şu anda elektronik imkanların olmasına rağmen yargı süreçleri yavaş işliyor. 2010’lu yıllarda yargıya olan güven endeksi %60-65 civarındaydı, şimdi ise %25’lerde. Bu durum, vatandaşın adalete olan güveninin ciddi biçimde zedelendiğini gösteriyor.” (G14,65, E)

Hakimlerin tecrübesiz olduğunu ve bu durumun yargılama sürecine etkisini bir katılımcı şu şekilde ifade etmektedir.

Mevcut tecrübem nazarında ifade etmek gerekirse, özellikle yeni hakimlerin yargılama süreçlerini düzgün yönetemediklerini, mahkeme personeline dahi gerekli şekilde davranmadığını gözlemlediğimiz birçok durum ile karşı karşıya kaldım. Bu durum yargılamaların da uzamasına sebebiyet vermekte. Konuya ve sürece hâkim olmadığı için avukatların da yönlendirmelerine açık hale gelen hakimler; dosyaları karara çıkartamamakta. (G15, 34, E)

Yargılama süreci hakkında ne düşündüklerine ilişkin olarak ilk olarak uzun süren yargılamalardan bahseden katılımcıların akabinde yargılama sürecinin ve yargı aktörlerinden biri olan hakimlerin kalitesine ilişkin fikir beyan ettikleri görülmektedir. S. Sinan Kocaoğlu'na göre hâkimlik, savcılık, noterlik ve avukatlık gibi kavramlar, bir mesleği değil, bir statüyü betimlemekte, bu statülerde bulunan kişilerin “ortak” mesleğinin “hukukçuluk” olduğu ifade edilmektedir⁴⁹⁵. Kocaoğlu, bir statünün anayasa ya da kanunlar tarafından meslek olarak tanımlanmasının, o statünün bilimsel anlamda bir mesleğe dönüşmesini sağlamayacağını; yargı aktörlerinin bir meslek icra etmekten ziyade, hukukçu olduklarını idrak etmeleri gerektiğini ifade etmektedir.

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde genel olarak hakimlerin tecrübesizliği nedeniyle dava sürelerinin uzadığından ve davaların çözülemediğinden yakınıldığı görülmektedir, Düzgün işleyen bir yargı sistemi için hâkim, savcı ve avukatların niteliği artırılmalı⁴⁹⁶, kanun koyucu tarafından hâkim ve savcı olabilmek için konulan azami yaş sınırı⁴⁹⁷ arttırılarak, özellikle hâkim olabilmek için belli bir süre hukukçu olarak görev yapmış olmak koşulu aranmalıdır⁴⁹⁸. Zira hakimlik ve savcılık statüleri kişilerin kendi kişiliklerini geliştirme, tecrübe kazanma alanları değildir. Bu statülerde bulan kişiler, bireylerin temel hak ve özgürlükleri üzerinde söz sahibidir. Bu nedenle bu görevler özellikle şahsiyetini bulmuş, kişiliği oturmuş, tecrübe sahibi, evrensel ve çağdaş hukuki değerleri benimsemiş hukukçulara verilmelidir⁴⁹⁹.

⁴⁹⁵ Kocaoğlu, 2011, s. 71.

⁴⁹⁶ Kocaoğlu, 2011, s. 73.

⁴⁹⁷ 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu m. 8, f. 1, b. b ve m. 8, f. 1, b. k <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2802.pdf> (Erişim tarihi: 13.05.2024)

⁴⁹⁸ Kocaoğlu, 2011, s. 75.

⁴⁹⁹ Kocaoğlu, 2011, s. 76.

3.3.6.2.2. Avukatların Yargı Sistematiği İçindeki Pozisyonu Hakkındaki Düşünceleri

Avukatlık mesleği kanunda hem kamu hizmeti yapan bir meslek grubu olarak hem de bir serbest meslek mensubu olarak tanımlanmıştır. Ancak katılımcılara avukatların yasal pozisyonları hakkındaki düşünceleri sorulduğunda, katılımcıların konu hakkında farklı şekilde düşündüğü, bazı katılımcıların konu hakkında kararsız kaldığı gözlemlenmiştir. Bu minvalde konu, avukatlığın kamu hizmeti olduğunu düşünen, avukatlığın kamu hizmeti olduğunu düşünmeyen ve avukatlığın kamu hizmeti olup olmaması gerektiği konusunda kararsız kalan katılımcıların düşüncelerini ayrı ayrı ele almak suretiyle değerlendirilecektir.

3.3.6.2.2.1. Avukatlığın Kamu Hizmeti Olduğunu Düşünenler

Avukatlık mesleğini kamu hizmeti olarak tanımlayan katılımcılar, avukat tarafından kullanılan yetkilerin, devlet tarafından kullanılması imkân tanınan yetkiler olduğunu ifade ederek, bu yetkilerin ancak bir kamu görevlisi tarafından kullanılabilceğini ifade etmektedir. Bu minvalde avukatlık mesleğini kamu hizmeti olarak gören bir katılımcının düşünceleri aşağıdaki şekildedir:

“Mesleğimiz hem serbest meslek hem de adliyede kamu görevlisi gibi işlem yapmayı gerektiriyor. Kurallara uygun davranmamız gerekiyor ve aksi durumda kamu görevlisi gibi yaptırıma uğruyoruz. Ancak, maalesef avukatlar yargı camiasında bir kamu görevlisi gibi görülüyorlar. Özellikle hâkim ve savcılar tarafından bu şekilde değerlendirilmiyoruz. Son olarak, Twitter'da gündem olan bir tuvalet mevzuu yaşandı. Bu başsavcının, avukat meslektaşımızı meslektaşı olarak görmediğini, insan olarak bile doğru olmayan bir davranış sergilediğini gösteriyor. Akademide, hâkim-savcı adaylarına avukatlara mesafeli olunması gerektiği öğretiliyor. Bu durum, hâkim ve savcılarla avukatlar arasında sağlıklı bir mesafe yaratıyor. Her meslekte iyisi de var, kötüsü de var; avukatlar arasında da bu farklılıklar mevcut. Ancak bütün avukatları aynı şekilde değerlendirmek yanlış.” (G10, 45, E)

Avukatlığın kamu hizmeti olarak da görülmesi gerektiğini düşünen bir diğer katılımcının ifadeleri ise şu şekildedir:

“Avukat olarak yargı sistemi içindeki pozisyonumuzun kamu görevi olma kısmında da sarf edilen bir hizmet var. Serbest meslek mensubu olan avukatların ülkemizde maddi

kaygısı var. Bu nedenle kamu görevini yerine getirme noktasında beklenen gayreti gösteremeyebiliyorlar. Ancak İtalya’da olduğu gibi avukatların temel asgari giderlerinin karşılandığı bir sistemde, avukatın daha çok çalışmaya başlayacağı görülecektir. Asgari giderlerini ödeyemeyen avukat uzmanlaşmıyor ve her türlü davayı kabul etme yoluna gitmek durumunda kalıyor. Bu sorunun çözülmesi avukatın nitelikli hale gelmesini sağlayacaktır.

Avukatların delillere ulaşma noktasında sıkıntıları var ancak çoğu avukat mesleki hak ve yetkilerinin farkında değil. Bu konuda barolar gerekli bilgilendirmeleri yapmalı. Ve avukatın arkasında durarak destek olmalı. Mesela ben gümrük müdürlüğündeki evrakları nereye kadar inceleyebilirim? Nereye kadar devlet sırrı? Baro bunun bilgisini bana vermeli.” (G4, 44, E)

Avukatlığın kamu hizmeti özelliğini barındırması gerektiğini düşünen bir diğer katılımcının konu hakkındaki görüşü ise şu şekildedir:

“Avukatların yargının önemli bir unsuru olduğu bir yargı mekanizmasına ihtiyaç var. Bir avukatın vekaletsiz dosya inceleme yetkisi olduğu problemi 20 yıldır çözülebilmemiş değil. Devlet mekanizmasında avukatın pozisyonu net bir şekilde çizilmeli ve avukat yetkilerini kullanırken de hiçbir şekilde müdahale edilmemeli. Avukatların yetkileri tüm kanunlarda tanınmalı. Mesela Kişisel Verilerin Korunması Kanunu nedeniyle avukat olarak hiçbir kuruma ulaşamıyoruz. Bu kanun bakımından avukatlar istisna tutulmalıydı. Avukatlık mesleğinin anayasal güvenceye ve baroların etkin hale getirilmesine ihtiyaç var.” (G10, 45, E)

Avukatlığın bağımsızlıktan ziyade adaleti tesis etme noktasında öncelenmesi gerektiğinden kamu hizmeti özelliğinin avukatlık mesleği bünyesinde bulunması gerektiğini düşünen başka bir katılımcı görüşü ise aşağıdaki şekildedir:

“Kimse bağımsızlık istemiyor. Avukatlık mesleğini çok zor şartlar altında yaptığımı hissediyorum ve çok çalışıyorum. Ancak bazı meslektaşlara göre çok rahat avukatlık yapıyorlar. Mesleğin değerini kimse yeterince bilmiyor ve tartışmıyor. Örneğin, doktorlar ciddi ücret tartışmaları yaparken, avukatlar benzer sorunları dile getirmiyor. Avukatlar olarak geçim derdi konuşuluyor ancak hukukun ve adaletin bitmiş olduğu gerçeği ikinci planda kalıyor.

Yasalarda avukatların kamu görevi yaptıkları belirtilir. Sorunlar listesinin başında geçim derdi yer alıyor ve maalesef bu konuşulan ana konu oluyor. Hukukun ve adaletin işlemez hale gelmiş olması yeterince dile getirilmiyor. İnsanların hak araması zorlaştıkça avukatların da prestijleri azalıyor.

Avukatlık hem kamu görevi hem de çok önemli bir meslek ama ilerideki sorunlar sürekli olarak dile getirilmeli ve çözüm yolları aranmalıdır. Mesleğimizi layıkıyla icra etmeyi sürdürmek istiyoruz ancak yeterli destek ve itibarı ne yazık ki göremiyoruz.

Biz avukatlar olarak kamu gücünü kullanabildiğimizi söylüyoruz; fakat tapuda ya da diğer devlet dairelerinde delil toplama yetkimiz yok veya bu yetki çok zorlaştırılıyor. Bunun yanında, yönetmelikler geldi ve delillere ulaşma imkânımız iyice zorlaştı. Topladığımız deliller hakimler tarafından sorgulanıyor, müzekkereler yazılıyor, delillerimiz tekrar teyit ediliyor.

Avukatlar olarak kamu hizmeti verdiğimizize göre, hakimlere açık olan tüm bilgilere bizim de ulaşabilmemiz lazım. Çünkü dolaylı yoldan bu bilgilere zaten ulaşıyoruz; müzekkerelere yazdırıp evrakların bize gelmesini sağlıyoruz. Ancak kişisel verileri koruma kanunu (KVKK) gibi engellerle karşılaşıyoruz.

Kişisel Verileri Koruma Kanunu uygulanmıyor; çoğunlukla garibanların hakları bu kanunla korunmuyor. İstanbul Sözleşmesi örneğinde olduğu gibi, uygulama zenginlere yönelik oluyor. Dernek faaliyetleri yürüten biri olarak, yardıma muhtaç ailelerin çoğunluğunun kadın olduğunu ve İstanbul Sözleşmesi'nden yararlanamadığını görüyorum. Sadece öldürüldüklerinde haber oluyolar.

Avukatlar olarak kamudaki bilgilere ulaşmamızın engellenmesinin Kişisel Verileri Koruma Kanunu ile ilgisi yok, bu tamamen avukatların bu güce sahip olmasını istememekle ilgili. Çünkü bilgileri elde etmek yargılama sürecini uzatıyor. Süreç, müzekkerelerin katipler tarafından yazılması nedeniyle de uzuyor. Herkes dosyayı bir önceki zabıt üzerinden yürütüyor ve duruşmalarda zabıtlar üzerine konuşuluyor.

Adalet sağlamak ancak yaptığımız işin önemini hissederek mümkün olabilir. Hakimler ve avukatlar olarak kamusal veriler bize açılabilir bile, bunları kullanmazsak yargılama sürecinde bir değişiklik olmaz. Verileri kullanmak istememiz öncelikli.” (G3, 41, E)

Avukatlığın kamu hizmeti olduğunu savunan bir katılımcı görüşü ise aşağıdaki şekildedir:

“Biz bir serbest meslek yapıyoruz ve devlet adına avukatlık hizmeti sunuyoruz. Yaptığımız görev, adaletin tecellisi açısından bir kamu görevi olarak değerlendirilmelidir. Adaletin gerçekleşmesi açısından bir aydınlatma görevi üstleniyoruz çünkü bir avukat, mahkemeye delilleri sunarak yargının hızlanmasına yardımcı olur. Bu noktada, avukatın kamu görevi gördüğü kesindir. Ancak öte yandan, serbest meslek olarak da görev yapıyoruz.

Avukatların, hakimler ve savcılarla aynı statüde olması yani savunma mekanizmasında bir yer tutarak eşit statüde olmalarım önemlidir. Kanun önünde eşitiz ancak fiili durum her zaman böyle değil. Sonuçta karar verici kişinin sözü geçiyor. Avukatlar kanunla belirlenen yetkileri kullanmaya çalışıyor ancak zaman zaman fiili durumda bunun işlemediğini görüyorsunuz. Geçen gün yaşadığım bir olayda, bir banka ile ilgili bir sorun yaşadım. Avukatlık vekaletnamesiyle başvuru yaptığımda vekaletle bu işlemi yapamayacağım gerekçesiyle geri çevrildim. Bu durum, avukatlık kanununda tanımlanan yetkileri tam olarak kullanamadığımızı gösteriyor. Kanunen tüm kamu kurumlarında işlem yapma yetkimiz var ve avukatlık kimliğimiz her yerde geçerli olmasına rağmen bu konuda anlayışsızlıklarla karşılaşabiliyoruz. Bu tür sorunlar ancak yasalar çerçevesinde saygı ve anlayış gösterilmesiyle aşılabılır.

Avukatlara güven noktasında ülkemizde bir sıkıntı olduğunu kabul etmek gerekiyor. Bu güvensizlik zaman zaman uygulamalara da yansıyor. Bu şüphelerin ortadan kalkması için avukatlar olarak meslektaşlarımıza güveni tesis etmemiz gerekiyor. Bireysel olarak ve barolarımızın çabalarıyla vatandaş nezdinde ve kamu kurumlarında güven oluşturmamız ki bu tür teyitlere gerek kalmayın.

Geçmişte sahtecilik ve güven sarsıcı davranışlar sergileyen avukatların var olması bu güvensizliği artırmıştır.” (G14, 65, E)

Avukatlığın kamu hizmeti olduğunu ifade eden son katılımcı görüşü ise aşağıdaki şekildedir:

Avukatlık, kamu gücü olmaksızın ifa edilebilecek bir meslek değildir. Zira, kamunun sahip olduğu imkanların avukatlar ile paylaşılmaması durumunda elimiz kolumuz bağlanmaktadır. Bu nedenle görevimizi ifa ederken kamu görevlisi olarak nitelendirilmemiz hususunda bir tartışma görmüyorum. Ancak kanunda tarafımıza tanınan hak ve yetkileri daha aktif bir şekilde kullanmamamız gerektiği kanaatindeyim.

Zira kamu görevlisi olmanın külfetine doğrudan katlanmaktayken, nimetlerinden faydalanabilmek için azami gayret sarf etmek zorunda kalmamız, uyulama pek çok sorun ile karşılaşmamıza sebebiyet vermekte. (G15, 34, E)

3.3.6.2.2.2. Avukatlığın Kamu Hizmeti Olmadığını Düşünenler

Avukatlık mesleğinde bağımsızlığın ve serbest meslek mensubiyeti özelliğinin ön plana çıkartılması gerektiğini düşünen katılımcılardan birinin görüşleri ise aşağıda ifade edildiği şekildedir:

“Ben, avukatlığın tam bir kamu hizmeti olarak değerlendirildiğini düşünmüyorum. Zira, kamu hizmeti tanımına rağmen uygulamada ayrışmalar mevcuttur. Örneğin, adliyelerde hâkim ve savcıların sahip olduğu yemekhane, tuvalet gibi imkânlardan avukatlar yararlanamıyor. Bu ayrımlar göz önüne alındığında, avukatlık mesleğinin düzenlenme şeklinin değişmesi gerektiği düşünülebilir.

Özellikle stajyer avukatların ekonomik hakları konusunda ciddi bir düzenleme ihtiyacı var. Stajyerler şu anda çalıştıkları yerlerde yeterli özlük hakkına sahip değil ve çoğu zaman asgari maaşı düzeyinde bile ödeme alamıyor. Devletin bu konuda koruyucu önlemler alarak, stajyer avukatların ekonomik zorluklarını hafifletmesi gerektiği açık.

Avukatlar açısından baro teşkilatının sağladığı bağımsızlık önemlidir. Ancak özlük hakları bağlamında devletin desteği de kritik. Örneğin, avukatların Adalet Bakanlığı'na bağlı olması durumunda, hakimlerle benzer haklar elde edebilirler. Ancak bu durumda, avukatların bağımsızlıklarının korunması da büyük önem taşır. Devletin avukatlar için ekonomik ve sosyal haklar konusunda koruyucu düzenlemeler getirmesi; aynı zamanda avukatların bağımsızlığını kaybetmemesi gerekiyor.” (G2, 27, K)

Avukatlığın serbest meslek mensubu olma özelliğinin ön plana çıkartılması gerektiğini savunan diğer bir katılımcı görüşü ise aşağıdaki şekildedir:

“Kamu görevlisi sayılmamız garip. Haklar noktasında yeterince kamu görevlisi sayılmıyorken, zor görevlerde kamu görevlisi sıfatı tanınıyor. Süreçlerin uzaması, avukatın iş yükünü ciddiye alacak önlemler alınmıyor. Fiziki olarak daha kötü şartlar altında avukatlık yapmak zorundasınız. Müvekkillerin gereksiz suçlamalarla avukatların ağır cezada yargılanmasına sebebiyet verilmesi durumu kontrol altına alınmalı. Avukatlarda bence serbest meslek hususunun ön plana çıkartılması gerekmekte. Mesleğe

yeni başlayan avukatlara maddi destek sağlanmalı. Avukat KVKK'ya tabi. Bu durum mesleğin icrasını inanılmaz zor duruma sokmaktadır. Avukatın vatandaşa ulaşması çok zor.” (G5, 28, K)

Avukatlığın serbest meslek mensubu olma özelliğinin ön plana çıkartılması gerektiğini düşünen bir başka katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Avukat bağımsız olmalı, ancak mesleğimizi yürütebilmek için bir baroya kayıt yaptırmak zorundayız. Önemli olan, temsilde gücü ve olanakları daha geniş olan yetkin bir temsilci baronun bulunması. Şu anda barolar, bazı avukatlara imkân sağlayabiliyor, hepsine değil. Bu tür eşitsizlikler avukatların sahada daha etkili çalışmalarını engelliyor. Avukatlık memurluk değildir. Kamu alanında olmamalı. Serbest meslek yönü ön plana çıkartılmamalı. Avukat devlet tarafından kontrol altında tutulmamalı.” (G6, 26, K)

Serbest meslek özelliğinin ön plana çıkartılması gerektiğini düşünen diğer katılımcı se görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bence avukatlık kamu hizmeti mantığına uymuyor. Zira biz müvekkilimizi savunuyoruz. Müvekkilimizin hakkını korumaya çalışıyoruz. Bence avukat özerkleştirilmeli, devletten tamamen bağımsızlaştırılmalı, özerk bir kuruluş haline getirilmeli. Hakimlere gerekirse talep eden avukat ile görüşme zorunluluğu getirilmeli. Mahkeme salonlarının ciddiyeti dosyanın anlaşılmasını engelleyebilmekte. Ayrıca bir hâkim bir avukat tarafından şikâyet ediliyorsa, hakimler muhakkak özel bir komisyon tarafından incelenmeli. Yersiz şikâyet eden avukatlar da cezalandırılmalı.” (G11, 44, E)

Avukatların sürekli olarak kamu hizmeti görmenin külfetlerine katlanmak zorunda kaldığını, nimetlerinden yararlanamadığını, bu nedenle avukatlık mesleğinin serbest meslek özelliğinin ön plana çıkartılması gerektiğini ifade eden meslektaşımızın beyanı ise şu şekildedir:

“Avukatların müvekkillerinin asılsız şikayetleri nedeniyle ağır cezada yargılandığını gördüm. Devlet avukatını korumuyor, avukatına güvenmiyor. Ama biz hâkim ve savcılar şikâyet edemiyoruz. Avukatlara adalet bakanlığı direkt soruşturma izni vermekte. Avukatlar direkt ağır ceza mahkemesi önüne çıkartılmakta ve itibarsızlaştırılmakta.

Kamu hizmeti anlayışı bence avukatları devletin kontrolü altında tutmak amacı taşıyan bir mekanizma. Barolar da çalışmıyor bu konuda. Öncelikle avukat hakkında bir

soruşturma yapılacaksa, TBB'nin izninin alınması gerekir diye düşünüyorum. Öncelikle avukatın savunması alınmalı, konu anlaşılmalı diye düşünüyorum. Barolar da Adalet Bakanlığı tarafından yargılanan bir avukatın yanında durmuyor; ona bir avukat tayin etmiyor. Aidatları peşkeş çekiyor. Mesleğin hakkı gözetilmiyor. Kimse CMK ücretleri artsın düşüncesinde değil. Ben mesleğimi güvence altında yapmalıyım.” (G13, 28, K)

3.3.6.2.2.3. Avukatlığın Kamu Hizmeti Olup Olmadığı Hususunda Kararsız Kalanlar

Avukatların kanun koyucu tarafından arafta bırakıldığını, verilen yetkilerin uygulamada karşılık bulamadığını düşünen bazı katılımcıların, konuya ilişkin eleştirel ve belirsiz bir tutum içinde olduğu görülmektedir. Bu minvalde kararsız olduğunu ifade eden bir katılımcının görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Ben açıkçası avukatın pozisyonundan tam emin değilim. Evet sistemde avukatın görevi tam olarak bir kamu hizmeti olarak kabul edilmekte ancak bence öyle değil. Sistem de karmaşık. Avukat arafta kalmış durumda. Mesela stajyer avukatlar hiçbir güvenceye sahip değil. Ücret anlamında bir taban sınırı yok. Büyük sıkıntılar var. Kanun koyucu avukatlığı nereye koyacağını bilememiştir. Bence kamu gücünün etkin bir şekilde kullanılabilmesi gerekmektedir. Avukatlar kamu gücünü etkin bir şekilde kullanamamakta. Tapuda yahut diğer kurumlarda taleplerimize ulaşamıyoruz. KVKK gereği bilgi veremedikleri ifade edilmekte. Avukatın delil getirebilmesi için esasen avukata verilen yetkilerin kullanılabilir hale getirilmesi, yargılamaların da daha kısa sürede tamamlanmasını sağlayacaktır. Avukat tarafından toplanan delillerin mahkemelere sunulduğunda güven duyulması çok önemli. Serbest meslek bakımından avukatlar zaten oldukça zorlanmakta. Mesela reklam yasağı var. Bu bence olmamalı.

Ayrıca mesela belirli yaş üstünde bilirkişi olmamalı. Bilirkişiler tarafından hukuki değerlendirme yapılmamalı. Ancak hakimler maalesef ısrarla bilirkişilerin hukuki niteleme yapmasını istemekte.” (G1, 27, K)

Avukatlık mesleğinin yasal pozisyonu hakkında kararsız kalan bir diğer katılımcı ise görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Avukatlar, devletin bilgilerinden faydalandığı için kamu hizmeti özelliği göz ardı edilemez. Ama avukatların bu bilgileri kullanması dahi ne kadar doğru bilemiyorum. KVKK kapsamında vatandaş kendisine ulaşılmasını istemeyebilir.” (G7, 28, K)

Avukatlığın yasal pozisyonu hakkında kararsız kalan diğer bir katılımcının görüşleri ise şu şekildedir:

“Bu konuda yorum yaparken, bence biz arafta kaldık. Türk Ceza Kanunu'na göre kamu görevlisi sayılıyor ve yaptığımız bir işle ilgili yargılanıyoruz. Fakat tapuya ya da nüfusa gittiğimizde, tamamen vatandaş gibi değerlendiriliyor ve kimse tarafından umursanmıyoruz. Kamu görevlisi olma halimizin korunması gerekir. Örneğin, bir hâkime bir keresinde Avukatlık Kanunu'nun bizim kendi kanunumuz olmadığını, devlet tarafından çıkarıldığını anlatmıştık. Avukatlık mesleği Türkiye'de tam olarak oturmamış ve avukat olmak belirsizliklerle dolu. Özellikle resmi dairelerle ilgili sorunlar mutlaka çözülmeli.

Bu durumu bankalarda sıklıkla yaşıyoruz. Kimliğim yanımda olmadığında avukatlık kimliğimi gösterdiğimde resmi kimlik sayılmıyor. Bu bile mesleğimizin itibarı açısından kabul edilemez. Adliyede kamu görevlisi sayılırken dışarıda esnaf gibi değerlendiriliyor. Yaptırım gücümüz oldukça düşük ve bu gücü artırmak gerekiyor.

Resmi dairelerde avukat olarak vekaletname ile daha etkin olabilmeliyiz. Bazen randevu almış, vekaletnameyi sunmuş ama yine de işlem yaptıramamış olabiliyoruz. Örneğin, Kemalpaşa'da randevu almış ve dava açmak için gerekli belgeleri sunmuşken tapu müdürlüğü isim paylaşamayacaklarını söyledi. Vekaletnamemi göstermeme rağmen bilgi alamadım ve dava dilekçemi eksik hazırlayarak, tapu müdürlüğüne müzekkere yazılmasını beklemek zorunda kaldım.

Benzer şekilde, bir trafik kazasıyla ilgili polis merkezine gittiğimde vekaletname istendi. Müdahale etmeden dosya inceleyebilmem gerektiğini belirttim. Her gelen avukattan vekaletname istenemez.

Bu ve benzeri sorunlarla karşılaştığımızdan avukatlık mesleğinde itibarımızın artırılması gerekiyor. Hakimler gibi güvenilir olmamız gerekiyor. Avukat olarak sunduğumuz dilekçelerin ve belgelerin kabul edilmesi hızlandırılmalı. Devlete karşı güvenimizin sağlaması gerektiğine inanıyorum. Bu konuda yetkilerimizin artırılması, dava süreçlerini kolaylaştırabilir ve delilleri etkili bir şekilde toplamamıza imkân tanır.

Mahkemeler tekrar tapu kayıtlarını çağırmak yerine, bizim sunduğumuz resmî belgeleri dikkate almalı. Bu süreçte zaman kaybı yaşanıyor ve davaların uzaması doğaldır.

Delilleri daha hızlı toplayarak mahkemelere sunarsak organlarda güven oluşur ve davalar daha kısa sürede sonuçlanır.

Özetlemek gerekirse, avukatlık mesleği itibarsızlaştırılmamalı, avukata güvenilmeli ve resmî kurumlarda daha güçlü yaptırım gücüne sahip olmalıyız." (G9, 43, E)

Avukatlık mesleğinin kamu hizmeti olup olmadığı sorusu üzerine bu soruya cevap veren katılımcıların %42,8'i avukatlık mesleğinin bir kamu hizmeti olması gerektiğini düşündüğünü, %35,7'si avukatlık mesleğinin kamu hizmeti olmaması gerektiğini düşündüğünü, %21,5'i ise bu konuda kararsız kaldığını beyan etmiştir. Yapılan görüşmeler kapsamında avukatların serbest meslek mensubu olarak değerlendirilmeleri konusunda bir tartışma olmadığı, tartışmanın avukatlık mesleğinin kamu hizmeti olup olmadığı konusunda odaklanmaktadır. Burada verilen cevap ne olursa olsun avukatların asıl talebenin kamu gücü ile elde edilen yetki ve hakları kullanabilmek olduğu açıkça görülmektedir.

Ancak bir kamu görevlisi yahut kanun ile görevlendirilen kimseler tarafından kullanılabilecek olan bu hak ve yetkilerin hiçbir külfetine katlanmaksızın avukatlar tarafından kullanılmasının talep edilmesi, bu yetkilerle donatılmış ve kamu görevlisi olmanın verdiği külfete katlanmak durumunda olan diğer kamu görevlilerine karşı haksız bir durumun ortaya çıkmasına sebebiyet verecektir. Kaldı ki avukatlıklar, yargılama sürecinde tarafları temsil eden bir süjedir. Bu bağlamda hiçbir külfete katlanmaksızın devletin bütün verilerine erişim imkanına sahip olan bir avukatın kötü niyetli olması durumunda ortaya çıkabilecek olan sonuçlar, devlet mekanizması ve diğer vatandaşlar bakımından tehlike arz edebilecek niteliktedir.

Avukatlık Kanunu gereğince avukatlık mesleği mesleğin icrası sırasında bir kamu hizmeti, avukat ise bir kamu görevlisidir⁵⁰⁰. Avukatlığın kamu hizmeti olmadığını savunan katılımcıların, uygulamada yaşanan sıkıntılardan kaynaklı olarak bu görüşe sahip olduğu düşünülmektedir. Zira uygulamada avukatlar kamu görevlisi sıfatının maalesef yalnızca külfetlerine⁵⁰¹ katlanmakta, kanun ile avukatlara tanınmış olan hak ve yetkiler kullanılamamaktadır.

⁵⁰⁰ Avukatlık Kanunu md. 1

⁵⁰¹ Konuya ilişkin bir Yargıtay Kararı incelemesi:

https://d.barobirlik.org.tr/2022/Ceza%20Genel%20Kurulu_2021_287.pdf (Erişim tarihi: 15. 05. 2024)

Oysaki uygulamada hâkim ve savcılara tanınan yetkilerin avukatlara da tanınması, avukatların da bağımsızlığını güçlendirilecektir. Zira mevcut düzende bir avukat, hâkim ve savcılar gibi müvekkil adayları hakkında detaylı araştırma yapma imkanına sahip değildir. Avukatlar müvekkillerine güvenmek zorunda kalmaktadır. Ancak, avukatların kamu görevlisi olmasından kaynaklı olarak daha geniş hak ve yetkilerle donatılması durumunda, önüne gelen işleri araştırma yapma imkanına sahip olan bir avukat, o işi alıp almama noktasında daha kesin kararlar verebilecek, dava sırasında sürprizler ile karşılaşmak zorunda kalmayacak yahut sonuçlanmayacak bir işi alarak, zaman kaybı yaşamayacaktır.

Uygulamada avukatlar korunmamakta, bir kamu görevlisi olmasına rağmen sistem, avukatına güvenmemektedir. Ancak kamu gücünü kullanma hak ve yetkisi ile donatılmış olan diğer kamu görevlileri tarafından da bu hak ve yetkilerin kötüye kullanıldığı görülmektedir. Kamu gücünün kötüye kullanılmasını engellemek amacıyla yalnızca avukatların sınırlandırılması bir çifte standart uygulamasıdır.

Avukatların kamu gücünü kullanamıyor oluşu, diğer yargı aktörlerinin -hâkim, savcı hatta mahkeme kalemi- avukatlara tepeden bakmasına sebebiyet vermektedir. En basitinden avukat tarafından dava dilekçesine delil olarak sunulan bir tapu kaydı örneğinin hâkim tarafından Tapu Müdürlüğünden tekrar talep edilmesi, hakimlerin avukatlar tarafından sunulan delillere güvenmediğinin en açık göstergesidir. Hem avukatlık mesleğinin itibarsızlaştırılmasına hem de yargılama süreçlerinin uzamasına sebebiyet veren bu durum, taraflarca getirilme ilkesine de aykırılık teşkil etmekte, avukatların uygulamadaki varlıklarının gereksiz hale gelmesine sebebiyet vermektedir. Duruşma salonlarında dahi kendisini ifade etme imkânı bulamayan avukatlar, hakimler tarafından okunmayan dilekçelere hapsedilmiş durumdadır.

3.3.6.2.3. Avukatların Yargılama Sürecinin Etkinliği ve Verimliliğine İlişkin Düşünceleri

Etkinlik ve verimlilik kavramları teorik kısımda da belirttiğimiz üzere; özel sektörde uygulanmakta olan toplam kalite yönetimi anlayışının kamu örgütlerinde uygulanmaya başlanması ile adliyelerde de kendine yer edinmeye başlamış bu minvalde, adli kalite kavramı ortaya çıkmıştır. Adli kalite performansının ölçüm araçlarından olan etkinlik ve verimlilik kavramları bakımından katılımcılarla yapılan görüşmelerde katılımcıların

ağırlıklı olarak yargılamalarda adli kalitenin bulunmadığı yönünde bir görüşe sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların adli kalite bağlamında yapmış olduğu değerlendirmeler aşağıda belirtilen başlıklar üzerinden ele alınmıştır.

3.3.6.2.3.1. Adli Kalite Bağlamında Adliye Personeli Hakkındaki Düşünceler

Bu minvalde katılımcıların adli kalite bağlamında adliye personeli hakkındaki düşünceleri aşağıdaki gibi olup, bu konuda görüş bildiren bir katılımcının düşünceleri aşağıdaki şekildedir:

“Adliye personeli vatandaşa da avukata da bilgi vermemekte. Mahkeme personelinin iyiliği hakiminden kaynaklanmakta. Hâkim çalışkansa kalemde çalışıyor ve avukatın taleplerini ciddiye alıyor. Maalesef kalemlerin ruh hali bile bizim için önemli olabiliyor ve bu durum avukatlar için sıkıntılı bir durum. Mahkeme personeline “Bize bir şey olmaz” düşüncesi var. Bu düşünceden çıkılması durumunda işleyiş artabilir. Toplam kalite yönetimi bağlamında bence personelin motive olmasına gerek yok. Görev bilinci ile hareket edilmeli. Personel sıkça denetime tabi tutulmalı. Ancak bu denetimler ani ve gizli olmalı. Personel diken üstünde tutulmalı. Korku ile başlayan işi güzel yapma çabası, meleke haline dönüşecektir.

İlçe adliyeleri bazında da bir irtibat sıkıntısı var. 2024 yılında dahi ben ilçe adlilerine fiziken gitmek zorunda kalmamalıyım. Bence adliye personeli sayısı büyük adliyelerde gayet yeterli. Ancak bir avukat olarak gittiğimde kendimi dosyayı incelemek için dahi ikna etmek durumunda buluyorum.” (G1, 27, K)

Yargılama sürecinin kalitesi bağlamında adliye personeline ilişkin olarak diğer katılımcının görüşleri ise şu şekildedir:

Ayrıca, avukatların adliyelerde yaşadığı iletişim sorunları ciddi boyutlarda. Mesela, bir dosyada önemli bir hatanın fark edilmesi ve doğru şekilde düzeltilmesi gerekiyor. Ancak, telefonla adliyedeki yetkililere ulaşmak bazen imkânsız olacak kadar zor. Bir öneri olarak, büyük şehirlerde call center benzeri bir sistem kurarak avukatların dosyalardaki durumu hızlı ve etkili bir şekilde öğrenebileceği bir yapı oluşturulabilir. Bu durum ihtiyacı ortadan kaldırarak işimizi daha verimli bir şekilde yapmamızı sağlar.

Kalite değerlendirmesi ve hizmetlerin denetimi de önemli konulardan biridir. Adliyelerde çalışan personelin niteliği ve personel sayısının yeterliliği gibi faktörler adaletin

sağlanmasında büyük rol oynar. Örneğin, iş yükü altında bunalabilen adliye personeli gerekli özeni gösteremeyebilir.

Adliye personelinin nitelik açısından yeterli olup olmadığı da değerlendirilmelidir. Çoğu zaman personelin tutumu ve davranışları, işlem yaparken gösterdiği özen büyük önem taşır. Ancak, bu kişisel bir durum olup, genel bir sorun değildir. Personelin eğitiminin artırılması ve onların özenli çalışmasını teşvik edecek mekanizmalar geliştirilmelidir. Bunun için adliye içinde kameraların yerleştirilmesi ve sürekli denetim yapılması etkili olabilir. Her memurun odasında kamera bulunması gerekebilir. Personelin eğitimi ve sürekli denetime tabi tutulması bu sorunun çözülmesine yardımcı olabilir.

Türk yargı sisteminde, teşkilatlanma bağlamında bazı sorunlar olduğunu düşünüyorum. Hâkim savcılar bakımından adam kayırmaca ile kalem tercih edilmesi doğru değil.” (G2, 27, K)

Adliye personelinin avukatlara olan yaklaşımı hakkında bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Personelle olan etkileşim, UYAP sistemi sayesinde minimal düzeye indirilmiştir. Bu, bir yandan mahremiyeti korurken, öte yandan personelle yaşanabilecek kişisel sorunların azalmasını sağlamıştır. Ancak genç meslektaşlarımız arasında ego çatışmaları yaşanabilmektedir. Bu durumun hakimlerin meslektaşlarına olan bakış açılarıyla da bağlantılı olduğunu düşünmekteyim. Öyle ki, avukatlık yapmış bir meslektaşının hâkim olduktan sonra kalem personelinin değişen davranışları, bu sorunun açık bir göstergesidir.

Yargı sisteminde etkinlik ve verimlilik kapsamında düşündüğümüzde, adliye personeliyle yaşanan iletişim problemleri de önemli bir yer tutmaktadır. Eski dönemlerle kıyaslandığında UYAP sisteminin devreye girmesi olumlu bir gelişmedir. Ancak yine de bazı bürokratik süreçler ve ego çatışmaları nedeniyle genç avukatlar baskı hissedebilmektedir. Personel ve avukatlar arasında saygı çerçevesinde bir iletişim süreci oluşturulması gereklidir. Avukat ve personel arasındaki eşitliğin sağlanması, yargı sürecinin kalitesini doğrudan etkileyecektir.” (G3, 41, E)

Adliye personelinin çalışmadığını ve çalışma saatlerinin genele entegre olmadığını ifade eden bir diğer katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Adliye personelinin verimli ve yetkin çalışması gerekmekte. Adliye personeli geçmişe kıyasla şu an çalışmıyor. Memurların işe başlama saatleri 9 olmalı. Ortak bir saat belirlenmeli. Denetimler arttırılmalı. UYAP sistemi kırtasiyeciliği biraz arttırsa da hızlandırdı. Ancak teknik altyapılarının iyileştirilmesi gerekiyor. Hakimlerin ya da icra müdürlerinin istediği saatte adliyeye gelmesi ve saatlerce avukatın duruşma beklemesi kabul edilemez. Vadeli ekonomik ve sosyal yapıları göz önünde bulundurularak yargı denetimi daha iyi yapılmalı, mesela katiplerin veya destek personelinin çalışma koşulları ve mesai düzenleri iyileştirilerek daha verimli hale getirilmeli. Adliye personeli, hâkim, savcı ve avukatların mesai saatleri düzenli olmalı, toplumun genel çalışma saatlerine uyumlu hale getirilmelidir. Verimlilik arttırıcı önlemler ile adliyelerde daha etkili çalışma sağlanabilir. Memurların işlerine zamanında başlaması ve mesai boyunca verimliliklerinin sağlanması önem taşır.

Adliye personeli ve hakimlerin düzenli denetimden geçmeleri sağlanmalıdır. Eğitimlerin ve bilgilerin sürekli yenilendiği bir sistem kurulmalıdır. Özellikle günümüzdeki hızlı değişen şartlar, yeni yasalar ve düzendeki değişiklikler konusunda eğitim süreçleri aksatılmamalıdır.” (G4, 44, E)

Fiziksel imkanların gelişmesi ile adliye personelinin avukatlara ve vatandaşa olan yaklaşımının değiştiğini ifade eden bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bursa özelinde baktığımızda hukuk mahkemeleri noktasında kalitenin arttığını düşünüyorum. Yeni adliye ile insanların daha medeni bir şekilde hareket ettiklerini düşünüyorum. Önceden adliyelerde ve icra dairelerinde çay ocağı havası varken, şu anda plaza modunda bir davranış sergilenmekte. Ceza mahkemelerinde ise hala eski binalar, adliye personellerinin davranışlarının kaba olmasına sebebiyet vermekte.

İş yükü ne kadar fazla olursa, adliye personelinin tahammülü azalmakta.” (G5, 28, K)

Adliye personelinin gerekli eğitimi almadığını düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bence adli kalite bağlamında adli personeli ve memurların daha kendi mevzuatlarını dahi bildiğini düşünmüyorum. Bunları da avukatların bilmesi bekleniyor. Adli kalite meslek içi eğitimler ile arttırılmalı.” (G7, 28, K)

Kalem teşkilatının yeterli bilgi ve donanıma sahip olmadığını düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Kalem teşkilatı da günden güne kötüleşiyor. Eskiden daha iyiydi ama şimdi kalem personeli yeterli bilgi ve donanıma sahip değil. İşlerini yapmayan, prosedürü bilmeyen insanlar kalemde görev alıyor. Bir şey sorduğunuzda "Müdürüme sorayım," diyorlar. Gerçekten çok zorlayıcı bir durum. Sistemdeki birçok işlemin otonom bir şekilde yapılması mümkün. “(G9, 43, E)

Mahkeme personeline ulaşım noktasında sıkıntı yaşadığını ifade eden bir katılımcının görüşü aşağıdaki gibidir:

“Genellikle UYAP sayesinde dosya incelemesi epey kolaylaştı. Ancak mahkeme personelinin bilerek telefonları açmadığını düşünüyorum.” (G10, 45, E)

Dijitalleşmenin artırılması gerektiğini ifade eden bir katılımcının görüşü aşağıdaki gibidir:

"Adliyelerde dijitalleşme artırılması gerekmekte. Evrak eklenmesi noktasında sıkıntılar yaşanmakta. Adalet Bakanlığı sorun çözmek istiyorsa avukat ile görüşmeli. Her bir meslek grubu ile görüşme birebirde sağlanmalı” (G11, 44, E)

Adliye personelinin önceden stajyer avukatlara iş öğretecek kadar bilgili olduğunu, şu anda ise kalem teşkilatının kalitesinin çok kötü durumda olduğunu düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Önceleri kalemlerde yetişiyorduk, yani iş hukukunu kalemlerde öğreniyorduk. Ancak şimdi avukatlar avukat odalarında ve avukatlarla görüşmeden dosya incelemeye çalışıyorlar; çünkü kalemler dosya vermekte zorlanıyor veya üstünkörü veriyor. Artık dosya incelemiyoruz. Mazeretlerimizi yazdığımızda ise hakimler bunu kabul ediyor ve kimse itiraz etmiyor. Adaletin geciktiğini düşünen kimse kalmadı. Kalemlerdeki düzenlemeler ve yargılama süreçleri profesyonel bir kamu hizmeti gibi değil de kişisel ilişkiler ve rahata düşkünlük üzerinden yönetilmekte.” (G12, 55, E)

Adliye personelinin sıkı bir denetime tabi tutulması gerektiğini düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Adliye çalışanlarının iş etiklerine daha fazla özen göstermeleri ve düzenlemelerin daha sıkı denetlenmesi yerinde olacaktır. Personel sayısındaki artış, süreci hızlandırmak yerine, aksine sistemin daha da yavaşlamasına neden oluyor. Ayrıca, meslektaşlar arasında gözlenen eksik disiplin ve denetim, maalesef iş gücü kaybına yol açıyor.” (G13, 28, K)

Adliye personeli sayısının gereksiz bir fazlalık içinde olduğunu düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Hâkim, savcı ve adliye personeli sayısı geçmişe göre oldukça arttı. Ancak sayı artırmak tek başına yeterli değil. İyi çalışmayan personelin sayısını artırmak verimliliği artırmaz. Kişisel olarak, Bursa’da yeterli sayıda hâkim, savcı ve adliye personeli olduğunu düşünüyorum. Fakat yine de önemli olan niteliğin artırılmasıdır. Genelde, bürokratların niteliğini artırmak, sistemin verimini de artıracaktır.” (G14, 65, E)

Adliye personellerinin davranış tarzları hakkında şikayetçi olan bir katılımcının görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Adliye personelleri, adliyelerin görünür yüzleridir. Vatandaşların hakimlerle yahut savcılarla muhatap olabilmesi pek kolay değildir. Bu nedenle mahkeme kaleminden, ön büro görevlisine kadar bence bütün personelin eğitilmiş, anlayışlı, güler yüzlü ve iş çözücü kişiler arasından seçilmesi gerekmektedir. Adalet, yalnızca hakimler tarafından verilen kararlar neticesinde elde edilen bir çıktı değildir. Vatandaşların yargılama sürecinde yaşadığı deneyim, adalet duygusunun tatmini bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle özellikle mahkeme personelinin kaliteli olması gerektiğini düşünüyorum. Ama uygulamada maalesef durum bunun tam tersidir. Sürekli başından savan, tersleyen ve asık suratlı personellerle muhatap olmak zorunda kalıyor; kendi işimizi çoğu kere kendimiz halletmek için azami gayret sarf ediyoruz.” (G15, 34, E)

Katılımcıların çoğunluğu tarafından da ifade edildiği üzere adliye personeli, yargılamaların bürokratik sürecini yöneten bir mekanizma olarak mevcut personel sayısına göre çok yavaş çalışmaktadır. Personelin kamu görevlisi olmasından kaynaklanan rehabeti, işlerin yavaşlamasına sebebiyet vermektedir. Merkez teşkilatlanması tarafından gerçek anlamda yapılacak olan kontrol ve denetimler ile adliye personelinin verimliliği arttırılmalı, adliyelere konulacak olan kameralar ile her daim

denetim yapılmalı ve adliye personelinin zihnine adaleti tesis etme misyonuna sahip bir mekanizma içinde bulundukları adeta nakşedilmelidir. Adliyeler, vatandaşların hak arayış mücadelesi verdiği ve belki de hayatlarının en önemli anlarını yaşadığı mekanlardır. Vatandaşların bu mücadelesinin basit bir işlem olarak nitelendirilmesi ve küçümsenmesi, adalet arayışında olan bir vatandaşın hak arama motivasyonunun azalmasına ve hatta bazı durumlarda masumiyet karinesinin zedelenmesine sebebiyet verecektir.

3.3.6.2.3.2. Adli Kalite Bağlamında Fiziksel İmkanlar

Türkiye genelinde adliyelerde iyileştirmeler yapıldığı görülmekte olup, bu iyileştirmelerin uygulamadaki ihtiyacı karşılayıp karşılamadığı hususunda katılımcıların görüşleri alınmıştır. Bu minvalde adliyelerin fiziksel koşullarına ilişkin olarak fikir beyan eden katılımcıların görüşleri aşağıda detaylıca sunulmaktadır.

Bursa adliyelerindeki fiziksel koşullara ilişkin olarak fikrini beyan eden katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Fiziksel koşullar bakımından, Bursa özelinde BAM yeterli gibi gözükmekte. Başka şehirlere kıyasla daha iyi durumda olduğunu, düzenlenmeye çalışıldığını düşünüyorum. Aynı şekilde, adliye ortamlarının fiziki koşulları da iyileştirilmelidir. Bursa'da BAM'ın ve bazı hukuk mahkemelerinin yeni yerine taşınması gibi adımlar olumlu olsa da bu yeterli değil. Genel olarak artan nüfus ve dava yoğunluğu göz önüne alındığında mahkemelerin hem fiziki imkanlarının hem de personel sayısının iyileştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca avukatlar için adliyelerde çalışma şartları ve bilgiye rahat erişim imkanlarının artırılması gerekmektedir.” (G2, 27, K)

Diğer bir katılımcının adliyelerin fiziksel imkanlarına ilişkin düşünceleri ise aşağıdaki şekildedir:

“Adalet binalarının fiziksel şartlarının iyileştiği söyleyebiliriz. Yeni binalar geniş ve ferah mekanlara sahipken, eski binalarda çalışma şartları daha zordu. Ancak karşımıza çıkan önemli bir sorun, adliyelerde ve diğer yargı organlarında yargı kalitesinin beklenenden düşük olmasıdır.” (G3, 41, E)

Bir diğer katılımcının Bursa adliyelerinin fiziksel imkanlarına ilişkin görüşleri ise şu şekildedir:

“Bursa özelinde baktığımızda hukuk mahkemeleri noktasında kalitenin arttığını düşünüyorum. Yeni adliye ile insanların daha medeni bir şekilde hareket ettiklerini düşünüyorum. Önceden adliyelerde ve icra dairelerinde çay ocağı havası varken, şu anda plaza modunda bir davranış sergilenmekte. Ceza mahkemelerinde ise hala eski binalar, adliye personellerinin davranışlarının kaba olmasına sebebiyet vermekte. İş yükü ne kadar fazla olursa, adliye personelinin tahammülü azalmakta.” (G5, 28, K)

Diğer bir katılımcının adliyelerin fiziksel koşullarına ilişkin düşünceleri ise aşağıdaki gibidir:

“Adliyelerin fiziksel koşullarının refah olması verimin artmasını sağlamakta. Buna BAM ve ceza mahkemeleri örneğini vermek mümkün.” (G7, 28, K)

Bir diğer katılımcının Bursa adliyelerinin fiziksel şartlarına ilişkin düşünceleri aşağıdaki şekildedir:

“Fiziki koşullar konusunda da ciddi problemler var. Adliyelerde duruşma salonları yetersiz. Avukat bekleme odaları, bilgisayar imkanları gibi temel ihtiyaçlar dahi karşılanmıyor. Barolar, avukatlara yönelik fotokopi çekimi, cübbe temini gibi hizmetlerde daha uygun fiyatlar sunmak zorunda olduklarını anlamalılar. Adliyenin yeri belirlenirken avukatlara asla sorulmuyor. Sürekli hareket halinde olan, gezen avukat iken, adliyelerin yeri belirlenirken avukatların düşünceleri asla önemsenmiyor.” (G9, 43, E)

Bir başka katılımcının fiziksel koşullara ilişkin düşünceleri ise şu şekildedir:

“Adliyelerdeki fiziki koşullar ve adalet personelinin durumu hakkında konuşacak olursak, keşke fiziksel ortamların kötü olması gibi bir sorun yaşasaydık. Çünkü yıllarca küçücük odalarda, hâkimin kendi odasında ya da adliye yemek masalarında hukuk davaları yürütüldü. Bu süreçlerde duruşmalar davalı ve davacı vekilleri yan yana, 10-11 metrekairelik odalarda yapılırdı ve mükemmeldi, asla şikâyet etmedik. Ancak, fiziki koşullar yavaş yavaş düzelmeye başladıkça insanlar rehavete kapıldı. Fiziki koşulların düzelmesiyle birlikte mesleki sorumluluklar azalıyor.” (G12, 55, E)

Diğer bir katılımcının fiziksel koşullara ilişkin görüşleri ise aşağıdaki şekildedir:

“Fiziksel koşullar çoğu zaman yetersiz kalmakta ve çalışan personel işlerini verimli yapamamakta. Bu nedenlerle; adliyelerin fiziki kapasiteleri artırılmalı, bilgi ve iletişim teknolojileri daha etkin kullanılmalı ve personel eğitimi sağlanmalıdır.” (G13, 28, E)

Başka bir katılımcının Bursa adliyelerinin fiziksel şartlarına ilişkin düşünceleri de aşağıdaki gibidir:

“Günümüzde adliyelerin fiziksel olarak daha iyi durumda olduğumuzu söyleyebilirim. Bursa Adliyesi açısından mekân yetersiz olabilir, ancak geçmişe göre çok daha iyi bir durumdayız. Geçmişte adliye binaları kiralık binalar ve apartmanlardan bozma yerlerde bulunuyordu. Şu anda ise kendi binalarına sahip durumdayız. Geçmişe göre fiziksel anlamda daha iyi noktadayız ama yeterli mi? Değil. Halen duruşma salonları küçük ve hâkim ile katiplerin çalışma ortamları yetersiz. Ancak genel olarak iyileşme var.” (G14, 65, E)

Adliyelerin fiziksel koşullarının yeterli düzeyde olduğunu ancak adliyelerin yeri bakımından problemler yaşadığını ifade eden bir katılımcının görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Özellikle Türkiye genelinde yeni yapılan adliyelerle adliyelerimizin fiziksel olarak çok daha iyi şartlara getirildiğini düşünüyorum. Tabi ki iş yükünden kaynaklı olarak bazı aksaklıklar yaşandığına şahit olmaktayız. Ancak geçmişe kıyasladığımızda mevcut binalardaki durum çok iyi. Bursa özelinde konuşacak olursak, yeni yapılan BAM bence gayet yeterli ancak adliyenin yeri konusunda bir problem olduğunu düşünüyorum. Ceza ve hukuk mahkemelerin ayrı adliyelere alınması bizler için çok büyük zorluklara sebebiyet vermekte. Zira aynı anda hem ceza mahkemesinde hem hukuk mahkemesinde olan bir duruşmaya katılım sağlamamız imkânsız hale geliyor. Bu durumda duruşmalardan birine ya mazeret göndermek zorunda kalıyoruz ya da dosyaya hâkim olmayan bir meslektaşımızdan duruşmaya girmesini rica ediyoruz. Bu durum da yargılamaların uzamasına sebebiyet veriyor. Bu nedenle ilk derece mahkemelerini barındıran adliyelerin bu şekilde bölünmesini doğru bulmuyorum.” (G15, 34, E)

Adliyelerin fiziksel koşullarının iyileştirilmesi, katılımcılar tarafından da ifade edildiği üzere vatandaşların ve diğer yargı aktörlerinin adalet arayışındaki motivasyonunu artırıcı etmeler arasındadır. Adliye binalarının nitelikli oluşu vatandaşın adalet hizmetlerine

duyduğu saygı ve güvenin artmasını sağlamaktadır. Zira, köhne, karanlık ve havasız bir ortamda yapılan hak arama mücadelesi ile ferah, havadar, modern, temiz bir ortamda yapılan hak arama mücadelesi bir tutulamaz. Katılımcılar tarafından da ifade edildiği üzere Bursa Bölge Adliye Mahkemesinin kurulması ve hukuk mahkemelerinin buraya taşınması ile fiziki olarak büyük bir konfor ve rahatlama yaşanmıştır. Ceza mahkemelerinin bulunduğu Bursa Adalet Sarayının ön bürolar kısmında yapılan iyileştirmeler ile vatandaşın ve avukatların çok daha kolay bir şekilde işlerini halletmelerine imkân tanınmıştır. İcra dairelerinin çay ocağı formundaki binadan, plaza formundaki bir binaya taşınması ile katılımcılardan birinin de ifade ettiği üzere icra personelinin avukatlara ve vatandaşa olan tutum ve davranışları dahi olumlu yönde değişmiştir. İcra dairelerinin Bursa Bölge Adliye Mahkemesine yakınlığı, özellikle avukatlar açısından büyük kolaylık sağlamıştır. Ancak İdare Mahkemelerinin Bursa BAM'dan ve Bursa Adalet Sarayı'ndan çok daha uzak bir yerde oluşu, özellikle avukatların idare mahkemelerine ulaşımı açısından problem teşkil etmektedir.

Hakimler, savcılar ve diğer adliye personeli ağırlıklı olarak adliyelerde mesai yapan yargı aktörlerindendir. Ancak avukatlar, serbest meslek mensubu olmalarından dolayı, müvekkil arama, müvekkilleri ile görüşme sağlama, dilekçe yazma ve duruşmalara katılım sağlama işlerinin hepsini yapmak zorunda olan ve yeri geldiğinde bu işlerin hepsini bir güne sığdırmak zorunda kalan bir yargı aktörüdür. Bu minvalde adliyelerin yeri seçilirken avukatların kolay bir şekilde ulaşabileceği mekanların tercih edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu durum vatandaşlar açısından da kolaylık sağlayacaktır. Ancak uygulamada bu durumun gözetilmediği görülmektedir.

3.3.6.2.3.3. Adli Kalite Bağlamında Hâkim Kalitesi ve Hakimlerle İletişim

Bir yargılamanın kaliteli olabilmesinin en temel şartı, yargılamayı yapan hakimlerin nitelikli, kaliteli ve tecrübeli olmasıdır. Bu minvalde teorik kısımda belirttiğimiz gibi 2016 yılında gerçekleştirilmeye çalışılan darbe teşebbüsü sonrasında yargıda görevlendirilmiş FETÖ'cü birçok hakim ve savcının görevden alınması ve akabinde 2017 yılında yeni kurulan istinaf mahkemelerine ilk derece mahkemelerindeki tecrübeli hakimlerin gönderilmesi nedenleriyle, ilk derece mahkemelerine tecrübesiz hakimler atanmış, daha mahkeme düzeni dahi kuramayan genç hakimlerin Bursa gibi metropol bir şehirde görevlendirilmesi ile yargılamalarda büyük bir kalite düşüşü yaşanmıştır. Hâkim

kalitesine ilişkin olarak görüşleri alınan katılımcıların tamamının mevcuttaki hakimlerden memnun olmadığı, özellikle ilk derece mahkemesi hakimlerinin tecrübesizliği nedeniyle yargılamaların eksik ve hatalı bir şekilde gerçekleştirilmekte olduğu ifade edilmektedir. Bu minvalde hakimlerin kalitesi ve hakimlerle iletişim konusu bakımından görüşleri alınan katılımcıların fikirleri aşağıdaki gibidir:

2016 yılı öncesine ilişkin bir tecrübesi olmayan, 4 yıllık bir katılımcının hakimlerle iletişim konusuna ilişkin fikirleri aşağıdaki şekildedir:

“Ceza yargılamasında ne hukuk yargılamasında avukatlar hakimlerle eş değer kabul edilmiyor. Bu hakimler nezdinde çok bariz. Çok saygılı, çok iyi hakimler var evet. Ama ben hâkimin yanına gidince evet orada bir sıkıntı olacak, işte ben dinlenmeyeceğim diye düşüncesiyle gidiyorsam burada artık sıkıntı oluyor, ben stajda da bunu çok duydum. Şu savcı avukatlarla görüşmüyor. Şu hâkim avukatlarla görüşmüyor gibi. Yani zaten duruşmada çok fazla şey ifade edemiyoruz. Yani en nihayetinde her bir dosya bazında bir kere veya iki kere mutlaka hakimle birebir görüşmemiz gereken bir konu olabiliyor ve biz en başında davayı açarken her zaman şunu düşünüyoruz, acaba hangi hâkime, hangi mahkemeye düşecek de ben daha sonra bu süreçte derdimi anlatmam gerektiğinde dinlenebilecek miyim? İşte şu hâkim hızlı şu hâkim, yani sistemin hızlığından ziyade aslında şu hâkim hızlı, aslında şu hâkim iyi şu hâkim dinliyor, şu anki detaylı böyle düşündüğünüzde aynen yani tamam hani o makamda bir kişi var, o kişinin işi nasıl yürüttüğü önemli evet ama bazı sınırlamalar da olmalı.” (G1, 27, K)

Bir diğer katılımcının hakimlerle iletişim konusuna ilişkin görüşleri ise şu şekildedir:

“Hâkim ve savcılarla olan iletişim ise genelde zorlayıcı olabiliyor. Özellikle, dava süreçlerinde hem dava öncesi hem de dava sonrası aşamalarda hakimlerle görüşmek zor olabilir. Maalesef ülkemizde hakimlerin çoğunluğu, bağımsızlıklarını korumak adına avukatlarla görüşmeyi kabul etmiyorlar. Ancak, bu çekimserlik bazen önemli bilgi alışverişinin yapılmasını engelliyor. Özellikle küçük yerlerde, hakimler ve avukatlar arasındaki görüşmeler daha zor olabiliyor. Mesela ilçelerdeki hakimler, küçük yerlerde çok fazla kişiyle iç içe oldukları için kendilerini kapalı tutuluyorlar. Büyük şehirlerde ise böyle bir durum olmadığı için hakimlerle daha rahat iletişim kurulabiliyor.

Hakimler ve savcılarla ilgili sistemin şeffaflığı ve erişilebilirliği artırılmalıdır. Belirli usul ve kurallar çerçevesinde hakimlerle görüşmelerin daha rahat yapılabilmesi sağlanmalıdır. Bu, yargı bağımsızlığını tehlikeye atmadan doğru bilgilendirme ve iletişimin yapılabilmesi anlamına gelir. Küçük yerlerde savcı ve hakimlerin çekingen davranmasının anlaşılabilir sebepleri olabilir ama büyük şehirlerde bu tür görüşmelerin daha yapılandırılmış ve sistematik hale getirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Özellikle süreçlere dair çeşitli öneriler de aklıma geliyor. Örneğin, hakimlerle dava öncesi veya dosya usulüne dair konularda ön bilgi sağlanabilir. Böylece süreç içinde yaşanabilecek olası aksiliklerin önüne geçilebilir ve gerekli detaylar hâkim ve avukat arasında hızlıca netleştirilebilir. Küçük yerlerin aksine büyük şehirlerde hakimlerle daha rahat görüşmeler sağlanması, adalet sisteminin işleyişini hızlandırabilir. Avukat, hâkim, savcı ilişkisi bence daha fazla dayanışma içinde olmalı.” (G2, 27, K)

Bir diğer katılımcının hakimlerin kalitesi ve hakimlerle iletişim kurma konusundaki fikirleri aşağıdaki gibidir:

“Özellikle genç ve stajyer avukatların hakimlerle dosyalar hakkında bilgi verme bağlamında görüşebilmesinin doğru olup olmadığı tartışılıyor. Benim kanaatimce, avukat ya da stajyer avukat bu konuları diğer avukatlarla çözmeli. Ancak dosya hakkında önemli bir durum varsa, hakimle görüşme sağlanmalı. Bazı hakimlerin kapısında avukatlarla görüşme yapılmadığının belirtilmesi son derece yanlış. Avukatlar, dosya ile ilgili önemli bilgileri hâkime iletme hakkına sahip olmalıdır.

Hakimlerin eğitim süreçlerinin uzun ve etkili olması, avukat ve diğer yargı personelinin iş yükünün optimal düzeyde tutulması kalitenin yükseltilmesini sağlayacaktır. Arabuluculuk ve uzlaştırma yöntemleri yaygınlaştırılmalı ve bu sistemlerin etkinliği çeşitli denetim mekanizmalarıyla sürekli değerlendirilmelidir.” (G3, 41, E)

Bir diğer katılımcının yargı aktörlerinden biri olan hakimlerin ekonomik durumlarına ve kararlarına etki eden unsurlara ilişkin görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Hakimler, siyasi görüşler veya tanışıklıklar üzerinden karar veriyor, durum böyle olunca adil bir karar çıkması zorlaşıyor. Hakimler, ekonomik kaygılardan dolayı objektif kararlar veremeyip adil olmayan yargılamalar yapabiliyorlar. Eğer hakimlerin ekonomik özgürlükleri sağlanmış olsaydı, belki adil yargılama süreci daha iyi olurdu. Örnek olarak

İngiltere sisteminde hakimler ihtiyaçlarını maaşlarından yazarak isteyebiliyor. Bu tür ekonomik kaygıları olmayan bir sistem getirilmeli, böylelikle hâkimin ekonomik kaygısı olmaz, tarafsız ve adil karar verebilir. Yargıtay'da kaçak karar tabiri vardır ve ilke kararlara istisna kararlar çıkartıldığı görülmektedir. Bu kararların mahiyet araştırılmalıdır.

...Ancak bunun için hâkim ve savcılarının tecrübe süresi minimum 5 yıl olmalı. Hakimler tecrübe kazandıktan sonra göreve başlamalı ve branşlaşmalı. Hakimler siyasal görüş ve hatır ile karar vermemeli, sıkı bir şekilde denetlenmeli ve hakimlerin emekli olduktan sonra avukatlık yapmaları kesinlikle yasaklanmalı.” (G4,44, E)

Bir diğer katılımcının hakimler hakkındaki görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Hakimler tarafından verilen duruşma saatleri bence makul değil. Dava sırasında yapılacak işleme göre saatler belirlenmeli. Zira saatlerce duruşma bekleyen bir avukat hangi ara dilekçe yazsın, hangi, ara müvekkil ile görüşsün?” (G6, 26, K)

Hakimlerin kalitesiz olduğunu ifade eden bir katılımcının, hakimlerin niteliklerinin artırılmasına yönelik çözüm önerileri aşağıdaki şekildedir:

“Hakimler önemli karar vereceği duruşmalar arasındaki süreleri çok kısa belirliyor ve taraflar tarafından yazılıp verilen beyanların aynen tekrarını isteyerek zamanı israf ediyorlar. Ayrıca bazı dosyalarda, hakimler duruşmalar sırasında dahi okuma yapmazken, bazıları önceden rahatça hazırlanmış oluyor. Bu farklılıklar yargılama kalitesini etkiliyor. Bu nedenle avukatlar artık arabuluculukla işi çözme eğiliminde.

Hakimlere yüksek lisans yapma zorunluluğu getirilmeli. Mesela Aile Mahkemesi hakimlerine evli ve çocuklu olma önceliği tanınmalı. Hakimlerin somut hayattan uzaklaştırılmaması gerekiyor. Yaş sınırı muhakkak 30 olmalı. Tecrübesiz hakimler kâğıt üzerinden vicdanlı kararlar veremiyorlar.” (G7, 28, K)

Başka bir katılımcının hakimlerin kalitesi ve hakimlerle iletişim kurulması hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Şu anda samimi ve çalışkan bir yargıç ile çalışmayan yargıç arasında ayrı yok. 2016'daki darbe teşebbüsünden sonra nitelikli hakimlerin bir kısmı istinafa gitti bir kısmı atıldı. Yerel mahkemelerde tecrübesiz hakimler kaldı. İstinafa geçiş bekletilebilirdi.

Eskiden Bursa’da hâkim olmak için 40 yaşını bulmanız gerekiyordu. 35 yaşından sonra çok şey öğrenmiş olmanız lazımdı. Birinci sınıf olmanız gerekiyordu, bunu da dördüncü bölgede veya ikinci, üçüncü bölgede görev alarak sağlıyordunuz. Bu şekilde buraya geldiğinizde hakimler birinci bölge hakimleri seviyesinde, Yargıtay düzeyindeki hakimler oluyordu. Olayı hemen kavriyorlardı. Buradan çıkanlar Yargıtay’a gidiyordu ve buraya olgun hakimler geliyordu. Büyükşehirlerin ilişkileri karmaşıktır; özellikle sanayi şehri olan 17 sanayi bölgesine sahip bir şehirde. İşçi-işveren ilişkileri ve tacir ilişkileri çok daha karmaşıktır, yeni modeller üretilir.

Yüksek Mahkeme hakimlerine ulaşmak elbette doğru değil. İstinaf hakimlerine duruşma dışında ulaşmak da doğru değil, ancak yerel mahkemelerde doğal hâkim ilkesi gereği hâkimin taraflarla temas edebilmesi önemli. Yani insanlar bir dava olduğunda başvurabilecekleri ve güvenebilecekleri bir hâkim arıyor. Hâkimin hukuki dinlenilme hakkı kapsamında tarafları dinlemesi çok değerli. Bu hem sorunları çözmek için hem de insanların adalet duygusunun tatmini için önemli. İnsanların mahkemede derdini anlatabilmesi çok önemli.

Tartışmamız gereken diğer önemli konulardan biri de uzmanlık. Yani hem hakimlikte hem de avukatlıkta uzmanlık ihtiyaç varı. Bir mahkemeye atanıp sadece orada davalara bakarak uzmanlık kazanmayı kastetmiyorum. Hem hakimler hem de avukatlar için uzmanlık sınavı getirilmeli. Belirli alanlarda uzmanlık kazanmak için birden fazla sınav yapılmalı. Arabuluculuk gibi alanlar bu noktada daha basit kalıyor. Arabuluculuk sınavları ve uygulamaları nispeten daha basit, bu yüzden pratisyen avukatlar tarafından bile yapılabilir. Dünyada farklı modellemeler mevcut fakat biz ülke olarak bunlardan daha ileri uygulamalar geliştirebiliriz. Bu konuyu Bakanlık ile de konuştuk ve onların da tartıştığından haberdarız, fakat bir türlü gündeme gelmiyor, çünkü bunlar gerçek reform gerektiriyor.

Hakimlerin ve avukatların kalitesinde de ciddi düşüşler var. Bu sorunun çözümü bizi aşan bir konu. Eğitimle alakalı çeşitli çalışmalar yapılabilir ama şu anki kalite yönetimi çok yetersiz. Özel sektörde toplam kalite yönetimi anlayışı gibi mekanizmaların kamuya uygulanması gerekli ama içi boş olmamalı.

Hakimler, avukatlar ve diğer yargı personeli, kararlarını verirken empati duygusunu korumalı ancak bu empati mesleki kararlarını etkilememeli. Avukat disiplin soruşturma sayıları yıldan yıla artış gösteriyor.

Hakimlerin asosyal bir yaşam sürmesi de ayrı bir problem. Hayatın içinde olmayan bir insanın hayatla ilgili sağlıklı kararlar verebilmesi çok zor. Bu kişilerin kararlarında empati yapmalarını bekleriz ama bu empati duygusu mesleki yeterliliklerini zedelememeli, işlerini profesyonellikle yapmalarını engellememeli.” (G8, 53, E)

Bir diğer katılımcının hakimlerin kalitesine ve hakimlerle iletişim kurulmasına ilişkin görüşleri aşağıdaki şekildedir:

Birçok hâkim dosya yoğunluğundan yakınırken, yeterli ve nitelikli hâkim bulmakta zorlanıyoruz. Genç, deneyimsiz hakimler ya da "Bebek Hakimler" dosyaları çözemez durumdalar ve bilirkişilere yönelerek işi çözmeye çalışıyorlar. Bundan önce (2016 öncesi) kelli felli hakimler vardı ve işi çok rahat çözebiliyorlardı.

Bu kadar genç hakimle iş görmek, özellikle büyük davalarda işleri oldukça zorlaştırıyor. Yanlış kararlar veriliyor ve temyize göndermek gerekiyor. Mahkeme süreci ileriye atılıyor, dosya temyiz sonucunu bekliyor. Tüm bu sorunlara rağmen iş yükü de sürekli artmakta. Ayrıca, avukatların da duruşmalara yeterince hazırlıklı katılım sağlaması gerekiyor. Daha nitelikli, eğitilmiş bir yargı ve avukat kesimine ihtiyaç var.

Hakimler mutlaka belirli bir engin tecrübeye dayanmalı. 23-25 yaşlarında bir çocuğun hâkim olması beklenemez. Hakimler işleri layığıyla yapabilmeli ve yaşlarına, tecrübelerine uygun olarak konularda uzmanlaşmalılar.

Bursa’da önceden hakimler en az 10 yılını tamamlamış olanlardan seçilirdi. Bu durum artı böyle değil maalesef. Özellikle büyük hacimli davalarla ilgilenecek hakimlerin daha tecrübeli olması gerekiyor. Mesela Almanya’da bir kişinin hâkim olabilmesi için doktorasını tamamlamış olması gerekiyor. Bizde de bu tür tecrübelerin üzerine hakimler yetiştirilmeli diye düşünüyorum.

Ayrıca hakimlere artık ulaşamadığımızı düşünüyorum. Kilitli kapılar, şifreli asansörler vs. Buradan kalktım, Orhaneli ye gittim, hâkime hanım avukatlarla görüşmüyormuş, benim derdimi mübaşire anlatmam gerekiyormuş. Ama benim anlattığımı bir mübaşir ne kadar anlayabilir ve hâkimin mübaşire aktardığını mübaşir bana ne kadar aktarabilir. Bu

durum kabul edilemez. Yargılamalar aleni ama hakimlere ulaşamıyoruz. Kimsenin hakimleri yönlendirmek gibi bir gayesi yok, kaldı ki hakimlerin görevi etkilenmemek. Ben ilk mesleğe başladığımda böyle bir durum yoktu. Hakimlerle çok rahat görüşebiliyorduk. Bunun tecrübesizlikten ve egodan kaynaklandığını düşünüyorum.” (G9, 43. E)

Hakimlerin kalitesi hususunda bir başka katılımcının yorumu ise şu şekilde olmuştur:

“Hâkim ve savcılarının tecrübesi önemli bir faktördür. Mesela, AB'de savcı ve hakimler üç yıllık kapsamlı bir staj sürecinden geçerek mesleki yeterliliklerini pekiştirmektedirler. Bu tür bir eğitim modelinin ülkemizde de uygulanması gerekmektedir. Ayrıca, yargıda görev yapan personelin sayıca artırılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi gerekiyor.

Bizim hakimlerimiz kendilerini somut hayattan çok soyutladılar, kâğıt üstünden kararlar veriyorlar. Ancak hakimlerin hayatın içine girmesi gerekiyor.” (G10, 45, E)

Başka bir katılımcının hakimlerin kalitesinin arttırılmasına ilişkin düşünceleri ise aşağıdaki gibidir:

“Yargılama süreçlerinde daha güçlü bir uzmanlaşma ihtiyacı var ve bu bağlamda uzmanlık mahkemeleri kurulabilir. Hakimler, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesine uygun şekilde hareket ederek kararlarını bilimsel, vicdani ve hukuki çerçevede değerlendirmelidir.” (G11, 44, E)

Adliyelerde artık hâkim olmadığını düşünen bir katılımcının, geçmiş tecrübesine ilişkin yapmış olduğu kıyas aşağıdaki şekildedir:

“Eskiden avukatlar olarak hakimlerin izinli oldukları durumlarda bile duruşmalara katılırdık. Ancak şimdi hakimlerin izinli oldukları günlerde bizden mazeret isteniyor. Halbuki, bazen dört buçuk saat bekleyip hâkim gelmediği için komisyona başvurduğum dahi oldu. Adalet geciktiğinde kimse buna itiraz etmiyor. Adaletin sağlanmasından çok kişilerin memnuniyeti daha önemli hale gelmiş durumda. Hâkim ve savcılarının dayanaksız bir şekilde kararları reddetmesi veya kamuya açık alanlarda ayrıcalıkla muamele görmek istemesi olağan hale gelmiş durumda. Şunu unutmamak gerekiyor ki, hâkim veya savcı genel insandan farklı kurallara tabi olmamalı. Herhangi bir vatandaş gibi kurallara riayet etmeli ve etik kurallara sıkı sıkıya bağlı kalmalı. Zengin veya bağlantılı kişilerle ilişkilerini tamamen asgari düzeye indirmeli ve tarafsız kalabilmeliler.

Eğer adalet sistemimiz daha adil ve etkili işlemek istiyorsa, avukatların ve hakimlerin işlerine duydukları bağlılığı tekrar gözden geçirmeleri gerekiyor. Sürekli olarak profesyonel standartların korunması ve etik değerlerin göz ardı edilemeyeceği bir sistem oluşturulması gerekmektedir.

Bir kere, hâkim, savcı ve avukatlar çok önemli bir kamu görevini yerine getirdikleri için kesinlikle kişilik problemi olmayan insanlar arasından seçilmelidir. Çünkü bu meslekte kişilik problemi olan insanlar oldukça tehlikelidir; avukata da hâkime veya savcıya da zarar verebilirler. Öncelikle yargıdaki sorunları düzeltmek için hâkim, savcı ve avukatların kesinlikle mülakatla alınması gerektiğine inanıyorum ve aynı zamanda psikolojik teste tabi tutulmaları lazım.

Ayrıca, hakimlerin eğitiminde baroların mutlaka rol alması gerekir. Barolar meslek örgütü olarak bu süreçte bulunmak zorundadır. Ancak bu siyasi bir baro değil, mesleki etiğe göre faaliyet gösteren bir baro olmalıdır. Şimdiki hakimler yargılamanın nasıl yürütülmesi gerektiğini bilmiyor ve tek bir uygulama ve standardizasyon sağlayamıyor.

Ben meslekte geçmiş 20 yıl boyunca avukatların hâkim olmaları gerektiğini savundum. Ancak şu an bu durumu nefretle karşılıyorum. Pek çok hâkim veya savcı, geçmişte avukat olarak çalışmak istemeyen insanlar olup piyasada zorlandıkları için hâkim ve savcı olmayı tercih etmekte. Mesleğe hâkim olarak geçenlerin bir kısmı başarılı olabilir ancak %90'ı ekonomik güvence ve makam peşinden koşmaktadır.” (G12, 55, E)

Hakimlerin kanunları uygulamamasından ve liyakatsizliklerinden şikâyet eden bir başka katılımcının görüşleri ise aşağıdaki şekildedir:

“Hakimlerden adalete uygun, kanunları dikkate alan kararlar vermelerini beklerken, bizler avukat olarak müvekkillerimizi ve dolayısıyla adalet sistemini savunmak için çabalıyoruz. Ancak hakimlerin yoğun iş yükü bahanesiyle kanun maddelerini dahi okumaktan kaçınmaları ve uygulamada birçok aksaklık yaşamamız bizi mesleğimizden soğutuyor. Hakimler dilekçelerimizi okumuyor. Ben artık dilekçe yazarken önemli gördüğüm kısımları artık dilekçemin ekine ekliyorum ki incelensin. Ancak buna rağmen hakimler çalışmıyor. Özellikle AYM kararını uygulamak istemeyen bir Yargıtayımız varken hiçbir şekilde yargıya güven kalmadığını düşünmüyorum.

Örneğin, icra takibi ya da ceza davasıyla ilgili duruşmaların kendileri için uygun olmayan saatlere konulması bile biz avukatların çalışma düzenini alt üst ediyor. Duruşmanın saatini doğru ayarlayabilmek ve müvekkilin adil bir şekilde savunulmasını sağlamak yerine, hâkimin keyfi kararlarını beklemek zorunda kalıyoruz. Kanun bize hangi hakları veriyorsa, bu hakların uygulanmasında da aynı titizliği görmek isteriz.

Ayrıca adli tatil uygulamasının kaldırılması gerektiğini düşünüyorum. Hakimler ve diğer adliye personeli yıllık izin mantığı ile izin kullanmalı.

Hakimlerin çalışma disiplinindeki sorunlar, adalet sistemine duyulan güveni zedeliyor. Hakimlerin yoğun iş yükü bahanesiyle kanun maddelerini dahi okumaktan kaçınmaları ve uygulamada birçok aksaklık yaşamamız bizi mesleğimizden soğutuyor. Hakimler dilekçelerimizi okumuyor. Önemli gördüğüm kısımları artık dilekçemin ekine ekliyorum ki incelensin. Ancak buna rağmen hakimler çalışmıyor. Özellikle AYM kararını uygulamak istemeyen bir Yargıtay'ımız varken, hiçbir şekilde yargıya güven kalmadığını düşünmüyorum. Örneğin, icra takibi ya da ceza davasıyla ilgili duruşmaların uygun olmayan saatlere konulması bile biz avukatların çalışma düzenini alt üst ediyor. Duruşmanın saatini doğru ayarlayabilmek ve müvekkilin adil bir şekilde savunulmasını sağlamak yerine, hâkimin keyfi kararlarını beklemek zorunda kalıyoruz. Kanun bize hangi hakları veriyorsa, bu hakların uygulanmasında da aynı titizliği görmek isteriz.”

Hâkim ve savcıların seçimi konusunda da ciddi sorunlar bulunmakta. Mülakat aşaması ve sonrasındaki süreçte liyakat ilkesine sadık kalınmaması, maalesef sistemde büyük sorunlara neden oluyor. Yargı üyeleri, sübjektif değerlendirmelerle seçildiğinde hukukun üstünlüğüne zarar veriliyor. Hâkim ve savcıların daha uzun deneyim süreçlerinden geçmesi, yetkinliklerinin artması açısından elzem. Hakimlik ve savcılık mesleği, sadece teorik bilgiyi değil aynı zamanda uygulama yeteneği ve işlem pratiğini gerektirir. Bu nedenle, meslek adaylarının daha sık ve çeşitli alanlarda görev yapıp tecrübe kazanmaları gereklidir. 24 yaşında bir kişi hâkim olmamalı. Zira, 24 yaşındaki bir hâkimi kimse umursamamakta. En azından 5 yıllık tecrübesi olan avukatlar yahut belli şartları sağlayan avukatlar hâkim yapılırsa, hâkim adaylarının tecrübesi sorgulansa çok daha iyi olur diye düşünüyorum. Avukatlığı iyi yapamayan kişilerin hakimliğe geçmesini de doğru bulmuyorum.

Bence hâkim savcı sayısı da yeterli. Hatta çok fazla. Adliye personeli sayısı da yeterli. Çalışmadıkları için sürekli personel alıyorlar. Eskiden imkanlar çok zorken dosyalar daha hızlı çözümlenmekteydi, şu an mevcut imkanlarla iş yükünden bahsediyoruz.

Hâkimler görev bilincine sahip değil, Hiçbir hâkim bir dosya eksik baktığı için daha az maaş almıyor. HSK hakimleri düzgünce denetlemeli.” (G13, 28, K)

Hakimlerle iletişim ve hakimlerin niteliği ve niceliği hakkında bir diğer katılımcının görüşleri ise aşağıda ifade edildiği şekildedir:

“Eskiden, kendine güveni yüksek, öz güvenli hâkim ve savcı arkadaşlarımız vardı. Bugünle karşılaştırıldığında, bir avukatla rahatça görüşür ve derdinizi anlattığınızda ilgili kişi sizi dinlerdi. Ancak günümüzde birçok hâkim ve savcının avukatlarla görüşmek istemediğini görüyoruz. Bu da özgüven eksikliğine işaret ediyor. Geçmişte, mahkeme kalemlerinde de meramınızı anlatmak daha kolaydı. Şimdi ise bu diyalogların zayıfladığını gözlemliyoruz. Bu insan kalitesi ve eğitim ile ilgili bir durum.

Hâkim, savcı ve adliye personeli sayısı geçmişe göre oldukça arttı. Ancak sayı artırmak tek başına yeterli değil. İyi çalışmayan personelin sayısını artırmak verimliliği artırmaz. Kişisel olarak, Bursa'da yeterli sayıda hâkim ve savcı olduğunu düşünüyorum. Fakat yine de önemli olan niteliğin artırılmasıdır. Genelde, bürokratların niteliğini artırmak, sistemin verimini de artıracaktır.” (G14, 65, E)

Hakimlerin tecrübesiz olması nedeniyle kalitesiz olduğunu düşünen bir katılımcının görüşleri şu şekildedir:

Özellikle 2016 yılından sonra tecrübeli hâkim ve savcıların görevden alınmak zorunda kalmasıyla yeni hâkim ve savcıların atanması ve kıdem şartı esnetilmek suretiyle büyük şehirlerde bu durumun yaşanması, Bursa gibi kompleks davalarla dolu olan bir şehirde hakimler yetersiz kalmasına sebebiyet vermiştir. Tecrübesiz hâkim ve savcıların görüşme talep eden avukatlarla da görüşmediğini görmekteyiz. Ancak hukuk tecrübe ile öğrenilen bir meslek. Hakimlerin de avukatlardan öğrenebileceği pek çok şey olabilir. Ancak ne yazık ki bizim hakimlerimizin bilgilerinden çok egoları var.” (G15, 34, E)

Bir sistem teoride ne kadar mükemmel olursa olsun, o sistemin aktörlerinin kalitesizliği, sistemin de kalitesiz olmasına sebebiyet vermektedir. Adalet arayışı amacı taşıması

gereken yargı aktörlerinin sistemin boşlukları üzerinden hareket etmesi ve kanun yollarını dolanması hukuk sistemimizde kültür haline gelmiştir.

İncelediği dosyalara yeterli özeni göstermeyen hâkim ve savcılar⁵⁰², müvekkillerinin haklarını savunmak için gerekli mücadeleyi vermeyen avukatlar, eksik yahut yanlış hesaplama yapan, sürekli olarak ek süre talep eden bilirkişiler, avukatlara ve vatandaşlara tepeden bakan, hakimler tarafından verilen görevleri gerektiği gibi yerine getirmeyen mahkeme personeli yargılama sürecinin kalitesizleşmesine sebebiyet vermektedir. Adli kalitenin sağlanabilmesi için yargı aktörlerinin adaleti tesis etme bilinci ile hareket etmesi gerekmektedir.

3.3.6.2.3.4. Adli Kalite Bağlamında İstinaf Süreci

20. 07. 2016 tarihinden bu yana aktif olarak hukuk sistematiğimizde yer alan istinaf kanun yolu, teorik kısımda da belirttiğimiz üzere uygulamaya geçmeden önce taraftarı çok olan bir kanun yolu iken, halihazırda ağırlıklı olarak kaldırılması talep edilen bir sisteme dönüşmüştür. Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, bütün katılımcıların istinafın yargılama sürecini uzattığını beyan ettiği görülecektir. Ancak bazı katılımcıların hala istinaf sisteminden ümit var olduğu, yargılama kademelerini kısaltması sebebiyle istinaf mahkemelerinin bazı yetkilerinin kaldırılması yahut değiştirilmesi durumunda yargılama sürecini hızlandıracakını düşündüğü gözlemlenmiştir. Bu minvalde katılımcıların istinaf süreci hakkındaki düşünceleri aşağıdaki şekildedir.

İstinaf mahkemelerinin geri gönderme yetkisinin kaldırılması gerektiğini düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bence istinaf aşaması olmalı. Ancak istinaftan geri göndermeye ilişkin kararlar sürecin uzamasına sebebiyet vermekte. Özellikle istinaf tarafından incelenip karara bağlanabilecek dosyaların ilk dereceye gönderilmesini doğru bulmuyorum. İstinaf mahkemelerinin bu yetkisi bence kaldırılmalı.” (G1, 27, K)

İstinaf mahkemelerinin iyileştirilmesi ve bazı yetkilerinin düzenlenmesi durumunda etkin hale geleceklerini düşünen bir katılımcıların ifadeleri ise aşağıdaki şekildedir:

⁵⁰² Akbulut, 1994, s. 452.

“İstinaf 2016-2017 yıllarında kurulmuş ve dosyaların Yargıtay'a gitmeden önceki ara mahkeme olarak faaliyet göstermesi amacıyla oluşturulmuştur. Ancak bu mahkemelerin beklendiği ölçüde dosya yoğunluğunu azaltmadığını ve yeterince hızlı çalışmadığını görüyorum. Örneğin, bir dosyanın BAM' da bir seneden önce sonuçlanmamış olması gibi durumlar yaşanabiliyor. Bu da yargılama sürecinin uzamasına neden oluyor. İstinaf mahkemeleri daha etkin ve hızlı çalışmalı; hâkim sayısı artırılmalı veya dosya yoğunluğu itibariyle daha kapsamlı çözümler üretilmeli. Olay mahkemesi olması nedeniyle dosyaların ilk derece mahkemesine geri gönderilmemesi gerekiyor. Geri gönderme yetkisinin kaldırılması gerektiğini düşünüyorum.” (G2, 27, K)

İstinaf mahkemelerinin yargılamaları uzattığını düşünen bir diğer katılımcının görüşleri ise aşağıda ifade edildiği gibidir:

“İstinaf mahkemeleri ilk kurulduğunda, dosya yükünün az olması nedeniyle dosyalar hızla sonuçlandırılıyordu ve bu durum büyük bir memnuniyet yaratıyordu. Ancak günümüzde dosya yükünün çok artması sebebiyle, özellikle temyiz yolu açık dosyalar açısından istinaf sisteminin herhangi bir işlevi kalmamıştır. Süreç, dosyaların önce istinafa, ardından Yargıtay'a gitmesiyle iyice uzamaktadır. İstinafta kesinleşen dosyalar açısından sistem işe yarsa da temyiz yolu açık olan dosyalar açısından yargılamanın oldukça uzamasına sebep olmuştur.

Kendi deneyimlerime dayalı olarak değerlendirirsem, olayların Bölge Adliye Mahkemeleri'nde tekrar incelenmesi süreci var. Normalde ilk derece mahkemesinin verdiği kararı direk olarak inceleyip karar verebilirler. Ancak küçük usul eksikliklerinden dolayı dosyalar tekrar ilk derece mahkemesine geri gönderiliyor. Bu durumun iş yükünü artırdığını düşünüyorum. Örneğin, müzekkere yazılması gibi basit eksikliklerden dolayı dosya geri dönüyor, halbuki bu eksiklikler tamamlanıp karar verilebilir. İlk başta bu sistem kurulduğunda böyleydi, ama şu anda gördüğüm kadarıyla istinaf mahkemelerinde bu tür bir uygulama yok. İstinaf, eksik olan hususlar tamamlanıp karar vereceğine, dosyalar eksiklik sebebiyle geri gönderiliyor ve bu durum, süreçlerin uzamasına neden oluyor. Yerel mahkemeler açısından baktığımda, dosyalar bir yıl sonra geliyor ve çok küçük bir eksiklik için geri gönderiliyor, bu da iş yükünü artırıyor.” (G3, 41, E)

İstinaf mahkemelerinin geri gönderme yetkisinin süreci uzattığını düşünen bir diğer katılımcının görüşleri de aşağıdaki şekildedir:

“İstinaf yargılamasının sistemi, iş yükünü azaltmak için kuruldu ancak bu da kendi içinde birtakım sorunlar yaratmıştır. Bence istinaf tamamen gereksizdir. Kurulduğu andan beri sıkıntılıdır. 15 Temmuz da istinaf sürecini sıkıntıya sokmuştur. İstinafın ilk derece kararlarını geri göndermesi sürecin uzamasına sebebiyet vermektedir. (G4, 44, E)

İstinaf mahkemesi kararlarının ciddiye alınmadığını, uygulanmadığını düşünen bir katılımcının görüşleri de aşağıdaki şekildedir:

“İşi hızlandırdı, ancak yerel mahkemeler istinaf kararlarını çok dikkate almıyor. İstinaf biraz arada kaldı. Yargıtay kararlarına göre hareket ediliyor ve istinaf kararları çok ciddiye alınmıyor.” (G5, 28, K)

İstinaf yargılamasının yargılama sürecini uzattığını düşünen bir katılımcının görüşleri ise şu şekildedir:

“İstinafın süreleri uzattığını düşünüyorum. İstinaf tarafından yapılabilebilecek küçük işlemler için dosyaların ilk derece mahkemelerine geri gönderilmesi süreci çok uzatmakta. İstinafın bu yetkisi kaldırılmalı.” (G6, 26, K)

İstinaf ile ilgili diğer bir katılımcının görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

“Bence istinaf şu anda dosya eritme amaçlı hareket etmekte, kurulma amacına uygun hareket etmiyor. Çünkü o hâkim iki yıl sonra orada olmayacak.” (G7, 28, K)

İstinafın tamamen kaldırılması gerektiğini düşünen bir katılımcının görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

“Doğrudan kaldırılmalı. Bak, sana bir örnek vereyim. Cumhuriyetin ilk yıllarında istinaf mahkemeleri varmış. Çok yıllar önce. Ben mesleğime yeni başladığımda, İstanbul Adliyesi'nde bir duruşmaya gitmiştim. Çok yaşlı bir avukatla karşılaştım. Cumhuriyetin ilk yıllarından kalma tarihi bir kişilik. O zamanlar da istinaf konuşuluyordu, yeniden gündeme geliyordu. Doksanlı yıllardan bahsediyorum. İstanbul'da yeniden bir yargılama yapılan bir yer olmalı deniyordu. Yani, istinaftan öyle bahsediliyordu

O yaşlı avukat, "Aman! Biz zor kurtulduk bu işten. Sakın ha!" dedi. Ben bunu hiç unutmadım. Peki, niye böyle dedi? Halbuki bakıyorum, yeni deliller ortaya koyuyoruz. Yeniden yargılama oluyor ama mesela hatalı kararlar çıkıyor. Duruşmaları açmıyorlar bile yeterince altyapı yok çünkü. Her dosyayı açamazlar, iş uzar. Çoğu zaten temyize de

gidiyor. İstinaf mahkemeleri iyi bir temyiz süreci oluşturamıyor. Mesela Yargıtay farklı bir şey diyor. İstinaf mahkemeleri bir içtihat mahkemesine dönüştü ama aslında öyle olmamalı.

İstinaf mahkemeleri, yerel mahkemelerden sonra gelen ikinci derece mahkemelerdir. Kesin karar verdikleri için kendilerini üst mahkeme gibi görme eğilimine geçtiler ama mesela Yargıtay'ın çok belirgin ve yerleşmiş içtihatları var. Bunlar bazen değiştirilmekte veya dönüştürülmekte ama çok istisnai durumlar vardır. Ancak bazen istinafta öyle aykırı kararlar veriyorlar ki bazen, mesela Yargıtay'ın beraat kararı varken, istinaf bunu bozuyor. İlk derece mahkemelerinin beraat kararlarını dahi kaldırıyorlar.

Hani istinaf mahkemeleri, daha çok yargılama mahkemesi gibi hareket ediyor ama aslında öyle değil. Bizim anladığımız anlamda tüm delillerin tekrar değerlendirildiği ve tartışıldığı bir süreç değil. Duruşma açmıyorlar, dosya üzerinden değerlendiriyorlar ve kendi bakış açılarına göre karar veriyorlar. Ben bu durumu olumlu bulmuyorum. Tabi ki Yargıtay'a giden dosya sayısını azaltıyorlar ama bence Yargıtay'ın daire sayıları arttırılmalı ve bazı şeylerin sınırları kesin olarak belirlenmeli.

Bu bağlamda ben istinaf mahkemelerinin gerekliliğine inanmıyorum. Her ortamda da bunu söylüyorum, kızıyorlar bana ama bence kaldırılmalı. Belki yaşımdan dolayı eski günlere özlem duyuyorum, bilmiyorum, ama yargılama süreci çok uzuyor. Geç gelen adalet, adalet değildir.” (G8, 53, E)

İstinafın yargılama sürecini uzaması nedeniyle kaldırılması gerektiğini düşünen başka bir katılımcının görüşleri de aşağıdaki gibidir:

“Özellikle istinaf yargılamasından çok şikayetçiyim. Eskiden temyiz yolu daha belirliydi. Şimdi ilk derece mahkemesinde dava bitince istinafa gidiyor, istinaf bozarsa tekrar ilk dereceye dönüyor. Bu durum yıllarca sürüyor. Karar verilmesi bile yıllar alıyor. Para kazanılması gereken durumda bile sürekli bir eksiklik olduğunu görüyoruz.” (G9, 43, E)

İstinafın yetkilerinin düzeltilmesi ve daha işlevsel hale getirilmesi gerektiğini düşünen bir katılımcının görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

“İstinaf Mahkemeleri başlangıçta yargılama süreçlerine hız kazandırma amacına hizmet etmişti, ancak zaman içerisinde yerel mahkemelerin kararlarını sıkça bozup iade ediyor olmaları, mahkemelerin iş yükünü ve dava sürelerini arttıran bir mekanizmaya

dönüşmelerine neden olmuştur. Böylece istinafların asli görevleri olan kararı esastan değerlendirme ve kesin karar verme yetkilerini yeterince kullanmamaları yargılama süreçlerinin uzamasına yol açmıştır. Bakanlık, istinafın verimli olup olmadığını anlamak için dosya eritme oranına bakıyor, ama bu çok büyük bir aldanma. Bunun için karara çıkmış dosya sayısına bakılmalı. Bu nedenle istinaf süreci uzatmakta. İstinafların dosyaları geri iadesi kesinlikle yasaklanmalı, eksiklik varsa istinaf bu eksikliği kendisi tamamlamalı. Yargıtayın incelemesi kapsamında olan dosyaların da istinafa hiç gönderilmemesi gerekiyor diye düşünüyorum. Zira bu durum sadece süreci uzatmaktadır.” (G10, 45, E)

İstinaf mahkemelerinin yargılama sürecini hızlandırabilmesi için yapılması gereken düzenlemelere ilişkin görüşlerini ifade eden bir katılımcının ifadeleri ise şu şekildedir:

“İstinaflar yeterli düzeyde kontrol ve denetim yetkilerini kullanmamaktadırlar ve genelde dosyaların büyük bir kısmı tekrar yerel mahkemelere geri göndermektedirler. Bu da yeni bir yargılama sürecinin başlaması demektir. Yerel mahkemeden istinafa giderken dosya numaralarının da güncellenmemesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu durum hakimlerde sanki yeni tarihli bir dosyayı inceliyormuş izlenimi uyandırıyor ancak hakimlerin önüne 2017-2018 esaslı dosyalar gelirse, bu durum psikolojik olarak daha hızlı yol alınmasını sağlayabilir, hâkimi hareketlendirebilir. Bu sistematik ile istatistiklerin de daha düzgün tutulmasını sağlayacak ve bakanlığın da doğru yönlendirilmesini sağlayacak. Ayrıca istinafta yeni yeni içtihatlar çıktığını görüyoruz. Bu durumda yargıda içtihat birliğini elde edilememekte. Özellikle Türkiye genelini etkileyen örneğin kıdem tazminatı, ziynet alacağı vs. gibi konular bakımından sürekli içtihat değişikliğine gidilmemeli ki, bu konular üzerinde toplumsal bir emsal oluşsun ve halk daha mahkemeye gitmeden neyin ne olduğunu bilsin.” (G11, 44, E)

İstinaf Mahkemelerinin çalışmadığını düşünen, işlevsel hale gelirse yargılamayı hızlandırabileceğini düşünen bir katılımcının görüşleri ise aşağıdaki şekildedir:

“İstinaf sistemi 2017 yılı itibariyle Türkiye’de uygulanmaya başlandı. Amacı yargılama sürecini hızlandırmak olarak gösterilse de bazı hakimlerin ifadeleri farklı durumlara işaret etmekte. Bir hâkim arkadaşımın ifadesine göre, "Bir ülkedeki yargıyı batırmak istiyorsan oraya istinaf sistemini getir." İstinaf hâkimi olan yakın bir arkadaşımı tebrik

için aradığımda ona "Yerel yargıyı önemseyip de istinafa geçtiğin için üzgünüm" dedim. O da bana, "Merak etmeyin, el birliğiyle kalkındıracağız," dedi, ama işler öyle yürümedi.

Şu an yerel yargıda çalışanların çoğu tecrübesiz. Hakimler yargılamanın nasıl yapılacağını bilmiyor ve bu işi yaparken hakimlik yapıyorlar sanıyorlar. Tecrübeli insanları bu görevlere getirseydik sonuçlar farklı olurdu. İstinaf sistemine geçiş özellikle yargı süreçlerinin hızlanması için getirildi ancak başlarda yargıtayın iş yükünü azaltmak amacı güdüldü. İstinafın amacı yargıtayın iş yükünü azaltmak yerine adalet sağlamak olsaydı, daha yumuşak bir geçiş süreci yaşanabilirdi.

Şimdilerde Yargıtay'ın bazı dairelerinde adeta yatma yeri olmuş. Yargıtay'da tamamen iş yükü birikmiş ve kararların kalitesi düşmüş durumda. Hakimler doğruya ulaşmadan karar veriyorlar. Ben özellikle belli hakimlere güvenimi kaybettim, çünkü inceledikleri dosyalara yeterince dikkat etmiyorlar. İstinaf iyi niyetle kurulmuş olabilir, ancak kötüye kullanımda çok başarılı bir seviyeye ulaştı.

Şunu da belirtiyim ki yargı sisteminde yaşanan sorunlar almadan önce Bölge Adliye Mahkemelerinde çalışan dürüst hakimler hakkında konuştuğumda onların iş yüklerinin ne kadar ağır olduğunu görüyorum. İş yükü daha artırılırsa, sistem tamamen çöker. Ben öncelikle yerel mahkemelerin düzeltilmesi gerektiği kanaatindeyim ve yerel adalet sağlanmadan istinafın başarılı olamayacağına inanıyorum." (G12, 55, E)

İstinaf Mahkemelerinin kaldırılması gerektiğini düşünen bir diğer katılımcı görüşü aşağıdaki şekildedir:

"İstinaf Mahkemelerinin pratikte faydası olduğunu düşünmüyorum. Yerel mahkemeye direnme hakkı tanınmaması, ciddi bir sorun. Yargıtay'da olduğu gibi, inandıkları bir kararı savunmaları gereken, yerel mahkeme haklarına da direnme hakkı verilmeden, yeniden karar vermesi bekleniyor. Yargıtay bile dosyaları bozarken detay belirtiyor. Yerel mahkemeler direnebiliyor ama İstinaf Mahkemesinde bu hak tanınmıyor. Yerel hakimlere vicdani karar verebilme imkânı tanınmalıdır. İstinaf Mahkemesi kararları eksiklikten dolayı bozulabiliyor ancak iş yükü açısından da ciddi sıkıntılar var.

İstinaf Mahkemelerinin bazı yapısal müdahalelere ihtiyaçları olduğunu düşünüyorum. Hukuki düzenlemelerle bu durum çözülebilir. Ancak işlevsel olarak istediğimiz verimi

bulamadık. Bugün yerel mahkemelerde 1.5-2 yılda kararlar çıkarken, istinafta da birkaç yıl dosyaların bekleyebileceği bir duruma geldik.

İstinaf Mahkemelerinin bölge farkları da iş yüküne ve karar sürelerine yansıyor. İstanbul'daki bir Bölge İstinaf Mahkemesi'nin kararı ile Bursa'daki bir Bölge İstinaf Mahkemesi'nin kararı farklılık gösterebiliyor. Bu da hukuki uyumsuzluğa neden oluyor.

Daire sayılarının artırılması belki bir çözüm olabilir ve iş bölümü daha detaylı yapılabilir. Eğer süreç hızlandırılabilirse, İstinaf Mahkemeleri faydalı olabilir. Yargıtay, temyiz sınırında, şu anda 350.000 TL yakınlarındaki dava değerinin yeterli olduğunu düşünüyorum ve burada bir sıkıntı gözüküyor. Ancak, davaların hızlı bir şekilde karara bağlanması için sistemin optimize edilmesi gerekiyor.

Sonuçta, yerel mahkemede karar veriliyor, sonra Bölge Adliye Mahkemesi'nde değerlendiriliyor. Yargı güveni açısından bu sisteme güvenmeliyiz. Her dosyanın Yargıtay'a gitmesi gerekmez. Özellikle kira davalarının büyük bir kısmı bugün Bölge Adliye Mahkemesi'nde sonuçlanmakta. Bununla birlikte, sistemin hızlanması normal ve arzulanan bir durumdur.” (G14, 65, E)

İstinafın geliştirilmesi gerektiğini düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Mesleki kıdemim nedeniyle istinaf öncesinde yargılamaların nasıl yapıldığı hakkında pek tecrübem olduğu söylenemez. Ancak istinaf sürecinde edindiğim tecrübe bağlamında ifade edebilirim ki, istinaf süreci yargılama süreçlerini uzatan bir mekanizmaya dönüşmüştür. Özellikle istinaf mahkemeleri tarafından tamamlanabilecek küçük eksikliklerin tamamlanmayarak dosyaların tekrar yerel mahkemelere gönderilmesi, bu sürecin iyice uzamasına sebebiyet vermektedir. Salt dosya eritmek amaçlı yapılan incelemelerle muhatap olmak durumunda kalmamız, avukat olarak bir dosya ile ilgilenme sürelerimizin artmasına sebebiyet vermekte. İstinafın geri gönderme yetkisinin kaldırılmasının bu duruma bir çözüm olabileceğini düşünüyorum. Ayrıca istinaf sınırını aşan dosyalar bakımından da bence istinafa tabiiyet koşulu kaldırılmalı ve esasen iki dereceli bir yargı sistemi üzerinden süreç yürütülmeli. Kanaatimce bu durum hem Yargıtay'ın hem de istinafın iş yükünü azaltacaktır.” (G15, 34, E)

Katılımcı görüşlerine göre istinaf yargılaması, Türk hukuk sistemine büyük umutlar ile entegre edilmiş ancak netice itibarı ile yargılamaların daha fazla uzamasına sebebiyet

vermiş bir sistemdir. Kanun koyucu tarafından istinaf mahkemelerine tanınan geri gönderme yetkisi, istinaf mahkemesi hakimleri tarafından önündeki dosyaları eritmek amacıyla her dosya bakımından kullanılır hale gelmiş, bu durum da yargılama sürelerinin uzamasına sebebiyet vermiştir. Ancak kuruluş mantığı itibarı ile yargı yükünü azaltıcı nitelikte olan bu mahkemelerin kaldırılmasından ziyade iyileştirilmesi yönündeki katılımcı görüşlerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Katılımcılar, Yargıtay sınırı kapsamında olan davaların istinaf mahkemeleri tarafından değerlendirilmemesi, istinaf mahkemesinin geri gönderme yetkisinin kaldırılması, özellikle belli dava türleri bakımından dosyaların duruşma açarak incelenmesi gibi hususlara dikkat edilmesi durumunda istinaf mahkemelerinin işlevine uygun mekanizmalara dönüşeceğini düşünmektedir.

3.3.6.2.3.5. Adli Kalite Bağlamında Hukuk Eğitime Avukatların Yaklaşımı

Hukuk alanında eğitim konusu yıllardan beri konuşulan, farklı uygulamalar ile kaliteli hale getirilmeye çalışılan bir konudur. Ancak gerek teorik kısımda belirttiğimiz hususlar bakımından gerek katılımcılar tarafından belirtilen görüşlerde, uygulamada eğitim konusunda sıkıntı yaşandığı ifade edilmektedir. Fakülte ve öğrenci sayısının fazlalığı, nitelikli akademisyen eksikliği, pratikten uzak hukukçuların yetiştirilmesi ve meslek içi eğitim konularındaki yetersizlik, katılımcılar tarafından öncelikle belirtilen konular olmuştur. Bu minvalde eğitim eksikliği ile ilgili bir katılımcının görüşü aşağıdaki şekildedir:

“Hukuk fakülteleri teorik anlamda yeterli eğitim sunsa da pratik anlamda eksiklikleri çok fazla. Öğrenciler, sadece kitap bilgisinden ziyade gerçek dosyalar üzerinde çalışarak, mahkeme deneyimi elde ederek ve karmaşık hukuk problemleri üzerinde sağlıklı argümanlar geliştirebilmeleri için eğitim almalılar. Avukatların niteliksiz yetişmesinin büyük sebebi de bu boşluk bence.

Avukatların müvekkillerine karşı sorumluluğu olduğu için bir avukatın eksik bilgiye sahip olması mağduriyetlere sebebiyet vermektedir. Uzmanlaşma bakımından bir avukatın yalnızca tek bir konuda uzmanlaşması mümkün değildir. Zira hukuk bağlantılıdır ve bu bağlantıyı da kurmak gerekmektedir.” (G1, 27, K)

Diğer bir katılımcının eğitim konusundaki düşüncesi ise şu şekildedir:

“Türkiye’de de hukuk eğitimi sisteminin yeniden gözden geçirilmesi faydalı olabilir. Bu kapsamda, öğrencilerin eğitim sırasında hakimlik, savcılık ve avukatlık gibi mesleklerin pratik yönlerini deneyimleyebileceği bir sistem kurmak önemli. Bu sayede öğrenciler, mezun olduktan sonra hangi alanda çalışmak istediklerine dair daha bilinçli bir karar verebilirler. Her hukuk öğrencisinin uygulama eğitimi alması gerektiğini ve iletişim becerilerine sahip olması gerektiğini unutmamalıyız. Bu şekilde, hâkim, savcı veya avukat olduklarında daha iyi uyum sağlayabilirler.

Hukuk eğitimi oldukça önemlidir ve bu alanda kaliteli eğitim sunulması gerekmektedir. Ancak şu anki eğitim sistemi diğer bölümlerle çok benzer ve yeterince kapsamlı değil. Bu konuda neler yapılabileceğini sürekli düşünüyorum. Lisede öğrencilerin avukatlık mesleğini daha iyi tanımaları sağlanmalı, aksi takdirde mesleği çok yüzeysel ve cazip görünmesi yanlış seçimlere yol açabilir. Örneğin, lise öğrencilerine avukatlık mesleğinin getirdiği sorumluluklar ve stres yönetimi gibi konular hakkında bilgiler vermek önemlidir. Karakter gelişimi ve stresle başa çıkabilme yeteneği bu meslekte önemli rol oynar. Öğrenciler, bir dosyayı sonuçlandırmadan bırakamayacaklarının, hâkim olduklarında belirli yükümlülüklerden kaçamayacaklarının farkında olmalıdır. Yargı sistemi bizi sürekli düşündüren ve öğrencilerin bunu ciddi bir şekilde değerlendirmeleri gerektiği bir alandır.” (G2, 27, K)

Eğitim eksikliği ile ilgili bir diğer katılımcının görüşü ise aşağıdaki şekildedir:

“Hukuk fakültelerine geçmişte daha yüksek yüzdelik dilimlerde yer alan, daha çalışkan öğrenciler girerken, günümüzde bu durum değişmiştir. Bu değişimde ÖSYM’nin yaptığı düzenlemelerin de rolü vardır. Bazı meslektaşlar, eğitimin aynı olduğu savunmasını yapmaktadır. Fakat benim kanaatime göre, öğrencilerin anlama kapasitesi, sınav başarılarıyla orantılıdır. Aynı eğitim alan fakat farklı başarı dilimlerinden gelen öğrencilerin aynı kavrayış yeteneğine sahip olmamaları doğaldır.

Yeni avukatlık sınav sisteminin bu anlamda olumlu olduğunu düşünüyorum. Ancak staj yerlerinde çok sayıda avukat adayı bulunmasının bu mesleği olumsuz etkilediği aşıkardır. Büyük şehirlerde bu durum daha belirgindir. Bursa’da, benim dönemimde 50 stajyer avukat vardı. Bugün ise bu sayı 600-700’ü buldu. Oysa şehir ve iş potansiyeli bu kadar artmamıştır. Bu durum, yeni avukatların iş bulma ve kazanç sağlama süreçlerini

zorlaştırmıştır. Ailelerinin beklentilerini karşılayamama gibi sorunlar yaşanmaktadır.” (G3, 41, E)

Bir diğer katılımcının hukuk eğitimi ve meslek içi eğitimlerle ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Eğitim konusunda insan kalitesine odaklanmalıyız. Kaliteli insan oluşturduğunuzda her şey onun üzerinden kuruluyor. Tüm diğer kimlikler, mesleki kimlikleriniz onun üzerine inşa ediliyor. Bu da temelde ailede başlıyor. Ailede bir görgü kültürü var ama bunun ötesinde ilköğretim çok önemli. Orada çocuğun temeli atılıyor. Bilgiye verdiği değer, vicdani ve ahlaki normlar bu dönemde şekilleniyor. Yani, bilgiye önem veren, vicdanlı ve ahlaklı insanlar yetiştirmek gerekiyor.

Günümüzde, sosyal medya gibi mecraların yarattığı dikkat dağınıklığı mevcut. İnsanların zoru sevmemesi, hep kolaycı çözümler araması, emek sarf etmeden bir yerlere gelmeye çalışması yaygın. Eğitim temelinde bir sorun var ve bu iktidar tarafından da kabul ediliyor. Zaten eğitim sisteminin problemli olduğu yıllardır söyleniyor. İnsan kalitesindeki düşüş her alanda gözlemleniyor; avukatlarda, hakimlerde, poliste, akademide, mühendislerde... Bu kalite problemi adliyede de gözlemleniyor.

Hakimlerin ve avukatların kalitesinde de ciddi düşüşler var. Bu sorunun çözümü bizi aşan bir konu. Eğitimle alakalı çeşitli çalışmalar yapılabilir ama şu anki kalite yönetimi çok yetersiz. Özel sektörde toplam kalite yönetimi anlayışı gibi mekanizmaların kamuya uygulanması gerekli ama içi boş olmamalı.” (G8, 53, E)

Başka bir katılımcının hukuk meslekleri staj eğitimi ile ilgili görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Mesela, AB’de savcı ve hakimler üç yıllık kapsamlı bir staj sürecinden geçerek mesleki yeterliliklerini pekiştirmektedirler. Bu tür bir eğitim modelinin ülkemizde de uygulanması gerekmektedir. Ayrıca, yargıda görev yapan personelin sayıca artırılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi gerekiyor. Hakimler kendilerini somut hayattan çok uzakta kâğıt üstünden kararlar vermekte. Hakimlerin hayatın içine girmesi gerekmekte.” (G10,45, E)

Avukatların uzmanlaşmasına ilişkin bir diğer katılımcının görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

“Avukatların uzmanlık alanlarına göre sınıflandırılması ve bu uzmanlık alanlarında sertifikasyon süreçlerinin olması mesleki kaliteyi artıracaktır. Avukatlıkta sürekli eğitim ve mesleki gelişim programlarının da zorunlu hale getirilmesi, mesleki standartları iyileştirecektir.” (G11, 44, E)

Hakimlerin eğitimi ile ilgili başka bir katılımcının görüşleri ise aşağıdaki şekildedir:

“Hakimlerin eğitiminde baroların mutlaka rol alması gerekir. Barolar meslek örgütü olarak bu süreçte bulunmak zorundadır. Ancak bu siyasi bir baro değil, mesleki etiğe göre faaliyet gösteren bir baro olmalıdır. Mevcut düzende her hâkimin farklı bir usulü olduğundan bahsediyoruz. Yani, hakimler yargılamayı bilmiyor ve tek bir uygulama, standardizasyon sağlanamıyor. Bu çok büyük bir problem.” (G12, 55, E)

Hukuk eğitiminin kalitesi ve meslek içi eğitimlerin önemi ile alakalı olarak bir diğer katılımcının görüşleri ise aşağıdaki şekildedir:

“Hukuk eğitiminin kalitesi, geleceğin hukukçularının nitelikli bir şekilde yetişmesini sağlayacaktır. Hukuk fakültelerinde verilen eğitimin teorik bilgiyle sınırlı kalmaması, pratik bilgi ve becerilerin de öğrencilere kazandırılması gerekmektedir. Staj ve uygulamalı eğitimlerin artırılması, hukuk öğrencilerinin meslek hayatına daha donanımlı bir şekilde başlamalarını sağlayacaktır.

Hukuk fakültelerindeki sistemin; öğrencileri mesleğe hazırlamakta yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Hukuk eğitimi daha pratik odaklı bir hale getirilmelidir. Mezun olduktan sonra ise sürekli eğitimler düzenlenerek avukat, hâkim ve savcılarının mesleki gelişimlerinin desteklenmesi önemlidir. Özellikle baroların düzenleyeceği eğitimler, meslek mensuplarını güncel mevzuat değişiklikleri ve uygulamalar hakkında bilgilendirmelidir.” (G13, 28, K)

Hukuk fakültelerindeki eğitim durumu ve meslek içi eğitim ile ilgili bir diğer katılımcının görüşü ise aşağıdaki şekildedir:

“Hukuk fakültelerimizin kalitesi zamanla ciddi şekilde düşmüş durumda. Fakültelerin sayısının artması, eğitimin kalitesini de olumsuz etkiledi. Yetersiz öğretim görevlileri ve ders yoğunluğu ile öğrenciler yeterli eğitimi alamıyor.

Hukuk fakültelerinde eğitim veren öğretim üyelerinin kalitesi çok önemli. Türkiye'de bazı üniversitelerde kaliteli hukuk eğitimi verilse de birçok fakültede yetersiz öğretim üyeleri bulunuyor. Paralı eğitimle mezun veren çok sayıda hukuk fakültemiz var ve bunların eğitim kalitesi oldukça düşük.

Sonuç olarak, hukuk fakültelerinin sayısının sınırlanması, kontenjanlarının azaltılması ve üniversiteye giriş puanlarının yükseltilmesi gerektiğini düşünüyorum. Hedef, başarılı öğrencilerin hukuk fakültelerine girmesini sağlamak olmalı. Böylece mezun olanların iş kaygısı olmadan mesleğini sağlıklı şekilde yapabilmeleri sağlanmalıdır.

Teorik bilgiler ile pratikteki deneyimler arasında ciddi farklar var. Örneğin, bir profesör avukatlığa başladıktan sonra bazı pratik işlemleri yapamadığını dile getirmiştir. Bir inşaat mühendisinin teorik olarak bir duvarın nasıl yapılacağını bilmesi ama pratiğe geçememesi gibi. Teoriyi pratiğe yansıtmanın önemi bu noktada ortaya çıkıyor.

Meslek içi eğitimin de önemi büyük. Türkiye Barolar Birliği ve baroların düzenlediği eğitimler değerli, ancak katılım oranları genellikle düşük kalıyor. Meslek içi eğitimlere gönüllü katılımın önemi büyük. Eğitim zorunlu yapılırsa bile gönülden yapılması daha faydalı olur.

Hukukçular olarak, adaleti sağlama sorumluluğumuz var ve bu rastgele yapılan bir meslek değil. Her şeyi inceleyip doğru uygulamamız çok önemli. Müvekkillerimiz bize işlerini güvenerek teslim ediyor; bu yüzden bilgi ve becerilerimizi sürekli geliştirmemiz gerekiyor.” (G14, 65, E)

Hukuk eğitiminin kökten bir çözüme ihtiyacı olduğunu düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Hukuk eğitimi noktasında ülkemizde çok büyük eksiklikler olduğunu düşünüyorum. Öncelikle hukuk fakültelerinin sayısı çok fazla. Her önüne gelen hukukçu olabiliyor. Bu duruma artık bir son verilmeli. Ayrıca hukuk meslekleri için salt yazılı sınavın da yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bence hukuk mesleklerine mensup olmak isteyen öğrencilerin analiz, sentez kabiliyetlerinin ölçüldüğü, kendini ifade edebilme durumlarının sınandığı farklı ölçüm mekanizmaları getirilmeli. Ülkemizde yapılan mülakatlar ile bu durum ne kadar mümkün olabilir bilmiyorum ama hukuk fakültelerine girişlerin zorlaştırılması gerektiğine eminim. Hukuk fakültesini tercih eden bir öğrenci, sancılı süreçlerden geçmek

zorunda olduğunu bilmeli. Hatta temel teorik dersleri aldıktan sonra yapılacak olan eleme sınavları ile kalitenin artırılması bence mümkün.

Halihazırda hukuk mesleklerini icra ederken verilen eğitimlerin de yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bence hukuk meslekleri öyle bir hale getirilmeli ki hukukçular her daim diken üstünde tutulmalı, denetlenmeli ve bilgilerinin güncelliğine ilişkin olarak sınavlara tabi tutulmalı. Yahut yaptıkları işler bağlamında bir başarı değerlendirmesinden geçmeli. Düşüncem odur ki bu durum hâkim ve savcıların hızlanmasına, avukatların da kazanamayacağı davaları almayarak yargıdaki dosya yükünün hafiflemesine imkân tanıyacaktır.” (G15, 34, E)

Mevcut sistemdeki hukuk eğitiminin yetersizliği⁵⁰³, hukukçu adaylarının uygulamadan uzak bir şekilde almış olduğunu hukuk eğitimi ve avukat, hâkim ve savcıların 24-25’li yaşlarda meslek hayatına atılabiliyor oluşu uygulamada yargılamaların kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Gerekli yaş olgunluğuna, pratik tecrübeye ve analiz ve sentez kabiliyetine sahip olmayan, salt teorik alt yapı üzerinden mesleğini icra etmeye çalışan, hakimlerle, savcılarla, avukatlarla, kalem personeli ile ve en temelde vatandaş ile nasıl iletişim kurması gerektiğini bilmeyen hukukçular, yargılama süreçlerinin uzamasına, yargılamaların hantallaşmasına ve kalitesizleşmesine sebebiyet vermektedir.

3.3.6.2.3.6. Adli Kalite Bağlamında Mevzuata İlişkin Görüşler

Cumhuriyetin ilanı ile ortaya çıkan iktibas hareketleri sonrasında yabancı kanunların mevzuatımıza uyarlanması, akabinde birçok problemin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş, yıllar içinde yapılan değişiklikler ile yasal mevzuatımız toplumun ihtiyaçlarına uygun hale getirilmiş ve getirilmeye devam etmektedir. Katılımcıların ağırlıklı olarak mevzuatlar ile ilgili pek şikayetinin olmadığı, asıl sıkıntının kanunun uygulanmıyor oluşu olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Bu minvalde katılımcıların mevzuat yetersizliği görüşleri aşağıdaki şekildedir.

Mevzuatta bazı eksiklikler olduğunu düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki şekildedir:

⁵⁰³ Akıncı, 2001, s. 1-48.

“Mevzuat bakımından da eksiklikler İcra İflas Kanunu gibi bazı kanunlar bakımından var ancak mevcut mevzuatı da yeteri kadar bildiğimizi ve uyguladığımızı düşünmüyorum.” (G1, 27, K)

Kanunların güncellenmesi gerektiğini düşünen bir başka katılımcının görüşleri ise aşağıdaki şekildedir:

“Mevzuat bakımından, Türk Ceza Kanunu'nun yetersiz olduğuna kanaat getirdim, cezaların caydırıcılığı olmamasından dolayı, suç işleyen vatandaş caydırıcı bir ceza almamakta. Kanunlar güncellenmeli.” (G2, 27, K)

Mevzuattan ziyade, mevzuatın uygulanmıyor oluşunda sıkıntı yaşadığını ifade eden bir katılımcının görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

“Mevzuat konusunda büyük eksikler yok, uygulama düzeyinde sorunlar yaşanıyor. Almanya, İtalya gibi ülkelerden alınan ve adapte edilen kanunlar, bizde uygulanmakta zorlanıyor. Örneğin, bir otobüs şoförünün durakta beklerken aracı çalıştırarak emisyon salması yasak ise o şoför kimse olmasa bile o kurala uyuyor, ancak bizde bu tür kurallara uyulmuyor.” (G3, 41, E)

Mevzuatın sadeleştirilmesi gerektiğini düşünen bir katılımcının düşünceleri de aşağıdaki gibidir:

“...Ayrıca bizim hukuk sistemimiz fazla detaycı. Bizim hukuk sistemimiz Anglosakson hukuk sistemi olmalı. Daha olaya göre hâkimin takdirinde olan kararlar verilmeli, emsaller önemsenmeli. Hukuk sistemimizdeki mevzuatın sadeleştirilmesi zaruri. Hakimlerin daha esnek ve hızla karar verebilmesi sağlanmalı, aslında genel bir sadeleşme süreci ihtiyacı var. Eski sistemden ve uluslararası olaylardan esinlenerek yapılan kararlar yerine belki ülkemiz için daha uygun, anlaşılabilir ve sadeleştirilmiş bir mevzuatın oluşturulması yargılama süreçlerinin etkinliğini artıracaktır.” (G4, 44, E)

Mevzuatın güncel gelişmeler karşısında yetersiz olduğunu düşünen bir katılımcının düşünceleri ise aşağıdaki gibidir:

“...Göç davalarına çok giriyoruz. Türkiye'deki hukuk sistemi hızla gelişen olaylara yanıt veremiyor, kanunlar ve kitaplar yetersiz. Hakimler tecrübesiz ve genç. Bazı davalarda

hakimler özellikle kısa sürede davaları sonuçlandırmaya çalışırken, gerekli incelemeleri yapmıyorlar. Bu, güven kaybına neden oluyor.” (G6, 26, K)

Değişen yargılama usullerinin yargılama sürecine olumsuz yönde etki ettiğini düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“...Yargılama usullerimiz değişti. HMK ve CMK'yi biliyorsunuz, eskiden HUMK ve CMUK yargılama usullerindeydi. Yargılamanın hızlı olacağı iddia edilen düzenlemeler aslında yargılamayı yavaşlattı. HMK ve CMK'ye döndükten sonra yargılama süreleri mevzuatta iki kat azaldı. Bazı hükümler iyi geldi, toparlandı, yoktan var oldu; ancak bazı düzenlemeler yargılama faaliyetlerinin uzamasına yol açtı ve bu sürece olumsuz etki yaptı. Yenilik yapılan 'ön inceleme' kavramı hesapta yargılama sürecini hızlandıracaktı. Ama öyle olmadı.” (G8, 53, E)

Mevzuatı uygulama noktasında sıkıntı olduğunu düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Mevzuat ve uygulama noktasında da sıkıntılarımız var. Teoride güzel şeyler var ama uygulama konusunda eksiklikler var. Uygulamadaki sorunlar büyük problem. Bu sorunları halkın lehine çözmek, uygulamaları daha etkin kılmak gerekir.” (G9, 43, E)

Yine aynı şekilde mevzuatın uygulanışında sıkıntı olduğunu düşünen bir katılımcının görüşü aşağıdaki gibidir:

“Mevzuat anlamında bence eksiklik yok, mevzuatın uygulanması noktasında sorunlar var.” (G13, 28, K)

Çok sık mevzuat değişikliğinin yargılamaları uzattığını düşünen bir katılımcının görüşleri ise aşağıdaki şekildedir:

“Çok sık mevzuat değişikliği yapılmakta ve bu iyi değil. Çünkü öyle olunca istikrarlı bir netice almıyorsunuz. Onun yorumlanması, içtihatların oluşması, yani bir yasal düzenleme çıkınca içtihatların çıkması yıllar sürüyor. İctihatların oturması 8-10 yıl oluyor. Bir de oturan içtihatlar var; eski, şimdilerde bir ufak bir değişiklik yapınca 10 yıllık, 20 yıllık birikim bir anda çöpe gidiyor. Çünkü yeni bir içtihat üretilmesi lazım, yeni bir yasa çıkınca her zaman sıkıntı yaşanıyor. Acaba bu nasıl uygulanacak? Bu hâkim nasıl düşünecek? Bunun ne düşünecek? Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ne düşünecek? Bunları

baştan bilme şansınız yok. Bazen açıyorsunuz yeni uygulamaya göre, uygulamalar oturdukça sistem oturmaya çalışıyor. Bunun için ihtiyaç olduğunda yasal değişiklikler mutlaka yapılmalı; ama çok sık değişiklik iyi değil. Çünkü yargı sistemini bozan unsurlardan bir tanesi de bu; içtihatlar oturmayınca da çok farklı kararlar veriliyor. İşte bunun için dosyalar Yargıtay'a gidiyor, geliyor, bozuluyor vs. Bu da otomatikman yargı süreçlerini uzatıyor.” (G14, 65, E)

Mevzuata İlişkin olarak bir katılımcının görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Mevzuatımızın genel olarak iyi olduğunu düşünüyorum. Ancak özellikle İcra İflas Kanunun sadeleştirilmesi ve UYAP ile entegre hale getirilmesi gerektiği kanaatindeyim. Ayrıca kanunların sürekli olarak güncellenmesi, yargıda yerleşik içtihatların oluşma imkanını ortadan kaldırıyor. Nu nedenle kanunlarımızın kapsayıcı bir şekilde hazırlanması ve sürekli olarak değişikliğe gidilmesi yönteminden vazgeçilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (G15, 34, E)

Yargılama süreçlerinin uzunluğu, sorunun mevzuattan kaynaklanıp kaynaklanmadığı düşüncesinin akıllara gelmesine sebebiyet vermektedir. Ancak katılımcıların da ağırlıklı olarak ifade ettiği gibi, bizim hukuk sistemimizin sorunu mevzuatın güncelliği değil, mevcut mevzuatın uygulanmıyor oluşudur. Zira eksiklikler olmakla beraber genel olarak mevzuatımız yeniliklere ve güncellemelere açık, anlaşılır ve toplum kodlarına uyumlu bir mevzuattır. Ancak, ülke sathında özellikle kurumlar nezdinde mahkeme kararlarının sürüncemede bırakıldığı, uygulanmasının geciktirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu durum, devletin üç temel gücünden biri olan yargı gücünün saygınlığının yitirilmesine sebebiyet verdiği ifade edilmektedir⁵⁰⁴.

3.3.6.2.3.7. Adli Kalite Bağlamında Baro Memnuniyeti

Türkiye Barolar Birliği, avukatların haklarını savunmak ve mesleki olarak örgütlenmelerini organize etmek amacıyla anayasal olarak koruma altına alınmış bir kurumdur. Ancak katılımcılar tarafından ağırlıklı olarak baroların avukatların mesleki sorunları ile ilgilenmediği, bunun yerine siyasi yahut ideolojik fikirlerin çarpıştırıldığı mekanlar haline getirildiği ifade edilmektedir. Bu minvalde barolardan duyulan memnuniyet düzeyine ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir.

⁵⁰⁴ Akyılmaz, 2007, s. 450

Barolardan memnun olmayan bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Barolardan memnun değilim. Barolar ile iletişim kurmak zor. Baroda herkes birbirini tanıyor. Ve aralarına girmek çok zor. Kaldı ki ben bir baroda aktif olarak bulunmayı da hiç düşünmedim. Bence bir baro örgüte mensup kişilerin sorunlarını dile getirme ve çözüm bulma mekanizması olmalı. Ancak somut durumda böyle değil. Sorunlarımız çözülüyor. Yeni mesleğe atılmış avukatlar bakımından baroların yardımcı olduğunu da düşünmüyorum.” (G1, 27, K)

Baroların avukatların arkasında durmadığı ve mesleki faaliyetlerini icra ederken yardımcı olmadığını düşünen bir katılımcının görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

“Avukatların delillere ulaşma noktasında sıkıntıları var ancak çoğu avukat mesleki hak ve yetkilerinin farkında değil. Bu konuda baro gerekli bilgilendirmeleri yapmalı. Ve avukatın arkasında durarak destek olmalı. Mesela ben gümrük müdürlüğündeki evrakları nereye kadar inceleyebilirim? Nereye kadar devlet sırrı? Baro bunun bilgisini bana vermeli.” (G4, 44, E)

Baroların hiç çalışmadığını düşünen başka bir meslektaşın görüşleri de aşağıdaki şekildedir:

“Barolardan çok şikayetçiyim. Baroların hiç çalışmadığını düşünüyorum. Büyük bir sorumsuzluk içindeler. Genellikle seçim dönemlerinde hareketleniyorlar ama esasında avukatların sorunlarıyla ilgilenmiyorlar. Hakimlerle avukatlar arasında görüşme olanaklarını bile sağlayamıyorlar. Bunun yanı sıra, baroların dağınık yönetimi ve savcılık irtibatında yeterli güce sahip olmaması büyük bir sorun. Avukatların sorunları ile kesinlikle ilgilenilmemekte. Kaldı ki avukatlar da birbirine karşı çok umursamaz. Bakın ben size bir anımı anlatayım. İki celse üst üste mazeret verip dosyanın karara çıkmasını engelleyen bir avukat meslektaşımın son mazeretini kabul etmediğim için meslektaşımız beni baroya şikâyet etmiş. Baroda hiç şikâyeti incelemeden direkt olarak bana savunma vermem için tebligat gönderiyor. Ben bunu kabul edemiyorum. Barolar Birliğinin kuralları var. Uzak adliyelerde meslektaşlar mazeret verecekse birbirine haber vermeli diye. Baro tarafından bu hususun gözetilerek şikâyetin direkt düşürülmesi gerekirken, benden savunma talep edilmesini doğru bulmuyorum.

Açıkçası söylemek gerekirse, Bursa Barosu'nun nasıl çalıştığını ve neye hizmet ettiğini gerçekten anlamıyorum. Kendi içlerinde siyasi olarak çekişip duruyorlar.

Avukatlığın birçok sorunu var; meslekle alakalı sorunları da var ve bu konuda biraz destek olunması gerekiyor. Serbest avukatım ve şu anda birçok problemle uğraşıyorum. Kendi sorunlarım var; kira sorunum var; personel sorunum var. Bunlar yetmezmiş gibi mesleğimle alakalı sorunlar da bir yük oluşturuyor ve bari bu konuda biraz destek görmek istiyorum. Para yardımı yapmayın ama en azından arkamda bir örgüt olduğunu bilmek isterim. Haksızlığa uğradığımda başvurabileceğim bir sivil toplum kuruluşu olduğunu bilmek bana güven verir. Bir şeyler yapabileceğim bir yer olsun.

Bazı meslektaşlarımız Cübbeli Yürüyüş yapıyor. Bu yürüyüş ne anlama geliyor? Hiç mi değeri yok, hiç mi kıymeti yok? Bursa Barosu, üyelerinin kıymetini bilmeli.

Avukatların özlük hakları konusunda da ciddi sorunları var. Mesela, avukatlar doğrudan Adalet Bakanlığı'na bağlı olsa, böylece kamu gücünü de kullanabilseler, iyi olmaz mı? Bu bağımsızlığı zedeler mi bilmiyorum ama deneyip görmekte fayda var. Bakın hâkimler de devlete bağlı ama onların bağımsızlıkları zedelenmiyor.

Baroların işleri daha iyi yürütebilmesi için bir şeyler denemesi lâzım. Şu an bir sürü sorun var ve barolar bu konuda pek bir şey yapmıyor. Avukatların özlük hakları düzeltilmeli. Emekli maaşı olarak aldığımız miktar çok düşük. 40 yıl çalıştıktan sonra 10.000 TL emekli maaşı almak yeterli mi? Hayır, değil. Emekli olan hâkim-savcının aldığı maaşlarla karşılaştırıldığında bu maaş çok az. Dahası, avukatların lojmanlardan faydalanamaması, ek ikramiyeden yoksun olması büyük bir eksiklik ve adaletsizlik.” (G9, 43, E)

Baroların etkinleştirilmesi gerektiğini düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Avukatlık mesleğinin anayasal güvence altına alınmasına ve baroların etkin hale getirilmesine ihtiyaç var. Baroların sistemiği hükümete muhalefet etmek üzerine kurulu.” (G10, 45, E)

Baroların işleyişlerinin ve etkinliklerinin sorgulanması gerektiğini düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Avukat olarak adalet sağlama arayışımızla ilgili bakış açımızı paradan ayırmak zorundayız. Sen yargı ve barodan şikâyet ederken yanındaki meslektaşlarına bak, daha onlar tepki göstermezken, barodan nasıl bir şey bekleyebiliriz ki? Barolar iktidar aleyhine eylemler yaparken, avukatları unuttu. Baroların en önemli görevi avukatlık mesleğinin sorunlarını çözmek ve mesleğin itibarını korumanın yollarını bulmak olmalı.”

“Baroların işleyişi ve etkinliği sorgulanmalı. Baroların sadece basın açıklamaları yaparak gündemde kalmaları, gerçek işlevlerini yerine getirdikleri anlamına gelmez. Baroların, üyelerinin haklarını koruma konusunda daha etkin ve somut adımlar atmaları gerektiğine inanıyorum.” (G13, 28, K)

Baroların kalitesinin artırılması gerektiğini savunan bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“Barodan kesinlikle memnun değilim ve beni temsil ettiğini asla düşünmüyorum. Barolar bence bir meslek örgütü gibi davranmıyor, haklarımızı savunmak için uğraşmıyor. Genel olarak siyasi iktidar ile çekişme içinde olan ve bu minvalde proje ve işlerle uğraşan baroların bu tutumdan bir an önce vazgeçmesi gerektiğini düşünüyorum. Zira yürütme organı, çözüm bulma organıdır. Ve kavga halinde olduğunuz bir yürütmenin sizin sorunlarınızı çözmesini bekleyemezsiniz. Benim barolardan beklentim öncelikle mesleğe yeni başlamış olan avukatların mesleki olarak takıldığı noktalarda yardımcı olacak bir birim kurulması yönünde. Bu yardımlaşma çıkar ilişkisi olmaksızın meslektaşlar arasında mesleki bağın güçlenmesini sağlayacaktır. Bunun yanı sıra barolar avukatları denetleyen mekanizmalar olmalı bence. Ama tabi ideal olarak söylüyorum bunu. Çünkü mevcut baro örgütü ile bunu yapmak imkânsız. Öncelikle baroların kalitesi artırılmalı.” (G15, 34, E)

Türk hukuk sistematğinde avukatlık mesleğini icra edebilmek için anayasal bir kurum olan Türkiye Barolar Birliğine bağlı barolardan birine kaydolma zorunluluğu bulunmaktadır. Bir meslek örgütlenmesi olan TBB ve ona bağlı barolar, avukatların haklarını savunmak, örgütlenmelerin sağlamak ve mesleklerini idame ettirirken yaşadığı sorunları çözmek ile görevlidir. Ancak katılımcı avukatların TBB’nin ve baroların kendilerini tam olarak temsil etmediği, haklarını savunmadığı, mesleki gelişimlerinde yardımcı olmadığı düşüncesinde olduğu görülmektedir. Avukatlık hem müvekkiline karşı hem de devlete karşı koruma altına alınması ve desteklenmesi gereken bir meslektir. Katılımcılardan birinin de ifade ettiği gibi vatandaş şikâyeti nedeniyle ağır cezada

yargılanmakta olan bir avukata, barolar tarafından avukat atanmıyor oluşu, avukatların mesleklerini icra etmeye çalışırken ne kadar yalnız olduğunun bir göstergesidir.

3.3.6.2.3.8. Adli Kalite Bağlamında Hak Arama Hürriyeti ve Adil Yargılanma Hakkına ilişkin Görüşler

Savunma/savunulma hakkı bir vatandaşa anayasal olarak tanınmış temel haklardandır. Bu minvalde hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakları ile desteklenen savunma/savunulma hakkının uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle ihlal edildiği düşünülmekte olup, katılımcıların hak arama hürriyetine ilişkin görüşleri aşağıdaki şekildedir.

Ekonomik ve fiziksel olarak adalete erişimin zor olduğunu düşünen bir katılımcının buna ilişkin görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Adil yargılanma hakkı ekonomik durumuna ve erişim kolaylığına bağlı olmalı. Şiddet gören kadınlardan tutun, ekonomik durumu zayıf olan bireylere kadar geniş bir kitleyi göz önüne almalıyız. Adli yardıma başvururken süreleri ve şartları gözden geçirebileceğimiz mekanizmaları düşünmek zorundayız.

Köylerde ve uzak mezralarda, belirli merkezler oluşturabiliriz. Aile hekimliği gibi çalışan hukuk merkezleri kurulabilir.

Her ilçeye veya mahalleye en yakın yerlerdeki bilgi merkezlerinde bulunacak ve buradaki uzmanlar sayesinde halk bilinçlenecek. Muhtar yetkisine benzer bir şekilde basit görevleri de üstlenebilirler. “(G2, 27, K)

Yargılama süreçlerinin daha etkili olması için mesleki ve teknolojik reformlar yapılması gerektiğini düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Yargının temel hak ve özgürlükler bağlamında vatandaşların hak arama hürriyeti üzerinde yaşanan sıkıntılardır. Masraflar, irtibat sıkıntıları ve yargı süreçlerinin uzun sürmesi gibi hususlar vatandaşların adalet arayışında güven sorunları yaşamasına neden olmaktadır. Yargının daha etkin ve güvenilir hale getirilmesi için yapılacak mesleki ve teknolojik reformlar, uzun vadede toplumsal huzuru ve güveni artıracaktır.

Son dönemde kira davaları oldukça yaygınlaştı. İnsanlar adliye süreçlerine güvenmeyip uzun süreceğini düşündükleri için haklarını aramaktan imtina ediyorlar. Toplumda "seni

mahkemede süründürceğim" gibi deyimler bile bu çarpıklığın açık bir göstergesi. Oysa adil ve hızlı yargılamanın sağlanması gerekirken, davalar gereksiz yere uzamakta ve haklı olan kişi bile mağduriyet yaşamakta.

Örnek olarak, kira ilişkilerinde ev sahipleri kiracılarını tahliye edemiyor ve devletin kira artışına getirdiği %25 sınır nedeniyle mağduriyet yaşıyorlar. Devletin müdahalesi daha iyi niyetli olabilir, ancak pratikte sorun yaratıyor. Bu nedenle, yargı süreçleri hızlandırılmalı ve etkinleştirilmelidir. “ (G3, 41, E)

Hak arama hürriyetinin ekonomik koşullar ve yargılama giderleri nedeniyle engellendiğini ifade eden katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Hak arama ciddi anlamda zorlaştı. Hukuk davaları bakımından küçük meblağlar için dava açmak ekonomik olarak mantıksız hale geldi. Vatandaşın hak arama hürriyeti bağlandı. Mahkemelerde gereksiz zaman tüketiliyor, hâkim bazen bilmeden karar veriyor. Bazen öyle dosyalar oluyor ki, kesin alırsınız dediğimiz dosyaları bile kaybediyoruz. İnanamıyorum. Bilgisiz hakimler nedeniyle verilen kararı istinafa bile götürecek olsam bu da masraf. Haklı çıkacak bile olsam, hakkımı elde edebilmek için sürekli masraf yatırmak durumunda kalıyorum. Arada avukatın itibarı da erimekte.” (G5, 28, K)

Avukatlar tarafından yapılan yanlış yönlendirmelerin de hak arama hürriyetine engel teşkil ettiğini düşünen başka bir katılımcının görüşleri de aşağıdaki gibidir:

“Avukat meslektaşlarımız bakımından da vatandaşların hak arama hürriyetleri konusunda özensiz davranıldığını düşünüyorum. Avukatlar bu konuda vatandaşa doğru bilgi vermediğinde, bana o bilgi ile gelen vatandaşın beyanı doğrultusunda yapılan işlemlerin hatalı çıkması, müvekkilin hak kaybı yaşamasına sebebiyet vermekte.” (G6, 26, K)

Yargılamaların uzunluğu ve maliyetli oluşunun hak arama hürriyetine etki ettiğini ifade eden katılımcının görüşleri de aşağıdaki gibidir:

“Hukuki süreçlerin uzunluğu ve meblağların fazlalığı vatandaşın hak arama isteğini söndürmekte. Avukatlar da bunlar için efor sarf etmemekte.” (G7, 28, K)

Hak arama hürriyetinin sağlanması için hukuk sigortası sistemin uygulanabileceğini düşünen katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

Almanya’da hukuk sigortası sistemi var; zorunlu değil ama yaygın. Sosyal güvenlik numarasına sahip herkes sigorta yaptırıyor ve bu maliyet düşük. Yıllık sadece 10-15 € civarında. Türkiye’de de böyle bir sigorta öneriyoruz. Bazı meslektaşlar karşı çıksa da vatandaşların hak arama özgürlüklerinde harç ve avukatlık ücretlerini karşılayacak bir sistem gerekli. Bu sistem avukatı da korur.” (G8, 53, E)

Haklara ilişkin olarak vatandaşların daha çok bilgilendirilmesi gerektiğini düşünen bir katılımcının görüşleri de aşağıdaki gibidir:

“Çok önemli bir konuya değindiniz. Temel hak ve özgürlükler bağlamında avukatlık mesleğinin etkinliği büyük ölçüde yargı sisteminin kalitesine bağlıdır. Vatandaşlar hala yargıdan korkmaktadır, dava açarsam haksız duruma düşer miyim endişesi taşımaktadır. Zira, hukukta belirsizlik vardır. Ve bizler de avukat olarak tam bir garanti veremeyeceğimizi zikretmek durumunda kalıyoruz. İnsanların haklı iken dava açabileceği hususunda eğitimler verilmeli diye düşünüyorum. İnsanlar özgürlüklerinin peşinden koşabilmeli. Bakanlık yeni bir sistem düşünüyor. Bu sistemde yerelde belli bölgelerde aile avukatları olacak ve insanlar haklarını ve özgürlüklerini sorabileceği, hukuki bilgi alabileceği bir avukata sahip olacak. Muhtemelen CMK tarzı bir sistem olacak. Ya da hukuk sigortası gibi bir sistemde vatandaştan cüzi bir ödeme alınacaktır.” (G10, 45, E)

Ekonomik nedenlerle hak arama özgürlüğünün kısıtlandığını düşünen bir katılımcının görüşleri de aşağıdaki gibidir:

Hak arama özgürlüğü ise ekonomik koşullar nedeniyle kısıtlanmaktadır. Yüksek yargılama harçları ve bilirkişi ücretleri, birçok davayı açmayı ekonomik olarak imkânsız hale getirmekte. Bu durum, adil yargılanma hakkını tehdit eder nitelikte. İhtiyaç duyulan şey; bu harç ve ücretlerin daha makul seviyelere çekilmesi ve devletin yargılama hizmetlerini halkın erişimine açmasıdır. Dava masraflarının yüksekliği, adil yargılanma imkânlarını ortadan kaldırmakta ve adalete ulaşmayı imkânsız hale getirmektedir.” (G13, 28, K)

Ekonomik nedenlerle hak arama özgürlüğünün kısıtlandığını düşünen bir diğer katılımcının görüşleri de aşağıdaki gibidir:

Yargılamaların pahalı olması, özel hukuk mahkemelerinde ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Bir dava açarken müvekkillerimize büyük maddi yüklerle karşı karşıya

kalacaklarını ifade ediyoruz. Örneğin, 20.000-30.000 TL değerindeki bir dava için müvekkillerimize davayı açmamalarını tavsiye ediyoruz. Yargılama giderleri ve avukatlık ücretleri oldukça yüksek olduğundan, bu masraflar hak arama özgürlüğünü sınırlamaktadır.

Günümüzde asgari ücret tarifesine göre, 50.000 liralık bir dava için yaklaşık 17.900 TL avukatlık ücreti ödemek gerekmektedir. Bunun yanı sıra, yargılama giderleri de oldukça yüksektir. Küçük davalarda bile 5.000-10.000 TL arasında yargılama gideri oluşabilir. Bu da birçok kişinin dava açmasını zorlaştırmakta ve hak arama özgürlüğünü kısıtlamaktadır.

Mevcut durumda yargılama giderleri ve harç oranları oldukça yüksek seviyelerdedir. Örneğin, dava değerinin yaklaşık %7'si oranında harç alınmaktadır. Bu oran yüksek olup hak arama özgürlüğünü sınırlamaktadır. Çözüm olarak harç oranlarının düşürülmesi, peşin alınan harçların azaltılması ve davaların kazanılması durumunda nispi harç alınması gibi düzenlemeler yapılabilir.

Sigorta sistemlerinin uygulanması da faydalı olabilir. Avukatlık ücretlerini ve yargılama giderlerini karşılayan sigorta sistemleri, hak arama hürriyetini teşvik edebilir. Ancak, ülkemizde sigorta bilinci henüz gelişmemiştir. Araç trafik sigortası veya zorunlu deprem sigortası gibi konularda bile sigorta yaptırmama oranı düşüktür. Sigorta bilincinin artırılması, sigorta yaptırmamanın önemi üzerine bilgi verilmesi bu açıdan önemlidir.

Sonuç olarak, hak arama hürriyetinin geliştirilmesi için yargılama giderlerinin ve harçların düşürülmesi, sigorta sistemlerinin uygulanması ve sigorta bilincinin artırılması gerekmektedir. Bu sayede vatandaşların hak arama özgürlüğü teşvik edilebilir ve adil yargılama hakkı korunabilir.” (G14, 65, E)

Yargılama giderlerinin hak arama hürriyetini zedelediğini düşünen bir katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Ülkemizi içinde bulunduğu ekonomik şartların yargılama süreçlerini de etkilediğini görmekteyiz. Avukatlık serbest meslek olması nedeniyle, yoğun çaba ve uğraş gerektiren bir meslektir. Pandemide adliyeler tatil oldu, millet evlerine kapandı ama biz çalışmak zorundaydık. İnsanlar zorunda kalmadıkça dava açmadı. Şu anda da ülke ekonomik krizde, hukuk meslekleri içinde bu durumdan etkilenen yalnızca biz varız. Vatandaş

yargılama giderlerinin yüksek olduğunu düşünüyor ki haklı da. Bu durum hak arama hürriyetini son derece kısıtlayıcı bir durum. Ve biz avukatları da olumsuz etkilemekte. Sırf davayı alabilmek için yargılama giderlerini dava sonunda almayı kabul ettiğimiz davalar oldu zamanında. Devlet buna bir çözüm yolu bulmalı. Adli yardım mekanizmasını zorlaştırarak bu sorunu çözemezsiniz.” (G15, 34, E)

Katılımcılar tarafından da ifade edildiği üzere, ülkemizde hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı ihlal edilmektedir. Vatandaş, yargılama giderlerinin yüksek olması nedeniyle hak arama mücadelesine girmeye çekinmektedir. Ayrıca yargılama süreçlerinin uzunluğu nedeniyle hakkını tam olarak alamayacağı düşünen vatandaşın, hak ettiğinden çok daha azını kabul etmek zorunda kaldığı ifade edilmektedir. Makul sürede yargılanma hakkının ihlali kapsamında Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuruların yapısal sorun denilmek suretiyle reddedildiği bir sistemde, adil yargılanma hakkından bahsetmek mümkün değildir. Bu minvalde yargılama süreci kapsamında çözümlendirilmesi gereken en önemli sorunun uzun süren yargılamalar olduğu düşünülmektedir.

Hak arama özgürlüğü kapsamında en büyük eksikliğin hukuki bilinç eksikliği olduğu hususunda katılımcılarla görüş birliği sağlanmaktadır. Katılımcılardan birinin belirttiği üzere mahallelerde “aile avukatlığı⁵⁰⁵” formunda birimlerin kurulması vatandaşların haklarını öğrenmesi ve kullanabilmesi bakımından olumlu bir adım olacağı ifade edilmektedir.

3.3.6.2.4. Çözüm Önerileri

Yapılan görüşmelerde her bir katılımcının kendine has çözüm önerisine sahip olduğu tespit edilmiş olup, yukarıda ifade edilen hususlar dışında adli kalitenin artırılması ve uygulamadaki sorunların çözülmesine yönelik olarak çeşitli tavsiyelerde bulunmuşlardır. Her bir katılımcı farklı konulara ilişkin tavsiyede bulunmuş olduğundan, katılımcıların tavsiyeleri ortak başlıklar altında toplanarak analiz edilmiştir. Bu minvalde katılımcıların çözüm önerilerine ilişkin başlıklar aşağıdaki şekildedir:

⁵⁰⁵ 2023 yılı Ak parti Seçim Beyannamesi s. 378

<https://akparti.org.tr/media/clni5h4t/turkiyeyuzyiliic%C4%B1-indogruadimlar2023secimbeyannamesi.pdf>
(Erişim tarihi: 17.05.2024)

3.3.6.2.4.1. Adli Tatilin Kaldırılması

Adli tatilin geçmişte kalan bir müessese olduğunu ve kaldırılması gerektiği düşünen bir katılımcının görüşü aşağıdaki gibidir:

“...Bir başka mesele de adli tatil uygulamasıdır. Tarihsel olarak adli tatil, adliye çalışanların bağ ve bahçe işlerini yapmak için kullandıkları yıllık tarımsal faaliyetlerden dolayı çıkmıştır. Ancak günümüzde bu uygulamanın nedeni kalmamıştır. Avukatlar tatil yapmıyor, işlerimiz devam ediyor. Adli tatil, yargının yavaşlamasına neden oluyor ve bürokratik süreçlerin uzamasına yol açıyor. Adli tatil kaldırılarak süreçlerin hızlandırılması sağlanabilir.” (G3, 41, E)

Hâkim ve savcılar da diğer memurlar gibi yıllık izin kullanması gerektiğini düşünen katılımcı görüşü aşağıdaki şekildedir:

“...Adli tatil uygulamasının kaldırılması gerektiğini düşünüyorum. Hakimler ve diğer adliye personeli yıllık izin mantığı ile izin kullanmalı.” (G13, 28 K)

Bu çözüm önerisinde bulunan katılımcılar tarafından da belirtildiği üzere adli tatil uygulaması, yargılama sürecimizi gereksiz yere uzatan bir müessesedir. Adli tatilde yapılabilecek olan işler nedeniyle avukatlar halihazırda zaten tatil yapamamaktadır. Adli tatil müessesesi ilk olarak 18.06.1927 tarihli Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 81. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“Günlük muhakeme listesinde yazılı işlerle keşif ve delillerin tespiti gibi yapılması zaruri veya müstacel görülen işler müstesna olmak üzere mahkemeler, resmi çalışma saati dışında ve resmi ve adli tatil günlerinde hiçbir adli muamele yapamazlar.”

Bu madde ile kanun koyucu vatandaşların hasat işlerinin yoğun olduğu tarihlerde adliyelere gitmek zorunda kalmasını önlenmeyi ve ekonomik verimliliğin artırılmasını amaçlamıştır⁵⁰⁶.

Adli tatil müessesesi hakkında hem yargı camiasında hem de akademik camiada değişik eleştiri ve öneriler dile getirilmekte, bu görüşler temelde iki görüş etrafında toplanmaktadır. Birinci görüşe göre adli tatil, günümüz koşulları bakımından gerekli olmayan bir müessesesidir ve kaldırılmalıdır. Zira bütün resmî kurumlar kesintisiz hizmet

⁵⁰⁶ Taşkın, 2015, s.727-760.

verirken adalet hizmetlerinin kesintiye uğramasının makul bir açıklaması yapılamaz. Uzun süren yargılamalar nedeniyle yaşanan hak ihlallerinin çözülmemesi bir hal aldığı bu dönemde adli tatil müessesesinin varlığı da yargılama sürelerini önemli ölçüde uzatmaktadır⁵⁰⁷.

İkinci görüşe göre ise adli tatil hâkimlerin izin yaptığı bir süreden ziyade, temmuz ve ağustos aylarında vatandaşların genel olarak izinde yahut tatilde olduğu, bu nedenle adli tatil olmasa dahi tarafları toplamakta zorlanılacağı, adli tatilin avukatlara bakan bir yönü de olduğu ileri sürülmektedir⁵⁰⁸. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 102. maddesinin gerekçesinde adli tatilin neden olması gerektiği ana hatlarıyla tekrar edilmiştir⁵⁰⁹. Adli tatil düzenlemeleri, Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine götürülmüş ise de Mahkeme, Anayasaya aykırılık olmadığı gerekçesiyle adli tatilin kaldırılması talebini reddetmiştir⁵¹⁰.

Netice itibarı ile adli tatil uygulaması yargılama süreçlerini olumsuz yönde etkilemeye devam etmekte, adli tatilde tatile giden hakimler, sene içinde de yıllık izinlerini kullanmaya devam etmektedir. Devletin hiçbir kurumunda olmayan bu uygulama, sair gerekçelerle devam ettirilmekte, vatandaş hakkını elde edebilmek için adli tatilin geçmesini beklemek zorunda kalmaktadır.

⁵⁰⁷ Veysel MALKOÇ, Adli Tatil Sorgulanmalı başlıklı internet yazısı için bkz: <http://www.kuzeyekspres.com.tr/adli-tatil-sorgulanmalı-6649h.htm> (Erişim Tarihi: 22.04.2015)., s. 1

⁵⁰⁸ Yargıtay Başkanı Eraslan Özkaya, “*Adli tatil zorunluluklardan gündeme gelmiştir. Adli tatil süreci içerisinde vatandaşları bulmak mümkün olmamaktadır*” demek suretiyle yargı mercilerinin kapatılmasının zorunluluktan kaynaklandığını, adli tatil sürecinde mahkemelerdeki hakimlerin izinde olmaları nedeniyle heyet kurulamadığını ve verimli bir çalışma yapılamadığını ifade etmiştir. <https://www.memurlar.net/haber/6494/yargitay-adli-tatilin-kisiltilmesine-itiraz-etti.html> (Erişim tarihi: 11.05.2024)

⁵⁰⁹ “Ülkemizin iklim şartlarına göre, tüm kamu kurumlarında olduğu üzere, yargı mensupları da tatil ihtiyaçlarını karşılamak için genellikle yaz aylarını tercih etmektedirler. Bilindiği üzere yargılama faaliyeti, hâkimin nezaretinde, davanın tarafları veya vekillerinin birlikte bulunduğu bir ortamda gerçekleştirilmektedir. İdeal olan, delilleri toplayan ve onlarla doğrudan temasta bulunan hâkimin karar vermesidir. Hâkimin veya taraf vekilinin öngörülemeyecek bir zamanda değil, önceden kanunla belirlenmiş olan dönemde tatile çıkması, davaların daha sağlıklı şekilde sonuçlandırılabilmesini sağlayacaktır. Öte yandan, Akdeniz’e kıyısı olan bütün Avrupa ülkelerinin kanunlarında adli tatilin yer aldığı, ülkemizin de aynı iklim ve kültür kuşağında bulunması sebebiyle bu ülkelerle büyük benzerlikler göstermekte olduğu bir gerçektir. Kanun çalışmaları sırasında, adli tatil ile ilgili görüşler ayrıntılı olarak değerlendirilmiş, yukarıda ifade edilen gerekçelerle bu kurumun muhafaza edilmesi uygun görülmüştür.”

⁵¹⁰ AYM, 9.12.1997 tarihli ve 1996-59 E ve 1997-70 K sayılı kararı

3.3.6.2.4.2. Bilirkişilik

Bilirkişilik müessesinin daha etkin ve verimli bir hale getirilmesi gerektiğini düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki şekildedir:

“...Bilirkişilik müessesesinin etkinliğini artırmak gerekiyor. Bilirkişilerin çok daha süratli ve etkin çalıştırılması, yargılamalar için oldukça önemli. Mesela belirli yaş üstünde bilirkişi olmamalı. Bilirkişiler tarafından hukuki değerlendirme yapılmamalı. Ancak hakimler maalesef ısrarla bilirkişilerin hukuki niteleme yapmasını istemekte. Mahkemelerin hızlanması için sistemin dijitalleşmesi, dosya yönetim sistemlerinin etkin kullanılması, kalemin etkinleştirilmesi gerekiyor.” (G1, 27, K)

Bilirkişilik müessesesi hakkında yasal düzenleme yapılması gerektiğini düşünen diğer bir katılımcı görüşü aşağıdaki şekildedir:

“Bilirkişilerin objektifliğini ve yeterliliğini sağlayacak yapısal değişiklikler yapılmalıdır. Bilirkişilerden rapor alma süreçleri hızlandırılmalı ve onların performansı daha sıkı denetlenmelidir. Bilirkişi olarak atanan kişilerin denetiminin sıklaştırılması, hatalı veya gecikmiş raporların azalmasını sağlayabilir.” (G13, 28, K)

Bilirkişilerin hukuk metodolojisine vakıf nitelikli kişiler arasından seçilmesi gerektiğini düşünen diğer bir katılımcı görüşü ise aşağıdaki gibidir:

“Bilirkişilik müessesesi, hukuk davalarında yargılamanın gidişatını belirlemektedir. Ancak bizim sistemimizde bilirkişilik yargılama sürecini uzatma aracı olarak kullanılmaktadır. Bilirkişiler uzman kişilerden seçilse de hukuk metodolojisine vakıf olmayan kişilere bu görevin verilmesi kanaatimce doğru değildir. Zira uygulamada yazılan raporlar yetersizdir ve tekrar tekrar masraf yapılarak rapor alınmasına neden olunmaktadır. Hakimler tarafından yeni bilirkişi atanması taleplerimiz asla kabul edilmemektedir. Bu durumun mevcut bilirkişi sayısının azlığından kaynaklandığını düşünüyorum. Bu durumu ortadan kaldırmak için bilirkişilik cazibeli hale getirilmelidir.” (G15, 34, E)

Bilirkişilik, 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu’nun 3 maddesinin 2. fıkrasının 1-b bendinde “Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvurulacak gerçek veya özel hukuk tüzel kişi” tanımlanmıştır.

Bilirkişilerin görev alanları ve raporun hazırlanması için belirlenen sürenin takdiri hâkime aittir. Bilirkişi raporları hâkim tarafından belirlenen süre içinde hazırlanmalıdır. “İstenilen özel veya teknik bilgi ve soruların yoğunluğu ne ölçüde olursa olsun bilirkişiye raporunu hazırlaması için verilecek olan süre üç ayı geçemez.” Ancak bilirkişinin talebi üzerine bir defaya mahsus olmak ve yine üç ayı geçmemek üzere süre uzatılabilir⁵¹¹.

Ancak uygulamada bilirkişiler tarafından bu sürelerle riayet edilmediği, eksik ve yetersiz olarak hazırlanan bilirkişi raporları nedeniyle ek rapor yahut yeni bir bilirkişi raporu talep edilmek durumunda kalındığı görülmektedir. Yargılama süreçlerinin uzamasına sebebiyet veren bu durum karşısında hakimlerin kayıtsız kalması ve duruma müdahale etmemesi, tarafların sürekli olarak düzgün bir bilirkişi raporu için masraf yapmasına sebebiyet vermektedir. Bilirkişilik müessesesi, yargılama sürecini uzatabilmek için kullanılan bir müesseseye dönüşmüş durumdadır. Bilirkişilerin sıkı denetim altında tutulduğu, görevini layığı ile yerine getirmeyen bilirkişilerin görevlendirilmediği bir sisteme ihtiyaç vardır.

Buna ek olarak bilirkişi raporlarında hukuki nitelendirmelerden kaçınılmalı, çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapılmamalıdır. HMK’nın 279. maddesinin 4. fıkrasında da bu husus ayrıca belirtilmiştir⁵¹². Ancak uygulamada bilirkişiler tarafından hukuki değerlendirmeler yapıldığı, hakimler tarafından da bu nitelendirmelere ilişkin herhangi bir uyarı yapılmadığı görülmektedir.

Bilirkişilik müessesesi kapsamında bilirkişilerin görüşlerine yazılı yahut sözlü olarak başvurulabilmesi mümkün olmasına rağmen, hakimler tarafından sözlü görüş alma usulüne hiç şahit olunmamıştır. Ancak sürüncemede kalan hususlar bakımından dahi hakimlerin yazılı bilirkişi raporları üzerinden karar verme usullerinden vazgeçemedikleri görülmektedir.

Özel ve teknik bilgi içeren bilirkişi raporları takdiri delil niteliğindedir. Hakimler tarafından diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirilebilecek olan bilirkişi raporlarının hakimler tarafından keyfî olarak görmezden gelinmesi mümkün değildir.

⁵¹¹ HMK m. 274

⁵¹² HMK 278 (4) (Değişik: 3/11/2016-6754/54 md.): Bilirkişi, raporunda ve sözlü açıklamaları sırasında çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hâkim tarafından yapılması gereken hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz.

Dolayısıyla hâkimler bilirkişi raporlarını değerlendirirken ne tamamen rapordan bağımsız hareket etmeli ne de tamamen rapora bağımlı kalmalıdır.

Bu anlatılanlara ek olarak katılımcılardan birisi tarafından da ifade edildiği üzere, bilirkişilere yaş sınırlaması getirilmelidir. Zira güncel durumu ve değişiklikleri takip edemeyen bilirkişiler tarafından yazılan raporlar, yargılama sürecinin sürünceme kalmasına sebebiyet vermektedir.

3.3.6.2.4.3. Avukatların Delil Toplaması

Avukatların delil toplama imkanlarının artırılması gerektiğini ifade eden bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“...Ayrıca avukatların delil toplayabilme ve bunu dosyaya dahil edebilme yeteneklerini artırmak gerekiyor.” (G1, 27, K)

Avukatların delil toplama imkanının artırılmasının yargılama sürecinin hızlandıracağını düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“Yargılama sürecinin uzamasındaki en büyük etmenin avukatların dava açmadan önce delillere tam olarak ulaşamaması olduğunu düşünüyorum. Avukatlar kanunda yazılan haklarını kullanamamakta, kullansa dahi bizler tarafından sunulan delillere hakimler güvenmemekte. Bu durum bence ivedilikle ortadan kaldırılmalı. Bir davada davacı tarafından sunulan bir delilin çürütülmesi görevi davalı tarafa ait olmalı. Bir kamu görevlisi olarak sahte delil sunan avukat bunun sorumluluğuna katlanmalı. Bu durum avukatların hem daha dikkatli olmasını sağlayacak hem de yargılama sürecini hızlandıracaktır.” (G15, 34, E)

Avukatlık mesleğinin kamu hizmeti kapsamında değerlendirilmesine ilişkin olarak yaptığımız imcelemede detaylı bir şekilde izah ettiğimiz üzere, kanun koyucu tarafından avukatlara belli ölçüde hak ve yetkiler tanınmış durumdadır. Ancak, kanun koyucu tarafından tanınan bu yetkilerin uygulamada avukatlar tarafından çeşitli gerekçeler ile kullanmasına izin verilmemektedir. Örneğin vekalet sunmadan dosya incelemesi yapılmasına müsaade edilmemesi, tapu müdürlüğü, nüfus müdürlüğü, banka vb. finans kuruluşları tarafından avukatlara KVKK kapsamında bilgi paylaşımı yapılamayacağını ifade edilmesi, kolluk makamından talep edilen delillere ulaşım sağlanamaması gibi

durumlar, avukatların kanun koyucu tarafından tanınan hak ve yetkilerini kullanamamasına sebebiyet vermektedir.

Yukarıda detaylıca izah ettiğimiz üzere bir avukat, mesleğini icra ederken kamu görevlisi olması nedeniyle özellikle delillere ulaşım sağlayabilme noktasında imkân sahibi olmalıdır. Aksi halde savunulma hakkının tam manasıyla gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bu minvalde KVKK gibi kanunlarla Avukatlık Kanunu arasındaki çelişkiler giderilmeli, adliye ve kolluk personeline avukatların takip ettiği konu ile dilediği bilgiyi alma imkanına sahip olduğu hususunda talimat verilmelidir.

Özellikle taraflarca getirilme ilkesinin hâkim olduğu hukuk davalarında, taraflarca sunulan delillerin tekrar ilgili kurumlara müzekkere yazılarak sordurulması usulüne son verilmelidir. Dava açarken ya da görülürken fiziki yahut elektronik olarak mahkeme tarafından toplanması talep edilen delillerin taraflarca tek seferde toplanarak mahkemeye sunulması usulüne geçilmeli, kendilerine tanınan bu hak ve yetkileri kötüye kullanan avukatların resmî belgede sahtecilik suçunun nitelikli hali ile yargılanması bakımından kanunda yeni bir düzenleme yapılmalıdır. Yargılama süreçlerinin hızlanmasına katkı sunacak olan bu husus ayrıca avukatların hukuk camiasındaki saygınlıklarının artmasını sağlayacaktır.

3.3.6.2.4.4. Duruşmaların Niceliği ve Niteliği

Duruşma sayısının fazla oluşunun yargılama sürecini verimsiz hale getirdiğini düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“...Önerilen çözüm yollarından biri, sürekli duruşma yapmak yerine, dosyanın tamamen tekemmül ettirildikten sonra tek bir karar duruşması yapılmasıdır. Bu karar duruşmasında tüm beyanların tekrarı yapılabilir ve hâkim, tüm delil ve talepleri inceleyerek karara varabilir. Bu süreçte, tanıklar her zamanki gibi duruşmada dinlenmelidir. Bu şekilde duruşmaların az yapılması, zaman kazandıracağı gibi, hakimlerin de iş yükünü azaltacaktır. Bu iş yükünü azaltma ise daha sağlıklı kararların çıkmasına hizmet edecektir.” (G3, 41, E)

Temelde savcılar ile aynı konumda olunması gerektiğini düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“... Savcıların duruşma salonlarındaki konumu değiştirilmeli. Avukatla aynı pozisyonda olmalı. Marangozluk hatası giderilmeli. Ayrıca hakimler, duruşmasız ön inceleme yapmalı; delilleri toplayıp, ilk duruşmayı öyle açmalı. Yeni kanunda ön incelemenin çıkma amacı da buydu, ancak bu hale geldi.” (G10, 45, E)

Yargılama süreci kapsamında hakimler tarafından yapılan duruşma günlerinin duruşma sırasında belirlenmesinin, yargılamanın seyri bakımından gereksiz olduğunu ifade eden bir katılımcı (G3) görüşünde, duruşma günlerinin hakimler tarafından yargılama sürecinin gidişatına göre belirlenmesinin daha uygun olacağı ifade edilmektedir. Gerçekten de özellikle hukuk davaları bakımından uygulamada yapılmakta olan duruşmalarda tanık dinletilen duruşmalar dışında avukatlara söz hakkı verilmediği, avukatların dilekçelerini tekrar ettiklerini beyan etmek için duruşmalara katılmak durumunda kaldıkları görülmektedir. Duruşmalardaki asıl sorun duruşma sayısından ziyade, duruşmalarda söz hakkı alamayan, dilekçelerini aynen tekrar ettiklerini beyan etmek zorunda bırakılan, duruşma tutanaklarına kendi beyanları ile dahi cümle yazdıramayan avukatlardır. Öncelikli olarak bu sorun çözümlendirilmeli, hakimlerin avukatlara karşı takınmış olduğu savunma ve hak arama hakkını sınırlandırıcı bu tavır ortadan kaldırılmalıdır. Ayrıca şüpheli/sanık hakkında lehe ve aleyhe bütün delilleri toplamakla yükümlü olmasına rağmen uygulamada kamunun avukatı gibi davranan savcılık makamı ile avukatlık makamı fiziksel olarak eşit konumda tasarlanmalı, katılımcılardan biri tarafından da ifade edildiği üzere mahkeme salonlarındaki “marangozluk hatası” giderilmelidir. Savcılık makamı adliyelerden çıkartılmalı, kolluk amiri olarak konumlandırılmalıdır. Hakimler ve Savcılar Kurulu, Hakimler Kurulu ve Savcılar Kurulu olmak üzere ikiye ayrılmalı, meslekler arasındaki ayrım kesin çizgilerle belirlenmelidir. Hâkim ve savcılar aynı lojmanda oturmaları yasaklanmalı, zaten duruşma salonlarında yan yana olan hâkim ve savcılar sosyal ortamlarında da bir arada olmaları engellenmeli, hakimler bağımsızlaştırılmalıdır.

3.3.6.2.4.5. Alternatif Çözüm Yöntemlerinin Daha Etkin Kullanımı

Hukuk sisteminin daha etkin olabilmesi için alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin aktifleştirilmesi gerektiğini düşünen katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“...Ayrıca mahkemelerdeki iş yükünün azaltılması için arabuluculuk ve tahkim gibi alternatif çözüm yollarının daha etkin kullanılması gerektiğini düşünüyorum.” (G1, 27, K)

ADR’lerin daha etkin kullanılması gerektiğini düşünen katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“...Arabuluculuk gibi alternatif çözüm yöntemlerinin doğru ve dürüst uygulanması, yargı sistemini daha etkin kılacaktır.” (G3, 41, E)

Uzun süren yargılamalar, avukatları alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri üzerinden uyuşmazlıkları çözümlendirmeye yöneltmiştir. Ancak hukuk sistemimize dava şartı olarak getirilen arabuluculuk sistemi, uygulamada beklenen etkiyi görememiştir. Menfaatlerinden vazgeçmek istemeyen vatandaşın ağırlıklı olarak yargılamalar uzun sürüyor dahi olsa uyuşmazlıkları mahkemeye taşıdığı görülmektedir. Bu duruma bazen avukatların sebebiyet verdiği de görülmektedir. Zira dava açılması durumunda elde edilecek olan karşı ve nispi vekalet ücretinin arabuluculukta talep edilememesinin, avukatların müvekkillerini dava yoluna yönlendirdiğine şahit olunmuştur. Kanun koyucunun bu tarz durumları önlemek için arabuluculuk görüşmelerinde asillerin bulunmasını teşvik edici yöndeki adımları maalesef uygulamada bu durumun önüne geçilmesi bakımından etkili olmamıştır.

Alternatif uyuşmazlık yöntemlerinin etkili olabilmesi için öncelikle vatandaşlar ve hukukçular nezdinde bu yöntemlere ilişkin bir bilinç oluşturulması gerekmektedir. İletişim kültürünün yaygınlaşması ve dava yoluna gitmeden de sorunların çözümlenebileceği düşüncesinin toplumda yer edinmesi ile ancak alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden gerçek anlamda bir verim alınması mümkün olacaktır. Bunu teşvik etmek için bu arabulucu, uzlaştırmacı gibi görevleri icra eden hukukçuların yetkilerinin arttırılması gerekmektedir. Kanun koyucunun bu minvalde atmakta olduğu adımlar⁵¹³ olumludur.

⁵¹³ “7. Yargı paketiyle beraber, 6325 sayılı Kanun, 6102 sayılı Kanun ve 7036 sayılı kanunda değişiklikler yapılmış ve dava şartı arabuluculuğun kapsadığı alan genişletilmiştir. Bunlar; kira ilişkilerinden doğan davalar, ortaklığın giderilmesine ilişkin davalar, taşınır ve taşınmaz malların paylaşımına ilişkin davalar ve komşu hakkından kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin davalar. Bütün bunlarla birlikte belirli bazı ticari ve iş uyuşmazlıklarına dair birtakım davalar da arabuluculuk dava şartı kapsamına alınmıştır. Bahsi geçen ticari ve iş uyuşmazlıklarında arabuluculuğa tabi davalar sırasıyla; itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat

3.3.6.2.4.6. Sistemsel Teknolojik Gelişmelerin Usul Kanununa Entegre Edilmesi

Birçok katılımcının konuya ilişkin olarak çözüm tavsiyesinde bulunduğu dikkate alındığında, katılımcıların genel olarak teknolojik gelişmelerin mevzuata ve uygulamaya entegre edilerek, dava ve icra takip işlemleri bakımından daha hızlı olunmasını ve UYAP sisteminin otonomlaştırılması ile işlemlerin sürüncemede kalmasının ve sorumluluk doğurmasının önüne geçilmesini talep ettiği görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye Barolar Birliği Bilişim Komisyonu tarafından hazırlanmış olan 15.02.2024 tarihli “UYAP Sistemini Geliştirme Önerileri” isimli çalışma⁵¹⁴ incelendiğinde UYAP kullanımı noktasında ülke çapında belirli eksiklikler olduğunun tespit edildiğini söylemek yerinde olacaktır. UYAP sistemi, Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Müdürlüğü’nce sürekli olarak geliştirilmekte olan bir sistemdir. Ancak, kullanıcıları tarafından talep edilen hususlara ilişkin temelde mevzuat değişikliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu minvalde özellikle adliye ve icra personelinin ve avukatların iş yüklerini azaltacak, avukatların diğer yargı aktörleri gibi kurum ve kuruluşlardan belge talep etme imkânı getirilecek düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç vardır.

Konu hakkında çözüm önerisinde bulunan bir katılımcının görüşü aşağıdaki şekildedir:

“...Örneğin, kesinleştirme şerhi gibi süreçlerin otomatikleştirilmesi hem avukatların hem de icra müdürlüğünün yükünü hafifletecektir. Süresi dolan işlemlerin manuel olarak yapılması yerine, sistem tarafından otomatik olarak kesinleştirilmesine yönelik bir düzenleme yapılabilir. Bu tür yenilikler adalet sektöründe verimliliği artıracaktır. Bu noktada, sistemi daha kullanıcı dostu hale getirmenin yollarını düşünmek ve uygulamak gereklidir. Mesela, icra süreçlerinde ödeme emirleri gibi belgelerin gönderilme ve takip süreçleri de sadeleştirilmeli. Tek mantığa dayalı çözümler bile hem kurum içindeki hem de dışındaki kullanıcıları büyük ölçüde rahatlatır. Bürokratik süreçlerin azaltılmasıyla yargının işleyişi hızlandırılabilir ve daha etkili hale getirilebilir.” (G2, 27, K)

davalardır. İlgili yargı paketiyle birlikte kanuna eklenen 18/B maddesi altında eklenen arabuluculuğa ilişkin hükümler, yürürlük tarihi ile uygulama alanı bulmuştur.” <https://www.tahanci.av.tr/7-yargi-paketi/> (Erişim Tarihi: 19.05.2024)

⁵¹⁴ TBB Bilişim Komisyonu Raporu için bkz:

https://d.barobirlik.org.tr/komisyon/bilisim/raporlar/UYAP_Oneri.pdf (Erişim tarihi: 15.06.2024)

Uygulamada yönelik çözüm tavsiyesinde bulunan bir diğer katılımcı görüşü aşağıdaki şekildedir:

“Dosyalarda otomatik sorgulama yapılmalı. İcra dosyası için uyarı gelse, “Dosyanızı takip etmeye devam etmek istiyor musunuz?” diye, senede bir uyarı gelecek, ben “evet” diyeceğim ve celse devam edecek. Otomatik sorgulama yapılacak, bankada hesap görürse bunu gösterir ve masraflar sorgulanıp otomatik çekilir, mesaj gönderilir. Dava masrafı azaldığında, “dosyanızda masraf eksikliği vardır, tamamlamanız gerekmektedir” gibi bir mesaj gelecek. Bu sistem çok daha akıllı ve kolay olur. Ayrıca meslektaşlarımın bu yükü yargılanmasını istemiyorum. Çok haksız bir yargılama oluyor.” (G8, 53, E)

Teknolojik altyapının daha fazla güçlendirilmesi gerektiğini düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“...Adalet Bakanlığı tarafından kalitenin artırılması amacıyla yapılan çalışmaları destekliyorum. Özellikle teknolojik uygulamalar, mahkemelerdeki süreçlerin hızlanmasına katkı sağlamıştır. Ancak, bu çalışmalara daha fazla bütçe ayrılması ve mevcut teknolojik altyapının güncellenmesi gerekiyor. Mesela dijital dosya takip sistemleri ve e-tebligat uygulamaları genişletilmelidir.” (G10, 45, E)

Dijital altyapının hukuk sistemi ile entegre edilmesi gerektiğini düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki şekildedir:

“...Ayrıca teknolojinin yargı sistemine entegrasyonu oldukça önemlidir. Dijital altyapıların yaygınlaştırılması ve hukuk sisteminin teknoloji destekli bir yapıya dönüşmesi, süreçlerin daha şeffaf ve hızlı olmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, mahkeme personelinin ve avukatların bu yeni sistemlere uyum sağlaması için sürekli eğitim programlarına tabi tutulması gerekmektedir.” (G11, 44, E)

Mevcut teknolojik altyapının güçlendirilmesinin hukuk sistemine olumlu yönde etki edeceğini düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“Teknolojinin hukuki süreçlere entegrasyonu da adalet hizmetlerinde önemli iyileştirmeler sağlayabilir. E-duruşma ve dijital dosya yönetimi gibi uygulamalar, yargılama süreçlerinin hızlanmasına ve şeffaflığın artırılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, yargı mensuplarının ve hukuk profesyonellerinin teknoloji kullanımına yönelik yetkinliklerinin artırılması yönünde eğitim programlarının geliştirilmesi yerinde

olacaktır. Bunun yanında, teknolojik altyapının geliştirilmesi ve uygulama pratiklerinin artırılması, verimlilik sağlamak adına adıma atılması gereken diğer önlemler olmalıdır.” (G13, 28, K)

Yargılamalarda amaç, güçlü yahut dikkatli olanın kazanması değil, adaletin tesis edilmesidir. Bu minvalde tebligatların tamamen elektronik hale getirilerek yurt dışı tebligatları bakımından yaşanan sıkıntının ortadan kaldırılması, icra usulünün teknoloji ile uyumlu hale getirilerek gereksiz talep dilekçeleri yazılmasının önüne geçilmesi, icra dosyalarında kesinleştirme şerhlerinin, hukuk dosyalarında gerekçeli kararların tebliğinin ve kesinleştirme şerhlerinin talep edilmesine gerek olmaksızın süresi dolunca otomatik olarak gerçekleşmesi, harca ihtiyaç duyulduğu takdirde buna ilişkin otomatik bir bildirim yapılması, bir avukatın sürekli olarak icra dosyalarında tahsil kabiliyeti olup olmadığını kontrol etmesine gerek kalmaksızın, sistem tarafından yapılan düzenli olarak yapılan kontroller aracılığıyla alacaklının hak kayıplarının önüne geçilmesi ve avukatların takipsizlik nedeniyle yargılanmasının önüne geçilmesi gibi sayılabilecek birçok değişiklik ile yargılama süreçlerinin daha hızlı ve hakkaniyetli bir şekilde yürütülmesi mümkün hale gelecektir.

3.3.6.2.4.7. Kişisel Verilerin Korunması Kanunundan Avukatların Muaf Tutulması

KVKK’nın Avukatlık Kanunu ile çeliştiğini düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“...KVKK gereğince bilgi alamadığımızı görmekteyiz. Avukatlık Kanunu ile KVKK çelişmekte. KVKK ya avukatlar bakımından özel bir düzenleme konulmalı.” (G2, 27, K)

KVKK’nın avukatlık mesleğini icra etmenin önünde bir engel olduğunu düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“Avukat olarak KVKK’ya tabi tutuluyor olmamız kadar mantıksız bir durum ile karşılaşmadım. Bu durum dava açmamıza bile engel olmakta. Araştırma süreçlerimizin uzamasına sebebiyet vermekte. Avukatlar ivedilikle bu kanundan muaf tutulmalıdır.” (G15, 34, E)

Avukatların delil toplama hususunda takıldığı en büyük engellerden biri de Kişisel verilerin Korunması Kanunu’dur. Avukatlık Kanunu kapsamında kamu görevlisi olarak nitelendirilen ve bu yetkiden kaynaklı olarak kamu kurum ve kuruluşlarında işlem

yapabilme yetkisi olan avukatların KVKK kapsamında bu yetkilerini kullanamadığı görülmektedir. Avukatlık kanunun özel bir kanun olması nedeniyle KVKK'dan kapsamında değerlendirilmemesi gerektiği düşünülse de uygulamada durum maalesef tam tersi yöndedir. Bu nedenle ivedi bir şekilde yapılacak olan mevzuat değişikliği ile avukatlara KVKK'dan muafiyet sağlanmalı, kamu görevlisi olarak nitelendirilen avukatların, görevlerini icra ederken kullanmak durumunda olduğu yetkilere konulan bu sınırlandırma kaldırılmalıdır.

3.3.6.2.4.8. Denetimin Arttırılması

Kamera ile denetim yapılması gerektiğini ifade eden bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“...Örneğin, her odada kamera bulunması ve yapılan işlemlerin izlenmesi ciddi bir disiplin sağlar ve memurların görevlerini daha titizlikle yapmalarını teşvik eder.” (G2, 27, K)

Hâkim ve avukat şikayetlerinin özel olarak incelenmesi gerektiğini ifade eden katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“...Bir hâkim bir avukat tarafından şikâyet ediliyorsa, hakimler muhakkak özel bir komisyon tarafından incelenmeli. Yersiz şikâyet eden avukatlar da cezalandırılmalı.” (G11, 44, E)

Denetimlerin sahaya inilerek yapılması gerektiğini düşünen bir katılımcının görüşü aşağıdaki gibidir:

“Ankara'daki bürokratların yerelde inceleme yapması gerekiyor. Adliye binalarına gitmeleri, bizzat orada duruşma süreçlerini izlemeleri gerekiyor. Duruşmalar 9'da başlıyor deniyor ama gerçekte 9:30 veya daha geç başlıyor. Hakimlerin keyfiyetine göre zaman değişebiliyor. Bu durumun bitmesi gerekiyor.” (G9, 43, E)

Adalet Bakanlığı tarafından yargılama sürecinin etkinliğine yönelik denetimlerin arttırılması gerektiğini ifade eden ve buna yönelik çözüm önerilerinde bulunan ir katılımcının görüşü aşağıdaki gibidir:

“Yargılama süreçlerini daha öngörülebilir ve adil kılacak mekanizmaların geliştirilmesi, avukatların ve müvekkillerin belirsizliklerden kaynaklanan zorluklarla daha az

karşılaşmasını sağlayacaktır. Adalet Bakanlığı ve ilgili kurumlar, yargı süreçlerindeki standartların yükseltilmesi için gerekli önlemleri alma sorumluluğuna sahiptir. Ayrıca, bölge adliye mahkemelerinin iş yükünü hafifletmek ve daha verimli çalışmalarını sağlamak amacıyla yeni stratejiler geliştirilmesi faydalı olacaktır. Hakimler çalıştırılmalı, motive edilmeli, ek ücret vererek mi yapalar cezalandırarak mı yaparlar bilmiyorum ama süreç hızlandırılmalı. Özellikle, duruşma saatlerinin sıkı takibi ve duruşma saatlerini aşan hakimlere yönelik düzenlemeler getirilmelidir. Duruşma süresi dışında yapılan işlerin niteliği ve niceliği de değerlendirilerek, çalışma verimliliği artırılabilir.” (G13, 28 K)

Adliye personeli ve hakimlerin kalitesizliği ve bu yargı aktörleri ile iletişim kurma hususunda yaşanan sorunlar, yukarıda da görüldüğü üzere katılımcıların konuya ilişkin çözüm üretilmesi gerektiğini düşünmelerine sebebiyet vermiştir. Bu minvalde kalitenin arttırılması bakımından katılımcılar tarafından sunulan çözüm önerilerinden biri de denetim mekanizması olmuştur. Ülkemizde denetim mekanizması ne yazık ki etkin ve verimli bir şekilde kullanılamamaktadır. Katılımcılar tarafından da ifade edildiği üzere, yetkili organların adliyelerdeki durumu daha iyi analiz edebilesi için iyi bir denetim sistemi kurması ve adalet hizmetlerinin tüm aktörlerinin ayırım yapılmaksızın denetlenmesi gerekmektedir. Duruşmaları geç başlatan, duruşma yapamayacağı için avukatlardan mazeret talep ettiren hakimler, soruşturma evresini bir türlü bitiremeyen, fezleke tadında iddianame yazan savcılar, mesai saatleri içinde verimli çalışmaya, sürekli çay molası veren, vatandaşın ve avukatların taleplerini dinlemeyen, işlerini çözmeyen, işi yokuşa süren kalem personelleri, sürekli mazeret veren, müvekkillerinin haklarını sürüncemede bırakan avukatlar, vatandaşa ve avukatlara iyi davranmayan, duruşmaları düzgün takip etmeyen mübaşirler, raporlarını süresi içinde ve düzgün yazmayan bilirkişiler denetlenmelidir. Adliyelerde direkt olarak Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulacak olan bir şikâyet komisyonu bulunmalı, şikâyet edecek olan kişinin şikâyetinin asılsız çıkması durumunda yaptırıma tabi tutulacağı esası üzerinden hareket edilerek komisyon işler hale getirilmelidir. Vatandaş yahut yargı aktörleri adliye bağlamında yaşadığı sorunları şikâyet edebilmelidir.

3.3.6.2.4.9. Arabuluculuk Görüşmelerinde Zorunlu Müdafilik

Dava şartı arabuluculuk müessesesine zorunlu avukatlık sistemi getirilmesi gerektiğini düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“...Bence arabuluculuk görüşmelerinde de avukat zorunluluğu getirilmeli. Dava şartı arabuluculuklarda devletin zorunlu olarak avukat ataması gerekiyor diye düşünüyorum. Aksi halde taraf eşitliğinin sağlanmadığını düşünüyorum.” G1, 27, K)

Özellikle zayıf tarafın koruma altına alınabilmesi için zorunlu arabuluculuk görüşmelerinde avukat katılımının zorunlu tutulması gerektiğini ifade eden katılımcı görüşü aşağıdaki şekildedir:

“İşçilik alacağından kaynaklanan bir arabuluculuk görüşmesinde arabulucular tarafından her ne kadar taraflara haklarını öğrenmeleri için gerekli hatırlatmalar yapılsa da ilk kez böyle bir durum ile karşılaşmış işçilerin işveren tarafından yönlendirilmekte olduğunu görüyoruz. Bu nedenle arabuluculuk görüşmeleri bakımından bir zorunlu müdafilik düzenlemesi yapılması gerektiğini düşünüyorum. CMK benzeri oluşturulacak olan sistem ile hem avukatlara yeni bir gelir kapısı açılacak hem de arabuluculuk görüşmelerinin zayıf tarafının haklarını tam olarak bilerek görüşmelere katılım sağlamasına imkân sağlanacaktır.” (G15, 34, E)

Arabuluculuk, özel hukuk uyuşmazlığının tarafı olan kişilerin, özgür iradeleriyle seçtikleri tarafsız ve uzman üçüncü bir kişinin (arabulucu) hakemliğinde, dava açılmadan önce veya dava açıldıktan sonra sulh olmak amacıyla başvurdukları bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Arabuluculuk, uyuşmazlığın mahkeme dışı, hızlı ve kesin bir şekilde çözülmesini amaçlayan bir usul hukuku kurumudur. Arabuluculuk sürecinde hakem sıfatında olan arabulucuların, taraflara bilgi vermesi ve tarafları yönlendirmesi kural olarak yasaktır. Bu nedene uygulamada, avukat tutma imkânı olmadığı için hakları bakımından bilgi alamayan tarafın arabuluculuk sürecinden hakkını tam olarak alamadığı durumlar olduğu görülmektedir. Bu nedenle katılımcılar tarafından da ifade edildiği üzere yapılacak olan kanuni bir düzenleme ile arabuluculuk görüşmelerinde taraflara zorunlu olarak avukat tayini yapılmalıdır. Tarafların hak ve menfaatlerinin tam olarak koruma altına alınmasını sağlayacak olan bu değişiklik, aynı zamanda avukatlara da ek bir gelir kaynağı oluşturacaktır. Arabuluculuk müessesesinin hukuk camiasında daha fazla yer

edinmesini sağlayacak olan bu düzenleme ile hukuki uyuşmazlıkların dava sürecine gitmeden çözümlenme oranının da artacağı düşünülmektedir.

3.3.6.2.4.10. Yargı Aktörleri Arasında İletişim

Yargı aktörleri arasında ilişki kurulması gerektiğini düşünen katılımcı görüşü aşağıdaki şekildedir:

“...Son tavsiye olarak; Bence hâkim, savcı ve avukatların iletişiminin arttığı aktiviteler yapılmalı. Bu meslekler arasında irtibat kurulmalı.” (G1, 27, K)

Avukat, hâkim ve savcılar arasında yapılan ayrımın kaldırılarak meslekler arasındaki ilişkinin arttırılması gerektiğini düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki şekildedir:

“Aynı fakülteden mezun olan avukat, hâkim ve savcıların bu denli ayrıştırılmasını doğru bulmuyorum. Bu işe öncelikle mahkeme salonundan başlanmalı, savcı ile avukat aynı hizada oturmalı. Ayrıca adliyelerde hâkim ve savcılar için ayrılan, yemekhane, tuvalet, otopark gibi alanları avukatlar da kullanabilmeli. Meslektaşlar, duruşma salonu dışında güncelik hayatta muhatap kılınmalı. Adalet, temelde vicdan işidir. Bizim soğuk ve asık suratlı hakimlerden ziyade, empati kurabilen hakimlere ihtiyacımız var.” (G15, 34, E)

Avukat, hâkim ve savcılar yargılama sürecinin üç temel aktörüdür. Ancak mesleki tercih sonrasında bu aktörler arasında kanun koyucu tarafından gözle görülür bir ayrım yapıldığı, temel amacı adaleti tesis etmek olan bu aktörlerin birbirinden uzaklaştırıldığı, bağımsızlık ve tarafsızlık adına adaletin kurban edildiği görülmektedir. Avukatlar, hakimler ve savcılar birbirini anlayabilen, empati kurabilen, temel amacı vatandaşa hizmet vermek olan meslek grupları olmalıdır. Ancak uygulamada daha mahkeme salonlarındaki oturma düzeninden başlayan bir ayrım mevcuttur. Hâkim ve savcı yetiştiren Türkiye Adalet Akademisi’nde öğretilen temel kurallardan biri de avukatlar ile sınırlı bir temas sağlanmasıdır. Bu durum kabul edilemez. Bu çerçevede Adalet Bakanlığı tarafından bu mesleklerin yargılama sürecinin olmazsa olmaz üç mesleği olduğunu vurgulayacak değişiklik ve çalışmalar yapması elzemdir. Bu çalışmalara da ilk olarak stajyer hâkim ve savcılara verilen eğitim ve maddi imkân ile avukatlara verilen eğitim ve maddi imkânın dengelenmesi ile başlanmalıdır. Buna ek olarak hâkim, savcı ve avukatlara ortak, katılımın zorunlu olduğu interaktif katılımlı meslek içi eğitimler verilmelidir. Gönüllü yahut gönülsüz, bütün yargı aktörlerinin birbirileri ile iletişim

kurmayı öğrenmesi, adaletin kimsenin tek elinde olmadığına hatırlatılması gerekmektedir.

3.3.6.2.4.11. Adliyelerde Avukatlara Özel Çalışma Alanları

Avukatlar için adliyelerde özel çalışma salonları oluşturulması gerektiğini düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“...Son olarak; avukatlara özel çalışma alanları sağlanması yerinde olur, avukatlara bekleme salonunda duruşma saatini gösterir saatler takılmalı.” (G2, 27, K)

Avukatların daha iyi koşullarda çalışması gerektiğini düşünen bir katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

“...Yargı etkinliği ve verimliliğinin artırılabilmesi için kaliteli eğitim almış hakimlerin atanması, kalem personelinin etkinliği, avukatların insancıl ve saygılı koşullarda çalışması gerekmektedir.” (G3, 41, E)

Katılımcılar tarafından adliyelerdeki fiziki imkanlara ilişkin görüşlerin aktarıldığı bölümde detaylı bir şekilde izah edildiği üzere, avukatlar mesleklerini icra edebilmek için daimî olarak hareket halinde olan yargı aktörleridir. Bu minvalde avukatların adliyelerde özel çalışma alanlarına ihtiyaç duyduğu gözlemlenmiştir. Adliyelerde avukatlar için ayrılmış olan dinlenme alanlarının varlığı avukatlar için yeterli değildir. Zira gürültünün hâkim olduğu bu ortamlarda bir avukatın verimli bir şekilde çalışması beklenemez. Bu nedenle duruşmaya girmek için gelen ve duruşmaları arasında bekleme süresi olan avukatların çalışabileceği sessiz bir ortamın mevcudiyeti elzemdir.

SONUÇ

Adalet, yüzyıllardır farklı yöntem ve unsurlar ile tesis edilmeye çalışılan bir kavramdır. Devletleşme ile bir kamu hizmeti olarak tesis edilmeye çalışılan adalet, devletlerin kurucu unsurlarından biri olarak nitelendirilmiştir. Zira, adaletin olmadığı bir devlet, düzensizliğe ve geri kalmışlığa mahkumdur. Adaletin tesis edilmesi amacıyla hazırlanmış olan bütün mekanizmaların ve kurumların işlev kazanabilmesi ancak “herkes için adalet” bilincinin toplumlarda yerleşmesi ile mümkündür. Yalnızca kendisi için adaletin uygulanmasını isteyen bireylerin bulunduğu bir toplumda ahlaktan da adaletten bahsedilemez. En mükemmel mekanizmalar dahi kurulsaydı, tatmin duygusu sağlanamaz.

Ancak devletlerin bir kamu hizmeti olarak adaleti tesis etme görevlerini yerine getirme sorumlulukları vardır. Bu nedenle toplumların içinde bulunduğu bilinç ne olursa olsun, bir devlet o toplumun kültürel kodları için en uygun olan adalet mekanizmalarını oluşturmak ve hizmete sunmak durumundadır. Herkese eşit bir şekilde uygulanan adalet, bireylerin adalet ile muhatap olmasını sağlayacak, bu minvalde bireylerde adalet meleke haline dönüşecektir.

Adaletin tesisi ise yargılama sürecinin kaliteli olması ile mümkündür. Etkin ve verimli bir yargılama yapan ve yapılan yargılamalar neticesinde alınan kararları tam olarak uygulatan bir devlette adaletin tesisi çok daha kolay olacaktır. Bir yargılamanın etkin ve verimli olması ise birçok unsur ile bağlantılıdır. Temel hak ve özgürleri koruma altına alan anayasaların varlığı, adaletin en büyük güvencelerindendir. Bu minvalde anayasalar tarafından yargılama yapma yetkisinin devredildiği mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı da önem arz etmektedir. Bağımsız mahkemelerde görev alan hakimlerin ve savcılarının kalitesi ise yargılamaların etkin ve verimli bir şekilde yapılabilmesinin mihenk taşıdır. Zira karar verici pozisyonunda olan hakimlerin vasıfsız oluşu, yargılama süreçlerinde birçok problemi beraberinde getirmektedir. Savunma hakkının temsilcisi konumunda olan avukatların kalitesi ise vatandaşların haklarını öğrenme ve temsiliyet konularındaki durumunu etkilemektedir. Yargılama sürecinde bulunan diğer aktörlerin kalitesi ise yargılama sürecinin hızlı ve nitelikli bir şekilde ilerlemesine katkı sağlamaktadır.

İçinde bulunduğumuz şartlar nedeniyle mevcut yargılama sistemimiz birçok sorun ile karşı karşıyadır. Bu sorunları çözebilmek ve yargılama sürecini daha etkin ve verimli bir

hale getirebilmek amacıyla Adalet Bakanlığı'nın yoğun bir çalışma içinde olduğu görülmektedir⁵¹⁵. Bu kapsamda personel sayıları artırılmakta, yeni mekanizmalar denenmektedir. Ancak uygulamaya baktığımızda atılan bu adımların köklü bir reform niteliğinde olmadığı, günü kurtarmaya yönelik adımlar olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmadaki katılımcı avukatların görüşleri incelendiğinde de görülmüştür ki, yasama ve yürütme organları yargının durumundan ve pratikteki işleyişinden haberdar değildir. Uygulamada gerçek bir denetim yapılmamakta, devlet memuru niteliğinde olan adliye personeli ve hakimlerin etkin ve verimli çalışması için gereken denetimler yapılmamaktadır.

Bu minvalde “yargılama süreci” kavramı ile sınırlandırdığımız araştırma kapsamında, ceza yargılamaları bakımından kovuşturma aşaması, hukuk yargılamaları bakımından dava açılış aşaması ile başlayan ve her iki yargılama bakımından da kararın kesinleşmesi ile nihayete eren süreç, özellikle avukatlar bakımından çok sancılı bir süreç haline dönüşmüştür. Avukatların uyuşmazlıkları ekseriyetle alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerini kullanarak kendi çabaları ile çözmeye çalıştığı görülmektedir. Bu husus, bir yargılama aktörü olan avukatların bile yargılama sürecine güvenmediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Yargıya güven, bir yargılama sürecinin olmazsa olmaz unsurudur. Ancak davaların sürüncemede bırakılışı, hakimler tarafından kalem personelinin çalıştırılmayışı, davalarda belirlilik ve kanunilik ilkelerinin uygulanmayışı, hakimlerin avukatları meslektaş olarak görmeyerek avukatlara tepeden bakıyor oluşu, avukatların KVKK gibi kanunlarla yetkilerinin sınırlandırılışı, avukatların vatandaşın tek bir şikayeti ile ağır ceza mahkemelerinde yargılanabiliyor oluşu gibi daha sayılabilecek bir çok husus, avukatların mevcut düzende yargılama sürecine güvenememesine sebebiyet vermektedir.

⁵¹⁵ Adalet Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalara ilişkin haber örnekleri:
<https://www.adalet.gov.tr/adalet-bakani-tunc-yargi-ve-is-dunyasi-sempozyumu-na-katildi> (Erişim tarihi: 11.05.2024)
<https://www.hukukihaber.net/sinavlar-ile-yargi-hizmetlerinin-kalitesi-daha-da-artacak> (Erişim Tarihi: 11.05.2024)
<https://www.ereglionder.com.tr/adalet-bakanligi-ceza-isleri-genel-muduru-ozturkmen-trabzonda-konustu> (Erişim Tarihi: 11.05.2024)
<https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adli-gorusme-odalari-egitim-semineri-degerlendirme-calistayi26102020090653> (Erişim Tarihi: 11.05.2024)

Yargılama sürecinin savunma ve hukuki yardımda bulunma ayağını oluşturan avukatların uygulamada karşılaştığı durum ve sorunlar üzerinden, yargılama sürecinin etkinlik ve verimliliğine ilişkin fikirlerini beyan ettikleri bu çalışma ile literatürde bir ilk gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiş olan bu nitel çalışmada, her bir katılımcı avukat ile yüz yüze görüşülmüş, yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular yardımı ile katılımcı avukatların yargılama süreci ve sürecin etkinliği ve verimliliği konusundaki fikirleri elde edilmiştir.

Katılımcılara üç temel araştırma sorusu sorulmuş, konuşmanın gidişatına göre konu genişletilerek katılımcıların yargılama sürecinin etkinliği ve verimliliği hakkındaki görüşleri en geniş şekilde elde edilmeye çalışılmıştır.

İlk olarak “Türkiye’deki yargılama süreci hakkındaki düşünceniz nedir?” sorusu ile katılımcı avukatların “yargılama süreci” kavramını çerçevesinde düşünmesi amaçlanmıştır. Bu soru ile amaçlanan diğer husus ise; katılımcı avukatların genelden özele gitmelerini ve ilk olarak genel problemler üzerine düşünmelerini sağlamak, akabinde bu soru ile gündeme gelen konuları etkinlik ve verimlilik bağlamında daha detaylı bir şekilde ele almalarını sağlamak olmuştur. Katılımcı avukatların cevapları çerçevesinde bazen adalet kavramı üzerinde bazen ise yargılama öncesinde veya sonrasında yaşanan süreç üzerinde konuşmalar yaşansa da konuşmanın eksenini araştırmacı tarafından etkinlik ve verimlilik temelinde ilerletilerek konu bağlamına çekilmiştir.

“Bir avukat olarak yargı sistemi içindeki yasal konumunuz hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu ile de öncelikle katılımcı avukatların yargı sistemi içinde kendilerini konumlandırmaları sağlanmış, avukat bakış açısı ile yargılama sürecinin etkinlik ve verimliliği hakkında fikir beyan etmesinin alt yapısı hazırlanmıştır. Avukatlık mesleğinin yargı sistemi içindeki yerinin netleştirildiği bu soru ile katılımcı avukatların, avukatlık mesleğinin kamu hizmeti sunma ve serbest meslek mensubu olma özellikleri üzerine düşünceleri sağlanmış, sorulacak olan etkinlik ve verimlilik sorusuna hangi perspektiften baktıkları tespit edilmiştir.

Çalışmamızın ana konusu olan etkinlik ve verimlilik hususuna ilişkin olarak sorduğumuz; “Etkin ve verimli bir yargılama sizce nasıl olmalı?” sorusu ile de katılımcıların yargılama sürecinin etkinlik ve verimliliğine ilişkin detaylı görüşleri elde edilmeye çalışılmıştır. Katılımcı avukatlar tarafından bu soruya birçok farklı başlık üzerinden cevap verildiği

görülmektedir. Bu başlıklar çalışmanın Bulgular ve Analiz kısmında tek tek ele alınmış, her bir katılımcının farklı konu başlıklarına ilişkin görüşleri ayrı ayrı belirtilmiştir.

Yapılan görüşmelerde farklı yaş grubundan avukatlarla görüşülmeye çalışılmış, katılımcılar tarafından verilen cevaplarda da bu yaş farkının cevaplara yansıdığı açıkça görülmüştür. Tecrübeli avukatların mevcut yargılama sisteminden azami oranda şikâyetçi oldukları, gelişen imkanlara ve teknolojiye rağmen yargılama kalitesinin çok kötü durumda olduğunu beyan ettikleri görülmüştür. Geçmiş ile kıyaslama imkânı olmayan genç avukatlar bakımından da genel olarak bir memnuniyetsizliğin hâkim olduğu ama geçmişe dair bir tecrübe olmaması nedeniyle daha çok sistemi iyileştirici yönde fikir beyan ettikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler neticesinde ilk soruya verilen yanıtları detaylıca incelediğimizde, genel olarak tezimizde belirtilen sorunlara değinildiği görülmüştür. Ancak özellikle tecrübeli avukatların hakimlerin kalitesizliğine ilişkin görüşlerini vurgulayarak beyan etmeleri dikkat çekicidir. Kalite probleminin eğitim sisteminden kaynaklandığını düşünen tecrübeli avukatların ekseriyetle şikâyetinin hukuk fakülteleri sayısının fazla oluşu olduğu görülmüştür. Hukuk eğitimin geliştirilmesi bakımından çözüm önerilerinin ise genel olarak genç avukatlar tarafından beyan edildiği görülmüştür. Bu durum bizlere, tecrübeli avukatların geçmişe duydukları özlem ile çözüm üretmekten ziyade geçmişteki uygulamalara dönülmesine yönelik bir arzu içinde oldukları izlenimini uyandırmıştır. Genç avukatların, sorunlara çözüm bulma çabasının ise genel olarak verilen cevaplara yansıdığı görülmektedir.

Katılımcı avukatların, avukatların yasal pozisyonuna ilişkin olarak sorduğumuz ikinci soruya verdikleri cevaplar detaylıca incelendiğinde; katılımcıların genel olarak kamu gücünü kullanmak istedikleri ancak kamu görevlisi pozisyonunda olmak istemedikleri görülmektedir. Anayasal olarak daha özerk bir pozisyonda olmak isteyen katılımcıların ekseriyetle, devletin avukatına güvenmesi gerektiği düşüncesine sahip olduğu görülmüştür. Katılımcıların ağırlıklı görüşüne göre, KVKK gibi kanunlar ile avukatların yargılama süreci öncesinde uyuşmazlıklarla ilgili bilgi toplanmasının önüne geçilmiş, bilgi eksikliği nedeniyle açılmasına dahi gerek olmayan davalar açılmak zorunda kalmıştır. Avukatlar tarafından dosyalara sunulan resmi makam kayıtlarının müzekkere yolu ile resmi makamlardan tekrar talep edilmesi ile avukatlara güvenilmediği açıkça

ortaya konulmuştur. Avukatların delil toplamasının önüne geçen bu uygulamalar hem yargılamaların uzamasına sebebiyet vermiş hem de avukatlık mesleğinin itibarsızlaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle katılımcı avukatların tamamı, kamu görevlisi olarak nitelendirilsin yahut nitelendirilmesin avukatların delil toplama noktasında rahatlatılması gerektiği görüşünde olduğunu ifade etmektedir.

Adli kalitenin tespiti amacıyla sorulan üçüncü soru bakımından da genel olarak bir memnuniyetsizlik olduğu gözlemlenmiştir. Genç yahut tecrübeli bütün katılımcı avukatlar yargılamaların uzunluğundan ve hantallığından, duruşma bekleme sürelerinin uzunluğundan, hakimlerin kalitesizliğinden ve avukatlara karşı olan olumsuz tutumlarından, adliye personelinin hoşnutsuz tavır ve davranışlarından, baroların pasifliğinden, fiziki koşulların yetersizliğinden, mevzuatın uygulanmıyor oluşundan ve hukuk eğitimindeki eksikliklerden bahsetmiş, etkin ve verimli bir yargılamanın ancak bu olumsuzlukların giderilmesi ile mümkün olduğunu ifade etmiştir.

Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde yargılama sürecinin etkinlik ve verimliliği konusunda 15 avukat ile görüşme usulü ile yapılan alan çalışmasının doygunluk sınırına ulaştığı, avukatların benzer şekilde aynı sorunlara değinmeye başladığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle katılımcı avukatlar tarafından belirtilen hususların genel anlamda avukatların sorunlarını özetlediğini, yargılama sürecinin etkinliğinin ve verimliliğinin artması için bu sorunların giderilmesi gerektiğini ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ANONİM, (2016) “*Avukatlık Staj Rehberi*”, (Ankara. Ankara Barosu Yayınları), s. 5-6.
- ANONİM (2000), “Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, Bangalor Yargı Etiği İlkelerinin Yorumu”, (çev: Dr. Mustafa Saldırım, Nihal Eriş, Fulya Batur), Ankara: Kurban Matbaacılık Yayıncılık
- ANONİM, (1961), *Kurucu Meclis Tutanak Dergisi*, C. 2, 15.Birleşim, Ankara: TBMM Matbaası
- ANONİM, “Toplam Kalite Yönetimi ve Felsefesi”, *HİLYOK Yayını* (Eğitim Arge) No:1
- AKAL, Z. (2000), “*İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi: Çok Yönlü Performans Göstergeleri*”, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No:473
- AKDOĞAN, A. (2011), “*Kamu Maliyesi*”, Ankara: Gazi Kitabevi, 2011
- AKIN, K. (2013), “*Hâkim ve Savcıların Hukuki Sorumluluğu Birikimler 1*”, 1. Baskı İstanbul: Birikim Yayınları
- ALTHUSSER, L. (2005), “*Montesquieu, Siyaset ve Tarih*”, Çev. Alp Tümertekin), İstanbul: İthaki Yayınları, s. 41
- ARİSTO (2010), “*Politika*”, 2. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 99-103.
- ARNHART, L. (2013), “*Siyasi Düşünce Tarihi: Platon'dan Rawls'a*”, (Çev. Ahmet Kemal Bayram), 5. Baskı, Ankara. Adres Yayınları, s. 38.
- ARSLAN, M. (1987), “*Kutadgu-Bilig'deki Toplum ve Devlet Anlayışı*”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 13-14.
- ATAR, Y. (2007), “*Türk Anayasa Hukuku*”, Konya: Mimosza Yayınları
- ATAY, E. E. (2009), “*Anayasa Yargısı Kıta Avrupa Modeli*”, Prof. Dr. Ali Naim İnan’a Armağan, (der. Ünal, M. ve diğerleri), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 1086-1087.
- BALCI, M. SÖNMEZ G. (2001), “*Temel Belgelerde İnsan Hakları, Örnekli-Açıklamalı-Karşılaştırmalı*”, İstanbul: Danışman Yayınları
- BİLGİN, H., (2014), “*Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türk İdari Yargısına Yansımaları*”, Ankara: Adalet Yayınevi, s. 236-380.
- BOLAT, T. (2000), “*Toplam Kalite Yönetimi Konaklama İşletmelerinde Uygulanması*”, 1. Baskı, İstanbul, Beta Basım

BULUTOĞLU, K. (2008), “*Kamu Ekonomisine Giriş*”, 7.Baskı, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları

BÜYÜKKILIÇ, D. (2007) “*Verimlilik ve Toplam Faktör Verimliliği El Kitabı*”, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No:699

CENTEL, N. (1984), “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî*”, İstanbul, Kazancı Hukuk yayınları

CENTEL, N., ZAFER H. (2011), “*Ceza Muhakemesi Hukuku*”, İstanbul: Yetkin Yayınları

CENTEL, N., ZAFER H. (2022), “*Ceza Muhakemesi Hukuku*”, 21. Baskı, İstanbul: Beta Basım

CRESWELL, J. W. (2017), “*Nitel Araştırmalar İçin 30 Temel Beceri*”, (çev: Hasan Özcan), Ankara: Anı Yayıncılık, 2017, s.108-109.

ÇAKMAKKAYA, Y., BATUR. N., AKPINAR, T. (2014), “*Adliyelerde Toplam Kalite Yönetimi*”, 1. Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi

ÇELİK, A. G. (1999), “*Tarihte Savunma ve Meslek Kuralları*”, Denizli: Basım Ajans Matbaası

ÇETİN, C., AKIN B., EROL, V. (2001), “*Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi (ISO 9000-2000 Revizyonu) İlke, Süreç, Uygulama*”, 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım,

ÇULCU, M.(1992), “*Hilafetin Kaldırılması Sürecinde Cumhuriyetin İlanı ve Lütfi Fikri Davası*”, C.3, İstanbul: Kastaş Yayınları

DEMİRBAŞ, T. (2011), “*Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması*”, Ankara: Seçkin Yayıncılık

DOĞAN, İ. (2015) “*İnsan Hakları Hukuku*”, Ankara: Astana Yayınları, s. 169.

EFİL, İ. (1999), “*Toplam Kalite Yönetimi ve ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi*”, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, s. 36.

ELVERİŞLİ, İ. (2014), “*Barolar ve Siyaset: Türkiye Barolar Birliği ve Devlet Kurumları*”, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

ERCAN, İ. (2021), “*Uygulamacılar İçin Medeni Usul Hukuku El Kitabı*”, 6. Baskı Ankara: Seçkin Yayınları

ERDOĞAN, E., UYAN-SEMERÇİ, P. (2021), “*Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber: Gereklikler, Sınırlılıklar ve İncelikler*”, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

- ERDOĞAN, M. (2009), “*Anayasa Hukuku*”, 5. Baskı, Ankara: Orion Kitabevi, s. 139.
- EREN A. (2018), “*Anayasa Hukuku Ders Notları (Genel Esaslar-Türk Anayasa Hukuku)*”, İstanbul: On iki levha Yayınları
- ERGÜZELOĞLU KİLİM, E. (2013), “*Türkiye’de Adalet Yönetimi, Bağımsız Yargının Sıkı Bağları*”, Ankara: Siyasal Kitabevi
- ERSEN, H. (2003), “*Topyekûn Mükemmelleşme Sürecinde İnsan Kaynakları ve Kalite*”, İstanbul: Maestro Yayınları
- ERYILMAZ, B. (2007), EKEN Musa, ŞEN Mustafa Lütfi, “*Kamu Yönetimi Yazıları*”, Ankara: Nobel Yayınları
- FEYZİOĞLU, M. (2002) “*Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat*”, Ankara: Yetkin yayınları, s. 204, 205-203
- GOURNEY, B. (1971), “*Yönetim Bilimine Giriş Çağdaş Toplumlarda Kamu Yönetimi*”, Ankara: Sevinç Matbaası
- GÖKCAN, H. T., ARTUÇ, M. (2012), “*Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi ve Özel Soruşturma Usulleri (Memur Yargılaması)*”, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- GÖZÜBÜYÜK, Ş., AKILLIOĞLU, T. (1993), “*Yönetim Hukuku*”, 6. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi
- GÖZÜBÜYÜK, Ş. (1986), “*Anayasa Hukuku*”, 1. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası
- GÜNDAY, M. (2002), “*İdare Hukuku*”, Ankara: İmaj Yayıncılık
- GÜNER, O. S. (2016), “*Avukatlık Mesleğinin Tarihçesi*”, *Birikimler 1*, İstanbul: Birikim Yayınları
- HALİS, M. (2000), “*Paradigmadan Uygulamaya Toplam Kalite Yönetimi ve ISO 9000 Kalite Güvence Sistemleri: ISO 9002 Kalite Belgesi Çalışmaları*”, İstanbul: Beta Basım, s.44.
- HASSAN, Ü., BERKTAY, H., ÖDEKAN, A. (2002) “*Türkiye Tarihi*”, 3 C, İstanbul: Cem Yayınları, C. I, s. 285
- HOBBS, T. (2007), “*Elementa Philosophica De Cive*”, (çev. Deniz Zarakolu), İstanbul: Belge Yayınları, s. 11.
- IMAI, M. (1999), “*Kaizen*”, İstanbul: Kalder Yayınları, s. 42.
- İNSEL, A. (1993), “*İktisat İdeolojisinin Eleştirisi, Fransız Devriminde Bireysel Hak ve Toplu Çıkarlar “La Chapelier Kanunu”*”, İstanbul: Birikim Yayınları

ISHIKAWA, K. (1995), “*Toplam Kalite Yönetimi*”, (çev: Semih ORDAŞ), İstanbul, Kalder Yayınları

KALEM, S. (2009), “*Adalet Gözet: Yargı Sistemi Üzerine Bir İnceleme*”, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

KALEM, S., JAHIC, G., ELVERİŞ, İ. (2008), “*Adalet Barometresi: Vatandaşların Mahkemeler Hakkındaki Görüşleri ve Değerlendirmeleri*”, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

KELSEN, H. (2023) “*Adalet Nedir*”, (çev. Ahmet Faruk Çağlar, Mücahit Kaya), İstanbul: Albaraka Yayınları

KILIÇ, H. (2024), “*Güç Savaşlarında Denge Noktası Adalet*”, 1. Baskı İstanbul: Beta Yayınları

KİLİ, S. (1978), “*1876 Anayasasının Çağdaşlaşma Sorunları Açısından Değerlendirilmesi*”, Kanun-i Esasinin 100. Yıl Armağanı, Ankara: AÜSBF Yayını

KÖSEOĞLU, N. (1991), “*Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*”, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s. 33.

KUBALI, H. N. (1960), “*Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri*”, İstanbul: Tan Yayınları, s. 57-59

KUÇURADI, İ. (1989), “*Etik*”, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, s.128.

KUNTER, N. (1989), “*Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*”, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım

KURU, B. ARSLAN, R., YILMAZ, E. (2009), “*Medeni Usul Hukuku*”, Ankara: Yetkin Yayınları

KURU, B., ARSLAN, R., YILMAZ, E. (2014), “*Medeni Usul Hukuku*”, 40. Baskı, Ankara: Yetkin Yayıncılık

Mehmet Ali Avni Bey (1935), “*Darülfünun Tarihi*”, İstanbul, Pınar Yayınları

MİLES M. B., HUBERMAN A. M. (2019), “*Nitel Veri Analizi*”, (çev.ed.: Sadegül Akbaba Altun, Ali Ergül), Ankara: Pegem Akademi, s. 289-291.

MONTESQUIEU, (2017), “*Kanunların Ruhu Üzerine*”, (çev: Berna Günen), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 11-24.

MONTESQUIEU, (1963), “*Kanunların Ruhu Üzerine I*”, (çev: Fehmi Baldaş), Ankara: Milli Eğitim Basımevi, s. 297.

MURGATROYD, S., MORGAN, C., (1994) “*Total quality management in the public sector: An international perspective, Buckingham and Philadelphia*”, Open University Press.

NARMANLIOĞLU, Ü. (1998), “*İş Hukuku: Ferdi İş İlişkileri I*”, 3. Baskı, İzmir: DEÜHF Yayınları, s.122.

Mehmet NİYAZI, (1996), “*Türk Devlet Felsefesi*”, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s. 245.

ODABAŞI, Y. (2000), “*Satış ve Pazarlamada Müşteri İlişkileri Yönetimi*”, Ankara: Sistem Yayıncılık

ONAR, S.S. (1960), “*İdare Hukuku’nun Esasları*”, C.1, 2. Baskı, İstanbul: Hak Kitabevi

ORTAYLI, İ. (2008), “*Tarihimiz ve biz*”, İstanbul: Timaş. Yayınları, s. 100

ORTAYLI, İ. (1979), “*Türkiye İdare Tarihi*”, Ankara: Doğan Basımevi, s. 267

ÖZBUDUN, E. (1990), “*Türk Anayasa Hukuku*”, Ankara, Yetkin Yayınları

ÖZBUDUN, E. (2017) “*Türk Anayasa Hukuku*”, Ankara: Yetkin Yayınları

ÖZBUDUN, E. (1995), “*Türk Anayasa Hukuku*”, 4. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları

ÖZDEN, Y. G. (1988), “*Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Hukuksal Konumu, Bahri Savcı’ya Armağan*”, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayını

ÖZEKES, M. (2010), “*Temel Hukuk Bilgisi*”, Ankara: Yetkin Yayınları

ÖZKENT, A. H. (1940), “*Avukatın Kitabı*”, Ankara: Arkadaş Basımevi

ÖZTEKİN, T. (1984), “*Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, I. Genel Kısım*”, 4.Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi yayınları

ÖZTOPRAK SAĞIR, M. (2010), “*Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hukuk Eğitimi Araştırma Raporu*”, 1. Baskı, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları

PARILTI, N. AYDINTAN, B. (2008), “*İşletmecilik ile İlgili Genel Bilgiler*”, Ankara: Detay Yayıncılık, s. 21.

POROY R., YASAMAN H. (2004), “*Ticari İşletme Hukuku*”, 10. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 42.

SAV, A., TOPRAK, M. (1973), “*Türkiye’de Savunma Mesleğinin Gelişimi*”, C.2 No:10, İstanbul: TBB Yayınları

SAV. A., OKAY, H. S., AYCAN, Y. (2003), “*Av. Prof. Dr. Zeki Hafizoğulları, Savunma Günleri Paneli Konuşması*”, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları

SİLVERMAN, D. (2018), “Nitel Verileri Yorumlama”, (çev.ed: Erkan Dinç), Ankara: Pegem Akademi, s. 88-89.

SOYSAL, M. (1990), “100 Soruda Anayasanın Anlamı, İstanbul: Gerçek Yayınevi

SUNGURTEKİN, M. (1999), “Kuramsal Anlamda Bağımsız Avukatlığın Anlam ve Önemi”, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, s.615-633.

ŞEN, H., SAĞBAŞ, İ. (2019), “Vergi Teorisi ve Politikasına Giriş”, Ankara: Barış Arıkan Yayınları

ŞIK, H. (2016), “1921,1924 Anayasalarında Yargı Erki ve İstiklal Mahkemeleri”, *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, Birikimler V*, 1. Baskı, İstanbul, Step Ajans Rek. Matbaacılık Tan. Ve Org. Ltd. Şti, s. 117.

ŞİMŞEK, H. (2010), “Toplam Kalite Yönetimi, Kuram, İlkeler, Uygulamalar”, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 95.

ŞİMŞEK, M. (2000), “Sorularla Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi”, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

TACEMEN, A. (1998) “Türk Kimliği”, C. II, Niğde: Niğde Üniversitesi Yayınları, s. 180.

TANÖR, B. (1985), “İki Anayasa 1961-1982”, İstanbul: Beta Yayıncılık

TANÖR, B. (2002), “Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri”, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

TANÖR, B. (2001), “Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri”, 7. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

TAŞKIN, A. (2012), “Yargı Etiği Sempozyumu: Yargı Etiği ve Türkiye Uygulaması”, Ankara: HSYK Yayınları

TEKİN, M. (2004),” Toplam Kalite Yönetimi”, Ankara: Kişisel Yayınlar

TEZCAN, D., ERDEM M. R., SANCAKDAR, O. (2002), “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu”, Seçkin Yayınevi, Ankara, s. 254.

TEZİÇ, E. (2013), “Anayasa Hukuku”, 16.Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık

TOY, H. ELMACI D. (2007), “Kronolojik Türkiye Tarihi Ansiklopedisi”, İstanbul: Karma Kitaplar,

TUNAYA Z. T. (1960), “Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri”, İstanbul: Yedigün Matbaası

TUNÇ, H. (1999), “Anayasa Hukukuna Giriş”, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s. 23.

ONUR, Ö. S. (2014), “Yargılama Hukukunda Bir Adil Hakkı Unsuru Olarak Makul Sürede Yargılanma”, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları

ÖZTÜRK, A. (2000) “Çağlar İçinde Türk Destanları”, İstanbul: Alioğlu Yayınları, s. 196.

YAVUZ, İ. (2003), “Verimlilik ve Etkinlik Ölçümüne Yeni Yaklaşımlar ve İllere Göre İmalat Sanayinde Etkinlik Karşılaştırmaları”, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No:667

YENİSEY, F. (1979), “Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf ve Tekrar Kabulü Sorunu”, İstanbul: Fakülteler Matbaası

YÜCEL, M. T. (2007), “Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi”, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

YÜCEL, M. T. (2008), “Türkiye’de Yargının Etkinliği”, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları

WEBER, M., (2017), “Sosyal Bilimler Metodolojisi”, 3. Baskı, (çev.: V. Saygın Öğütle), İstanbul, Küre Yayınları s. (Orijinal çalışma basım tarihi 1949)”, ss. 174-178

MAKALELER

AKBULUT, İ., (1994), “Ceza Davalarının Uzamasının Sebepleri”, *Yargıtay Dergisi*, C. 20, S. 4, ss. 436-457, s. 452

AKINCI, Ş (2001)., “Hukuk Eğitimi Üzerine Düşünceler”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 9, S: 1-2, s. 1-48

Anonim, (1999), “Türkiye’de Yargının Sorunları ve Çözümler”, *EGİAD*, s. 8

AKYILMAZ, B., (2007), “Yargı Kararlarının Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XI, ss.449-469.

ANONİM (2023), “Türkiye Adalet Akademisi, Meslek İçi Eğitimin Analizi ve Yeni Bir Metodoloji Önerisi”, s. 39

AYAN, S. (2007), “Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 ve 1982 Anayasası”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. VII/2, s. 3

AYDIN, O. G. (2015), “Gelenekten Geleceğe Türkiye’de Hukuk Eğitimi,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 21, Y. 6, s. 630

AFTALİON, A. (1911), “Les Trois Notions De La Productivité Et Les Revenus”, *Revue D'économie Politique*, V: 25, No:3, ss.345-369

- AKINCI, A. (2014), “Türkiye’nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, S. IX/1
- AKINCI, Ş. (2001), “Hukuk Eğitimi Üzerine Düşünceler”, *Selçuk Üniversitesi HFD*, C.9, S.1-2
- AKYEL, R. (2020), “Yargısal Faaliyetlerin Yönetim Olgusu Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Anayasa Mahkemesi Dergisi*, S. 16
- AKYOL ASLAN, L. (2011), “Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararı Çerçevesinde Yargı Harçlarına İlişkin Bazı Sorunlar ve Güncel Gelişmeler”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/1
- AKYOL, M. (2015), “Türkiye’de Hukuk Eğitiminin Sorunları ve Çağdaş Gelişmeler Karşısındaki Durumu”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 21, ss. 91-105.
- AL-DARRAB, A. (2000), “Relationships between Productivity, Efficiency, Utilization, and Quality. Work Study”, <https://doi.org/10.1108/00438020010318073> (Erişim tarihi: 14.01.2024).
- ALTAN, Y. (2005), “Kamu Personel Yönetiminde Performans Değerlemesi Sistemi ve Çağdaş Bir Model Önerisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi
- ALYANAK, S., CENGİZ BOZKURT, B. (2023), “Anayasa Mahkemesinin Pilot Karar Uygulaması ve Kararların Yasama Organına Bildirilmesi”, *Yasama Dergisi*, ss.48
- ANSAY, T. (1969), “Hukuk Eğitiminde Reform”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 26, S.1
- ARITÜRK, R. (2020), “Tarihte Hukuk Eğitimi”, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 5, S.8.
- ARORA, R. ve STONES, C. (1996), “The Effects of Perceived Service Quality and Name Familiarity on the Service Selection Decision”, *The Journal of Service Marketing*, Vol.10, No:1
- AŞÇI, M.S. (2019), “Zorunlu Arabuluculuk Uygulamasının Olumlu ve Olumsuz Yönleri”, *Uluslararası hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, C.1, S. 2
- ATTAR, A. (2004), “Ulus Devlete Geçiş Süreci ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Üniter Yapısı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C: XX, S.60, ss. 647-648.
- AYAN, S. (2007), “Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 ve 1982 Anayasası”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. VII/2
- AYDIN, O. G. (2015), “Gelenekten Geleceğe Türkiye’de Hukuk Eğitimi,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 21, Y. 6

- AZRAK, Ü. (1962), “Türk Anayasa Mahkemesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(1)
- BACAK, A. A. (2015), “Adliyelerin Fiziksel ve Mimari Koşulları Bağlamında Yargısal Memnuniyet”, *TBB Dergisi*, 120, s. 267.
- BAKIRCI, F. (2022), “Montesquieu’da Erkler Ayrımı (Mitosu) ve Modern Yargı Erki Üzerine”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.77, No:2
- BAKTIR, S., EMİL, Ü. (1999), “Türk Yargı Sistemi ve Toplam Kalite Yönetimi”, *Yeni Türkiye: Kalite Özel sayısı*, Y:5, S:26, s. 289-294.
- BALCI, A. (2005), “Kamu Örgütlerinde Toplam Kalite Yönetimi Uygulanması: Olumlu Perspektifler ve Olası Zorluklar”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, S. 2, C.5
- BALO, Y. S. (2016), “Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen İstinafin Değerleri ve Bunların Sağlanabilirlik Koşulları” *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 1, S. 7
- BAŞOK DIŞ, S. (2020), “Platon Felsefesinde Adalet, Düzen ve Yasa”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*- 19/2, s. 1020 ss. 1017-1046.
- BATTAL, Ş. (1985), “Avukatlık Mesleğinin Tarihçesi”, *Ankara Barosu Dergisi*
- BLACK, A.S., PORTER, L.J. (1996), “Identification of the Critical Factors of TQM”, *Journal of Decision Sciences*, N.27
- BREEN, L. J., (2007), “The researcher ‘in the middle’: Negotiating the insider/outsider dichotomy.”, *The Australian Community Psychologist*, 19(1), ss. 163-174.
- ÇAKMAKKAYA B.Y., BATURN., AKPINART. (2019), “Adli Soruşturma Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi”, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*
- ÇELİK, D. B. (2015), “Türkiye’de Yargının Verimliliği, Etkinliği ve Niteliği Üzerine Kimi Gözlemler”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, C. 52, S. 610
- ÇELİK, K. (2007), “Millî Mücadelede İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C.10, S. 40, s.569- 613.
- ÇETİN, İ. (2010), “Yargılama Faaliyetinde Etkinlik Arayışları: Medeni Usul Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi”, *Sayıştay Dergisi*, S:78, ss. 81-109
- ÇOBAN, H., DEYNELİ, F. (2005), “Kamuda Kalite Arttırma Çabaları ve Performansa Dayalı Bütçeleme,” 23 – 27 Mayıs 2005 Maliye Sempozyumu: Türkiye’de Yeniden Mali Yapılanma.

DEMİR İ. C., ERDAL, N. (2022), “Tam Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Türkiye’de Adalet Hizmetlerinin Toplumsal Algısı: Ampirik Bir Çalışma”, *International Journal of Public Finance*, 7(2), p. 372.

DEMİR, Ş. (2009), “Avukatlık Kariyeri Üzerine Düşünceler”, *Ankara Barosu Dergisi* • Y:67, S: 3, ss. 67- 68.

DEVEBAKAN, N., AKSARAYLI, M. (2003),” Sağlık İşletmelerinde Algılanan Hizmet Kalitesi ve Ölçümü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.5, S.1

DOĞAN, A., ÖZTÜRK, A. (2018), “Türkiye’ de Adalet Hizmeti Harcamaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.23, Geybulla Ramazanoğlu Özel Sayısı

DOĞAN, S. (2013), “Özel ve Kamu Hastanelerindeki Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Çalışan Sağlık Personeli Tarafından Algılanması (Malatya İli Örneği)”, *İnönü Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi

DURHAN, İ. (1999), “Osmanlı hukukunun Yapısı Üzerine Bir Etüt”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.3, S. 1.

DÜZGÜN, O. (2024), “Ahlak Yasasından Ebedi Barış İdealine Kant’ı Yeniden Okumak”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, s. 350. ss. 346-364.

EGELİ, H., ATILGAN YAŞA, A. (2017), “Devlet Bütçesi Açısından Adalet Hizmetleri ve Harcamaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12/2

ELİTAŞ, C., AĞCA, V. (2006), “Firmalarda Çok Boyutlu Performans Değerleme Yaklaşımları: Kavramsal Bir Çerçeve”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, s.343-370.

EMİNİ M. E. (1995), “Pozitif Hukuk Uygulamasında Adalet İdesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, ss. 223–234

EREM, F. (1984), “Savunma Hakkının Kökeni”, *Ankara Barosu Dergisi*

EREM, F. (1985), “Savunma Hakkının Tarihsel Gelişimi”, *Ankara Barosu Dergisi*

ERGUN, A., ERDEMİR, A., (2010). “Negotiating insider and outsider identities in the field: ‘Insider’ in a foreign land; ‘outsider’ in one’s own land”. *Field Methods*, 22(1), s.16-38.

ERGÜL, T. (1990), “Savunmanın Teori ve Uygulaması”, *Ankara Barosu Dergisi*, s.4

FAVOREU, L. (1928), “Rapport général introductif”, in *Cours constitutionnelles européennes et droits fondamentaux*, *Economica*, s. 29.

FEİGENBAUM, A. “Managing Improvement in the U.S.Government”, *National Productivity Review*, C:13, S: 7, s.7

GEDİK, P. (2007), “Kalite Maliyetleri ve Kalite Maliyet Sistemi: Adana’da Toplam Kalite Maliyetini Uygulayan Bir İşletmede Uygulama”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi

GOLD, J. (1998)i “Telling the Story of Organizational Effectiveness”, *Career Development International*, 3/3, pp. 107– 111.

GÖKCAN, H. T. (2013), “İstinaf Yasa yolunda İspat ve Delilleri Değerlendirme Esasları”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.3, S.10

GÜLENER, S., TÜRKMENOĞLU KÖSE, D. (2015), “Avukatların Adalet Hizmetlerinde Etkinlik ve Verimliliğe İlişkin Görüşleri”, *Amme İdaresi Dergisi*, C: 48, S:1, s.111-140.

GÜLENER, S., TÜRKÖLMEZ, İ.R., (2018), “Yargı Kurumuna Güven Yazını Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, C: 4, S: 1, s. 52-53.

GÜLENER, S. (2011) “Yargı Bağımsızlığını Güçlendirici bir Mekanizma Olarak Yargısal Hesap Verebilirlik ve Türk Yargı Sistemi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XV

GÜRSEL, İ. (2020), “Performans Değerlendirme Sistemi ve Mesleki Yetersizlik”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, S. 43, s.172-189.

GÜRSOY, E. (2010), “Özel ve Kamu Kurumlarında Toplam Kalite Yönetimi: Özel ve Kamu Hastanelerinde Ampirik Bir Araştırma”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Hamilton, A., Madison, H., Jay, J. (2021), “*Federalist Yazılar*”, (Çev: Tolga Şirin, Necdet Umut Orcan), İstanbul: Runik Kitap Yayınları

İBA, Ş. (2021), “1924 Anayasası’nın Hazırlık ve Kanunlaşma Süreci Üzerine”, *Yasama Dergisi*, S. 44

İNANICI, H. (2001), “Türkiye’de Avukatlık İdeolojisi”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, S. 87, s. 135-163

İŞBİR, B. (2009), “Temsili Demokrasi Anlayışına Göre Yerel Yönetimlerde Özerklik”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, Özel Sayı, s. 1571-1599.

JAYAWICKRAMA, N. (2010), “Developing a Concept of Judicial Accountability”, The Judicial Integrity Group and the Bangalore Principles of Judicial Conduct. Commonwealth Law Bulletin, 28/2

<https://doi.org/10.1080/03050718.2002.9986629> (Erişim tarihi: 02.01.2024).

JOSS, R. (1998), "Department of Government Brunei University, "An Evaluation Of Total Quality Management Projects In The National Health Service", *Brunel University, Department of Government, Doctor of Thesis*, p. 48.

KAŞIKARA, M. S. (2009), "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılama Hakkı", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 84

KERSTETTER, K. (2012). "Insider, outsider, or somewhere in between: The impact of researchers' identities on the community-based research process". *Journal of Rural Social Sciences*, 27(2), ss. 99-117.

KOCAOĞLU, S.S., (2011), "Türkiye Cumhuriyeti Yargı Sisteminin Temel Sorunu "Hâkim (& Savcı) Niteliği" ve Bu Hususta Eklektik Bir Çözüm Önerisi (Kassandra'nın Çılgılığı), *Ankara Barosu Dergisi*, ss. 15-84

KOYUNCUOĞLU, T. (1995), "Avukatlık Mesleği- Baro – Hukuksal Korunma Sigorta İlişkisi", *İstanbul Barosu Sempozyumu*, ss. 188 – 192.

KUZU, T. (2011), "Türk Yargı Sistemine Ulusal Yargı Ağı Projesi Çalışmalarının Etkileri Üzerine Bir Araştırma", *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, ss. 29-31.

OĞURLU, Y. (2002), "Mukayeseli Hukukta ve Türkiye'de İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde "İdari Rejim" ve "Yargı Birliği" Tercihi ile Yeni Arayışlar Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu 154. Yıl", (Ankara: Danıştay Yayınları No 114, s. 62.

OĞUZ, A. (2003), "Hukuk Eğitiminde Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü", *Ankara Üniversitesi HFD*, C.52, S.4

OYMAK, C. (1998), "2000'e 1 Kala Türk Yargı Sistemimiz, Yargıda ve Yargılamada Toplam Kalite", *Sayıştay Dergisi*, Temmuz- Eylül, S:30, ss. 7-36.

OYMAK, C. (1997), "Türk Yargı Sisteminde Yeniden Yapılanma Yargı ve Yargılamada Toplam Kalite" *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m1997-19971-904> (Erişim Tarihi: 13.05.2024)

ÖNER GÖREN, H., ÖVGÜN, B. (2000), "Adalet Yönetiminde Dönüşüm, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*

ÖZBEK, M. (2006), "Avrupa Konseyince Adalet Hizmetlerinin Etkinliğinin Arttırılması İçin Öngörülen Tedbirler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y:2006, C:55, S:1, s. 208-292

ÖZÇELİK, Z. (2022), "Yargılama Sürelerinin İyileştirilmesi Bağlamında Nicel Verilere Dayalı Performans Değerlemesi İçin Bir Model Önerisi", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24/2, ss. 847-856

ÖZDEMİR, G. (2010), "Yüksek Seçim Kurulu'nun Niteliği", *EÜHFD*, C. XIV, S. 1–2

- ÖZBEK, M. (2005), “İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde Yargılama Dışı Usuller (II)”, *TBB Dergisi*, S: 57, ss. 82-84
- ÖZEN, M., KÖKSAL, A. (2021), “Ön ödeme ve Bazı Çözüm Önerileri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fak. Dergisi*, 70 (2), ss.589-621.
- ÖZEN, M. (2016), “Türk Ceza Muhakemesinde İstinaf”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65/4
- ÖZER, M. A. (2005), “Günümüzün Yükselen Değeri: Yeni Kamu Yönetimi”, *Sayıştay Dergisi*, S. 59, s. 4.
- ÖZKAN DUVAN, A., “Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı”, (2019) *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*, 68 (1), ss. 287-336
- ÖZKAN, İ. B. (2016), “Uluslararası Yargı ve Savcı Etiği”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kamu Hukuku Yüksek Lisans Tezi, ss. 2-7.
- ÖZKUL, F. (2023), “1961 Anayasası’nın Türk Anayasacılığındaki Yeri ve Önemi”, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.13, S.25
- ÖZMAN, A. (1998), “Erken Cumhuriyet Döneminde Hukukçu Kimliği”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, S.87,
- ÖZTÜRK, A. (1996), “Türkiye’de Kamu Hizmetlerinin Karşılansması Sürecinde Karşılaşılan Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Türk İdare Dergisi*, C.: 68, S. 411
- QİN, D., (2016), Positionality, *The Wiley Blackwell encyclopedia of gender and sexuality studies içinde* (s.1-2), New York, USA: John Wiley ve Sons.
- RAGONE, A. P. (2018), “An Approach to Case Management from the Horizontal and Vertical Structure of Court Systems”, *ZZPInt* 23, s.346-347.
- RİAHİ-BELKAOUI, A. (1999), “Productivity, Profitability and Firm Value”, *Journal of International Financial Management and Accounting*, 10/3, (USA, New Jersey) <https://doi.org/10.1111/1467-646X.00050> (Erişim tarihi: 17.05.2024)
- ROTTMAN, D. B., (1998), “On Public Trust and Confidence: Does Experience with the Courts Promote or Diminish It?”, *Court Review*, 35, 4, ss.14-22.
- ROWE, W. E. (2014). Positionality. *The SAGE encyclopedia of action research içinde* (s. 627- 628). London, UK: Sage.
- SADURSKİ, W. (2010), “Anayasacılık ve Anayasa Yapımı Üzerine- Türkiye’de Anayasal Değişim Beklentileri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Uluslararası Sempozyum, s.23.

SCHERMERHORN, J. R. (1984), “Management For Productivity”, *Industrial Engineering And Management Press*, (Georgia), ss.76-77

SCHERMERHORN, J. R., PAUL, F. A., POOLE D., WOODS, P., SİMON, A., MCBARRON, E. (2017), *Management* Milton: John Wiley & Sons Australia Ltd., pp. 409-437.

SANCAK, Y., KIYAK, E.İ, (2014), “Günümüz Türkçesi ile Mecelle”nin Onaltıncı Kitabı Kitâbü’l Kazâ Günümüz Düzenlemeleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 22, S. 2

SEVER, Ç. (2016), “Adalet Hizmetlerinden Doğan Mali Sorumluluk”, *Ankara Barosu Dergisi*, S.1

SEVİMLER, S., DURAN, C., ÇETİNDERE A. (2011), “Toplam Kalite Yönetiminin Unsurları ile İşletme Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Eskişehir Örneği”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 29, s.87.

SUIÇMEZ, H. (2002), “Verimlilik ve Etkinlik Terimleri (Tarihsel Bakış)”, *Mülkiye Dergisi*, 26/234, ss.169–183.

ŞAHİN, B. (2005), “Toplam Kalite Yönetiminin Etkinliğinde Kalite Kontrol Çemberlerinin Rolü: Askeri Okullar Uygulaması”, *Zonguldak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, ss. 23-24.

TANRIVER, S. (2020), “Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler”, *TBB Dergisi*, (147), ss. 128-129.

TAŞKIN, A. (2012), “İş Hukukunda İşletme Kavramı”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1, s. 76.

TAŞKIN, M. (2015), “Adli Tatilin Yargısal Verimliliğe Etkisi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S:5, ss.727-760.

TAŞKIN, P. (2014), “Ortaöğretim Okulları Öğrencilerine Yönelik Disiplin Düzenleme ve Uygulamalarının Çocukların Temel Hak ve Özgürlükleri Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

TEKİN, G. (2020), “Türk Devlet Geleneğinde Yönetim Anlayışı ve Teşkilat Yapısındaki Dönüşümün İncelenmesi”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi

TİMUR, H. (1083), “Personel Başarı Değerlendirmesi ve Türk Adli Yargı Örneği”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 16, S. 5

- TORAMAN, A. (2010), “Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Maliyet Hesaplaması: SDÜ Araştırma Uygulama Hastanesi Uygulaması”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, s.4.
- TUNÇ, B. (2020), “Türk Anayasa Tarihinde 1961 Anayasası’nın Yeri ve Önemi”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S: XVII/67
- TURHAN, A. (2013), “İnsan Hakkı Kuşakları Arasındaki Tamamlayıcılık İlişkisi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4 S.2
- TÜRKÖZER, B. G. (2007), “Hukuk Adamı”, *Adalet Dergisi*, S. 27
- ULU, G. (2022), “Tanzimat Dönemi Hukukta Modernleşme”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y. 26, S.1
- ÜNLÜ, A. H. (2003), “Yüksek Seçim Kurulu’nun Niteliği Üzerine”, *Danıştay Dergisi*, S.105.
- ÜNSAL ÖZBERK, E. B. (2017), “Adalet Bakanlığı Ceza İnfaz Kurumları Personeli Eğitim Merkezlerinde Kullanılmak Üzere Bir Ölçek Geliştirme Çalışması: Eğitim Memnuniyeti Ölçeği”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), ss. 71-82. <https://doi.org/10.17679/inuefd.295719>
- YARSAVUT, D. (1995), “Kitle İletişim Araçlarının Ceza Adaletine Etkisi”, *İÜSBFD*, N.10
- YENER, M. S. (1998), “Türk Yargı Sisteminin Yeniden Yapılanma Süreci İçinde Vakıf Hukuku Davaları İçin İhtisas Mahkemeleri Kurulması Üzere Bir Düşünce”, *Vakıf ve Kültür Dergisi*, C:1, S:3, ss. 58-59.
- YENİSEY, F. (1987), “Temyizin Genişletilmesi Sorunu”, *İÜHFM* 1987-87, s.1-4, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer’e Armağan
- YEŞİLÇAYIR, C. (2020), “İnsan Haklarında Kuşaklar Tartışması ve Bir Çözüm Denemesi”. *Temaşa Felsefe Dergisi*, S. 13, ss. 73-85.
- YÜKÇÜ, S., ATAĞAN G. (2009), “Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 23, S. 4
- ZAFER, H. (1979), “Prof. Dr. Nur CENTEL’e Armağan, Savunma Hakkı ve Sınırları”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.8, S. 2.
- WENZEL, J. P., BOWLER, S., LANOUE, D. J. (2003), “The sources of public confidence in state courts: Experience and institutions”, *American Politics Research*, 31(2), ss. 191-211

İTERNET KAYNAKLARI

Adalet Bakanlığı verilerine göre Türkiye’de 149 adet adliye bulunmaktadır.

<https://www.adalet.gov.tr/Birimler/ACM> (Erişim tarihi: 11.05.2024)

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünce tarafından her yıl düzenli olarak hazırlanan Adalet İstatistikleri Yayın Arşivinde sunulan verileri incelemek için bkz:

<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi>

(ErişimTarihi: 15.04.2024)

ATAMER İlker, “Duruşmaların Sesli Görüntülü Kaydı”, *Hukuk Defteri*, 2020.;

<https://hukukdefteri.com/durusmalarin-sesli-goruntulu-kayda-alinmasi/> (Erişim Tarihi.

26.04.2024)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi için bkz:

<https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

Bangalore Yargı Etiği İlkeleri için bkz: [https://www.yargitay.gov.tr/documents/ek1-](https://www.yargitay.gov.tr/documents/ek1-1612425208.pdf)

[1612425208.pdf](https://www.yargitay.gov.tr/documents/ek1-1612425208.pdf) (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

Budapeşte İlkeleri için bkz: [https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/d28e036f-72e3-](https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/d28e036f-72e3-4db7-a602-b86c198eb73c.pdf)

[4db7-a602-b86c198eb73c.pdf](https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/d28e036f-72e3-4db7-a602-b86c198eb73c.pdf) (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

Detaylı bilgi için bkz: [https://www.anadoluhd.com/adalet-sisteminin-sorunlarına-](https://www.anadoluhd.com/adalet-sisteminin-sorunlarına-iliskin-tespitler-ve-cozum-onerileri)

[iliskin-tespitler-ve-cozum-onerileri](https://www.anadoluhd.com/adalet-sisteminin-sorunlarına-iliskin-tespitler-ve-cozum-onerileri) (Erişim tarihi: 26.04.2024)

Detaylı bilgi için bkz:

[https://www.aa.com.tr/tr/gundem/anayasa-mahkemesi-makul-surede-yargilanma-](https://www.aa.com.tr/tr/gundem/anayasa-mahkemesi-makul-surede-yargilanma-hakkinin-ihlali-basvurularini-inceleme-ycek/3014039)

[hakkinin-ihlali-basvurularini-inceleme-ycek/3014039](https://www.aa.com.tr/tr/gundem/anayasa-mahkemesi-makul-surede-yargilanma-hakkinin-ihlali-basvurularini-inceleme-ycek/3014039) (Erişim Tarihi 08.05.2023)

Detaylı bilgi için bkz:

[https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/24122019093342Stratejik-Plan-2015-](https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/24122019093342Stratejik-Plan-2015-2019.pdf)

[2019.pdf](https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/24122019093342Stratejik-Plan-2015-2019.pdf) (Erişim Tarihi: 05.05.2024)

Detaylı bilgi için bkz: <https://onikinciplan.sbb.gov.tr/>(Erişim tarihi: 02.05.2024)

Detaylı bilgi için bkz:

[https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-bakanligi-2024-2028-stratejik-](https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-bakanligi-2024-2028-stratejik-planlama-hazirlik-programi21092023031843)

[planlama-hazirlik-programi21092023031843](https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-bakanligi-2024-2028-stratejik-planlama-hazirlik-programi21092023031843) (Erişim Tarihi: 05.05.2024)

<https://doi.org/10.1111/j.1540-5915.1996.tb00841.x> (Erişim Tarihi. 10.04.2024)

[https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/adalet-bakanligi-stratejik-plan-2024-2028-29-](https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/adalet-bakanligi-stratejik-plan-2024-2028-29-04-20244-20-pm.pdf)

[04-20244-20-pm.pdf](https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/adalet-bakanligi-stratejik-plan-2024-2028-29-04-20244-20-pm.pdf) (Erişim tarihi: 11.05.2024)

[https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/4a92e0cc-e94b-4912-aaf9-](https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/4a92e0cc-e94b-4912-aaf9-5dfc5b885e98.pdf)

[5dfc5b885e98.pdf](https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/4a92e0cc-e94b-4912-aaf9-5dfc5b885e98.pdf) (Erişim Tarihi: 13.02.2024).

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.12.2013)

<https://www.adalet.gov.tr/adalet-bakani-tunc-yargi-ve-is-dunyasi-sempozyumu-na-katildi> (Erişim Tarihi: 03.11.2023)

<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/51159f30-8d0e-4bb4-becc-1446b51d1a5d.pdf> (Erişim Tarihi: 04.03.2024).

<https://www.yargitay.gov.tr/item/1213/yargitay-is-sureclerinin-yeniden-yapilandirilmesi-ve-verimlilik-kontrolu-projesi-acilis-sempozyumu> (Erişim Tarihi: 12.11.2023)

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi için bkz:

<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz: <https://www.anadoluhd.com/adalet-sisteminin-sorunlarina-iliskin-tespitler-ve-cozum-onerileri> (Erişim tarihi: 25.04.2024)

MALKOÇ Veysel, Adli Tatil Sorgulanmalı başlıklı internet yazısı için bkz: <http://www.kuzeyekspres.com.tr/adli-tatil-sorgulanmali-6649h.htm> (Erişim Tarihi: 22.04.2015), s. 1

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi için bkz:

https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093321bm_05.pdf (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları için bkz:

<https://www.yargitay.gov.tr/documents/YargitayCumhuriyetSavcilarıEtikDavranisIlkele ri.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından katılım sağlanan toplantılardan bazı örneklere ilişkin detaylı bilgi için bkz:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/avrupa-adaletin-etkinligi-komisyonu-cepej-39-genel-kurul-toplantisi15122022043624> ,

<https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cepej27022020045409> ,

<https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/avrupa-adaletin-etkinligi-komisyonu-cepej-ile-yargida-zaman-yonetimi-calisma-toplantisi21062021021257> (Erişim Tarihi: 07.04.2024)

TBB Bilişim Komisyonu Raporu için bkz:

https://d.barobirlik.org.tr/komisyon/bilisim/raporlar/UYAP_Oneri.pdf (Erişim tarihi: 15.06.2024)

T.C. Adalet Bakanlığı 2024 Yılı Performans Değerlendirme Raporu Sayfa 18 için bkz:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/19012024101409Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202024%20Y%C4%B1%C4%B1%20Performans%20Program%C4%B1.pdf> (Erişim tarihi: 30.04.2024)

T.C. Adalet Bakanlığı 2024 Yılı Performans Değerlendirme Raporu Sayfa 18

Detaylı bilgi için bkz:

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/19012024101409Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202024%20Y%C4%B1%C4%B1%20Performans%20Program%C4%B1.pdf> (Erişim tarihi: 30.04.2024)

TDK Kelime anlam için bkz: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 13.04.2024)

Toplantı detaylarına ilişkin olarak bkz: <https://www.unodc.org/ji/en/restricted/network-launch.html> (Erişim tarihi:02.01.2024)

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu (5/7).

Temsilciler Meclisi S. 35, s. 4:

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_d00/c002/tm_00002034ss0035.pdf (Erişim Tarihi: 02.02.2024)

Türk Yargı sistemi başlıklı Adalet Bakanlığı resmî web sitesinden alınmıştır.

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dergi/13052022095441T%C3%BCrk%20Adalet%20Sistemi.pdf> (Erişim Tarihi: 05.04.2024)

Yukarıdaki tablo <https://istatistik.yok.gov.tr> > Birim İstatistikleri > Genel Bilgiler > Fakülteler > Seç > Hukuk Fakültesi sekmeleri kullanılarak hazırlanmıştır. (Erişim tarihi: 09.05.20124)

Zühtü Arslan, “Temel Hakların Korunması Bağlamında Anayasa Mahkemelerinin Yasama, Yürütme ve Diğer Yargı Organları ile İlişkileri” hakkında: https://www.anayasa.gov.tr/media/4417/zuhtu_arslan.pdf (Erişim Tarihi: 03.02.2024)

2015-2023 yılları arası ilamlı icra dosyası temizlenme oranı için bkz:

https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf (erişim tarihi 16.05.2024)

2015-2023 yılları arası ilamlı icra dosyası temizlenme oranı için bkz:

https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf (erişim tarihi 16.05.2024)

2015-2023 yılları arası ilamlı icra dosyası temizlenme oranı için bkz:

https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf (erişim tarihi 16.05.2024)

2016 yılı European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) Raporu,

<https://rm.coe.int/rapport-avec-couv-18-09-2018-en/16808def9c> (Erişim tarihi: 01.05.2024)

2021 yılı Adli İstatistik Raporuna göre Türkiye genelinde adliyelerde bulunan toplam yazı işleri müdürü, icra müdürü ve yardımcısı, zabıt kâtibî, icra kâtibî sayısı

https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf (Erişim tarihi 16.05.2024)

2022 CEPEJ raporu için bkz:

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf (Erişim Tarihi. 17.04.2024)

2022 CEPEJ raporu için bkz:

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf (Erişim Tarihi. 17.04.2024)

2022 CEPEJ raporu için bkz:

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf (Erişim Tarihi. 17.04.2024)

2023 CEPEJ raporu için bkz:

<https://ab.gov.tr/siteimages/resimler/2023%20T%C3%BCrkiye%20Raporu.pdf> (Erişim Tarihi. 17.04.2024)

2023 yılı Ak parti Seçim Beyannamesi s. 378

<https://akparti.org.tr/media/clni5h4t/turkiyeyuzyiliic%C4%B1-indogruadimlar2023secimbeyannamesi.pdf> (Erişim tarihi: 17.05.2024)

2024 yılı itibariyle Adalet Bakanlığı bünyesinde hâkim ve savcılara ayrılan kadro sayısı 28.263 olup, bu kadronun 4.466 adet boş kadro bulunmaktadır.

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/19012024101409Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202024%20Y%C4%B1%C4%B1%20Performans%20Program%C4%B1.pdf> (Erişim tarihi: 01.05.2024)

MEVZUAT VE KARARLAR

AIHM Salduz/Türkiye Kararı (BD), B. No: 36391/02, 27/11/2008.

AIHM Albayrak/Türkiye Kararı, B. No: 2014/3836, 17/9/2014, s. 29.

AIHM Kolu/Türkiye Kararı, B. No: 35822/97, 2/8/2005.

AIHM Salduz/Türkiye Kararı (BD), B. No: 36391/02, 27/11/2008.

AIHM Dağdelen ve diğerkleri/Türkiye Kararı, B. No: 1767/03, 14246/04 ve 16584/04, 25/11/2008.

AIHM Güneş/Türkiye Kararı, B. No: 28490/95,19/6/2007.

AIHM Turan ŞAT ve Mehmet HORUŞ/Türkiye (No. 30504/10 ve 33134/10) için bkz:

<https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1692020105657SAT%20ve%20HORUS%20Karar%C4%B1.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

Avukatlık Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1136.pdf>

Avukatlık Meslek Kuralları:

<https://higm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1392019154823avukatlikmeslekkurallari.pdf>

AYM, B. No: 2012/1198, 07.11.2013, s. 39.; ECHR, Wemhoff v. Germany, Application No. 2122/64, 25.04.1968, p. 18-19.

AYM Tarih 06/03/1973, 72/56 Esas, 73/11 Karar
<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1973/11>

AYM/ Adem Hüseyinoğlu, B. No: 2014/3954, 15/2/2017, s. 33.; Kürşat Eyol, B. No: 2012/665, 13/6/2013, s. 26.

AYM/Turan Günana, B. No: 2013/5545, 15/12/2015.

Ceza Muhakemesi Kanunu

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5271.pdf>

ECHR Amminen/Finland, Application No: 40847/98, 15/6/2004, p. 40-41.

ECHR Barbera, Messegite and Jabardo v. Spain, Application No:10590/83, 6/12/1988, S.75

ECHR Bulut v. Austria, Application No: 17358/90.

ECHR Engel And Others v. Netherlands, Application No: 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.

ECHR Gafgen v. Germany, Application No: 22978/05,1/6/2010, p.166,180.

ECHR Kerojarvi/Finland, Application No: 17506/90, 19/7/1995, S. 42.

ECHR Ludi v. Switzerland, Application No: 12433/86, 15/6/1992 p. 49-50.

ECHR Perinçek v. Switzerland, Application No: 27510/08.

ECHR Poitrimol v. France, Application No: 14032/88, 23/11/1993, p. 34.

ECHR, Steel and Morris v. United Kingdom, Application No: 68416/01 K.T:15/02/2005

R.G. Tarih: 22/7/2022, Sayı: 31900

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/58970>

R.G. Tarih: 08/05/2024, Sayı: 32540

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240508.pdf>

R.G. Tarih: 10/05/2001, Sayı: 24398
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/05/20010510.htm#1>

R.G. Tarih:11/06/2022, Sayı: 31863
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/06/20220611-1.htm>

R.G. Tarih:05/04/2023, Sayı: 32154
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/04/20230405-3.htm>

R.G. tarih: 27/10/2023, Sayı: 32352
<https://www.resmigazete.gov.tr/27.10.2023>

R.G. Tarih: 13/05/1992, Sayı: 21227
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21227.pdf>

R.G. Tarih: 13/05/2010, Sayı: 27580
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100513M1-1.htm>

R. G. Tarih: 23/3/1971, Sayı: 13935
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13943.pdf>

HSK 1229 Sayılı İhtisas kararı
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021092825112021-1229pdf.pdf>

HSK 1227 Sayılı İhtisas kararı
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021092825112021-1227pdf.pdf>

HSK 1230 Sayılı İhtisas kararı
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021092925112021-1230pdf.pdf>

HSK 1232 Sayılı İhtisas Kararı
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021092925112021-1232pdf.pdf>

HSK 1233 Sayılı İhtisas Kararı
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021092925112021-1233pdf.pdf>

HSK 1234 Sayılı İhtisas Kararı
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/30112021093025112021-1234pdf.pdf>

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki 298 sayılı Yasa
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=298&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=4>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

1136 sayılı Avukatlık Kanunu

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1136.pdf>

1876 Anayasası (Kanuni Esası)

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/>

2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun

<https://www.uyusmazlik.gov.tr/uyusmazlik-mahkemesinin-anayasal-konumu-ve-islevi>

2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu m. 8, f. 1, b. b ve m. 8, f. 1, b. k

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2802.pdf>

5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5235.pdf>

6085 Sayılı Sayıştay Kanunu

<https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6085&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6100&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>